

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง
PROMOTION OF STRENGTHENING THE DEVELOPMENT MONKS
IN LOWER NORTH REGION

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี)

ดุชนีพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือตอนล่าง

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี)

ดุชฎินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Promotion of Strengthening the Development Monks
in Lower North Region

Phrakrupaladteranuwatra (Suthep Sudevamedhī)

A Dissertation Submitted in Partail Fulfillment of
The Requirement for the Degree of

Doctor of Philosophy

(Public Administration)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชนิพนธ์ เรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชนิพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง)

.....

กรรมการ

(รศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม)

.....

กรรมการ

(ผศ.ดร.จตุศักดิ์ ชาญณรงค์)

.....

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

.....

กรรมการ

(ดร.รัฐพล เย็นใจมา)

คณะกรรมการควบคุมดุชนิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.รัฐพล เย็นใจมา

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี)

ชื่อคุณนิพนธ์ : การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัย : พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ สุเทวเมธี)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ), ศศ.ม. (การจัดการการพัฒนาสังคม), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

: ดร.รัฐพล เย็นใจมา, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ), พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง และ ๓) เพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

การศึกษานี้เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ด้วยกัน คือ (๑) กลุ่มนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา (๒) กลุ่มนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา (๓) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ (๔) กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมที่เป็นพระสงฆ์และการศึกษาของไทย (๕) พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ ของสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาใน ๕ ด้านนี้ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือ และพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนต่าง ๆ ทั้งในแง่ของจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาใน ๕ ด้านนี้ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือ และพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนต่าง ๆ ทั้งในแง่ของจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ ทั้งนี้พระสงฆ์นักพัฒนามีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำงาน ๗ ประการ คือ (๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (๓) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (๔) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง (๕) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (๖) การพึ่งพิงร่วมกัน และ

๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน องค์ประกอบทั้ง ๗ นี้เป็นหลักของการทำงานร่วมกันและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๒) ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง คือ หลักทฤษฎี POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดการงบประมาณ มาเป็นกระบวนการในการทำงานโดยนำหลักสี่ปฐิธธรรม ๗ ประการ คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักบุคคล การรู้จักเวลา การรู้จักชุมชน และการรู้จักประมาณ มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์พัฒนามีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันการทำงานของพระสงฆ์พัฒนานั้น จะมีหลักการกฎเกณฑ์ในการทำงาน รู้ถึงสถานภาพความรู้ ความถนัด ความสามารถ ทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ตลอดจนในการสั่งการหรือมอบหมายงานหรือการบริหารงานต่าง ๆ จะมีความเหมาะสมและกับงานนั้น ๆ ตลอดจนมีความคุ้มค่า พอประมาณ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะมนุษย์หรือประชาชนทั่วไป เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะสร้างคนให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบกิจการงานอาชีพและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตของประชาชนอีกด้วย

๓) พระสงฆ์พัฒนา แบ่งการพัฒนาออกเป็น ๕ ด้าน คือ (๑) พัฒนาด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์ (๒) พัฒนาด้านการเผยแพร่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา (๓) พัฒนาด้านการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา (๔) พัฒนาด้านการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถวายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อต่าง ๆ และ (๕) พัฒนาด้านการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม พระสงฆ์พัฒนาได้สังเคราะห์หลักการทำงานจากทฤษฎี POSDCORB และประยุกต์ใช้กับหลักสี่ปฐิธธรรม มาเป็นหลักในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ทำให้การทำงานของพระสงฆ์พัฒนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์พัฒนาให้มีแนวทางการทำงานที่เป็นรูปธรรม มีกฎเกณฑ์ในการทำงาน มีเป้าหมายที่ชัดเจนตลอดจนยอมรับสิ่งใหม่และการเปลี่ยนแปลง

Dissertation Title : Promotion of Strengthening the Development Monks in Lower North Region

Researcher : Phrakrupaladteranuwattra (Suthep Sudevamedhi)

Degree : Doctor of Philosophy (Public Administration)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phrakhrusangharak Kiattisak Kittipaño, B.A. (Public Administration), M.A. (Social Development Management), D.P.A. (Public Administration)

: Dr.Rattapon Yenjaima, B.A. (Public Administration), M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2016

ABSTRACT

The objectives of the research were : 1) to study the generality in working of the development monks in lower North region, 2) to study the factors influencing the Strengthening of the development monks in lower North region, and 3) to present the promotion of the Strengthening the development monks in lower North region.

The methodology was the Qualitative Research focusing on the promotion of the Strengthening the development monk in lower North region. The qualitative research collected data from 25 key informants by In-Depth interview and the Focus Group Discussions with 9 experts. The tools of the research were questionnaire and the record in the focus group discussion.

The findings were as follows :

1) The generality in working of the development monks in lower North region was divided in 5 aspects : (1) the group of the developers propagating the practice in Vipassana-Kammatthan (Insight Meditation), (2) the group of the developers focusing on the development of life and society, (3) the group of the development monks focusing on making the peaceful society, (4) the group of the educational management and (5) the group of the government monks. The development monk network functioned in the Buddhist propagation, helping and developing the communities in the mind and living. Moreover, the development monks had the 7 necessary characteristics in working : (1) having the mutual recognition of perspectives, (2) having the mutual vision, (3) having the mutual benefit and interest, (4) the participation of the monks widely, (5) having the

promotion process each other, (6) the dependency together, and (7) the exchange interaction.

2) The factors influencing the Strengthening of the development monks in lower North region were the theory of POSDCORB : planning, organizing, staffing, directing, coordinating, reporting, and budgeting, and the Suppurisadhamma : knowing causes, knowing results, knowing oneself, knowing moderation, knowing occasion, knowing company and knowing person for the working of the development monks efficiently. Moreover, the development monks worked with the principles in working, knew their own state of the knowledge, expert, capabilities and others, commanded and assigned the work or administrated the work suitable to the work, value, and demand of the people. Therefore, the human or people was the important factor for the development. The people must have the knowledge, capability, necessary basic skills, generous characteristic, readiness in fight to themselves and society, readiness in working, and readiness in progress for the life of the people.

3) The development monks divided the development into 5 aspects : (1) the government development with the principles of the Dhamma-Vinaya, (2) the propagation development of the Vipassana meditation focusing on the happiness in access to the Dhamma with the consciousness and wisdom, (3) the development of the life and society with the principles of Buddhism, (4) the development focusing on making the peace to the society, transferring the principles of Dhamma through the media, and (5) the development of secular education and Dhamma education. The development monks synthesized the principles of the working from the theory of POSDCORB and applied the Suppurisadhamma for the working to promote the Strengthening. It made the work more efficient. Moreover, it was the principle of the life quality development of the people, made the Strengthening to the development monks for the concrete working ways, had the regulation in the working, had the obvious goal, and accepted the new things or change.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ คณะกรรมการ ที่ปรึกษา ประกอบด้วย พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. และอาจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจ มา ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา วิธิตำเนินการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัดให้กระจ่างจนสามารถทำงานจนบรรลุ เป้าหมาย

ขอเจริญพรขอบพระคุณ ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง ประธานกรรมการตรวจสอบ ดุชฎินิพนธ์ ขอเจริญพรขอบพระคุณ รศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม และผศ.ดร.จตุศักดิ์ ชาญณรงค์ กรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ แนะนำ ให้ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาท่านผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ทั้ง ๕ ท่าน คือ พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รศ., พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร., ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทอง อินทร์, อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว และขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะทั้ง ๙ ท่าน คือ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ,รศ., พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร., พระครูวิมลธรรมรักขิต, พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร., พระครูสันติพนาทร, นายบุญเรือง แต่งก่อ, อาจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, ซึ่งเป็นตัวแทนพระสงฆ์ ชุมชนและนักวิชาการที่ให้ข้อมูลอันเป็น ประโยชน์แก่การทำดุชฎินิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณหลวงพ่อดุชฎินิพนธ์ เจ้าอาวาส วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่ได้โปรดเมตตา มอบโอกาส และสนับสนุนทุนการศึกษาจน ได้ศึกษาในระดับดุชฎินิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เจ้าคุณพระศรีรัตนมนี, ดร. ผู้อำนวยการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ฝ่ายวิชาการ ที่ได้มอบโอกาสให้ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสน ศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช จึงทำให้หนีสินได้เลือกที่จะศึกษาในหลักสูตร พุทธศาสตรดุชฎินิพนธ์ สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขออนุโมทนา รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการศูนย์บัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธ ศาสตร์ดุชฎินิพนธ์ สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้สนับสนุน การศึกษาจนผลักดันให้งานวิจัยลุล่วงไปได้ด้วยดี พร้อมทั้งคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ ตลอดจนเพื่อนนิสิตทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาดี ๆ ที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา

คุณงามความดีของดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บิดา มารดา ครู อาจารย์ เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่เป็นกำลังใจ สนับสนุนในทุก ๆ เรื่องที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และที่ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยฉบับนี้ให้แก่ผู้วิจัย จนประสบผลสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พระครูปลัดเถรานุวัตร (พระมหาสุเทพ สุเทวเมธี (ดีเยี่ยม))

๑๙ มกราคม ๒๕๖๐

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๒๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา	๓๕
๒.๔ หลักธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา	๔๔
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๖๒
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๙
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๓
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๔
๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๙๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	๙๙

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
๔.๑	สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา	๑๐๑
๔.๒	ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง	๑๑๓
๔.๓	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง	๑๗๕
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๘๑
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๒๐๐
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๒๐๘
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๒๒๒
บรรณานุกรม		๒๒๔
ภาคผนวก		๒๓๑
	ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีนิพนธ์	๒๓๒
	ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยและหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์	๒๓๙
	ภาคผนวก ค. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และหนังสือขอความอนุเคราะห์	๒๖๕
	ภาคผนวก ง. ภาพประกอบการสัมภาษณ์และ ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	๒๗๑
ประวัติผู้วิจัย		๒๘๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ความหมายการพัฒนา	๑๓
๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนา	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๙
๒.๔ ความหมายของการบริหารจัดการ	๒๓
๒.๕ ปัจจัยการบริหารจัดการ	๒๕
๒.๖ กระบวนการบริหารจัดการ	๓๐
๒.๗ บทบาทและหน้าที่ของการบริหารจัดการ	๓๔
๒.๘ ความหมายของเครือข่ายพระสงฆ์	๓๕
๒.๙ องค์ประกอบของพระสงฆ์	๓๘
๒.๑๐ แนวคิดพระสงฆ์นักพัฒนา	๔๑
๒.๑๑ การบริหารจัดการของพระสงฆ์นักพัฒนาตามหลัก POSDCORB	๔๓
๒.๑๒ หลักสี่ปฐุริสธรรม ๗	๔๗
๒.๑๓ หลักสาราณียธรรม	๕๑
๒.๑๔ หลักสังคหวัตถุ ๔	๕๗
๒.๑๕ หลักอิทธิบาท ๔	๖๐
๒.๑๖ งานวิจัยเกี่ยวกับข้อ	๘๘
๔.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการวางแผน)	๑๑๗
๔.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดการองค์กร)	๑๒๑
๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดหาบุคคล)	๑๒๕
๔.๔ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการวินิจฉัยสั่งการ)	๑๓๑
๔.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการประสานงาน)	๑๓๕
๔.๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการรายงานผล)	๑๓๙
๔.๗ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดทำงบประมาณ)	๑๔๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๘	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการวางแผนด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักธัมมัญญา)	๑๔๘
๔.๙	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการจัดองค์การด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอรรถัญญา)	๑๕๒
๔.๑๐	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการจัดหาบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา)	๑๕๖
๔.๑๑	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการวินิจฉัยสั่งการด้วยการประยุกต์ใช้กับปุคคลัญญา)	๑๖๑
๔.๑๒	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญา)	๑๖๕
๔.๑๓	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการรายงานผลด้วยการประยุกต์ใช้กับปริสัญญญา)	๑๗๐
๔.๑๔	การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา (ด้านการจัดทำงบประมาณด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา)	๑๗๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดพิษณุโลก	๖๓
๒.๒	โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์	๖๖
๒.๓	โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดกำแพงเพชร	๖๘
๒.๔	โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร	๗๐
๒.๕	กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๒
๔.๑	พระสงฆ์นักพัฒนาในปัจจุบัน	๑๑๒
๔.๒	สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา	๑๘๑
๔.๓	การวิเคราะห์หลัก POSDCORB	๑๘๔
๔.๔	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการวางแผน	๑๘๗
๔.๕	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการจัดการองค์กร	๑๘๘
๔.๖	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการจัดหาบุคคล	๑๘๙
๔.๗	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการวินิจฉัยสั่งการ	๑๙๐
๔.๘	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการประสานงาน	๑๙๑
๔.๙	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการรายงานผล	๑๙๒
๔.๑๐	การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการงบประมาณ	๑๙๓
๔.๑๑	กระบวนการทำงานของพระสงฆ์	๑๙๔
๔.๑๒	แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง	๑๙๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุหมายเลขพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้ ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลัก การอ้างอิงพระไตรปิฎกใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และการเมือง หากบริหารจัดการไม่ดีแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal)^๑ ที่จะต้องมีกิจกรรมทำร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การรวมตัวกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์จำเป็นต้องมีกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็อาศัยบรรทัดฐานหรือกฎหมายระเบียบ ประเพณีและสมมติฐานภาพพร้อมทั้งบทบาทที่เหมาะสมให้แก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีมี สิทธิและมีเกียรติ^๒ แต่สังคมในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยความไร้ระเบียบ (Chaos)^๓ และเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยสภาวะพื้นฐานของบุคคลที่มีความแตกต่างและหลากหลาย ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน ทำให้การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาหยุดชะงักไป

แต่ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนดังจะ เห็นได้จากการปฏิรูปสังคมไทยตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๕๔๐ ถือเป็นงานเริ่มต้นโดยรัฐธรรมนูญฉบับ ประชาชนที่ทุกคนในสังคมมีความคาดหวังว่าจะทำให้สถานะความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยมุ่งการพัฒนา ประเทศให้มีรากฐานที่เข้มแข็งมีการกระจายผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงสามารถแก้ปัญหาความยากจน และเป็นการกระจายรายได้รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการพึ่งตนเองพร้อมทั้งยกระดับ รายได้และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีความเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น ประชากรซึ่งเป็น สมาชิกของสังคมสามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ คุณภาพชีวิตของ ประชากรนั้นว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับท้องถิ่นสังคมและ

---

^๑ เบรนต์อาร์. เนลสัน, *ความคิดทางการเมืองตะวันตก*, สมนึก ชูวิเชียร (ผู้แปล), (กรุงเทพมหานคร : เอ็มแอลครีเอชั่น, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕-๖๐.

^๒ จานส์ อติวัฒน์สิทธิ์, *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๓.

^๓ ทฤษฎี “ไร้ระเบียบ” (Chaos Theory or Theory of Complex System) เป็นแนวคิดทางฟิสิกส์ ใหม่ซึ่ง Ilya Prigogine ได้นำเสนอในงานเรื่อง *The Law of Chaos* โดยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับความไร้ระเบียบ นี้ทำให้นักวิทยาศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของกฎธรรมชาติใหม่เนื่องจาก ความคิดที่ผ่านมามีวิทยาศาสตร์มักจะมองกฎธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้อย่างตายตัวซึ่งแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไป เมื่อมีการค้นพบทฤษฎีเรื่อง Chaos เพราะแนวคิดนี้ได้ชี้ให้เห็นว่ารากฐานของธรรมชาติคือสภาวะแห่งการไร้ เสถียรภาพเพิ่มเติมในยุคครีเอติวิตี, *มายาโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑-๑๑๙.

^๔ วิวัฒน์ วัฒนเจริญ สุรพล พุฒคา และบุญเรือง ศรีเหรียญ, “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของท้าวทองกีบม้าการสังกตของทัพบก”, *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราช ภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗), หน้า ๑๗.

ประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านใดก็ตาม เพราะประชากรเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการให้เกิดคุณภาพชีวิต ได้แก่ลักษณะหรือสภาพประชากรที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ หรือ มีการศึกษาดี รวมทั้งพระสงฆ์นักพัฒนาทางสังคมเป็นหนึ่งในกระบวนการทัศน์ของศาสตร์ยุคใหม่ ซึ่งรวมตัวกันเป็นพระสงฆ์เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความแตกต่างจากกระบวนการทัศน์ของศาสตร์สาขา ฟิสิกส์ ชีววิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา แนวคิดพระสงฆ์ถูกกล่าวถึงมานานแล้ว ในประเทศไทยได้มีการดำเนินงานลักษณะพระสงฆ์กันอยู่บ้างทั้งโดยการเริ่มต้นจากความพยายามจัดตั้งพระสงฆ์แล้วลงมือดำเนินงานโดยอาศัยตัวบุคคลในโครงสร้างพระสงฆ์ที่ออกแบบไว้เป็นกลไกดำเนินการมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและสติปัญญา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประชาชน^๕ ซึ่งมักพบว่ามีโอกาสล้มเหลวมากกว่าสำเร็จเนื่องจากส่วนมากพระสงฆ์แบบจัดตั้ง จะละเลยคุณลักษณะสำคัญที่มีความละเอียดอ่อนของแบบแผนของโครงสร้างพระสงฆ์ และองค์ประกอบของพระสงฆ์ทั้งในส่วนที่เป็นตัวปัจเจกบุคคล ตำแหน่งของบุคคลต่าง ๆ ของพระสงฆ์นักพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนสาระที่ต้องการสื่อสาร ทำให้ไม่เกิดกระบวนการพระสงฆ์อย่างแท้จริง

ในขณะที่นักวิชาการบางส่วนศึกษาพระสงฆ์ โดยเริ่มต้นจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่และวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นแบบแผน และกระบวนการทำงานของพระสงฆ์เชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ พระพุทธศาสนามีพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทหน้าที่ไม่เพียงพอมีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติที่ประกอบด้วยศีลธรรมเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมในโอกาสทางสังคมและความเกื้อกูลประโยชน์สุขมวลชนทั้งหลาย ทำให้ได้ร่องรอยของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล และองค์กรที่ทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันในรูปของพระสงฆ์มากขึ้นสำหรับนักทฤษฎีพระสงฆ์ต่างประเทศจะให้ความสนใจต่อความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร ว่าเป็นการกระทำในลักษณะของความสัมพันธ์ระดับบุคคลขึ้นไป โครงสร้างที่เป็นรูปธรรมฐานของการเชื่อมโยงของโครงสร้างทางสังคมอยู่ที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งทรัพย์สิน อำนาจและข้อมูลที่แตกต่างกันซึ่งจะมีอยู่ในตัวปัจเจกบุคคลกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในสังคมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันทรัพยากรจึงเกิดขึ้น ผ่านกระบวนการพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ

ภาคเหนือตอนล่างเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่มาตั้งแต่อดีต ซึ่งปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากภาวะปัจจุบันประเทศได้ประสบปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ทรัพยากรบางอย่างเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นมาแล้วในอดีต และนับวันยังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเกิดปัญหาทางด้านมลพิษทางอากาศ ทางน้ำ กลิ่น และทางเสียง ก่อให้เกิดความรำคาญต่อชุมชนรอบข้างและส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องด้านมาตรฐานการครองชีพ การศึกษา สุขภาพ ตลอดจนความทั้ง ๓ สาเหตุนี้เกิดจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไป ความเหลื่อมล้ำทางสังคมนำมาซึ่งผลกระทบรอบด้าน ไม่ว่าจะผ่านทางสังคมหรือการเมือง สำหรับผลกระทบต่อปัญหาสังคมที่ชัดเจนคงเป็นปัญหาอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นปัญหาหลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ทั่วไป ไปจนถึงความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรม

^๕พระเทพเวที (ประยูร ญาคูโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔-๑๗

ทางเพศ และแน่นอนปัญหาหาเสพติดโดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด ส่วนปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองย่อมเกิดขึ้นเมื่อผลกระทบของความเหลื่อมล้ำก่อให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม และเมื่อเรียกร้องทวงสิทธิแล้วไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการเพราะความเหลื่อมล้ำจะทำให้การแก้ไขปัญหามีความซับซ้อนและเกิดการสะสมของสภาพปัญหาแทบจะทุกเรื่อง จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นได้เชื่อมโยงให้เห็นว่ากระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำเนินวิถีชีวิตในด้านต่างๆ และนำไปสู่ผลกระทบต่อสุขภาพด้วย พระสงฆ์นักพัฒนาจึงได้เกิดการรวมตัวขึ้นเพื่อดำเนินกิจของคณะสงฆ์หลายอย่างก่อเกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุขแก่ชุมชน และสังคมตามหลักพระธรรมการศึกษาวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พบว่าพระสงฆ์สร้างประโยชน์ และสร้างความสุขแก่คนไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในหลายมิติ โดยมี ๕ รูปแบบคือ ๑) กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ๒) กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม เช่น โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ๓) กลุ่มพระนักเผยแผ่ เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ๔) กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ๕) พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจการของคณะสงฆ์ต่าง ๆ เช่น งานประเพณีบวชสามเณรภาคฤดูร้อน^๖

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา และเพื่อนำเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่างต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง มีอะไรบ้าง

๑.๒.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ควรเป็นอย่างไร

^๖พระมหาสุทธิชัย อากาศโร, การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์สู่การจัดการความรู้ที่ยั่งยืน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.thaihof.org/main/article/detail/3330>, [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๑.๓.๓ เพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง”

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” ซึ่งเป็นการศึกษา

- ๑) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา
- ๒) หลักสัปปุริสธรรม ๗ กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา
- ๓) ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ พระสงฆ์นักพัฒนา ๕ กลุ่ม และทฤษฎีการบริหาร POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดทำงบประมาณ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ สภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๒๕ รูป/คน ประกอบด้วย

- ๑) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน
- ๒) นักวิชาการด้านการบริหารองค์กร จำนวน ๕ รูป/คน
- ๓) พระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป/คน
- ๔) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๕ ท่าน

๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสนทนากลุ่มเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๙ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ คือ ภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๔ จังหวัด ได้แก่ พิจิตร โลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร และพิจิตร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำวิจัยระหว่าง เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ – เดือน ธันวาคม ๒๕๕๙ รวมระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง กระบวนการทำงานตามทฤษฎี POSDCORB เพื่อใช้เป็นหลักในการเสริมสร้างการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง มี ๗ ประการ คือ

การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง องค์กรควรจะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน

การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชา ที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี

การบริหารงานบุคคล (Staffing) หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร

การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) หมายถึง องค์กรต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็ว แม่นตรง รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

การประสานงาน (CO – coordinating) หมายถึง เป็นการประสานงานในเชิงระบบในองค์กร หรือ นอกกระบวนองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร

การรายงานผล (Reporting) หมายถึง องค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเที่ยงตรง มีมาตรฐาน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแม่นยำ รวดเร็วต่อผู้บริหาร

การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง องค์กรควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กร

หลักธรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ หมายถึง หลักธรรมที่นำมาเสริมสร้าง และประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา คือ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ประกอบด้วย

การรู้จักเหตุ หมายถึง เป็นผู้รู้จักสาเหตุต้นตอของผลที่เกิดขึ้น รู้จักหลักความจริง เช่น รู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งความสุขและความทุกข์ อะไรเป็นเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทำอย่างไรจึงจะมั่นคง รู้จักกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมเพราะกรรมแต่ละอย่างล้วนเป็นสาเหตุต้นตอให้เกิดผลทั้งสิ้น

การรู้จักผล หมายถึง เป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของกรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจนรู้ว่าเช่นประพฤติตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างไรบ้างที่จะไขว่คว้าหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองเพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ

การรู้จักตน หมายถึง การรู้จักตนว่าต้องวิเคราะห์ตนเองได้ว่าโดยฐานะภาวะกำลัง ความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรมมีเท่าใดเพื่อจะได้พัฒนาตนแก้ไขปรับปรุงตนเป็นการเตรียมตัวให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องปฏิบัติ

การรู้จักประมาณ หมายถึง รู้ประมาณรู้จักพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์รู้จักความพอเหมาะพอดีการปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ทำทุกอย่างด้วยความเข้าใจชอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

การรู้จักเวลา หมายถึง รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงานปฏิบัติกิจการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรและทำให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันเวลาให้พอเวลาให้เหมาะสมเวลาให้ถูกเวลาตลอดจนรู้จักประมาณเวลาและวางแผนการใช้เวลา

การรู้จักชุมชน หมายถึง การรู้จักชุมชนคือความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ชุมชนในที่ทำงานชุมชนที่ตนจะเข้าไปหามีความต้องการหรือไม่ต้องการอะไรมีความเห็นมีข้อตกลงกันไว้อย่างไรจะเข้าไปหาหรือจะต้อนรับอย่างไรเพื่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนนั้นได้ถูกต้องและอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างสงบสุขเป็นเหตุให้คนทำตัวได้ถูกต้องในชุมชนนั้น

การรู้จักบุคคล หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบการรู้จักบุคคลแต่ละคนในแง่มุมต่าง ๆ เช่นอุปนิสัยใจคอมีคุณธรรมมีความประพฤติส่วนตัวและหน้าที่การงานและรู้จักที่จะเลือกคบหาบุคคลที่ควรคบเป็นเหตุให้รู้จักบุคคลแต่ละบุคคลโดยละเอียดถี่ถ้วนทำให้ได้คบหาแต่คนดีหรือทำให้เลือกใช้คนทำงานได้ถูกต้อง

พระสงฆ์นักพัฒนา หมายถึง นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์หลายอย่างที่เกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมในหลายมิติโดยมี ๕ รูปแบบ คือ

ก) กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา

ข) กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม เช่น โครงการธรรมรักษ์
นิเวศน์โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.)

ค) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่
เข้าใจง่ายผ่านสื่อ

ง) กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนารั้วพยาบาลบุคคลในสังคมที่เป็นพระสงฆ์

จ) พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรม
ของคณะสงฆ์ต่าง ๆ

ภาคเหนือตอนล่าง หมายถึง เขตพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของ
พระสงฆ์นักพัฒนา มี ๔ จังหวัด คือ พิษณุโลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร และพิจิตร

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือ
ตอนล่าง

๑.๖.๒ ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือ
ตอนล่าง

๑.๖.๓ ทำให้ทราบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือ
ตอนล่าง

๑.๖.๔ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
พระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง และภาคอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา
- ๒.๔ หลักธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ เป็นการกระตุ้นให้คิดถึงลักษณะของสังคมที่ดี แต่ก็ยังเป็นแนวคิดที่กว้างที่ยากจะหาข้อสรุป อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่า คำว่า “การพัฒนา” (Development) เป็นคำที่มีความหมายในทางดี (Euphemism) เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการเปลี่ยนแปลง (Change) ความทันสมัย (Modernization) หรือความเจริญเติบโต (Growth)

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

“การพัฒนา” หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการพัฒนานั้น เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาระยะยาว และจากการศึกษาเอกสารและตำราต่างปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ไว้ว่า ซึ่งหมายถึง “ทำให้เจริญ” ภาษาบาลีใช้ “วฑฺฒน” ภาษาสันสกฤตใช้ “วฺรฺจน” แปลว่า ความเจริญ^๑ และยังรวมถึงความเจริญเติบโต หรือก้าวหน้า^๒ การพัฒนาตามหลักของพุทธศาสนา ตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔๕.

การทำให้เจริญงอกงาม ถึงอย่างไรก็ตามคำว่า “การพัฒนา” ในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ^๖

๑. การพัฒนาทางด้านกายภาพ (Physical Development) เป็นกระบวนการสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกาย การฝึกอบร่างกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภายนอกด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งภายนอกเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมเจริญงอกงามและกำจัดให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญไป สิ่งภายนอกที่มีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์ก็คืออารมณ์ภายนอก ทั้ง ๕ ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส จุดมุ่งหมายของการพัฒนาในข้อนี้ก็ คือ การทำให้บุคคลรู้จักวิธีการเกี่ยวข้องกับอารมณ์ภายนอกทั้ง ๕ อย่างนี้ อย่างถูกต้องเหมาะสม และเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เจริญก้าวหน้าสูงขึ้น

๒. การพัฒนาทางด้านศีลธรรม (Moral Development) เป็นกระบวนการฝึกอบรมให้บุคคลมีศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายให้แก่บุคคลอื่น สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อบุคคลอื่น

๓. การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือทางอารมณ์ (Spiritual or Emotional Development) เป็นความพยายามที่จะฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง ให้มีความมั่นคงและมีความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีความเมตตา มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสงบสุข แจ่มใส เป็นต้น การพัฒนาจิตใจบางที่เรียกว่า การพัฒนาอารมณ์

๔. การพัฒนาทางด้านสติปัญญา (Intellectual Development) เป็นกระบวนการฝึกอบรมให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ผู้ที่มีความรู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาพของมัน สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระและบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสเศร้าหมอง และทำตนให้ปลอดพ้นจากความทุกข์ ทำให้ตนมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถทำให้ตนอยู่เหนือปัญหา เหนือความขัดแย้งและพัฒนาส่วนรวมให้มีความสุข สงบ มีความเสมอภาค และมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมีคุณภาพ

การพัฒนา มาจากภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^๗ ซึ่งความหมายจากรูปศัพท์โดยรวมจึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโต งอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ^๘ และความหมายโดยทั่วไปของการพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่

^๖ วิจารณ์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓-๑๖๔.

^๗ ปกรณ์ ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^๘ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

อย่างเป็นระบบ^๖ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (Planned change)^๗

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^๘ ขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง^๙

พัฒนาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่องและมีการเปลี่ยนแปลง หลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านปริมาณ (Quantity) และคุณภาพ (Quality)^{๑๐} รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์การทางสังคมดีขึ้น^{๑๑} ให้เจริญขึ้นของระดับองค์การทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์การ แล้วแผ่ขยายซึมลงสู่ส่วนล่างและดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน^{๑๒} การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่ง กระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐานและค่านิยมต่าง ๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๑๓} มีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^{๑๔}

^๖ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^๗สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^๘T.R. Batten, *Community and Their Development*, (London : Oxford University Press, 1959), p. 2.

^๙Constantino, Renato, *The Challenge of the Churches*, (Paper Presented During the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984). p. 112.

^{๑๐}Garcia Jr, Mannel P, *Development : A Literature Survey of Concepts and Theories*, (Laguna : UPLB, 1982), p. 111.

^{๑๑}Roger, Everette M. and Burdige Rabel J, *Social Change In Rural Societies*, (New Jersey : Prentice – Hall, 1972), p. 23.

^{๑๒}Riggs, Fred W. “Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites” *Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten)*, (New York : Van Nostran Reinhold, 1970), p. 110.

^{๑๓}Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*, (Hong Kong : Maruzen Investment (Hong Kong) , 1981), p. 111.

^{๑๔}Freire P. *Education : The Practice of Freedom*, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

การพัฒนา คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ ในอันที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนโดยต่อเนื่อง นั่นคือการทำที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเองและร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนสังคมให้ดีขึ้น^{๑๕} ทางด้านเศรษฐศาสตร์ความหมายของการพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนที่มุ่งจัดสวัสดิการ เป็นต้นว่า การลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ^{๑๖} ในทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโตโดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น^{๑๗} หรือการชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง และเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจรไม่มีการสิ้นสุด^{๑๘} ยังได้สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้

๑. แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนาไปใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นต้น การพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

๒. แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป คือเฉพาะในโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง และเป็นการปฏิวัติ คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

๓. แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น แบ่งออกเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการเจริญเติบโตมาก

๔. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา

๕. แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา

^{๑๕} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๙.

^{๑๖} พิชญ์ สมพอง, สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๘.

^{๑๗} ญัฐพล ชันธไชย, แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๒.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) ส่วนความทันสมัยก็เป็นกรณีเฉพาะอันหนึ่งของการพัฒนา สำหรับทางด้าน การพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization) เป็นมิติหนึ่งของการพัฒนา โดยหลักทั่วไปแล้วการพัฒนา เป็นลักษณะทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็น ซึ่งขึ้นอยู่กับ เป้าหมายของการพัฒนาของแต่ละสังคม^{๑๙} ในบางกรณีการพัฒนามีความหมายสองอย่างในตัวเอง อย่างแรกเป็นกระบวนการพัฒนา (As a process) หรืออัตราของการเปลี่ยนแปลง (Rate of change) อย่างที่สองเป็นเงื่อนไข (As a condition) หรือระดับของการพัฒนา (Level) นอกจากนี้ การพัฒนายังแยกฐานะออกเป็น ๓ ฐานะ ได้แก่ การพัฒนาในฐานะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Development as growth) การพัฒนาในฐานะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Development as human development) และการพัฒนาในฐานะความเท่าเทียมกันทางรายได้ (Development as income equality)^{๒๐}

การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งและมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า หรือสภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อย การพัฒนาสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ

๑. การพัฒนาในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนน บ้าน ดัดชนิชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

๒. การพัฒนาในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของ คนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย^{๒๑}

สรุปได้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนา วัตถุและพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนา จิต เป็นต้น ซึ่งตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจและ

^{๑๙}Denis Goulet, *The Cruel Choice : A New Concept in the Theory of Development*, (New York : Atheneum, 1973), p. 96.

^{๒๐}Svante Ersson and Jan-Erik Lane, “Democracy and Development : A Statistical Exploration,” In *Democracy and Development : Theory and Practice*, Adrian Leftwich, ed., (Cambridge : Polity Press, 1996), pp. 53-59.

^{๒๑}Streeten Paul, *The Frontiers of Development Studies*, (London : Macmillan, 1972), p. 3.

การพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธรศาสนายังพิจารณาว่าการพัฒนาเป็น กระบวนการ พยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรักษาสิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ใน การเปลี่ยนแปลงฟื้นฟูและปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ ถ้าจะให้มาก ไปด้วยคนดี ของดี ก็ต้องพัฒนาทางจิตซึ่งเป็นผู้นำของกาย การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จึง ต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติอันตนจะต้องเกี่ยว ถักปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์ พร้อมกันนั้นการ พัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐานอำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายการพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖, หน้า ๓๒).	๑. ทำให้เจริญ ๒. ความเจริญ
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๓๙, หน้า ๓๔๕).	๑. ความเจริญเติบโต ๒. ความก้าวหน้า
จํานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, (๒๕๔๕, หน้า ๑๖๓-๑๖๔).	การทำให้เจริญองกวมจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ ๑. การพัฒนาทางด้านกายภาพ ๒. การพัฒนาทางด้านศีลธรรม ๓. การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือทางอารมณ์ ๔. การพัฒนาทางด้านสติปัญญา
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, (๒๕๒๖, หน้า ๒).	๑. การกระทำให้ดีขึ้น ๒. เปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า
สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, (๒๕๒๕, หน้า ๑๗๙).	๑. การปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเองได้ ๒. การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น
ปกรณ ปรียากร, (๒๕๓๘, หน้า ๕).	๑. การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย ๒. การปรับปรุงให้ดีขึ้น เหมาะสมกว่าเดิม ๓. การก้าวหน้าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์
สนธยา พลศรี, (๒๕๔๗, หน้า ๒).	๑. การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เกิดความเจริญเติบโตองกวม และดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ
สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (๒๕๒๖, หน้า ๕).	๑. การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ๒. การเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พิชญ์ สมพอง, (๒๕๒๙, หน้า ๑๘).	๑. ความก้าวหน้าที่ยั่งยืน ๒. การลดความยากจนและลดการว่างงาน ๓. การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ
ณัฐพล ชันธไชย, (๒๕๒๗, หน้า ๒).	๑. ความเจริญโดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ
T.R. Batten, (1959, p. 2).	๑. การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น
Constantino, Renato, (1984, p. 112).	๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต ๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง ๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง
Garcia Jr, Mannal P, (1982, p. 111).	๑. กระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ๒. มีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้านทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
Roger, Everette M. and Burdge Rabel J, (1972, p 23)	๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น
Riggs, Fred W. (1970, p. 110).	๑. การเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคมจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กร ๒. แผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง ไปจนครอบคลุมองค์กรอย่างกลมกลืน
Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), (1981, p. 111).	๑. กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน โดยอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน
Freire, P., (1972, p. 110).	๑. การมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ๒. มีความสำคัญมากและ ๓. มีสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า
Denis Goulet, (1973, p. 96).	๑. รูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ๒. ลักษณะทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็น

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Svante Ersson and Jan-Erik Lane, (1996, pp. 53-59).	๑. กระบวนการพัฒนา หรืออัตราของการ ๒. เงื่อนไข หรือระดับของการพัฒนา ๓. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
Streeten Paul, (1972, p. 3).	๑. เป้าหมายและกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน ๒. การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทั้งทาง วัฒนธรรมสังคมและการเมืองอีกด้วย

๒.๑.๒ ความสำคัญของการพัฒนา

การพัฒนา (Development) นั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุก ๆ คน อีกทั้งมีบทบาทที่สำคัญมากในทุก ๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เป็นชาติที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองหรือประเทศมหาอำนาจก็ตาม การพัฒนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ (Economic Crisis) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) การถดถอยทางเศรษฐกิจ (Economic Recession) และการว่างงาน (Unemployment)

การพัฒนาเป็นคำที่ใช้กันกว้างขวางและโดยทั่วไปทำให้ความหมายแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ผู้ใช้จะให้ความหมายการพัฒนาเน้นไปในเรื่องใดบ้าง จากความหมายต่าง ๆ ที่นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายนั้น สรุปแล้วจะครอบคลุมและมุ่งไปยังเศรษฐกิจ (Economics) สังคม (Sociology) มานุษยวิทยา (Humanity) การวางแผน (Planning)

สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง โดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่มไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว และการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติ เพราะในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข ในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ ได้มีวิวัฒนาการตลอดมาโดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหารที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนาตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่ายและทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่มที่นั่นย่อมมีการพัฒนา”

ในมุมมองของนักพัฒนานั้น สภาพของกลุ่มมนุษย์ในยุคเริ่มแรก ซึ่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วยลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนั้นไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก ต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชนและเป็นประเทศ ซึ่งในเวลาเดียวกันนั้น ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือประชาชนพยายามเอาชนะธรรมชาติ โดยได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและการลองผิดลองถูก เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ

เมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลายถูกทำลายและสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับผู้นำและผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (Science) หรือความรู้ที่เป็นระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้นยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศหรือหลายๆ ประเทศ เพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิต เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลงหรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้มีความสามารถ และมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และย่นำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human Component) ถือว่า เป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (Innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (Natural Component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง

ที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติโดยเริ่มต้นจาก “หนึ่ง” คือการพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติและวิวัฒนาการมาเป็น “สอง” คือการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็น “สาม” คือการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better Change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better Speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better Life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ^{๒๒}

^{๒๒} วัชร วัชรนิภาวรรณ, การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐานและโครงการอีสานเขียว, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๙.

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของมนุษย์มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุก ๆ คน ซึ่งมนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและการลองผิดลองถูก เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ และในความสำเร็จระดับประเทศ การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่ายและทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่มที่นั่นย่อมมีการพัฒนา” เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้นและทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้นกว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

ตารางที่ ๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
วีริช วิวัชนิภาวรรณ, (๒๕๓๔, หน้า ๑๑๙).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๒. แต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” ๓. การควบคุมดูแลและบริหารหรือพัฒนาภายในกลุ่ม ๔. ธรรมชาติจะอิทธิพลมีต่อมนุษย์ที่รวมอยู่ในกลุ่มมาก ๕. ธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ๖. ประชาชนเอาชนะธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญา ๗. การลองผิดลองถูกเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา ๘. ค้นหาแนวทางการพัฒนาเพื่อเอาชนะธรรมชาติ ๙. การคิดค้นผลผลิตใหม่เพื่อใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติ ๑๐. การก่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (A discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษาวิจัย วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ในหลายประเด็น^{๒๓} ขณะเดียวกัน การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) ที่ได้รับการตีค่าในระดับสูงส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการนี้ไม่ได้รับการตีค่าและผลที่ตามมาจึงกลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดของ “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่าหลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งที่ตรงข้ามกับความสมัยใหม่จึงได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำ หรืออาจจะไม่มีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์ เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

^{๒๓} ชัยรัตน์ เจริญสินโอสถ, วาทกรรมการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการ ระบบทรัพยากรต่าง ๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการเพื่อให้การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง วิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็นสะท้อนปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคล ซึ่งจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

๔. การพัฒนา คือ การจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการ หรือโปรแกรมเป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์การ

๕. การพัฒนาคือการใช้โอกาส (Opportunity) การใช้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้นคือคนยากจน หรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้ได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน

สรุปได้ว่า พัฒนาเป็นกระบวนการที่ได้รับการตีค่าในระดับสูง แต่สิ่งที่ไม่ได้รับการตีค่านั้นอาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่าหลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่การพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

- ๑) กระบวนการศึกษาวิเคราะห์
- ๒) วิธีการในการจัดการระบบทรัพยากร
- ๓) มีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่
- ๔) โครงการ หรือโปรแกรมเพื่อการปฏิบัติการ
- ๕) ให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนา ชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, (๒๕๔๒, หน้า ๗).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ เป็นการศึกษาวិเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ ๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ ประกอบด้วย การจัดการระบบทรัพยากร และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง ๓. การพัฒนาคือ การเคลื่อนไหวแบบไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ เกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม ๔. การพัฒนาคือ การทำโครงการหรือโปรแกรม ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ ๕. การพัฒนาคือ การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การนำหลักวิชาการด้านการบริหารมาใช้ คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมาย ซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่า การบริหารครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร จากการตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ ปรากฏว่ามีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคมที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๒๔} บริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักการ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ

^{๒๔} จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๒๕} การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยใช้คนอื่น เป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการและการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่กำหนดไว้ และการบริหารนั้นเป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์อย่างมีระบบ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาทำงานในองค์การ^{๒๖} ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับคนอื่น^{๒๗} การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลและยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ในส่วนของ “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอา นโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๒๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารคือการทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งอำนาจหน้าที่ ภาวะผู้นำ ทักษะทางการบริหารและความรู้ทางการบริหารด้วย

การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ รวมถึงเป็นการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๒๙} การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนและการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กร องค์กรใดที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง

^{๒๕} ประพันธ์ สุริหาร, ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร, (ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

^{๒๖} Roaid F. Campbell, and Others, Introduction to Educational Administration, (Boston : Allyn and Bacon, 1997), p 6.

^{๒๗} ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๒๘} บุญช่วย ศิริเกษ, พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๒๙} สุพิณ เกษาคุปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใด อย่างหนึ่ง ที่บุคคลร่วมกันกำหนดขึ้นโดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากรชนิดต่าง ๆ อย่างเหมาะสม^{๓๐} การบริหารคือการร่วมมือกันทำงานของบุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน ในการร่วมมือทำงานนั้นจะต้องมีบุคคลที่เป็นหัวหน้า หรือเรียกว่าผู้บริหารและจะต้องจัดในรูปขององค์การ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง ร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
๒. ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
๓. ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
๔. วัตถุประสงค์นั้นๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๓๑}

อย่างไรก็ตาม ในทางพุทธศาสนากการบริหารของพระพุทธองค์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตนจะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัม เสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครอง ซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ตืออยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังนี้^{๓๒}

๑. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมดนั้นหาใช่สงฆ์หรือผู้แทนพระสงฆ์เป็นผู้บัญญัติอย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกื้อยาก (ผู้ไม่รู้จักอายุ) ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะ (ความเดือดร้อน) ที่อันเกิดจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะ (ความเดือดร้อน) อันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑”

^{๓๐}นิพนธ์ กินวาศ์, **หลักการบริหารการศึกษา**, (พิษณุโลก : ภาควิชาการบริหารและพัฒนาศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๓๑}บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๓๒}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

๒. ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัยเมื่อยังไม่มีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพระพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหมายหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคมฝ่ายอาณาจักร มีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีบทลงโทษตามโทษานุโทษแต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะของการเป็นผู้นำในการทำงานร่วมกันของคณะบุคคล ให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีซึ่งจะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงานการประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเชิงกลยุทธ์

ตารางที่ ๒.๔ ความหมายของการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จันทรานี สงวนนาม, (๒๕๓๖, หน้า ๔).	๑. การช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวก ๒. การรับใช้หรือ ผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ ๓. การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ
ประพันธ์ สุริหาร, (๒๕๔๗, หน้า ๑๘).	๑. เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยใช้คนอื่น ๒. เป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคล ๓. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

ตารางที่ ๒.๔ ความหมายของการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ทองหล่อ เดชไทย, (๒๕๓๕, หน้า ๕).	๑. เป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน ๒. กิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดทำอย่างเดียวกัน
บุญช่วย ศิริเกษ, (๒๕๔๐, หน้า ๓).	๑. การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด
สุพิน เกษาคุปต์, (๒๕๔๔, หน้า ๙๒-๙๓).	๑. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงานต่าง ๆ
นิพนธ์ กินาวงศ์, (๒๕๔๓, หน้า ๑๖).	๑. การร่วมมือกันทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน
บรรจบ เนียมมณี, (๒๕๒๓, หน้า ๒๖๑).	๑. กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย
ปรีชา ช่างขวัญยืน, (๒๕๓๘, หน้า ๔๒-๔๓).	๑. การบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ ๒. มอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้ ๓. อธิกรณ์มีบทลงโทษตามโทษานุโทษ ตามพระวินัย
Roaid F. Campbell, (1997, p. 6).	๑. ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับคนอื่น

๒.๒.๒ ปัจจัยทางการบริหารจัดการ

คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) การจัดการ (Management) คือปัจจัยขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำมาสู่กระบวนการของการบริหารงานในแต่ละองค์การเพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ คือทั้ง ๔ ประการจะต้องเกื้อหนุนหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่ถ้าจะพิจารณาในแต่ละประการแล้ว “คน” นับได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะคนเป็นผู้ใช้หรือบริหารเงิน วัสดุสิ่งของ และการดำเนินงานทุกอย่างในองค์การ ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้กล่าวไว้ว่า “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกอย่างจากศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการบริหาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นหาแนวความคิดของคำว่า ปัจจัยทางการบริหาร พบว่ามีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

การบริหารงานในทุกองค์การ ไม่ว่าจะขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ จำเป็นจะต้องมีปัจจัยขั้นพื้นฐาน หรือองค์ประกอบ หรือทรัพยากรทางการบริหาร โดยทั่วไปถือว่าปัจจัยที่สำคัญของการบริหารมีอยู่ ๔ ประการ ซึ่งรู้จักกันในนามของ “4M” ดังนี้

- ๑) คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันทำงาน

๒) เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุกๆ ส่วนขององค์การ

๓) วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ

๔) การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร^{๓๓}

กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ^{๓๔} และยังมี ความหมายในมุมมองเดียวกันกับได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๕} การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญ ในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๓๖}

การบริหาร คือกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษาการอุตสาหกรรม หรือองค์การของรัฐประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) งาน (Task) หมายถึง งานที่ต้องทำให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ องค์กรใดปราศจาก งานหรือภารกิจที่ต้องกระทำแล้ว องค์กรนั้นก็ไม่มี ความจำเป็นหรือมีเหตุที่จะดำรงอยู่ต่อไป

๒) องค์กรที่เป็นทางการ (Formal Organization) หมายถึง กลุ่มชนิดพิเศษเป็นกลุ่ม สังคมที่ประกอบด้วยผู้นำและสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกขององค์กรต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบ มี บทบาทที่คาดหวังหรือที่กำหนดเอาไว้แตกต่างกันออกไป โดยสมาชิกทุกคนร่วมมือกันทำงานเพื่อ วัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

๓) กลุ่มผู้ร่วมงาน (Work Groups) หมายถึง บุคคลซึ่งถูกเลือกให้ดำรงตำแหน่ง ตามที่ระบุไว้ องค์กรหนึ่งอาจมีผู้ร่วมงานกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มก็ได้

๔) ผู้นำ (Leaders) หมายถึง ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อความสำเร็จของ องค์กร ในองค์กรหนึ่งอาจจะมีผู้บริหารหลายระดับทำหน้าที่รับผิดชอบต่อความสำเร็จของกลุ่มย่อยใน องค์กรก็ได้ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็มีส่วนร่วมรับผิดชอบการทำงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร^{๓๗}

สรุปได้ว่า ปัจจัยทางการบริหาร คือ ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน เป็นสิ่งที่ จำเป็นที่ต้องนำมาสู่กระบวนการของการบริหารงานในแต่ละองค์การ เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่ วางไว้ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ คือ ๑) คน ได้แก่ ผู้นำและกลุ่มบุคคลที่ต้องตั้งให้เป็นองค์กร ที่เป็นทางการโดยสมาชิกทุกคนร่วมมือกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน ๒) เงิน ได้แก่

^{๓๓} จันทรานี สงวนนาม, **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

^{๓๔} พันัส หันนาคินทร์, **ประสบการณ์ในงานบริหารบุคลากร**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๓๕} สุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๖} ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๓๗} Halpin, Andrew, **Theory and Research in Administration**, (New York : Mcmillan Company, 1966), p. 61.

งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ ๓) วัสดุสิ่งของ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ๔) การจัดการ ได้แก่ การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร ซึ่งทุกส่วนจะต้องเกี่ยวพันหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่ถ้าจะพิจารณาในแต่ละประการแล้ว “คน” นับได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะคนเป็นผู้ใช้หรือบริหารเงิน วัสดุสิ่งของและการดำเนินงานทุกอย่างในองค์การ

ตารางที่ ๒.๕ ปัจจัยการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จันทราณี สงวนนาม, (๒๕๔๕, หน้า ๒๘).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันทำงาน ๒. งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ ๓. วัสดุสิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ๔. การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร
พนัส หันนาคินทร์, (๒๕๔๒, หน้า ๑๐).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจในการบริหาร ๒. การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ๓. การดำเนินงานของสถาบันไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ
สุธี สุทธิสมบูรณ์, (๒๕๓๖, หน้า ๑๒).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ๒. ปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงาน
ธีรวุฒิ บุญยโสภณ, (๒๕๓๔, หน้า ๑๒).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการอย่างหนึ่ง มีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน ๒. กลุ่มบุคคลในการบริหารงาน ๓. เงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ

๒.๒.๓ กระบวนการบริหารจัดการ

จากศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นหาความหมาย เนื้อความ และคำนิยามของคำว่า กระบวนการบริหาร พบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

การบริหาร คือ เป็นกระบวนการในการวางแผน การจัดองค์การปกครอง และการควบคุมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๘} เป็นกระบวนการวางแผน การจัดการ การแนะนำและควบคุม โดยการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดในองค์กร มุ่งใช้สิ่งดังกล่าวให้เกิดผลเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้^{๓๙} กระบวนการวางแผน การจัดการ การจูงใจ และการควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยใช้ทรัพยากรมนุษย์และอื่นๆ ที่มีอยู่^{๔๐} และสนับสนุนด้วยเหตุและผลว่า การบริหาร คือกระบวนการออกแบบและการดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของผู้ร่วมงาน กลุ่มบุคคล ที่จะร่วมมือกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดพื้นฐานที่ต้องการพอขยายความได้ดังนี้

๑. ผู้บริหารทำตัวเป็นผู้จัดการในการวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมดูแล

๒. การจัดการทุกชนิดในองค์กร

๓. ผู้จัดการนั้นจะต้องบริหารทุกระดับชั้น

๔. ผู้จัดการทุกคนต้องมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน พยายามสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้สูงกว่ามาตรฐาน

๕. การจัดการนั้นเกี่ยวข้องกับผลผลิต ทำให้ได้ผลผลิตขึ้นมาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๔๑}

การบริหาร หมายถึงกระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านหน้าที่การบริหาร ต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร^{๔๒} งานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคต

^{๓๘} Flippo, Edwin B., *Principle of Personnel Management*, (New York : Mc Grew-Hall Inc, 1970), p. 1.

^{๓๙} Stoner, James A.F. and Charle., *Wankel Management*, (3rd ed), (Philippines : Prentice-Hall, International, 1970), p. 8.

^{๔๐} Terry, George R., *Principles of Management*, (Illinois : Richard D. Irwin, Inc, 1977), p. 4.

^{๔๑} Harold Koontz & Heinz Weihrich, *Management, Ninth Edition*, (New York : McGraw Hillbook, 1991), p. 4.

^{๔๒} Dabrin & Ireland, *Ernest Dale Management Theory and Practice*, (New York : Mc Graw-Hill Book co., 1972), p. 4.

ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง^{๔๓} กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)^{๔๔} กระบวนการมีการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการและการควบคุม ซึ่งจะทำให้งานดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อยและกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ^{๔๕} เป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การเป็นผู้นำ และการควบคุม^{๔๖} การบริหารจัดการว่าเป็นกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การเป็นผู้นำและการควบคุม^{๔๗} ในอีกมุมมองหนึ่งว่า การบริหาร คือกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ จัดดำเนินงานของหน่วยงานนั้นให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ^{๔๘} การบริหาร คือการทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งอำนาจหน้าที่ภาวะผู้นำ ทักษะทางการบริหาร และความรู้ทางการบริหารด้วย^{๔๙} หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบันเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กรเป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายใน

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

^{๔๓}เฟรดเดอริค ดับบลิว, เทเลอร์ อ่างใน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

^{๔๔}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^{๔๕}ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๔๖}Holt, D.H. *Management Printciples and Practices*, (New Jersey : Prentice-Hall, 1993), p. 3.

^{๔๗}Wagner, J.A., &Hollenbeck, J.R. *Management of Organization Behavior*, (New Jersey : Prentice-Hall, 1995), p. 74.

^{๔๘}พนัส หันนาคินทร์, *หลักการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๓๖.

^{๔๙}บุญช่วย ศิริเกษ, *พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา*, (จังหวัดเลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๕๐}

การบริหาร คือ การบริหารองค์การผู้ที่ได้ร่วมกันนำเอาความคิดของ ฟาโยล์มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ ได้ขยายส่วนสำคัญพื้นฐานที่เรียกว่า The Elements of Management ๕ ประการของ ฟาโยล์ มาใช้ในการจัดการองค์การทางราชการ โดยขยายกิจกรรมทางการบริหารออกเป็น ๗ ประการ คือ

๑. Planning หมายถึง การวางแผนล่วงหน้าว่าองค์การจะต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

๒. Organizing หมายถึง การจัดองค์การ การกำหนดโครงสร้าง การแบ่งส่วนงาน การจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดตำแหน่งหน้าที่

๓. Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การประเมินผลงาน การพิจารณาความดีความชอบ การให้สวัสดิการ และการให้พ้นจากงาน

๔. Directing หมายถึง การอำนวยการ การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการและการควบคุมบังคับบัญชา

๕. Coordinating หมายถึง การประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. Reporting หมายถึง การรายงานการปฏิบัติงานขององค์การ เพื่อให้สมาชิกขององค์การทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

๗. Budgeting หมายถึง การงบประมาณ การใช้จ่ายเงิน การควบคุมการใช้จ่าย และการตรวจสอบด้านการเงิน^{๕๑}

กิจกรรมทั้ง ๗ ประการนี้ รวมเรียกว่า “POSDCoRB” ที่กูลิคและเออร์วิค ถือว่าเป็นงานในหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การราชการโดยทั่วไป ซึ่งองค์การทางการบริหารการศึกษาก็ได้นำแนวความคิดนี้มาใช้กันอย่างแพร่หลาย

ต้นกำเนิดในการเสนอองค์ประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ ๔ ประการ ที่เรียกว่า POCC ไว้ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบุหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน

^{๕๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีในการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔-๕.

^{๕๑} จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๓๕-๓๖.

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงาน^{๕๒}

ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดองค์การ (Organizing)
๓. การบังคับการ (Commanding)
๔. การประสานงาน (Coordinating)
๕. การควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)^{๕๓}

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหาร มีความหมายเดียวกับการกิจหรือบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร เป็นสิ่งที่ต้องยึดถือเป็นจุดยืนสำหรับปฏิบัติกิจกรรมในการบริหารงาน ซึ่งเป็นลำดับขั้นในการบริหารงาน หรือหมายถึงขอบข่ายของงานต่าง ๆ ที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของนักบริหาร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้ ๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การเลือกหรือกำหนดวิธีการทำงาน เป็นการสร้างแผนงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์การ, ๒) การจัดองค์การ (Organization) หมายถึง การนำเอาแผนงานที่กำหนดไว้มากำหนดหน้าที่สำหรับบุคลากร หรือกลุ่มบุคคลที่จะปฏิบัติภายในองค์การ เป็นการเริ่มต้นของกลไกในการนำเอาแผนงานไปสู่การปฏิบัติ, ๓) การบริหารงานบุคคล (Staffing) หมายถึง การจัดอัตรากำลัง การสรรหาการพัฒนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การประเมินผลงาน การพิจารณาความดีความชอบการให้สวัสดิการ และการให้พ้นจากงาน, ๔) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการและการควบคุมบังคับบัญชา ๕) การควบคุม หรือ การกำกับดูแล (Controlling) หมายถึง หน้าที่ทางการจัดการสำหรับผู้บริหารในการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นมาตรฐานวัดผลการดำเนินงานในองค์การ รวมทั้งการวัดผลการดำเนินงานในปัจจุบันเพื่อกำหนดมาตรฐานขึ้น และเปรียบเทียบกับผลงานที่ทำได้เพื่อปรับปรุงแก้ไขผลการดำเนินงานได้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น

ตารางที่ ๒.๖ กระบวนการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Flippo, Edwin B, (1970, p. 1).	๑. กระบวนการในการวางแผน ๒. การจัดองค์การปกครอง ๓. การควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ

^{๕๒} คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ, สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๕๓} เฮนรี ฟาโยล, อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๕), หน้า ๓๙.

ตารางที่ ๒.๖ กระบวนการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Stoner, James A.F. and Charle., (1970, p. 8).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการวางแผน ๒. การจัดการ ๓. การแนะนำและควบคุม ๔. การระดมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดในองค์กร
Terry, George R., (1977,p. 4).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการวางแผน ๒. การจัดการ ๓. การจูงใจ ๔. การควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ๕. การใช้ทรัพยากรมนุษย์และอื่น ๆ
Harold Koontz & Heinz Wehrich, (1991, p. 4).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการออกแบบของกลุ่มบุคคลที่จะร่วมมือกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๒. การวางแผน ๓. การจัดการองค์กร ๔. การบริหารงานบุคคล ๕. การควบคุมดูแล ๖. การจัดการทุกชนิดในองค์กร
Dabrin & Ireland, (1972, p. 4).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล ๒. ทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านหน้าที่การบริหารต่าง ๆ ๓. การวางแผน ๔. การจัดองค์การ ๕. การนำ ๖. การควบคุม
ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, (๒๕๔๕, หน้า ๑๒).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการวางแผน ๒. การจัดองค์การ ๓. การสั่งการ ๔. การควบคุม
Frederick W. Taylor อังโน (สมพงศ์ เกษมสิน, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระทำโดยมีหลักเกณฑ์ จากการวิเคราะห์ศึกษา ๒. วิธีที่ดีที่สุดจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต

ตารางที่ ๒.๖ กระบวนการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
วิโรจน์ สารรัตน์, (๒๕๔๕, หน้า ๓).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ๒. การวางแผน ๓. การจัดองค์กร ๔. การนำ ๕. การควบคุม
Holt, D.H., (1993, p. 3).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ๒. กระบวนการวางแผน ๓. การจัดองค์กร ๔. การเป็นผู้นำ ๕. การควบคุม
Wagner, J.A., &Hollenbeck,J.R., (1995, p. 74).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการวางแผน ๒. การจัดองค์กร ๓. การเป็นผู้นำ ๔. การควบคุม
พนัส หันนาคินทร์, (๒๕๓๑, หน้า ๓๖).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจการบริหาร ๒. การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่
บุญช่วย ศิริเกษ, (๒๕๔๐, หน้า ๓).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ๒. การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๓. วิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร
จันทร์ธานี สงวนนาม, (๒๕๔๕, หน้า ๓๕-๓๖).	<ol style="list-style-type: none"> ๑. Planning การวางแผน ๒. Organizing การจัดองค์การ ๓. Staffing การบริหารงานบุคคล ๔. Directing การอำนวยการ ๕. Coordinating การประสานงาน ๖. Reporting การรายงานการปฏิบัติงาน ๗. Budgeting การงบประมาณ การใช้จ่ายเงิน

ตารางที่ ๒.๖ กระบวนการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๙, หน้า ๔-๕).	๑. การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงาน ๒. การจัดองค์กร เป็นการกำหนดสายบังคับบัญชาภายใน ๓. การบริหารบุคลากร เป็นการสรรหาและการพัฒนาบุคลากร ๔. การอำนวยการ เป็นการสนับสนุนให้ดำเนินการตามแผน ๕. การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน
คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ, (๒๕๔๙, หน้า ๙).	๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์กร (Organizing) ๓. การบังคับบัญชา (Commanding) ๔. การประสานงาน (Coordinating)
Henry Fayol, อ้างใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, (๒๕๔๕, หน้า ๓๙).	๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์กร (Organizing) ๓. การบังคับการ (Commanding) ๔. การประสานงาน (Coordinating) ๕. การควบคุมงาน (Controlling)

๒.๒.๔ บทบาทและหน้าที่ของการบริหารจัดการ

บทบาทที่เกิดขึ้นจากผู้จัดการหลายๆ แห่งทำให้ Henry Mintzberg มีแนวคิดโดยแยกบทบาทการจัดการได้เป็น ๑๐ บทบาท^{๕๔} โดยสามารถแยกออกเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม ตามรายละเอียด ดังนี้ บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) บทบาทด้านข้อมูลและการสื่อสาร (Informational Roles) และบทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles)^{๕๕} ซึ่งสามารถอธิบายบทบาทแต่ละด้านได้ ดังนี้

๑. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) เป็นการดำเนินบทบาทเพื่อช่วยให้องค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น ประกอบด้วย

^{๕๔}Strage, Henry M., *Milestone in Management : an Essential Reader*, (Cornwall : TJ Press. 1992), pp. 138-142.

^{๕๕}Stoner, James A. F. and Freeman, R. Edward., *Management.*, 5th ed., (New Jersey : A Simon and Schuster, 1992), pp. 12-15.

๑.๑ การเป็นหัวหน้า (Figurehead) ขององค์การสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การและผู้ใต้บังคับบัญชา จึงทำให้ผู้บริหารเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ขององค์การนั้น ๆ เช่น พิธีลงนามขององค์การ

๑.๒ การเป็นผู้นำ (Leader) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อสร้างความมั่นใจและกระตุ้นการทำงาน โดยมีการฝึกอบรมให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา องค์การจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญ

๑.๓ การเป็นตัวแทน (Liaison) ขององค์การในการปฏิบัติภารกิจทั้งภายในและภายนอกองค์การ

๒. บทบาทด้านข้อมูลและการสื่อสาร (Informational Roles) การได้รับข้อมูลและการติดต่อสื่อสาร มีความสำคัญต่อการทำงานของผู้บริหาร ผู้บริหารต้องการข้อมูลในการตัดสินใจที่เหมาะสมต่อองค์การ และเมื่อผู้บริหารได้รับข้อมูลก็ต้องถ่ายทอดข้อมูลหรือคำสั่งที่ถูกต้องชัดเจนแม่นยำ แก่บุคลากรภายในองค์การ นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทในการติดต่อสื่อสารและประสานงานกับทั้งภายในองค์การและภายนอกองค์การ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และขององค์การประกอบด้วย

๒.๑ การติดตาม (Monitor) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมาใช้เพื่อการตัดสินใจในการดำเนินงานขององค์การอย่างเหมาะสม รวมถึงการตรวจสอบและเฝ้าระวังการเสนอข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ

๒.๒ การเผยแพร่ข้อมูล (Disseminator) ผู้บริหารจะต้องเผยแพร่ข้อมูลที่สำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บริหารจะต้องพิจารณาความเหมาะสมของข้อมูลที่จะเผยแพร่ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อองค์การ

๒.๓ การเป็นโฆษก (Spokesperson) ผู้บริหารจะต้องเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์การแก่บุคคลภายนอกในโอกาสต่าง ๆ โดยผู้ที่เป็นตัวแทนนี้จะต้องมีศิลปะในการติดต่อสื่อสาร

๓. บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles) เป็นบทบาทที่ผู้บริหารใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานเพื่อการตัดสินใจในสิ่งที่ดีที่สุดต่อองค์การ ซึ่งประกอบด้วย

๓.๑ ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ผู้บริหารจะต้องพยายามปรับปรุงองค์การเพื่อการพัฒนาและความก้าวหน้าขององค์การ

๓.๒ ผู้แก้ไขปัญหา (Disturbance Handler) ไม่มีองค์การใดที่จะมีความราบรื่นตลอดเวลา และปัญหาจะเกิดขึ้นไม่เลือกที่และเวลา จึงทำให้ผู้บริหารจะต้องมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยการคิดวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหาเป็นลำดับ มีเหตุผล และมีรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานเพื่อประกอบการตัดสินใจ

๓.๓ ผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocator) เนื่องจากทรัพยากรขององค์การมีจำกัด ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องจัดสรรทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงาน ได้แก่ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี อย่างเหมาะสมเพียงพอและเกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๔ ผู้เจรจาต่อรอง (Negotiator) ผู้บริหารจะต้องติดต่อประสานงานทั้งกับภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างสงบเรียบร้อย ผู้บริหารจึงต้องมีการเจรจาต่อรองกับทุกฝ่ายอย่างประนีประนอมเพื่อให้เกิดประโยชน์และความเป็นธรรม^{๕๖}

สรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของการบริหารจัดการ แบ่งออกเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่มคือ ๑) บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) เป็นการดำเนินบทบาทเพื่อช่วยให้องค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น ๒) บทบาทด้านข้อมูลและการสื่อสาร (Informational Roles) การได้รับข้อมูลและการติดต่อสื่อสารมีความสำคัญต่อการทำงานของผู้บริหาร เพราะจะเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจที่เหมาะสมต่อองค์กร นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทในการติดต่อสื่อสารและประสานงานกับทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เพื่อสร้างความสัมพันธ์และขององค์กร และ ๓) บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles) เป็นบทบาทที่ผู้บริหารใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานเพื่อการตัดสินใจในสิ่งที่ดีที่สุดต่อองค์กร

ตารางที่ ๒.๗ บทบาทและหน้าที่ของการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Strage, Henry M., (1992, pp. 138-142).	๑. บทบาทการจัดการสามารถแบ่งแยกได้เป็น ๑๐ บทบาท
Stoner, James A. F. and Freeman , R. Edward., (1992, pp. 12-15).	๑. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒. บทบาทด้านข้อมูลและการสื่อสาร ๓. บทบาทด้านการตัดสินใจ
อนิวัช แก้วจำนงค์, (๒๕๕๒, หน้า ๓๖-๔๑).	๑. การเป็นหัวหน้า ๒. การเป็นผู้นำ ๓. การเป็นตัวแทน ๔. การติดตาม ๕. การเผยแพร่ข้อมูล ๖. การเป็นโฆษก ๗. ผู้ประกอบการ ๘. ผู้แก้ไขปัญหา ๙. ผู้จัดสรรทรัพยากร ๑๐. ผู้เจรจาต่อรอง

^{๕๖}อนิวัช แก้วจำนงค์, **หลักการจัดการ**, (จังหวัดสงขลา : นำศิลป์ ไข่มุก, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖-๔๑.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในแต่ละนั้น มีวิธีการจัดการที่หลากหลายและมีความใกล้เคียงกัน เช่น การเสริมสร้างและการพัฒนาผู้นำ การสรุปทเรียน การจัดการความรู้ของอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการทั้งหมด เป็นทั้งเทคนิค วิธีการปฏิบัติ และเครื่องมือในการจัดการ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการจะต้องเลือกใช้เทคนิค วิธีการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

๒.๓.๑ ความหมายของพระสงฆ์

พระสงฆ์ หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรพระสงฆ์ แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศ เพราะการเข้าร่วมเป็นพระสงฆ์เป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๕๗}

พระสงฆ์ หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์การ ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์การที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งในการให้ความหมายของนักวิชาการแต่ละท่านอาจให้ความหมายที่แตกต่างออกไปเช่น พระสงฆ์ หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มพระสงฆ์นี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน^{๕๘}

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มนักพัฒนากลุ่มย่อย ที่เกิดจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ และการปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยความสัมพันธ์ที่โยงโยงของสรรพสิ่งแล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนเสมือนตาข่ายที่โยงโยงและซับซ้อนและเหมือนท่วงโซ่ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

^{๕๗} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์การทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^{๕๘} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่ายพระสงฆ์ : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

ตารางที่ ๒.๘ ความหมายของพระสงฆ์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นฤมล นิราทร, (๒๕๔๓, หน้า ๒๑)	รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มี ทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (๒๕๔๓, หน้า ๓๑)	การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์กร ที่ สมัครงใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือกิจกรรม ร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนใน ข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้ พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่ง กันและกัน

๒.๓.๒ องค์ประกอบของพระสงฆ์

พระสงฆ์ชนิดที่เราหลงผิดคิดว่าเป็นพระสงฆ์แต่แท้จริงแล้วเป็นแค่การชุมนุมพบปะ สันสรค์ระหว่างสมาชิกโดยที่ต่างคนต่างก็ไม่ได้มีเป้าหมายร่วมกันและไม่ได้ตั้งใจที่จะทำกิจกรรม ร่วมกันเป็นการรวมกลุ่มแบบเฮโลสาระพาหรือรวมกันตามกระแสนิยมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ลักษณะของพระสงฆ์ลวงจะไม่มีประสานต่อระหว่างสมาชิกดังนั้นการทำความเข้าใจกับองค์ประกอบ ของพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเพื่อช่วยให้สมาชิกสามารถสร้างพระสงฆ์นักพัฒนาแทนการสร้าง เครือข่ายพระสงฆ์แต่พระสงฆ์นักพัฒนามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการ คือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามา อยู่ในพระสงฆ์ ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์เข้าร่วมเป็นพระสงฆ์อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือใน ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกพระสงฆ์เกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนิน กิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายใน อนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะดำเนินไป ด้วยกัน จะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์มีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความ ขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/benefit) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกัน เพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และ ความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกัน บนผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นพระสงฆ์

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง (All stakeholder participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของพระสงฆ์ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วม

ลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในพระสงฆ์จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมกันและในฐานะหุ้นส่วนของพระสงฆ์ และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. ภาวะบูรณาการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในพระสงฆ์ต่างก็ต้องเสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกันการเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นพระสงฆ์ ซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นพระสงฆ์

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน มีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยระหว่างสมาชิกในพระสงฆ์

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในพระสงฆ์มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพระสงฆ์^{๕๙}

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์มีองค์ประกอบที่สำคัญของพระสงฆ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการ คือ การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง ภาวะบูรณาการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การพึ่งพิงร่วมกัน และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

ตารางที่ ๒.๙ องค์ประกอบของพระสงฆ์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (๒๕๔๓, หน้า ๓๒)	๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน ๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน ๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง ๕. ภาวะบูรณาการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ๖. การพึ่งพิงร่วมกัน ๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

^{๕๙}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่ายพระสงฆ์ : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

๒.๓.๓ แนวคิดพระสงฆ์นักพัฒนา

พระสงฆ์โดยมือเป่าหมายเพื่อขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น นำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกัน ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กรให้แสดงบทบาททั้ง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างกระบวนการการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันผ่านทาง การติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในพระสงฆ์เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็น การแบ่งปันทรัพยากรให้แก่ผู้ด้อยโอกาสกว่าเพื่อประโยชน์ในการรวบรวม และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กรเพื่อเป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนต่าง ๆ เปิดช่องให้สมาชิกสามารถเข้าถึงเรื่องนั้น ๆ ได้ในทุกแง่มุมเพื่อจะเอาไปปฏิบัติเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลังอิทธิพลมากกว่าองค์เดียวอย่างมากมาเป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ในอนาคตเพื่อเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาหรือเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่การเสนอ หรือผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมากกว่าเดิม^{๖๐}

การก่อตัวของพระสงฆ์ หรือการก่อรูปพระสงฆ์ (Network forming) นั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ๆ แนวทางแรกคือ

เครือข่ายที่เกิดจากองค์กรภายนอกเช่น หน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (State Initiative) เป็นผู้ริเริ่มเข้าไปกระตุ้น ให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหา สร้างความตื่นตัวให้เกิดความสนใจรวมตัวกันและผลักดันให้เกิดการรวมตัวของประชาชน เช่นพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น

พระสงฆ์ที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง โดยเกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่มประชาชนเอง (Citizen Initiative) กล่าวคือ ประชาชนเกิดความตระหนักตื่นตัวในปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือริเริ่มในการรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงหรือบรรเทาไปโดยที่องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิชาการ หรือสื่อมวลชน อาจมีส่วนเข้ามาช่วยสนับสนุนก็ได้แต่ภาคประชาชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน ซึ่งปัจจุบันแนวทางแรกเป็นแนวทางหลัก ที่ประเทศไทยมักใช้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่ปัจจุบันมีความพยายามผลักดันการก่อรูปของพระสงฆ์ตามแนวทางที่สองให้เพิ่มมากขึ้น

การธำรงรักษาพระสงฆ์เพื่อเสริมความเข้มแข็ง มีอยู่หลายพระสงฆ์ที่ได้จัดตั้งแล้วในช่วงแรก แต่กลับปรากฏผลว่าไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ หลายพระสงฆ์ได้ปิดตัวเองหลังจากเริ่มดำเนินไปได้ไม่นาน สาเหตุสำคัญมาจากการที่พระสงฆ์เหล่านั้นขาดความเข้าใจในเรื่องของการธำรงรักษาพระสงฆ์ ทั้งนี้ทราบได้ที่ภารกิจพระสงฆ์ยังไม่สำเร็จก็ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาพระสงฆ์ไว้และประคับประคองให้พระสงฆ์สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในหลายกรณีที่เป็นต้องรักษาความสำเร็จของพระสงฆ์ไว้ถึงแม้ว่า ได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว โดยเหตุนี้ การรักษาพระสงฆ์จึงเป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่จำ เป็นต้องมีเพื่อการรักษาความสำเร็จของพระสงฆ์ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

^{๖๐} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์การทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

การจัดกิจกรรมร่วมอย่างต่อเนื่องพระสงฆ์จะก้าวไปสู่วงจรชีวิตช่วงถดถอย หากไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่สมาชิกของพระสงฆ์สามารถกระทำร่วมกันทั้งนี้ก็เนื่องจากเมื่อไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของพระสงฆ์ก็จะมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกถดถอยก็ส่งผลให้พระสงฆ์เริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของพระสงฆ์ บางคนอาจพาลคิดไปว่าพระสงฆ์ได้ล้มเลิกไปแล้วเพราะไม่มีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมสลายของพระสงฆ์ในที่สุด ดังนั้นความยั่งยืนของพระสงฆ์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ของการกระทำที่สมาชิกของพระสงฆ์ยอมรับโดยทั่วกัน

การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกพระสงฆ์สัมพันธ์ภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาพระสงฆ์ให้ยั่งยืนต่อไปความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่คอยหล่อลื่นการทำงานร่วมกัน ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อใดที่สมาชิกของพระสงฆ์เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน โดยหาข้อยุติไม่ได้ถ้าหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันท่วงทีก็จะนำไปสู่ความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของพระสงฆ์ได้ ดังนั้นจึงควรมีการจัดกิจกรรมบางอย่างที่มีจุดประสงค์เพื่อการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจสมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของพระสงฆ์ตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้มีส่วนร่วม ในการรักษาพระสงฆ์และรวมไปถึงการขยายพระสงฆ์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้วปัจเจกบุคคลต่างก็มีสิ่งจูงใจต่างกัน ดังนั้นจึงควรทำการวิเคราะห์เพื่อบ่งชี้ถึงแรงจูงใจที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคลแล้วทำการจัดกลุ่มของสิ่งจูงใจที่ใกล้เคียงกัน ออกเป็นกลุ่ม ๆ อาทิค่าตอบแทนเกียรติยศชื่อเสียงการยอมรับ ฯลฯอันจะนำไปสู่มาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคคลในแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง

การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างพอเพียงหลายพระสงฆ์ต้องหยุดดำเนินการลงไปเนื่องจากการขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเพียงพอทั้งทรัพยากรด้านวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ปริมาณและคุณภาพของบุคลากร และที่สำคัญคือเงินทุนดำเนินการ ซึ่งเปรียบเสมือนเลือดที่ไหลวนไปหล่อเลี้ยงพระสงฆ์ให้ดำเนินการต่อไปได้เมื่อขาดเงินทุนเพียงพอที่จะจุนเจือ พระสงฆ์ก็ต้องปิดตัวเองลง ควรมีการผลักดันให้เกิดการจัดตั้ง "กองทุนสนับสนุนพระสงฆ์ นักพัฒนา" โดยสนับสนุนเงินงบประมาณขั้นต้น ในรูปแบบของกองทุนแต่ละพระสงฆ์แหล่งเงินทุนของกองทุนอาจมาจากภาครัฐและภาคเอกชน

การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหแต่ละพระสงฆ์อาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่เพิ่งเริ่มต้นเนินการใหม่ ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้พระสงฆ์สามารถดำเนินการต่อไปได้และจะช่วยหนุนเสริมให้พระสงฆ์เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น แนวทางที่ควรทำ คือ การจัดตั้งหน่วยงานโดยทำหน้าที่หลักดังนี้

๑) ทำหน้าที่เป็น "ศูนย์ช่วยเหลือ" ช่วยติดตามประเมินผลความคืบหน้าของพระสงฆ์แต่ละพระสงฆ์ที่ดำเนินการอยู่โดยช่วยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะด้านองค์ความรู้ในการจัดการบริหารพระสงฆ์ด้านการบริหารการเงิน และด้านการระดมทุน รวมทั้งอาจลงมือช่วยเหลือในบางกรณี

หากพระสงฆ์ประสบปัญหารุนแรง อย่างไรก็ตามก็ตีหน่วยงานนี้ควรมีฐานะเป็นเพียงพี่เลี้ยงที่ให้การสนับสนุน ไม่ควรมีบทบาทเข้าไปแทรกแซงหรือครอบงำการดำเนินการของพระสงฆ์

๒) ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์ความรู้” โดยทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าและวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการพระสงฆ์ โดยศึกษาจากตัวอย่างเชิงประจักษ์ของผลสำเร็จ และความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ เพื่อจะสร้างองค์ความรู้เฉพาะการบริหารพระสงฆ์

๓) ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์สร้างผู้นำ” โดยทำการฝึกอบรม และให้ความรู้แก่ผู้นำพระสงฆ์ในหัวข้อต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น การสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ การบริหารการเงิน การจัดการบัญชีการติดตามประเมินผลกิจกรรม การสร้างแรงจูงใจการระดมความร่วมมือ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการบริหารพระสงฆ์อันจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการทำงานของพระสงฆ์ด้วย

ในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องเป็นความสำเร็จที่คนรุ่นก่อนได้สร้างขึ้นมาอย่างยากลำบากนั้นไม่อาจถูกรักษาไว้ได้ก็เพราะคนรุ่นต่อมาไม่สามารถสานต่อและรองรับความสำเร็จที่คนรุ่นก่อนได้ทำไว้และสาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือ องค์การเหล่านั้น มิได้ “สร้างคน” ขึ้นมารับไม้ผลัดต่อจากคนรุ่นก่อนเพื่อสานต่อให้เป็นองค์การแห่งความสำเร็จนั่นเอง โดยเหตุนี้การจะรักษาพระสงฆ์ไว้ให้คงอยู่และดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืนได้จะต้องมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

การเพิ่มศักยภาพของสมาชิก เครื่องมือ/อุปกรณ์ และสื่อที่ใช้ในพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ การที่จะทำให้พระสงฆ์แต่ละพระสงฆ์ดำรงอยู่ได้ด้วยดีนั้นต้องมีการเพิ่มสมรรถภาพประสิทธิภาพให้ทั้งคน เครื่องมือ/อุปกรณ์และสื่อที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้วยการฝึกอบรม ติวงานและการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนบุคคลกร ในส่วนของเครื่องมือ/อุปกรณ์และสื่อได้แก่ สื่อบุคคลและสื่อที่ใช้ประกอบกับสื่อบุคคลนั้น ก็ต้องมีการพัฒนาเพิ่มศักยภาพอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อความต้องการของสมาชิกพระสงฆ์ที่อาจมีเพิ่มมากขึ้นและหลากหลาย รวมทั้งทันต่อสถานการณ์การสื่อสารที่มักมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพให้กับสมาชิก เครื่องมือ/อุปกรณ์ตลอดจนสื่อที่ใช้ในพระสงฆ์สื่อบุคคล จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้พระสงฆ์พัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน^{๖๑}

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มนักพัฒนากลุ่มย่อย ที่เกิดจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ และการปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบเป้าหมาย การก่อรูป และการธำรงรักษาพระสงฆ์เพื่อเสริมความเข้มแข็ง

^{๖๑} อรสา ปานขาว, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ประชาสัมพันธ์ มสธ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.stou.ac.th/Offices/Opr/Central/upload>, [๔ มกราคม ๒๕๕๙].

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดพระสงฆ์นักพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นฤมล นิราทร, (๒๕๔๓, หน้า ๒๕)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น ๒. เพื่อสร้างกระบวนการการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ๓. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน ๔. เพื่อประโยชน์ในการรวบรวม ๕. เพื่อเป็นแหล่งสำหรับการทำงาน ๖. เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่ ๗. เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุน ๘. เพื่อเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหา ร้องเรียนสู่หน่วยงาน
อรสา ปานขาว, [ออนไลน์], สืบค้นวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๙.	<p>การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาแต่ละพระสงฆ์อาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงานได้ แนวทางที่ควรทำ คือ การจัดตั้งหน่วยงานโดยทำหน้าที่หลักดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์ช่วยเหลือ” ๒) ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์ความรู้” ๓) ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์สร้างผู้นำ”

๒.๓.๔ การบริหารจัดการของพระสงฆ์นักพัฒนาตามหลัก POSDCORB

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น โดยที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายอย่างในการทำงาน องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เรียกเป็นตัวย่อ คือ POSDC^{๒๒} มีรายละเอียดดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จ ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจ

๓. งานบุคลากร (Staffing) เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. การอำนวยการ (Directing) เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

^{๒๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

๕. การกำกับดูแล (Controlling) เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์การ รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์การ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับความคิดที่ได้เสนอรายงานเรื่อง ศาสตร์แห่งการบริหาร (Paper on the Science of Administration)

หลักการบริหารจัดการของฟายอลถำนำมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหาร ก็จะได้คำตอบสั้น ๆ คือ POSDCORB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคลอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีการประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรมจะเห็นได้ว่า POSDCORB ของกูลิคนี้มีลักษณะซ้ำซ้อนกับ POCCC ของฟายอลแต่จัดขั้นตอนไว้ละเอียดกว่าจึงได้มีผู้นิยมนำมาใช้และเผยแพร่ในเวลาต่อมา^{๖๓}

กล่าวโดยสรุป การบริหารพระสงฆ์ตามหลัก POSDCORB นั้นต้องพิจารณาองค์ประกอบรอบด้านเพื่อให้การบริหารพระสงฆ์ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ นอกจากในเรื่องของการวางแผน การจัดงาน การจัดกำลังคน การบริหารงบประมาณ เป็นต้นแล้ว ผู้บริหาร ยังต้องพิจารณาความชอบธรรม ในเรื่องกฎเกณฑ์ คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มาเป็นตัวกำกับให้การบริหารจัดการมีความเหมาะสมอย่างถึงที่สุดอีกด้วย

^{๖๓}Gulick L. and Urwick J., *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18-19.

ตารางที่ ๒.๑๑ การบริหารจัดการของพระสงฆ์พัฒนาตามหลัก POSDCORB

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Gulick L. and Urwick J., (1973, pp. 18-19)	<p>หลักการบริหารจัดการของฟาโยลถ้านำมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหาร ก็จะได้คำตอบสั้น ๆ คือ POSDCORB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร ๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล ๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ ๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน ๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน ๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณ
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๙, หน้า ๓ - ๕)	<p>ในการทำงาน องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เรียกรวมกันเป็นตัวย่อ คือ POSDC มีรายละเอียดดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์กร (Organizing) ๓. งานบุคลากร (Staffing) ๔. การอำนวยความสะดวก (Directing) ๕. การกำกับดูแล (Controlling)

๒.๔ หลักธรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์

หลักธรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา คือ หลักธรรมที่ใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาระบบการดำเนินชีวิต ระบบการเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยเน้นหลักธรรมดังนี้

๒.๔.๑ หลักสัปปริสธรรม ๗

มิติทางด้านพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องและนำมาเป็นพลังเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนา เพราะเป็นทุนที่สำคัญของสังคมไทย เช่น หลักสัปปริสธรรม ๗ เป็นต้นสัปปริสธรรม๗คือหลักธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัปปริสสูตรอันเป็นแนวทางในการบริหารศาสตร์มิได้มุ่งเน้นหรือหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียวแต่เป็นหลักธรรมที่สร้างความยั่งยืนสร้างหลักการบริหารแบบไม่เบียดเบียนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติมีความเมตตาต่อกันและรู้เท่าทันโลกโดยไม่ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบันและรู้เท่าทันโลกหลักสัปปริสธรรมเป็นตัวเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาให้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนได้อย่างสม่ำเสมอมี๗ด้านดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

หลักสัปปริสธรรม ๗ นี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในธัมมัญญสูตร^{๖๔} ความว่าภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกสัปปริสธรรม ๗ ประการ ได้แก่อะไรบ้างกล่าวคือภิกษุในธรรมวินัยนี้คือ

- ๑) เป็นธัมมัญญ
- ๒) เป็นอัตถัญญ
- ๓) เป็นอัตตัญญ
- ๔) เป็นมัตตัญญ
- ๕) เป็นกาลัญญ
- ๖) เป็นปริสัญญ
- ๗) เป็นปุคคลปโรปรัญญ

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง ธัมมัญญบุคคลซึ่งหมายถึงผู้รู้ธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติประการที่ ๑ ในคุณสมบัติ๗ประการของภิกษุภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๗ประการย่อมเป็นผู้ควรของการคำนับนบถ้อยกย่อง ของบุคคลทั้งหลาย ถือเป็นผู้มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติคุณสมบัติ ๗ ประการนั้นคือ

๑) เป็นธัมมัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้ธรรม อันเป็นคำสอนที่สำคัญคือสูตร (พระสูตรต่างๆ) เคยยะ (พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา) เวยยากรณ์ะ (พระอภิธรรมทั้งหมด) คาถา (พระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา) อุทาน (พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยทรงโสมนัส) อิติวุตตะกะ (พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ขอนี้สมจริงดังคำที่พระพุทธองค์ตรัส) ชาดก (พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) อัมภุตธรรม (พระสูตรที่ประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์) เวฬุลละ (พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งๆขึ้นไป)

^{๖๔} ๐ง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

๒) เป็นอรรถัตถ์ หมายถึง เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิตกล่าวคือเป็นผู้รู้จุดมุ่งหมาย และรู้จักผลว่า ผลที่เกิดจากการกระทำมีประโยชน์และตรงตามเป้าหมายที่ตั้งมั่นไว้

๓) เป็นอรรถัตถ์ หมายถึง เป็นผู้รู้จักตนว่ามีศรัทธาศีลสุตะ จาคะปัญญา และปฏิภาณเท่าใดตามหลักแห่งอารยวุฒิ ๕

๔) เป็นมัตถัตถ์ หมายถึง เป็นผู้รู้ประมาณในการรับปัจจัย๔กล่าวคือเป็นผู้รู้จักความพอดีตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษ

๕) เป็นกาลัตถ์ หมายถึง เป็นผู้รู้จักเวลาอันเหมาะสมที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

๖) เป็นปริสัถ์ หมายถึง เป็นผู้รู้จักวิธีการเข้าหาประชุมชนกล่าวคือเป็นผู้รู้จัก ชุมชนหรือสังคมอย่างถูกต้องและเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติอย่างถูกต้องในชุมชนหรือสังคมนั้น

๗) เป็นบุคคลปริปริญาณ หมายถึง เป็นผู้รู้จักเลือกคบคนให้ถูกต้อง

คุณธรรม ๗ ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัวผู้นำซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง๗ประการนี้เป็น องค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้ผู้นำสามารถจัดการสามารถปฏิบัติการ ในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายอย่างไรก็ตามหลักสัปปริสธรรม๗หมายถึงธรรม ของสัตบุรุษธรรมของคนดี บุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจโดยยึดเอาหลักสัปปริสธรรมเป็นหลักในการ ดำเนินชีวิตบุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปริสธรรมเป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดีเพราะเป็นผู้มีเหตุมี ผลในการปฏิบัติตนเมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้วการปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดี คือรู้จักเหตุรู้จัก ผลรู้จักตนรู้จักประมาณ รู้จักกาลรู้จักชุมชน รู้จักบุคคลแล้วบุคคลนั้นเป็นคนดีคือสัตบุรุษในทาง พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดีเพราะเป็นผู้รักสงบรักความเที่ยงธรรมรู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงานโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น”

สัปปริสธรรม ๗ คือ คุณธรรมที่สำคัญสำหรับสัปปริสชนหรือคนดีและเป็นคุณธรรม สำคัญของผู้บริหารที่สมบูรณ์แบบด้วย คุณธรรมทั้ง ๗ ประการย่อมนำบุคคลนั้นไปสู่ความมีคุณค่า อย่างแท้จริงเรียกได้ว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบ เป็นคนดีแท้เป็นบุคคลที่น่าคบหาสมาคมด้วยเป็นอย่างดี ซึ่งการกระทำหรือพฤติกรรมของเขามีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำพาประโยชน์ มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวมสามารถนำหมู่ชน สังคม และประเทศชาติไปสู่ความสันติสุข และความเจริญก้าวหน้าตลอดไป^{๖๕}

หลักสัปปริสธรรม คือคุณธรรมที่สำคัญสำหรับสัปปริสชนหรือคนดีและเป็นคุณธรรม สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่สมบูรณ์แบบด้วย คุณธรรมมี ๗ ประการคือ

การรู้จักเหตุ คือ เป็นผู้รู้จักสาเหตุต้นตอของผลที่เกิดขึ้นรู้จักหลักความจริงเช่นรู้ว่าอะไร เป็นเหตุแห่งความสุขและความทุกข์อะไรเป็นเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทำอย่างไรจึงจะมั่งคั่ง รู้จักธรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลธรรมเพราะธรรมแต่ละอย่างล้วนเป็นสาเหตุต้นตอให้เกิดผลทั้งสิ้น

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

การรู้จักผล คือ เป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจนรู้ว่าเช่นประพฤติดตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างนี้รู้จักที่จะไขว่คว้าหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองเพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ

การรู้จักตน คือ การรู้จักตนว่าต้องวิเคราะห์ตนเองได้ว่าโดยฐานะภาวะกำลังความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรมมีเท่าใดเพื่อจะได้พัฒนาตนแก้ไขปรับปรุงตนเป็นการเตรียมตัวให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องปฏิบัติ

การรู้จักประมาณ คือ รู้ประมาณรู้จักพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์สินรู้จักความพอเหมาะพอดีการปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ทำทุกอย่างด้วยความเข้าใจชอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

การรู้จักเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงานปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรและทำให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันเวลาให้พอเวลาให้เหมาะเวลาให้ถูกเวลาตลอดจนรู้จักประมาณเวลาและวางแผนการใช้เวลา

การรู้จักชุมชน คือ การรู้จักชุมชนคือความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ชุมชนในที่ทำงานชุมชนที่ตนจะเข้าไปหามีความต้องการหรือไม่ต้องการอะไรมีความเห็นมีข้อตกลงกันไว้อย่างไรจะเข้าไปหาหรือจะต้อนรับอย่างไรเพื่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนนั้นได้ถูกต้องและอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างสงบสุขเป็นเหตุให้คนทำตัวได้ถูกต้องในชุมชนนั้น

การรู้จักบุคคล คือ ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบการรู้จักบุคคลแต่ละคนในแง่มุมต่าง ๆ เช่นอุปนิสัยใจคอมีคุณธรรมมีคุณสมบัติส่วนตัวและหน้าที่การงานและรู้จักที่จะเลือกคบหาบุคคลที่ควรคบเป็นเหตุให้รู้จักบุคคลแต่ละบุคคลโดยละเอียดถี่ถ้วนทำให้ได้คบหาแต่คนดีหรือทำให้เลือกใช้คนทำงานได้ถูกต้อง^{๖๖}

กล่าวโดยสรุป หลักสัปปุริสธรรม ๗ นั้นมีความสัมพันธ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การโดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าต่อการพัฒนางานเป็นหลักการที่ผู้บริหารสมัยใหม่ควรตระหนักถึงและนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเทคนิคและวิธีการเพื่อพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อการพัฒนางาน พัฒนาตน พัฒนาองค์กร อย่างยั่งยืนมั่นคงและทำให้สามารถรักษาความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้ผู้ที่ยึดถือหลักธรรมนี้จัดว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของคนดี

^{๖๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *ภาษาธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

ตารางที่ ๒.๑๒ หลักสัปปุริสธรรม ๗

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๗, หน้า ๑๔)	คุณธรรมที่สำคัญสำหรับสัปปุริสชนหรือคนดี และเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่สมบูรณ์แบบด้วยคุณธรรมทั้ง ๗ ประการ
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), (๒๕๔๘, หน้า ๑๗๐-๑๗๑)	หลักสัปปุริสธรรม คือ คุณธรรมที่สำคัญสำหรับสัปปุริสชนหรือคนดีและเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่สมบูรณ์แบบด้วยคุณธรรมมี ๗ ประการ คือ ๑) การรู้จักเหตุ ๒) การรู้จักผล ๓) การรู้จักตน ๔) การรู้จักประมาณ ๕) การรู้จักเวลา ๖) การรู้จักชุมชน ๗) การรู้จักบุคคล

๒.๔.๒ หลักหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีกล่าวถึง การช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน จากการศึกษาเอกสารหลาย ๆ เล่ม ปรากฏว่ามีผู้มีกล่าวถึงหลักสาราณียธรรมไว้หลายท่าน ดังนี้

สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไว้ระลึถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้ อปปฏิวัตตโกศ^{๖๗} ก็ได้

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณ คือเป็นสาราณียธรรมทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรรมทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรรมทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๖๘}

สาราณียธรรม คือ ธรรมที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง เรียก สาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ

๑. เมตตาทายกรรม คือ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนหรือหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ช่วยขวนขวายในกิจธุระของเพื่อนด้วยกาย ช่วยพยาบาลผู้ประสบอุบัติเหตุด้วยจิตเมตตา เป็นต้น

๒. เมตตาวจีกรรม คือ เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนหรือหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ กล่าวแนะนำ ตักเตือน สั่งสอน เป็นต้น

๓. เมตตามโนกรรม คือ เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนหรือหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนด้วยจิตเมตตา

๔. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนหรือหมู่คณะ ไม่หวังไว้บริโภคจำเพาะผู้เดียว เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา

๕. สีลสามัญญตา คือ รักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนหรือหมู่คณะ ไม่ประพฤติตนผิดกฎ ผิดระเบียบ ให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนหรือหมู่คณะอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีทัศนคติที่ดีงามกับหมู่คณะ

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำผู้ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน และกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๖๘}

สาราณียธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ซึ่งเป็นธรรมประสานสัมพันธ์อยู่ร่วมกันสนิทสนมอบอุ่น และอาลัยรักให้ระลึกถึงกัน ยามห่างไกลของพระภิกษุสามเณร คือ

๑. ช่วยกันและกันทำภารกิจด้วยน้ำใสใจจริง รับผิดชอบร่วมกัน ไม่ดูตายและไม่รังเกียจ

^{๖๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๖๘} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี รวม ๔ วิชา ตามหลักสูตรกองธรรมสนามหลวง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๖๓-๖๔.

๒. ต่อหน้าตักเตือนแนะนำ ลับหลังก็ปรารถถึง ด้วยหวังใยและปรารถนาดี
๓. มุ่งประโยชน์สุขสวัสดิ์ อาศัยเมตตาจิตต่อเพื่อนสหธรรมิกทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๔. แบ่งปันทั่วถึงระหว่างหมู่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งปัจจัยสากและกิจนิมนต์
๕. เครื่องครัดในศีลและวัตร ประพฤติปฏิบัติหมัดจดตัดเทียมเพื่อนพรหมจรรย์มิให้
รังเกียจและกินแหนงแคลงใจ
๖. ปรับแนวความคิดให้สอดคล้องกับเพื่อนสหธรรมิก หลีกเลี้ยงการขัดแย้งหรือ
บาดหมางกัน^{๒๙}

สาราณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมที่ช่วยให้ระลึกถึงกัน หมายถึง ธรรมที่เป็นหลักในการสร้างความสามัคคี ซึ่งมี ๖ ข้อด้วยกัน คือ

๑. เมตตาทายกรรม หมายถึง การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสมาชิกในหมู่คณะเดียวกัน นับตั้งแต่คนใกล้ตัว เช่น พ่อแม่พี่น้อง ญาติมิตร ตลอดจนเพื่อนร่วมงาน หรือเพื่อนร่วมชาติ เป็นต้น ด้วยการอนุเคราะห์ช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า ไม่เห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่ได้เอาตัวรอดแต่เพียงผู้เดียว เป็นการให้ความรักความเมตตาแก่สมาชิกร่วมสังคัมทำให้สังคัมมีแต่ความรัก ความสามัคคี ตนเองก็เป็นที่รักของคนอื่น

๒. เมตตาวิจิตรกรรม คือ การมีวาจาดีต่อกัน เช่น พุดจาสุภาพ ไม่พุดค่อนขอดนินทา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งก็พุดจาทกลงกันด้วยเหตุผล ไม่พุดจาข่มขู่หรือเยาะเย้ยถากถางกัน นอกจากนี้เมตตาวิจิตรกรรมยังหมายถึง การแจ้งข่าวที่เป็นประโยชน์ หรือสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี หากปฏิบัติได้ดั่งนี้ย่อมนำความสามัคคีมาสู่สังคัมอย่างดียิ่ง

๓. เมตตาโมกกรรม คือ การคิดดีต่อกัน ไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาทหรืออิจฉาริษยากัน ดีใจด้วยเมื่อสมาชิกร่วมหมู่คณะได้ดี เสียใจด้วยเมื่อเขาประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ต้องจริงใจต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่มัวแต่จ้องจะจับผิดกัน ควรมองกันในแง่ดี คนเรานั้นความคิดมาก่อนการกระทำ เมื่อคิดแล้วจึงทำ ถ้ามีจิตใจดีต่อกันแล้ว ก็มีแต่ความเป็นมิตร ไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน หมู่คณะใดที่มีน้ำใจดีงามต่อกันเช่นนี้ ย่อมทำให้หมู่คณะนั้นมีความสามัคคีอยู่อย่างเหนียวแน่น

๔. สาธารณโภคี คือ การแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน ไม่ตระหนี่หรือหวงไว้แต่ผู้เดียว แม้จะเป็นของเล็กน้อยก็ตาม ดูแลเอาใจใส่สิ่งของผู้อื่นเหมือนกับเป็นของตนเอง ไม่ทำลายทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ หากสมาชิกของหมู่คณะใดอดคัดขาดแคลนก็ช่วยเหลือเอื้องานกันตามกำลังความสามารถ ความรักใคร่กลมเกลียวย่อมเกิดขึ้นและอยู่ได้นานในหมู่คณะ ซึ่งปฏิบัติดั่งที่กล่าวมานี้

๕. สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม มีระเบียบวินัย ไม่ละเมิดกฏเกณฑ์ของหมู่คณะตามอำเภอใจ เมื่อมีกฎระเบียบก็ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติให้เสมอเหมือนกัน หมู่คณะที่มีแต่คนทุจริต คอยเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น มีแต่การเกี่ยงงอนกัน จะหาความสามัคคีในหมู่คณะนั้นมิได้

^{๒๙} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ธรรมศึกษาชั้นตรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๔-๔๕.

๖. ทิวฐีสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน หากมีปัญหาใด ๆ ก็หาทางยุติปัญหา ร่วมกัน ใช้ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างเห็นว่าตนถูก ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ขจัดความเห็นแก่ตัว รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล ร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์ความดีงาม ให้กับสังคม และความสามัคคีก็จะตามมา^{๗๐}

สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) คือ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว ฟังปฏิบัติตาม หลักอยู่ร่วมกัน ได้แก่

๑. เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อน ร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยา สุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง

๓. เมตตาโมกกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็น ของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษา ระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิวฐีสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็น มีความ เห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุด อันเดียวกัน^{๗๑}

นอกจากนี้ สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือผู้ประพฤติ ธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทำต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความ สามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้

๑. การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกัน และกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็นกิจธุระอะไรก็ตามก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จ ไม่นิ่งดูตายเพราะ ถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรงลำบากกาย

๒. การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำสั่งสอนบอกกันในทางที่ดี ถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง

^{๗๐} ทรงสิริ วิจิราพันธ์ และคณะ, **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม : Life and Social Skill**, พิมพ์ ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๔.

๓. การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งจิตเป็นเมตตาปรารถนาแต่ความไม่มีเวรมีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔. การแบ่งปันลาภที่หามาได้ไม่หวังไว้บริโภคนผู้เดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของที่ตนหาได้โดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ได้นั้น เพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อย ไม่หวังไว้บริโภคนผู้เดียว

๕. การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติรักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาดหรือต่างพร้อยเสมอกันกับผู้อื่น

๖. การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่น จนเป็นเหตุแห่งความแตกร้าวบาดหมาง ยอมรับมติของส่วนมาก^{๗๖}

กล่าวโดยสรุป หลักสาราณียธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งประกอบด้วยเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคีสีลสามัญตา ทิฐีสัมมัญญตา ผลแห่งการปฏิบัติย่อมก่อให้เกิดการระลึกถึงกัน เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน เกิดความเคารพมีสัมมาคารวะต่อกัน เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความไม่วิวาทบาดหมางกัน เกิดความพร้อมเพรียงสมัคสมานสามัคคีกัน และทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นหลักธรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ควรนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการปรองดอง สามัคคีกันในองค์การ และชุมชน

ตารางที่ ๒.๑๓ หลักสาราณียธรรม

นักวิชาการ/สำนักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.	๑) เป็นสาราณียธรรม ทำให้เป็นที่ระลึกถึง ๒) เป็นปิยกรณทำให้เป็นที่รัก ๓) เป็นครุกรรมทำให้เป็นที่เคารพ ๔) เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๕, หน้า ๔๔-๔๕)	๑) ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ๒) ธรรมเป็นธรรมประสานสัมพันธ์อยู่ร่วมกัน สนับสนุนอบอุ่น และอาลัยรักให้ระลึกถึงกัน ยามห่างไกลของพระภิกษุสามเณร

^{๗๖} คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง, หนังสือเรียนเชิงบูรณาการ ธรรมศึกษาชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง เพียรเพื่อพุทธศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓.

ตารางที่ ๒.๑๓ หลักสาราณียธรรม (ต่อ)

นักวิชาการ/สำนักวิชาการ	แนวคิดหลัก
<p>กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (๒๕๕๕, หน้า ๖๓-๖๔)</p>	<p>สาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) เมตตากายกรรม ๒) เมตตาวจีกรรม ๓) เมตตามโนกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีสสามัญญตา ๖) ทิฏฐิสามัญญตา <p>ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำผู้ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน</p>
<p>ทรงสิริ วิชิรานนท์ และคณะ, (๒๕๕๑, หน้า ๒๑-๒๒)</p>	<p>สาราณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมที่ช่วยให้ระลึกถึงกัน มี ๖ ข้อด้วยกัน คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เมตตากายกรรม ๒. เมตตาวจีกรรม ๓. เมตตามโนกรรม ๔. สาธารณโภคี ๕. สีสสามัญญตา ๖. ทิฏฐิสามัญญตา
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๒, หน้า ๒๓-๒๔).</p>	<p>สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) คือ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักอยู่ร่วมกัน</p>
<p>คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, (๒๕๔๗, หน้า ๕๓)</p>	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ๒. การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ๓. การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ๔. การแบ่งปันลาภที่หามาได้ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว ๕. การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น ๖. การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น

๒.๔.๓ หลักสังคหวัตถุ ๔

จากการทบทวนพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่ามีนักวิชาการได้นำเสนอไว้ ดังนี้

สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ๑. ทาน การให้ ๒. เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๓. อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ และ ๔. สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้รमारดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ^{๗๓} หลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ คือ สังคหวัตถุ ๔ อย่าง ได้แก่

๑. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ผู้รับ ให้ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มากย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา

๒. ปิยวาจา การเจรจาที่อ่อนหวาน คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะย่อมเป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้างหรือวาจาที่ก้าวร้าว ที่ไร้มารยาท ไม่รู้กาลเทศะ และวาจาที่ไม่ไพเราะ ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วย คนเราจะได้ดีหรือถึงความเสื่อมก็ด้วยวาจานั้นแหละ เป็นข้อสำคัญประการหนึ่ง โบราณท่านจึงกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หมายความว่า วาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานนั้นแหละเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคนและจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นแหละ ส่วนคำว่า เลข ณ ที่นี้ หมายถึง วิชาความรู้ยังเป็นรอง คือถึงจะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าปากไม่ดีเสียแล้ว ย่อมหวังความเจริญในชีวิตได้ยาก เพราะคนปากเสียไม่อาจผูกใจใครไว้ได้ จะหาคนคบหาสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีที่จริงใจต่อกันได้ยาก ปิยวาจา คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนต่อกันตามฐานะเท่านั้นแหละที่จะเป็นเครื่องผูกใจยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ยืนนาน

๓. อตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจไม่นิ่งดูตาย รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจืด ยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์เดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้แก่ อุทกภัย ภัยจากน้ำท่วม วาตภัย ภัยจากลมพายุ อัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ก็มีน้ำใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือสังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกำลังของตนด้วยใจเมตตาและกรุณาธรรม ความเป็นผู้มีน้ำใจ ย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะและโอกาส ด้วยเมตตา กรุณาธรรมเช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่น ให้ผูกสมัครรักใคร่ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ยืนนานเป็นอย่างดี ดังมีสุภาษิตคำโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูตาย

^{๗๓} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒.

ปั่นวุ้นปั่นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้การปั่นวุ้นปั่นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่สุภาวณิชนี่ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเครื่องผูกใจคน เป็นคุณธรรมเครื่องครองใจคนได้ดี ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อย่างยั่งยืน

๔. สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว ก็คือ ความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า หรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือทำตัวเย่อหยิ่งกับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิม ที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติดีต่อกัน เคยเคารพนับถือกันมาอย่างไร ก็คงประพฤติปฏิบัติดีต่อกัน เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี^{๗๔}

สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน การประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำ สิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๗๕}

พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน พระองค์ตรัสว่า รถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิมสลักคอยตรึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกัน ฉันทใด คนในสังคมก็ฉันทนั้น คือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน ลิมสลักดังกล่าวนี้ คือ สังคหวัตถุนักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาการให้ทางจะช่วยให้ผูกคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโทคนถติมิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้” นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

^{๗๔} พระภิกษุวิสุทธานุ (เสริมชัย ชยมงคล), **ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : เอช ที พีเพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๘๓.

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๑.๑ อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในอามิสทาน

๑.๒ วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

๑.๓ อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งมีภาษิตจีนที่ว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายังไม่ค่อยเกินไป มีศัตรู ๑ คน นับว่ามากเกินไป” อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุด คือ เปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

๓. อัถลจรียา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย บั้นวัวบั้นควายให้ลูกท่านเล่น” นักบริหารทำอัถลจรียาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ใต้บังคับบัญชา

๔. สมานัตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง^{๗๖}

หลักธรรมอีกอย่างที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสุขคือ สังคหัตถุ ๔ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หลักธรรมนี้จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ สร้างมิตรไมตรีที่ดีต่อกันและกันได้ หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น ได้แก่

๑. ทาน การให้ การเสียสละวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตามสมควรแก่กำลังตน เพื่อให้คนอื่นได้รับความสุขจากการมีวัตถุบ้าง เช่น การให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้า คนด้อยโอกาสการให้ทานนอกจากจะช่วยทำให้สังคมได้รับประโยชน์แล้ว ยังช่วยให้ตัวผู้ทำทานลดกิเลสต้นเหตุที่มีอยู่ในจิตใจได้ นั่นก็คือ ความโลภ ความตระหนี่ถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้การให้ทานยังเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เราสามารถปฏิบัติความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

๒. ปิยวาจา การพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่หยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ เรามักจะได้ยินกันบ่อยว่า อยู่คนเดียวระวังความคิด อยู่ร่วมกับมิตรระวังคำพูด การอยู่ร่วมกับผู้อื่น คำพูดเป็นสิ่งสำคัญมาก หากพูดเป็นรู้จักพูดเราก็จะได้ประโยชน์จากคำพูดนั้นมากมาย คำพูดที่ดีถูกกาลเทศะเพียงไม่กี่คำก็อาจเปลี่ยนจิตใจคนเลวให้กลายเป็นดีได้ เช่น พระพุทธเจ้าพูดกับองคุลิมาล ในขณะที่องคุลิมาลถือมีดไล่ฟันพระพุทธเจ้าและเรียกให้พระองค์หยุด พระองค์ไม่หยุดแต่พูดว่า เราหยุดแล้วท่านต่างหากที่ยังไม่หยุด เพียงแค่นี้ก็ทำ

^{๗๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

ในห้องกุหลิมลาได้สติและหันมาฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ฉะนั้น เวลาจะพูดอะไรออกไป เราควรคิดให้ดีเสียก่อน คำพูดของเราจึงจะมีค่า คำพูดที่เป็นปียวาจานั้นคือคำพูดที่เว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบและพูดเพ้อเจ้อ

๓. อตถจริยา การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นทำตัวเป็นประโยชน์ เห็นใครทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมก็อาสาเข้าไปช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ หากสังคมมีคนประเภทนี้มาก ๆ ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ เกิดความรักความสามัคคีต่อกันและกัน การอาสาเข้าไปช่วยเหลือนี้เป็นเหมือนทุกคนได้หลอมละลายจิตใจเข้าเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดผลดีแก่สังคมโดยรวม

๔. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ เป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควรการทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ด้วยการร่วมสุข ร่วมทุกข์ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาคต่อกัน วางตัวเหมาะสมสังคมเขาปฏิบัติอย่างไร เราก็ปฏิบัติอย่างนั้นตามสมควร เขาอยู่อย่างไรเราก็อยู่อย่างนั้น เขากินอย่างไรเราก็กินอย่างนั้น จะทำให้การอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมเป็นไปด้วยความสุขไม่มีการแบ่งแยก

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น มีผู้ประพันธ์เป็นคำกลอนเพื่อให้จำได้ง่าย ๆ ว่า โอบอ้อมอารี วชิโรเพราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเสมอ ในพระสูตรต้นตปิฎก ที่หมินิกายปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ ๔ ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ภพก่อนกำเนิดก่อน เป็นผู้สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ การให้การกล่าว คำเป็นที่รัก การประพฤตินให้เป็นประโยชน์ และความเป็นผู้มีตนเสมอ ตถาคตยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะกรรมนั้น อันตนทำ สังสม พอกพูน ไพบูลย์ ฯลฯ ครั้นจตุตจากโลกสวรรค์แล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ย่อมได้เฉพาะซึ่งมหาปุริสลักษณะ ทั้ง ๒ นี้” จึงกล่าวได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการนั้นนอกจากจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างมีความสุข ยังทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับบุญกุศลไปเกิดบนสวรรค์ด้วย และหากเกิดมาเป็นมนุษย์ในโลกนี้อีก ก็ย่อมจะเป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างสมบูรณ์^{๗๗}

กล่าวโดยสรุป หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ และให้เกิดการประทับใจกับทุก ๆ ฝ่าย โดยคำนึงถึงหลักธรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ ทาน คือ การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปียวาจ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยมยอมตาม อตถจริยา คือ การประพฤตินประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่าเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้อารมณ์ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

^{๗๗} พระมหาบุญมี มาลาวัชโร, ธรรมใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗-๗๘.

ตารางที่ ๒.๑๔ หลักสังคหัตถ์ ๔

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒.	<p>สังคหัตถ์ ๔ ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทาน การให้ ๒. เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๓. อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๔. สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ
พระภิกษุวิสุทธานันท์ (เสริมชัย ชยมงคล), (๒๕๔๒, หน้า ๘๓)	<p>หลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ คือ สังคหัตถ์ ๔ อย่าง ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ๒. ปิยวาจา การเจรจาที่อ่อนหวาน ๓. อุตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๕๐ หน้า ๒๕)	<p>หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน การประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทาน ให้ปัน ๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน ๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา ๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๙, หน้า ๗๐-๗๕)	<p>สังคหัตถ์ ๔ ประการ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) ๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) ๓. อุตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี)

ตารางที่ ๒.๑๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระมหาบุญมี มาลาวิชโร, (๒๕๕๒ หน้า ๗๗-๗๙)	หลักธรรมอีกอย่างที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสุขคือ สังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ ๑. ทาน การให้ การเสียสละวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตามสมควรแก่กำลังตน ๒. ปิยวาจา การพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน ๓. อัตถจริยา การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ

๒.๔.๔ หลักอิทธิบาท ๔

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔ จากพระไตรปิฎก และนักวิชาการ ดังนี้

อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น
๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝึในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผล^{๗๘}

อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ท้อถอยในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้น ๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไปบันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด^{๗๙}

หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ^{๘๐} คือ

๑. ฉันทะ : รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้ผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มีใช้สกว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

^{๗๘} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

^{๗๙} พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อดุสิตนันทิกขุ), งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

^{๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

๒. วิริยะ : สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ชัยน) คือ พากเพียรทำ ชัยน มั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. จิตตะ : ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตฝึกฝึ ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น บ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบอกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ วิถีแก้ไข ปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป และยังคงกล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ว่า

๑. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมาย ของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและ รักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็ม เปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยม สมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองาน นั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้งสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับ โสมนัสเป็นความฉ่ำใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้า สามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้น หรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึง ขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่าง ดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวังกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงใน การดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้น ปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒. วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แก้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัว ต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขา แล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้ เดือนเขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิ ก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไป ด้วยกัน

๓. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝึกฝึ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิด เรื่องนั้นในอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้า พุดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอา ใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวัน

ลืมนั่น ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝึกฝไเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขและปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้ ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างไร ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จะไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ ซึ่งก็จะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป หลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องที่นำไปสู่ความสำเร็จ คำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ที่ต้องการความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการกระทำการงานหรือการอาชีพประการแรกอิทธิบาทแปลความว่าทางแห่งความสำเร็จกล่าวคือข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั่นเอง ประกอบด้วย อิทธิบาท ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งทางแห่งความสำเร็จนั้น ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ มีความใจรักในสิ่งที่ทำ วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝึกฝไ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น

ตารางที่ ๒.๑๕ หลักอิทธิบาท ๔

นักวิชาการ/ แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.	<p>อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น ๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝไในสิ่งนั้นไม่วางธุระ ๔. วิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผล

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

ตารางที่ ๒.๑๕ หลักอิทธิบาท ๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/ แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อดำปัญญานันทภิกขุ), (ม.ป.ป., หน้า ๖๐)	อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไปบันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), (๒๕๔๕, หน้า ๔๐)	หลักความสำเร็จ ที่ ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ ๑. ฉันทะ : รักงาน ๒. วิริยะ : สู้งาน ๓. จิตตะ : ใส่ใจงาน ๔. วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), (๒๕๔๒, หน้า ๘๔๒-๘๔๔)	หลักอิทธิบาท ๔ ว่า ๑. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ๒. วิริยะ แปลว่า ความอดทน อดกลั้น อดทนบากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ๓. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง

๒.๔.๕ สรุป

จากการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นั้น ผู้วิจัยได้นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการมาประยุกต์ใช้กับการบริหารพระสงฆ์ โดยใช้การบริหารแบบ POSDCORB

๑. การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง องค์กรควรที่จะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกันประยุกต์ใช้กับหลักธัมมัญญา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดีประยุกต์ใช้กับหลักอรรถัญญา ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรประยุกต์ใช้กับหลักอัตรากำลัง ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพจน์ให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) องค์กรต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรประยุกต์ใช้กับหลักบุคคลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล

๕. การประสานงาน (Co - coordinating) เป็นการประสานงานในเชิงระบบในองค์กร หรือ นอกกรอบองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร ประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ

๖. การเสนอรายงาน (Reporting) องค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน เทียงตรง มีมาตรฐาน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแม่นยำ รวดเร็วต่อผู้บริหารประยุกต์ใช้กับหลักปริสัญญญาตา ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพจน์ต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะทำเนิการอย่างไร

๗. การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) องค์กรควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กรประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน

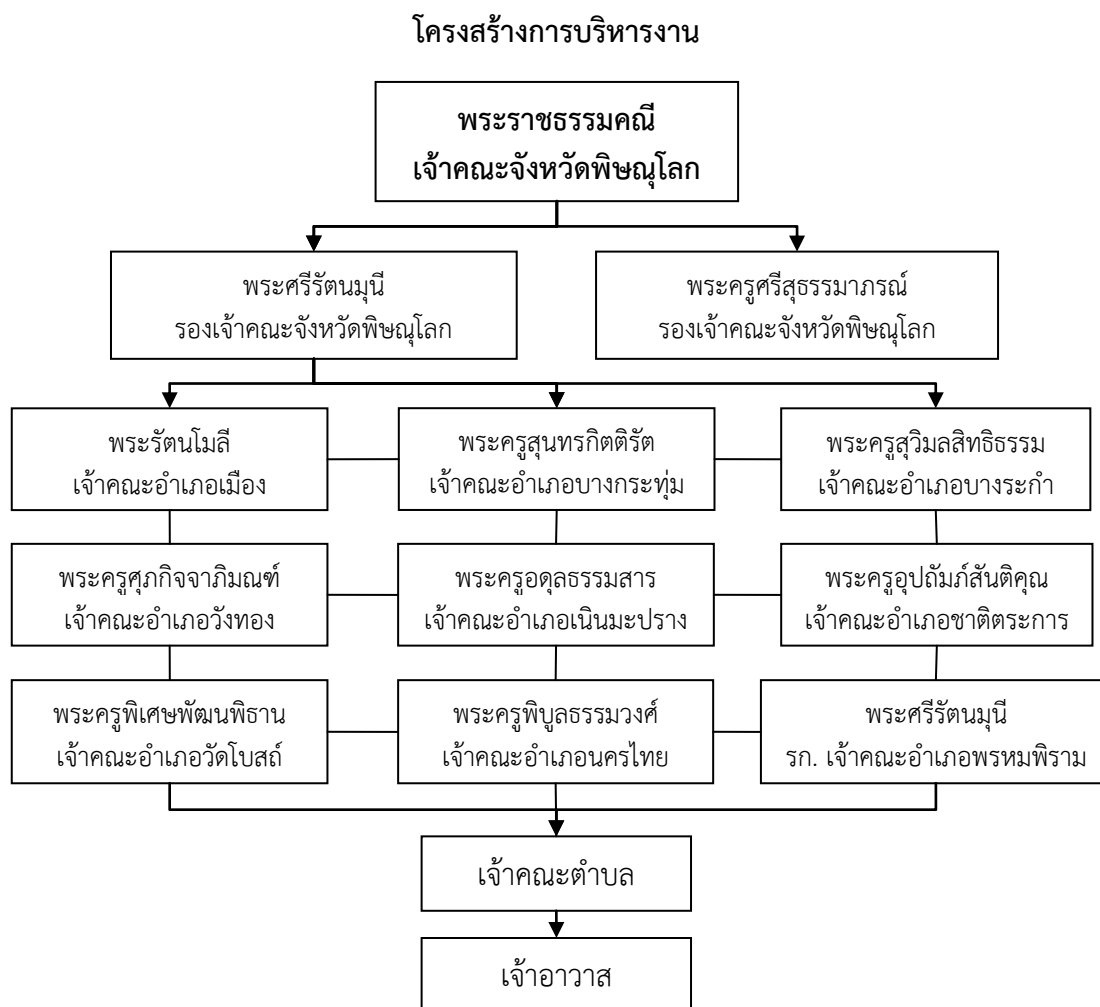
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ภาคเหนือตอนล่างมีทั้งหมด ๔ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร และจังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

๒.๕.๑ จังหวัดพิษณุโลก

การปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๓๔ ที่จัดให้มีการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปจนกระทั่งถึงระดับจังหวัดโดยจังหวัดพิษณุโลกอยู่เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๕ ของเขตปกครองคณะสงฆ์เหนือ โดยจัดแบ่งการปกครองภายในเป็น ๙ อำเภอ (๙ เจ้าคณะอำเภอ) คือ อำเภอเมือง อำเภอนครไทย อำเภอบางระกำ อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอพรหมพิราม อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง อำเภอชาติตระการ และอำเภอเนินมะปราง มีทั้งหมด ๙๘ ตำบล (๙๘ เจ้าคณะตำบล) มีวัดทั้งหมด ๕๗๕ วัด มีที่พักสงฆ์จำนวน ๒๐๙ แห่ง ปัจจุบันมีพระราชธรรมภคณี เจ้าอาวาสวัดศรีรัตนาราม ตำบลท่า

ทอง อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลกเป็นเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก มีพระศรีรัตนมุนี เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก พระครูศรีสุธรรมาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก แบ่งเขตการปกครองดังภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดพิษณุโลก

พระนักพัฒนา

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ดังนี้

๑.๑ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิษณุโลก มีดังนี้ คือ

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสันติวัน อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดกำแพงมณี อำเภอบางกระทุ่มจังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสุตสวาท อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดวังหิน อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสวนรมบารมี อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดปกาศายนาราม อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดหนองพยอมอำเภอบางระกำจังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดตะเฒ่า อำเภอบางระกำจังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดบึงกระดานอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสวนอริษฐาน พรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดบ้านพร้าวอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดจุฬามณี อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดพิกุลวราราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าศรีถาวร อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๒. กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม

๒.๑ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำจังหวัดพิษณุโลก

๒.๒ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒.๓ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา

๒.๔ โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต)

๒.๕ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. กลุ่มพระนักเผยแผ่ เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ดังนี้

๓.๑ พระธรรมทูตประจำจังหวัดพิษณุโลก

๓.๒ พระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดพิษณุโลก

๔. กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ ดังนี้

๔.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

๔.๒ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

- โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

- โรงเรียนวัดจันทร์วิทยา

- โรงเรียนวันธรรมจักรวิทยา

๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจการของคณะสงฆ์ต่าง ๆ คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ในจังหวัดพิษณุโลก^{๘๒}

^{๘๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก, ออนไลน์, <http://plk.onab.go.th/>, สืบค้นวันที่, [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

๒.๕.๒ จังหวัดนครสวรรค์

การปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๓๔ ที่จัดให้มีการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปจนกระทั่งถึงระดับจังหวัดโดยจังหวัดนครสวรรค์อยู่เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๔ ของเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือ โดยจัดแบ่งการปกครองภายในเป็น ๑๕ อำเภอ (๑๕ เจ้าคณะอำเภอ) คือ อำเภอเมือง อำเภอท่าตะโก อำเภอตากลี อำเภอแม่วงก์ อำเภอเก้าเลี้ยว อำเภอดงพิกุล อำเภอไพศาลี อำเภอลาดยาว อำเภอบรรพตพิสัย อำเภอชุมแสง อำเภอพยุหะคีรี อำเภอชุมตาบง อำเภอหนองบัว อำเภอโกรกพระ และอำเภอแม่เปิน มีตำบลทั้งหมด ๑๓๐ ตำบล (๑๓๐ เจ้าคณะตำบล) มีวัดทั้งหมด ๗๑๘ วัด มีที่พักสงฆ์จำนวน ๑๖๙ แห่ง

ปัจจุบันมีพระเทพปริยัติเมธี วัดนครสวรรค์เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ มีพระราชปริยัติวิธาน วัดตากฟ้า รองเจ้าคณะจังหวัด พระราชรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ แบ่งเขตการปกครองดังภาพที่ ๒.๒

โครงสร้างการบริหารงาน

แผนภาพที่ ๒.๒ โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

พระนักพัฒนา

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา คือ

๑.๑ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครสวรรค์ มีดังนี้ คือ

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดคีรีวงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดหนองดุก อำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสระโบสถ์ อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดท่าพระเจริญพรต อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดเขาแก้ว อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
  - สำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีกัลยานิคม น อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์
๒. กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม
- ๒.๑ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
  - ๒.๒ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา
  - ๒.๓ โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต)
  - ๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๓. กลุ่มพระนักเผยแผ่ เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ คือ
- ๓.๑ พระธรรมทูตประจำจังหวัดนครสวรรค์
  - ๓.๒ พระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดนครสวรรค์
๔. กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาศักยภาพบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ คือ
- ๔.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
    - วิทยาเขตนครสวรรค์
  - ๔.๒ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
    - โรงเรียนวัดหนองปลิงวิทยา
    - โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา
    - โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษาวัดโพธาราม
    - โรงเรียนวัดไทรเหนือวิทยา
    - โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดท่าพระเจริญพรต
    - โรงเรียนวัดวาปีรัตนารามวิทยา
    - โรงเรียนศรีนภเขตวิทยา
    - โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดส้มเสี้ยว
๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจการของคณะสงฆ์ต่าง ๆ คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ในจังหวัดนครสวรรค์^{๕๓}

๒.๕.๓ จังหวัดกำแพงเพชร

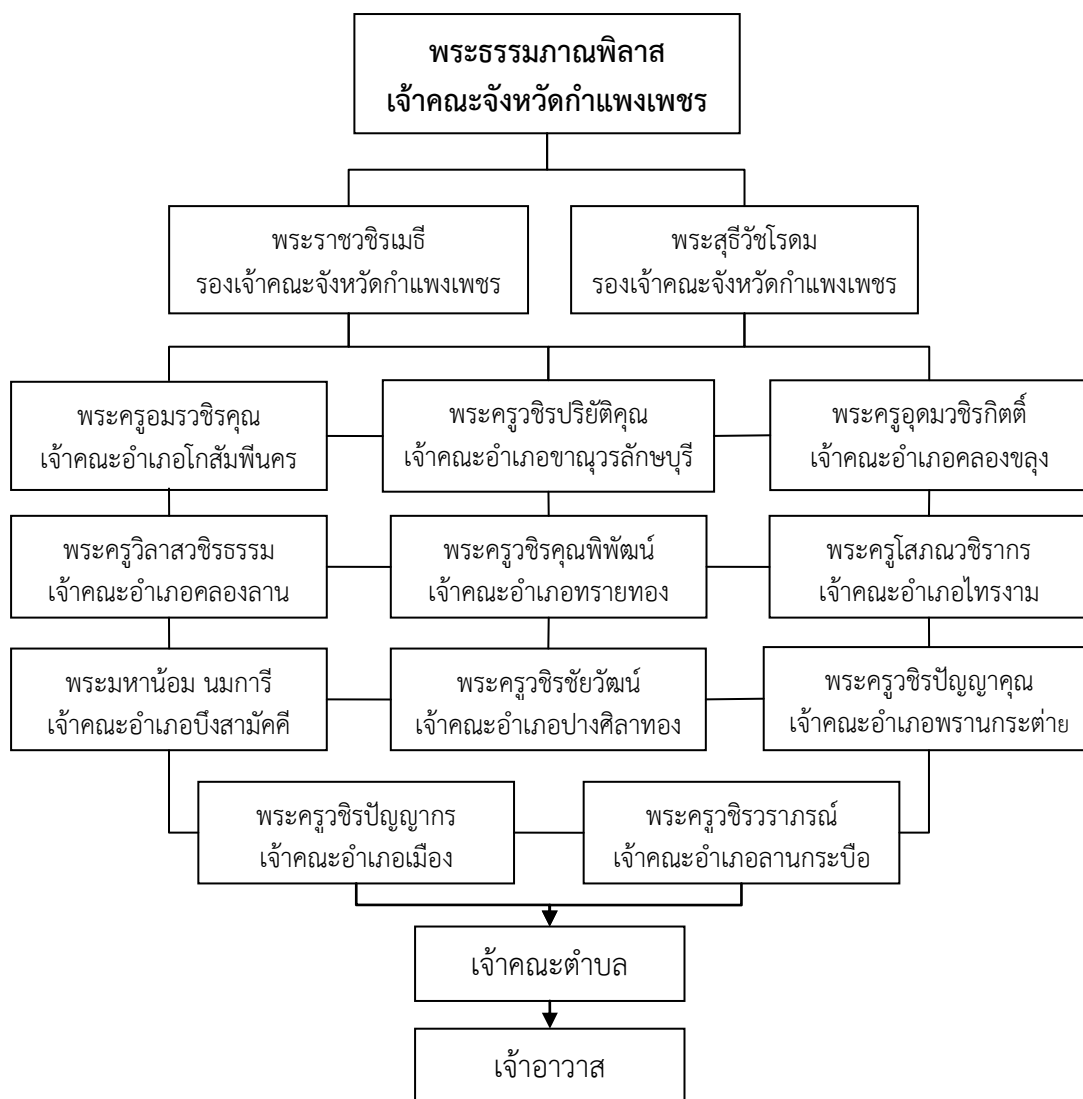
การปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๓๔ ที่จัดให้มีการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปจนกระทั่งถึงระดับจังหวัดโดยจังหวัดกำแพงเพชรอยู่เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๔ ของเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือ โดยจัดแบ่งการปกครองภายในเป็น ๑๑ อำเภอ (๑๑ เจ้าคณะอำเภอ) คือ อำเภอเมืองกำแพงเพชรอำเภอไทรงาม อำเภอคลองลาน อำเภอขาณุวรลักษบุรี อำเภอคลองขลุง อำเภอพรานกระต่าย อำเภอลานกระบือ อำเภอทรายทองวัฒนา อำเภอปางศิลาทอง อำเภอบึงสามัคคี และอำเภอ

^{๕๓}สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์, ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://nsn.onab.go.th/index.php>, [๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔].

โกสัมพีนคร มีตำบลทั้งหมด ๗๘ ตำบล (๗๘ เจ้าคณะตำบล) มีวัดทั้งหมด ๗๑๘ วัด มีที่พักสงฆ์จำนวน ๑๖๙ แห่ง

ปัจจุบันมีพระธรรมภาณพิลาสเป็นเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร มีพระราชวรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร รูปที่ ๑ มีพระมหาวิโรจน์ วิโรจโน เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร รูปที่ ๒ แบ่งเขตการปกครองดังภาพที่ ๒.๓

โครงสร้างการบริหารงาน

แผนภาพที่ ๒.๓ โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดกำแพงเพชร

พระนักพัฒนา

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา คือ

๑.๑ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกำแพงเพชร มีดังนี้ คือ

- สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกำแพงเพชร วัดหนองปลิง

- สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกำแพงเพชร วัดไทรงาม
  - สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกำแพงเพชร วัดเด่นสะเดา
๒. กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม
- ๒.๑ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
  - ๒.๒ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา
  - ๒.๓ โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต)
  - ๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๓. กลุ่มพระนักเผยแผ่ เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ คือ
- ๓.๑ พระธรรมทูตประจำจังหวัดกำแพงเพชร
  - ๓.๒ พระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดกำแพงเพชร
๔. กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาศักยภาพบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ คือ
- ๔.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
    - หน่วยวิทยบริการฯ จังหวัดกำแพงเพชร
  - ๔.๒ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
    - โรงเรียนวชิรกุญชรมัธยม
    - โรงเรียนวัดคฤหบดีสงฆ์
๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจการของคณะสงฆ์ต่าง ๆ คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ในจังหวัดกำแพงเพชร^{๘๔}

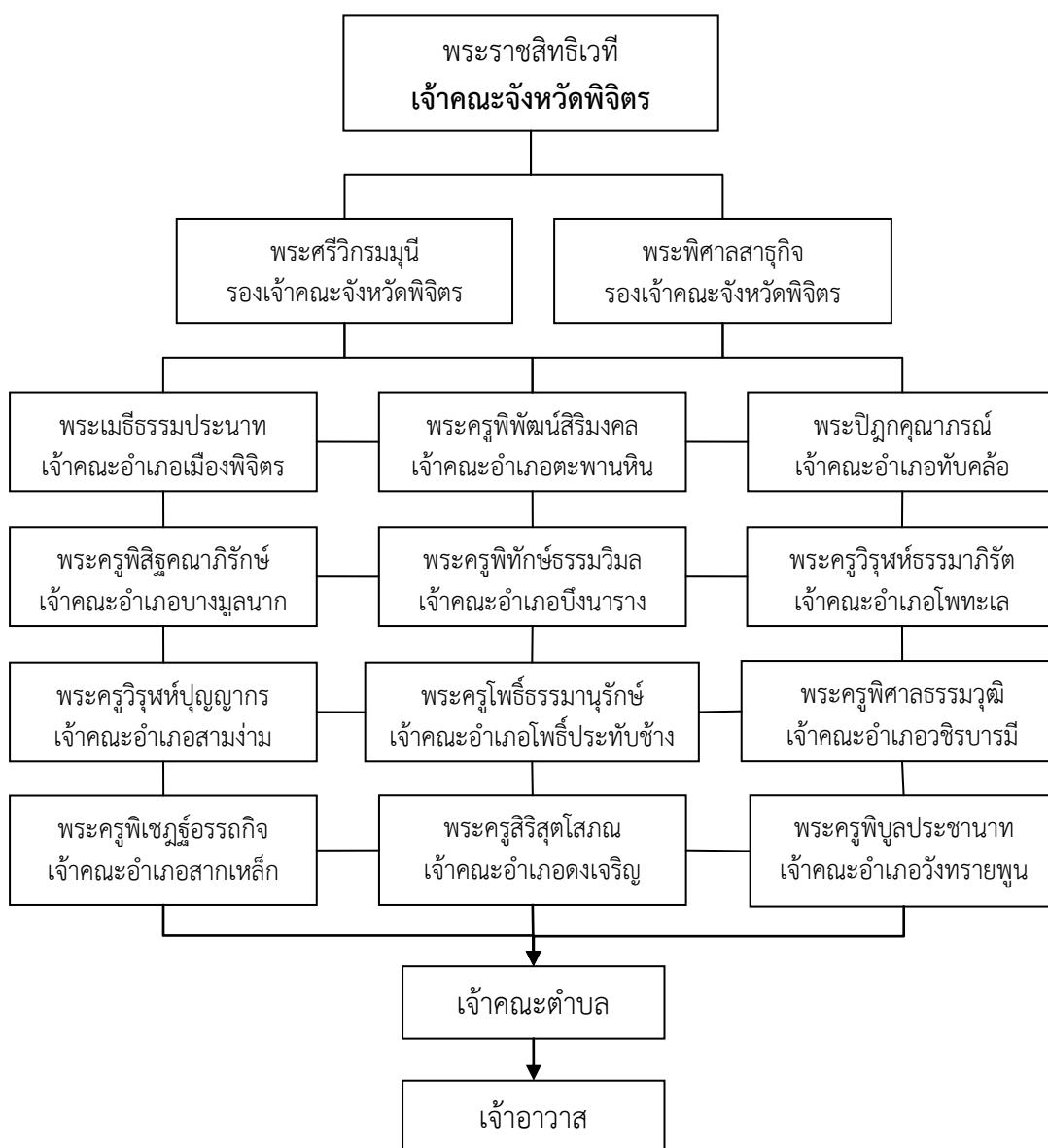
๒.๕.๔ จังหวัดพิจิตร

การปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๓๔ ที่จัดให้มีการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปจนกระทั่งถึงระดับจังหวัดโดยจังหวัดพิจิตรอยู่เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๔ ของเขตปกครองคณะสงฆ์เหนือ โดยจัดแบ่งการปกครองภายในเป็น ๑๒ อำเภอ (๑๒ เจ้าคณะอำเภอ) คือ อำเภอเมือง อำเภอวังทรายพูน อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอตะพานหินอำเภอบางมูลนาก อำเภอโพทะเล อำเภอสามง่าม อำเภอทับคล้อ อำเภอสามโก้ อำเภอบึงนาราง อำเภอดงเจริญ และอำเภอวชิรบำรุง มีตำบลทั้งหมด ๘๘ ตำบล (๘๘ เจ้าคณะตำบล) มีวัดทั้งหมด ๔๖๑ วัด มีที่พักสงฆ์จำนวน ๓๖ แห่ง

ปัจจุบันมีพระที่ฆตัสสัมนิวงศ์ วัดท่าหลวงเป็นเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร มีพระศรีวิกรมมุนี วัดตะพานหินรองเจ้าคณะจังหวัด รูปที่ ๑ พระครูพิศาลจริยคุณวัดบึงนาราง รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร รูปที่ ๒ แบ่งเขตการปกครองดังภาพที่ ๒.๔

^{๘๔}สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร, ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://kpt.onab.go.th/index.php>, [๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

โครงสร้างการบริหารงาน

แผนภาพที่ ๒.๔ โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

พระนักพัฒนา

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา คือ

๑.๑ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจิตร มีดังนี้ คือ

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดทับคล้อ(สวนโพธิ์สัตว์)
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดวังตะกั่ว
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดชัยมงคล
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดท่าหลวง

- สำนักปฏิบัติธรรมวัดบางมูลนาก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดสมบูรณกายาราม
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดคลองเจริญ
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์ประทับช้าง
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดเครือเขาไค้
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดกำแพงดิน
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดดงตะขบ
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดใหม่ปลายห้วย
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดวังจิก
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดถ้ำชาละวัน
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดใหม่คำวัน
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดพร้าว
- สำนักปฏิบัติธรรมวัดต้นชุมแสง

๒. กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม

- ๒.๑ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
- ๒.๒ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา
- ๒.๓ โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต)
- ๒.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. กลุ่มพระนักเผยแผ่ เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ คือ

- ๓.๑ พระธรรมทูตประจำจังหวัดพิจิตร
- ๓.๒ พระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดพิจิตร

๔. กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ คือ

- ๔.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  - หน่วยวิทยบริการฯ จังหวัดพิจิตร
- ๔.๒ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
  - โรงเรียนหลวงพ่อเพชรวิทยา

๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจการของคณะสงฆ์ต่าง ๆ คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ในจังหวัดพิจิตร^{๘๕}

---

^{๘๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://pck.onab.go.th/>, [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

๒.๔.๖ กลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา

พระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในหลายมิติโดยสามารถสรุปเป็น ๕ รูปแบบ^{๘๖} คือ

๑. กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา

การพัฒนาจิตของผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้ที่ดำรงชีวิตด้วยสัมมาทิฐิ โดยการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดโลกุตระปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายคือ พระนิพพาน ในการเผยแพร่ธรรมต้องคำนึงถึงหลักพระสัทธรรม ๓ ประการ คือ ปรียัตถธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม จะเห็นได้ว่าการศึกษาระยะโดยวิธีการต่าง ๆ (ปรียัตถธรรม) หรือการศึกษาทางโลกขั้นสูงสุด โดยปราศจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับชีวิต จะไม่สามารถนำปัญญาทางโลกที่ได้ศึกษามาแก้ไข ปัญหาที่ต้นเหตุได้ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน (ปฏิบัติธรรม) เท่านั้นที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุได้จริงผู้ปฏิบัติจะเห็นผลของการปฏิบัติอย่างแจ่มแจ้ง (ปฏิเวธธรรม) ชัดเจนด้วยตนเอง มีความเข้าใจธรรมะอันลึกซึ้งของพระพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญญาที่นำไปใช้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้

๒. กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม

การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา แยกออกได้ดังนี้^{๘๗}

๑. การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ งานประเพณีส่วนรวมเช่น งานเทศกาลต่างๆ การทอดกฐิน ผ้าป่า สงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ งานประจำปีของท้องถิ่นต่างๆ การทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญบำเพ็ญกุศล เช่น การแนะนำพิธีการจัดเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธี การให้ศีลและสวดมนต์ การเจริญพระพุทธรูป การรับถวายทานต่าง ๆ การเทศน์ การอนุโมทนาทำงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการ ตลอดจนงานรัฐพิธีและพระราชพิธี

๒. การให้ที่พักอาศัยแก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาไข้ เช่น ชีหรือคนทุพพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านที่พักอาศัย

๓. การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัดบริเวณวัดประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่างๆจัดงานรื่นเริงจัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศลตลอดจนการให้ที่ดินแก่วัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน

^{๘๖} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, พัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ส่งเสริมสู่การจัดการความรู้ที่ยั่งยืน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaihof.org/main/article/detail/๓๓๓๐>, [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

^{๘๗} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๕๕ - ๕๖.

โรงพยาบาล ห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษา ในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

๔. การให้ที่พักพิงแก่ประชาชน ผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวม สิ่งของตลอดจนเงินทองของผู้บริจาคแก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น และยังมีสงเคราะห์ด้านวัตถุอย่างอื่น แบบอื่นแก่เอกชนและประชาชนอีกมาก

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์นั้นจะยึดหลัก ๓ ประการ คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติสัมปชัญญะ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนได้ เมื่อประกอบด้วยคุณสมบัติเช่นนี้แล้วก็จะดำเนินงานได้ อย่่างไรก็ตามถึงแม้ในปัจจุบัน สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมโลก และบทบาทของพระสงฆ์จะถูกลดทอนลงแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณา ในแง่หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ตลอดจนสถานที่ คือ วัดนั้น ยังมีความสำคัญใน ด้านพัฒนาชีวิตและการอนุเคราะห์ช่วยเหลือสังคมไทยอยู่อย่างเหนียวแน่น หน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะผู้ให้การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้^{๘๘}

๑. ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และแนะแนว
๒. อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนปัจจัยสี่
๓. ช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียนที่ได้รับความเจ็บป่วยจนทุเลาและหายขาด
๔. สงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงานรับผิดชอบชั้นฝ่างงาน หางานให้ทำ
๕. สงเคราะห์และปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคน ด้วยความเมตตาเสมอ

การศึกษาของไทยเริ่มต้นมาจากวัด มีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมจริยธรรมต่าง ๆ แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจนแทรกวิชาความรู้ต่าง ๆ เข้ามามาก ต่อมาได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเป็นสถาบันขั้นต้น ด้านการศึกษาของประเทศไทยและแผนการศึกษาสมัยใหม่ก็ได้พัฒนาขึ้นมาจากวัด เนื่องจากมี พระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถในการสอนและมีสถานที่ภายในวัดเพียงพอแก่การจัดชั้นเรียน นับเป็น สิ่งเร่งเร้าสำคัญต่อการที่จะจัดให้มีโรงเรียนขึ้นในประเทศ โดยเฉพาะในขณะที่ยังขาดทุนรอนสำหรับ จัดหาสิ่งใหม่ ๆ

นอกจากนั้น งานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา เป็นงานสังคมสงเคราะห์ที่เป็นไปโดยธรรมชาติอย่างไม่รู้ตัว และสงเคราะห์กันโดยมิได้มุ่งหวังสิ่งใด ตอบแทน นอกจากคำว่า “บุญ” งานสังคมสงเคราะห์แบบไทย มีอยู่แต่แทรกอยู่ในชีวิตประจำวันซึ่ง กลมกลืนกับการใช้ชีวิตของคนโดยทั่วไป ได้ยกตัวอย่างเรื่องวัดว่า เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์ โดยที่วัดเองก็ไม่มีรู้สึก เช่น การที่เยาวชนลูกหลานชาวบ้านมาบวชเป็นสามเณรแล้วได้รับการศึกษา เป็นต้น เด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น ก็ไม่มีความแปลกแยกแต่อย่างใด เพราะได้รับความเคารพนับถือ จากชุมชนหรือประชาชนทั่วไปอย่างดี การสงเคราะห์แบบไทยจึงไม่จำเป็นมีสถาบันใดมาทำหน้าที่ แต่ ในปัจจุบันสภาพสังคมทำให้รูปแบบของการสังคมสงเคราะห์เช่นนี้ผิดแผกไป การสังคมสงเคราะห์ ไม่ได้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยอย่างเดิมอีกแล้ว นอกจากนั้นได้ตั้งข้อสังเกตให้คิดว่า ทำอย่างไรงาน สังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันซึ่งมีแบบอย่างมาจากตะวันตกจะสามารถประสานกับวิถีชีวิตแบบไทย โดย

^{๘๘} ชูवाल ศรีจันท์โคตร, *พุทธศาสนาในไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๕),

มียุทธวิธีในการเข้าไปเกือบหนองค้ประกอบต่าง ๆ ในชุมชนให้สามารถทำหน้าที่ได้ด้วยดีเนื่องจากได้สูญเสียบทบาทไปแล้ว^{๔๔}

สังคัมสงเคราะห์ หมายถึง การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคัมเกาะกุมกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แตกกระจัดกระจาย และยังกล่าวว่าการสังคัมสงเคราะห์ไม่ใช่เป็นเพียงการนำสิ่งของไปแจกหรือไปให้เท่านั้น เพราะการทำอย่างนั้นอาจจะไม่สามารถทำให้เขาช่วยตัวเองได้สมกับปรัชญาของวิชาสังคัมสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องได้เป็นอย่างดีกับหลักทางพุทธศาสนานั้น คือ หลักของสังคหธรรม ได้แก่

๑. ทาน การให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจในศิลปวิทยาการต่าง ๆ

๒. ปิยวาจา การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจ สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยกิจการต่าง ๆ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา การวางตนให้เข้ากับผู้ที่มารับการสงเคราะห์ได้คือ ไม่ไว้ตัวเกินจนใครเข้าไม่ติด ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุข ทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

การสังคัมสงเคราะห์ในทางพุทธศาสนานั้น จะช่วยเหลือให้ถูกคนจึงจะเกิดประโยชน์ เพราะถ้าไม่เหมาะสมแก่บุคคลที่เราจะสงเคราะห์ ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เราจะช่วยเหลือนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ถ้าเราไม่พิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นการสงเคราะห์ที่ผิดเป้าหมาย การสงเคราะห์ก็จะเป็นการช่วยเหลือที่ใคร ๆ ก็ทำได้ ดังที่พระพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า การสังคัมสงเคราะห์นั้นอย่าให้ทางวัตถุเพื่อ แต่ให้ทางวิญญาณนี้ มันชวนควบคุมกันไปพอสมควรส่วน คืออย่าให้วัตถุมากนักจะให้ในด้านจิตใจทางธรรมะมาก ๆ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัพพทานํ ธมมทานํ ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง คือให้เขามีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกเพราะการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ระวังที่สุดอาจจะทำให้คนโง่อยู่แล้ว ภูเขาวัตถุอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาภูเขาวัตถุยิ่งขึ้นอีก มันจะยิ่งไม่ใช่สงเคราะห์ มันทำให้พลาดได้ แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้น ไม่มีทางพลาดเพราะมันยังขาดอยู่จะทำให้เขามีจิตใจเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนงทุก ๆ ชนิดของธรรมะ ที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เพราะฉะนั้นจะเพิ่มการสังคัมสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณขึ้นมาให้มาก ให้ทันเหตุการณ์ไม่ใช่รังเกียจหรือดูหมิ่นความเจริญก้าวหน้าในวัตถุแต่ว่ามันเป็นไปอย่างถูกให้ความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณเข้ามาควบคุมอยู่เสมอ ถ้ามีแต่ก้าวหน้าทางวัตถุอย่างเดียว มันก็จะ

^{๔๔} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), “คัมภีร์ความหมายเดิมของสังคัมสงเคราะห์ บทบาทของครอบครัว และชุมชน งานประชาสงเคราะห์”, การประชาสงเคราะห์ ๓๒, ๒ (๒๕๓๒) : ๒๐ - ๒๕.

ลงแหว ถ้ามีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณควบคุมอยู่มันก็ดี มันจะไม่เพ้อ มันจะพอเหมาะสม มันจะเป็นสันติภาพถาวรได้^{๙๐}

งานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานช่วยเหลือบุคคล กลุ่มและประชาชน มีปัญหาความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ให้สามารถบรรเทาหรือแก้ไข ปัญหาเหล่านั้น ได้ด้วยการแนะนำหรือการให้วัตถุสิ่งของตามความจำเป็น การสงเคราะห์หรือให้ความช่วยเหลือนั้น จำเป็นรู้ถึงปัญหาของผู้รับบริการจึงจะสามารถช่วยเหลือได้ถูกต้อง สิ่งทนม คำชาว ได้เสนอหลักอริยสัจ ๔ ประการมาใช้แก้ปัญหา คือ^{๙๑}

๑. ทำให้รู้จักความทุกข์ก่อนว่าได้ที่อะไร ความทุกข์นั้น ๓ ชนิด คือ ทุกข์ประจำ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ทุกข์จรได้แก่ ความคร่ำครวญ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความสับสน ประจวบกับอารมณ์ไม่เป็นที่รัก พลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รัก ประารถนาสิ่งใดไม่ได้ สิ่งนั้น ทุกข์รวบยอด ได้แก่ ชั้น ๕ คือ ร่างกายจิตใจที่เรายึดถือซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ๕ ส่วน เป็นเรื่องของกาย ๑ ส่วน เป็นเรื่องของจิตใจ ๔ ส่วน ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

๒. ให้รู้ต้นเหตุแห่งความทุกข์ ว่าได้ที่อะไร คนโดยมากอยากจะดับทุกข์หรือแก้ความทุกข์ แต่แทนที่จะแก้ที่ต้นเหตุกลับไปว่าความทุกข์อันเป็นผล จึงแก้ไม่ได้ ทางพุทธศาสนาจึงชี้ไปที่ความทะยานอยาก ๓ ประการว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ คือความทะยานอยากในกามเรียกว่า กามตัณหา ความทะยานอยากเป็นนั่นเป็นนี่ เรียกว่า ภวตัณหา ความทะยานอยากไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่ คือให้พ้นไปให้สูญไปเรียก วิภวตัณหา

๓. ให้รู้จักความดับทุกข์ว่า ได้แก่ ความดับอะไร ซึ่งทางพระพุทธศาสนาชี้แจงว่า การดับทุกข์นั้นไม่ได้ดับผล ดับเหตุ ผลจึงจะดับไปด้วย ถ้าดับแต่ผล เหตุยังอยู่ ทุกข์ก็จะเกิดอีก เพราะฉะนั้น การดับทุกข์ในที่นี้ ได้แก่ ดับความทะยานอยากทั้ง ๓ นั้น ได้โดยเด็ดขาด ที่ว่าดับได้โดยเด็ดขาดนั้น หมายถึงดับโดยสมบูรณ์ ถ้าดับได้น้อยทุกข์ก็ยังเหลืออยู่ตามความมากน้อยของความทะยานอยาก ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั้น

๔. ให้รู้จักว่าความดับทุกข์นั้น จะเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ จะมีข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ข้อปฏิบัตินั้นเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง) บ้างเรียกว่า อริยมรรค มีองค์ ๘ ประการ ซึ่งอาจจะย่อสั้น ๆ ลงเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น แต่ว่าในขั้นแรกได้เรียงข้อปฏิบัติฝ่าย ปัญญาไว้ก่อน เป็นการแสดงว่า การเข้าสู่พุทธศาสนาในแบบพื้นทุกขให้ใช้หลักปัญญาเป็นหัวหน้า

กล่าวโดยสรุป งานสังคมสงเคราะห์แบบไทย ๆ นั้น แทรกอยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งกลมกลืนกับการใช้ชีวิตของคนโดยทั่วไป เป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกวมกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แต่กกระจัดกระจาย เป็นงานช่วยเหลือบุคคลกลุ่มและชุมชน ที่มีปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ให้สามารถบรรเทาหรือแก้ไข ปัญหาเหล่านั้นได้ ด้วยการแนะนำหรือการให้วัตถุสิ่งของตามความจำเป็น การสงเคราะห์ในพุทธศาสนาที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เช่น การที่เยาวชน

^{๙๐} พุทธทาสภิกขุ, การสังคมสงเคราะห์ที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙ - ๒๐.

^{๙๑} สิงห์ทนม คำชาว, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔.

ลูกหลานชาวบ้านมาบวชเป็นสามเณรแล้วได้รับการศึกษา หรือเด็กเยาวชนเข้ามาพักอาศัยอยู่ในวัด เพื่อเรียนหนังสือ การให้ประชาชนเข้ามาใช้เสนาสนะในวัด กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ การสงเคราะห์ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เมื่อสังคมเดือดร้อน และการให้คนในสังคมมีจิตใจเป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนงทุก ๆ ชนิดของธรรมะ ที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เป็นสังคมสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ

๓. กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถวายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ

ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต

พระธรรมทูตนั้น ได้แบ่งการปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกเป็น ๙ สาย โดยอาราธนาพระเถระที่เคยมีประสบการณ์ในวงการคณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาพอสมควรให้เป็นหัวหน้า ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ^{๑๖}

๑. เพื่อเสริมสร้างศรัทธาของประชาชน
๒. ให้ประชาชนมีศีลธรรมประจำตน
๓. ให้ประชาชนมีความเคารพมั่น ในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๔. ให้ประชาชนมีความเข้าใจดีต่อกัน ในระหว่างคนที่นับถือศาสนาต่างกัน

นอกเหนือจากพระธรรมทูตแล้ว ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระธรรมจาริกร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนทั่วไป พระธรรมจาริก คือ พระสงฆ์ไทยที่เสียสละและสมัครใจ เดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องถื่น จังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ พระธรรมจาริกได้เดินทางขึ้นไปปฏิบัติศาสนกิจตามหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือเป็นประจำทุกปี มีชาวเขาเลื่อมใสศรัทธาส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก เมื่อได้รับการอุปสมบทแล้วได้เข้ารับการศึกษาศาสนาที่วัดศรีโสดา เรียกโครงการว่า บรรพชาชาวไทยภูเขา ซึ่งโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ คือ

๑. เพื่ออบรมศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองดีแก่ชาวเขา
๒. เพื่อให้การสงเคราะห์ทางจิตใจ การศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกว่า พวกเขาเป็นคนไทย
๓. เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา

^{๑๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), “พระธรรมทูต”, โอวาทแม่กองงานพระธรรมทูต ๕, (๑, ๒๕๑๗) : ๖ - ๘.

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ด้านจริยธรรม คือการให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของพระสงฆ์หลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ งานพระธรรมทูตและงานพระธรรมจาริก ทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมเพื่อความสงบทางอารมณ์ เป็นการฝึกจิตให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีเมตตา กรุณา ชันติ มีหิริโอตตปละ มีจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การทำงาน มีความเข้มแข็ง มั่นคง คล่องแคล่ว เป็นคนมีศีล มีระเบียบวินัย มีจิตปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ เห็นความสำคัญของผู้อื่น รู้คุณค่าแห่งศาสนา มีความรู้ความเข้าใจหลักแห่งความดี เข้าใจในชีวิตว่าคืออะไร สภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ลงมาจนถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิต ประสบสิ่งที่ดีงาม คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูก

๔. กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์

พระพุทธศาสนา การศึกษาในระยะเริ่มแรกพระพุทธองค์มุ่งให้การศึกษาแก่พระ ต่อมาได้ขยายไปสู่ประชาชนโดยให้พระออกไปทำหน้าที่สอนการศึกษาให้เฉพาะพระกลุ่มเดียวกันมีเฉพาะในยุคแรกเท่านั้น ต่อมาได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามาศึกษาได้ด้วย โดยตั้งขึ้นในรูปขององค์กรที่เรียกว่า “ภิกษุณีและสามเณรี” ซึ่งมีข้อบัญญัติอย่างเคร่งครัด การศึกษาเพื่อมวลชน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. ทฤษฎีสำหรับผู้เริ่มเรียน การให้การศึกษาหลักพุทธศาสนาตามแนวในพระไตรปิฎก เรียนเรื่องเกี่ยวกับพระวินัย พระสูตรและพระอภิธรรม ในหลักเหล่านี้จะสอนความเป็นพลเมืองดีของ รัฐของโลก การปรับปรุงตัวให้เข้ากับผู้อื่น แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูก รวมทั้งหลักในการประกอบอาชีพต่าง ๆ สิ่งสำคัญ คือ การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความคิดในทางสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการก่อเชื่อที่ดี มาตรฐานทางการศึกษาภาคทฤษฎีนั้นมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับทั่วไป แม้ในสังคมไทยก็เรียกผู้จบ การศึกษาว่า “บัณฑิต” หรือ “ทิด” ในการศึกษาภาคทฤษฎีนั้นถือเอาพระไตรปิฎกเป็นหลัก ซึ่งมีเรื่อง ต่างๆ ที่ให้นักเรียนเข้าใจ นักปราชญ์ได้ประมวลความรู้เอาไว้ว่า มีความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับถึง ๔ อย่าง คือ

๑.๑ ความรู้ด้านจิตใจ ได้แก่ การศึกษาเพื่อพัฒนาวิญญาณของมนุษย์ คือ หลัก ภาคปฏิบัติอบรมจิตทั้งสมณะและวิปัสสนา

๑.๒ ความรู้ด้านจริยธรรม ศีลธรรมเป็นการให้การศึกษาด้านระเบียบวินัยข้อปฏิบัติ เพื่อเข้ากับผู้อื่น หลักการเป็นพลเมืองดีของรัฐ หลักสร้างมนุษยสัมพันธ์ แนวการบริหารการปกครอง เป็นต้น

๑.๓ ความรู้ด้านอักษรศาสตร์ ได้แก่ การให้การศึกษาด้านภาษา การอ่าน การเขียน นิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง นอกจากนี้ยังให้ความชำนาญทางภาษาศาสตร์ รู้ที่มาของหลัก คำศัพท์ การสร้างประโยคอันเป็นเทคนิคเกี่ยวกับการศึกษา เช่น การเรียนภาษาบาลี เป็นต้น

๑.๔ ความรู้ด้านเทคนิคเป็นการให้การศึกษาด้านเทคนิคต่าง ๆ ในส่วนภาคทฤษฎี พระไตรปิฎกจะพูดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นวิชาได้ค่อนข้างละเอียด เช่น เทคนิคในการเป็นผู้นำการตี เหล็ก วิธีการเย็บผ้า เป็นต้น

๒. ด้านปฏิบัติ คือ การให้การศึกษาโดยผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มี ๒ หลัก คือ

๒.๑ หลักสมณะ ได้แก่ อุบายฝึกฝนจิตให้เกิดความสงบเป็นการรวมกระแสจิตจนมีอารมณ์เดียวแน่วแน่

๒.๒ หลักวิปัสสนา คือ ปัญญาญาณรู้แจ้งในธรรมชาติวิสัยของสิ่งทั้งหลายตามสภาวะเป็นจริง ซึ่งนำไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิงและการแทงตลอดสังขารคือพระนิพพานอย่างแท้จริง^{๙๓}

หน้าที่ของพระผู้ให้การศึกษาตามหลักพระธรรมวินัย แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ^{๙๔}

๑. พวกมีหน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับความประพฤติ วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้คำแนะนำต่าง ๆ ทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับอาจารย์แนะแนว ปัจจุบันเรียกว่า “อุปัชฌาย์”

๒. มีหน้าที่ในการให้ศึกษาอบรมในทางธรรมเรียกว่า “สิกขครู” ทำหน้าที่ให้การศึกษาโดยตรงให้ความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งควบคุมกิริยามารยาท ความประพฤติไปในตัว บุคคลกลุ่มนี้เรียกว่า “อาจารย์”

หน้าที่ของพระสงฆ์เกี่ยวกับการให้การศึกษา สามารถแยกออกได้ ๕ อย่าง ดังนี้^{๙๕}

๑. ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจและแนะแนว

๒. อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนปัจจัย ๔

๓. ช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียนที่ได้รับบาดเจ็บป่วยจนทุเลาและหายขาด

๔. สงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงานรับผิดชอบถึงขั้นฝากงาน หางานให้ทำ

๕. สงเคราะห์และปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคน ด้วยความเมตตาเสมอกัน

การศึกษาของไทยแต่เดิมนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากวัด มีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมจริยธรรมต่าง ๆ แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจนแทรกวิชาความรู้ต่าง ๆ เข้ามามากมาย ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันขั้นต้น ให้การศึกษาของประเทศไทย แม้ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนามีบทบาทในด้านการให้การศึกษาอยู่ เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนพุทธศาสนาต่าง ๆ สถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป ทั้งนี้หน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ทางการศึกษามีอยู่ ๒ ประการคือ

๑. หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่เที่ยงม ชีวดีที่ประเสริฐตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เรียกว่าหน้าที่ของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นบรมครู ซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุด ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะครู เป็นหน้าที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

^{๙๓} สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗๓ - ๑๗๔.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๙๕} ชัชวาล ศรีจันทร์โคตร, พุทธศาสนาในไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๘๖.

๒. หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้วก็ยอมประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบอยู่ในศีลธรรม รู้จักอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญาให้ประชาชนอยู่รวมกันอย่างสงบสุข ประพฤติดี ประพฤติชอบ

บทบาทพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒. ส่วนที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปรารภกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ แม้ว่าจะมีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติรับผิดชอบอยู่ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญ คือ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้เด็กได้เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ทั้งหมด

๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา โดยจัดการให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย จากการศึกษาพบว่าคณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษา สงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่ ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีกรมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป การดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่่นั้น มีการบริหารจัดการเชิงอำนาจการ เพื่อประสานให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อใน ภาคเหนือตอนล่าง ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังรายละเอียดส่วนหนึ่งต่อไปนี้

พระครูใบฎีกาสะอาด ปญญาทีโป (ดิษฐสุวรรณค์) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการศึกษาพบว่า

ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักภavana ๔ นั้นประกอบด้วย การพัฒนาด้านกาย (กายภavana) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในชุมชน กิจกรรมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธ การพัฒนาด้านศีล (ศีลภavana) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านปลอดอบายมุข การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภavana) ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด กิจกรรมปฏิบัติธรรม ส่งเสริมด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกิจกรรมอบรมค่ายคุณธรรม การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภavana) ได้แก่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

ของชุมชน เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม ๔ ลักษณะ คือ ๑. การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ ๒. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ ๓. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ ๔. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมและใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักอริยสัจ ๔ และหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งผลที่ได้จากการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนคือ ความสุขทางกายและความสุขทางใจ เมื่อพระสงฆ์นักพัฒนาสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในลักษณะเป็นประจำก็จะส่งผลดีกับ ประชาชน ครอบครัว / ชุมชน และประเทศชาติตามลำดับ^{๔๖}

พระราชวรมุนี (พล อากาศโร) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “พระธรรมทายาท: พระสงฆ์ นักพัฒนาเพื่อการพัฒนาสังคม” ผลการศึกษาพบว่า

แนวทางการทำงานของอดีตพระธรรมทายาทว่าส่วนหนึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาสังคมโดยมุ่งเน้นการทำงานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาควบคู่กับการใช้หลักการพัฒนาชุมชน เพื่อการประยุกต์ให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของสังคมไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ บนหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนแนวทางการทำงานดังกล่าวมีการรวบรวมและแบ่งแยกการจัดการพัฒนาหลักสูตรออกเป็นหลักสูตรสำหรับการอบรมพระสงฆ์ที่กัลงศึกษาในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหลักสูตรอบรมสำหรับสามเณรหลักสูตรอบรมสำหรับพระสงฆ์ทั่วไปและหลักสูตรอบรมเกี่ยวกับการทำงานอย่างเป็นสุขสำหรับประชาชนโดยแต่ละหลักสูตร ได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการสำคัญสำหรับการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อ วัตถุประสงค์หลักของแต่ละหลักสูตรต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในอนาคตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยและภาคีเช่นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ควรจัดการอบรม หลักสูตรในแต่ละกลุ่มเป้าหมายโดยพยายามสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐด้าน พระพุทธศาสนาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจการ พัฒนาสุขภาพพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมเพื่อจะให้หลักสูตรดังกล่าวมีผู้รับผิดชอบและ พัฒนาไปสู่การสร้างอุดมการณ์การทำงานแก่พระสงฆ์รุ่นใหม่ให้สมกับการเป็นพระธรรมทายาทแห่ง องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในอนาคต^{๔๗}

พระมหาวรณชัย ขยวณโณ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างในการสืบทอด พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นในประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า

การเกิดพิธีกรรมท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ ลักษณะพิธีกรรม ของกลุ่มตัวอย่างชาวนครพนมและชาวสะหวันนะเขตมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกัน เช่น การ ทำบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก เป็นต้นพิธีกรรมของชาวเว้เวียนนามผสมผสานกับลัทธิขงจื้อมี

^{๔๖} พระครูใบฎีกาสะอาด ปณฺญาทิโป (ดิษฐ์สุวรรณค์), “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๔๗} พระราชวรมุนี (พล อากาศโร) และคณะ, “การขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการหลักสูตรพระธรรม ทายาท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเกษตรกรรม ลักษณะร่วมของพิธีกรรมทั้งสามกลุ่มตัวอย่าง คือ พิธีกรรมท้องถิ่น กำเนิดจากการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างเข้ากับธรรมชาติที่ตนเองเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับธรรมชาติในการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับธรรมชาติและตีความเพื่อความเข้าใจ สะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ การดำเนินชีวิต การทำพิธีกรรมท้องถิ่นเพื่อจุดมุ่งหมายการบวงสรวง บรรพบุรุษที่ล่วงลับและเพื่อให้ผู้ประกอบพิธีมีชีวิตมั่นคงการทำพิธีกรรมเป็นปัจเจกและครอบครัว พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระพุทธและพระสงฆ์ พิธีกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำคล้ายกันคือ การบวงสรวงเจดีย์ ชาวจังหวัดนครพนม มีเจดีย์พระธาตุพนมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวสะหวันนะเขตมีพระธาตุอิงฮังเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและชาวเว้มีพระธาตุเทียนมูเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว หน้าที่ของพระธาตุทั้ง ๓ ประการ ๑) ตอบสนองความต้องการสำหรับประโยชน์ของผู้บวงสรวง ผู้บวงสรวงเจดีย์ จังหวัดเว้เพื่อต้องการบุตรเพราะบุตรเชื่อว่าเทพผู้หญิงเป็นผู้สร้าง ผู้บวงสรวงพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง เพื่อต้องการความเป็นสิริมงคลและต้องการได้รับความคุ้มครองเพราะเชื่อว่าพระธาตุมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ๒) การบวงสรวงพระธาตุทั้งสามแห่งมีลักษณะร่วมคือการระลึกถึงคุณของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า และ ๓) เป็นการรำลึกพระพุทธเจ้าเพราะเจดีย์เป็นสถานที่บรรจุพระสาริกธาตุของพระองค์ การทำพิธีกรรมเพื่อรำลึกถึงพระจริยวัตรของพระองค์ ด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธเจ้าจะสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

การทำพิธีบวงสรวงพระธาตุส่วนใหญ่จะทำในช่วงวันพระสวณะ การบวงสรวงพระเจดีย์จะสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ชัดเจนที่สุดคือพระธาตุพระพนมจะเป็นศูนย์รวมของชาวนครพนม และชาวสะหวันเขต ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีประวัติศาสตร์ร่วมทางชาติพันธุ์และบรรพบุรุษทั้งสองได้มีบทบาทในการปฏิสังขรณ์ มากกว่านั้นพระธาตุทั้งสามเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามที่ไปมาหาสู่กันถือว่าเป็นฐานการสร้างโดยธรรมชาติอยู่ในตัว^{๙๘}

พันโทนิยม สิงห์โท ได้วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิถี กองบัญชาการทหารม้า ผลการวิจัย พบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๒ ปี จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๑๑ มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๐ มีสถานภาพโสด จำนวน ๒๖๙ คนคิดเป็นร้อยละ ๗๙.๕๙ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๑ และมีรายได้ ๕,๐๐๐ -๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๑ สำหรับความคิดเห็นระดับการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการทหารม้าในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง ($\bar{x}=๓.๓๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการทหารม้า ด้านที่พักอาศัยอยู่ในระดับคุณภาพชีวิตสูง ($\bar{x}=๓.๕๑$) ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับความคิดเห็นการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิถี กองบัญชาการทหารม้า โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x}=๔.๒๒$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับสูงทุกด้าน สำหรับการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกอง

^{๙๘} พระมหาวรณชัย ขวณโณ และคณะ, “การเสริมสร้างเครือข่ายในการสืบทอดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นในประชาคมอาเซียน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, ๒๕๕๖).

ประจำการตามแนวพุทธวิธี การแก้ไขสภาพปัญหาตามหลักพุทธธรรมนั้นเป้าหมายที่สำคัญคือจะต้องฝึกให้ทหารกองประจำการ ทำให้ทหารมีความเป็นอยู่อย่างแบบเรียบง่าย มีการบริโภคแต่พอประมาณ ใช้จ่ายอย่างประหยัดตามหลักภาวนา ๔

การสร้างยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการศูนย์การทหารม้าตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการสร้าง หรือทำให้เกิดให้มีขึ้น ส่วนบุคคล หรือหน่วยฝึกทหารกองประจำการที่ผ่านการขัดเกลาพัฒนา และตามกระบวนการแล้ว เรียกว่า ภาวิตา คือถูกพัฒนาแล้วโดยใช้เครื่องมือและกลไก หลักการที่จัดเป็นยุทธวิธีตามแนวพุทธ คือมีคุณสมบัติและมีวัตถุประสงค์ (Objective) และเป้าหมาย (Goal) ตามรูปแบบ (Pattern) ยุทธศาสตร์ตามแนวพุทธ กำหนดไว้ ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านกายภาวนา คือ การพัฒนากาย ฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้ง มีประโยชน์แก่ตนเองและสังคม บำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ มีให้อกุศลเกิด ปังเจกบุคคล ต้องรู้จักเลือกเสพ บริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์มีคุณค่าแก่ร่างกายแก่ตนเอง รับเอาปัจจัยที่ส่งเสริมความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งสอดคล้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการใน ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านเครื่องแต่งกาย เครื่องนอนและของใช้ประจำตัว ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสวัสดิการอื่น ๆ โดยการปรับตัวให้อยู่อย่างพอประมาณ พอเพียง ไม่ทำอะไรที่เป็นการหักโหมจนเกินไป รู้จักพักผ่อนให้เพียงพอแก่สุขภาพร่างกาย ออกกำลังกายแต่พอควร และใช้ชีวิตด้วยการมีสติ

๒) ด้านศีลภาวนา คือการพัฒนาพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ให้ถูกต้องสอดคล้องกับระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกาของสังคม ตลอดถึงขนบธรรมเนียม จารีตวิถี ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพของทหารกองประจำการด้านคุณธรรมและจริยธรรม

๓) ด้านจิตภาวนา การพัฒนาจิต ช่มอารมณ์ความรู้สึกได้มีความเจริญองงามทางอารมณ์ (Emotional growth) จิตที่ฝึกอารมณ์ดีแล้วนำความสุขมาให้ จิตที่มีคุณภาพประกอบด้วยคุณธรรมตามหลักศาสนา มีสมาธิ มีสติมั่นคง ใช้งานได้ดี เป็นสุขผ่องใส สร้างกระบวนการในการบริหารงานด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตใจของทหาร โดยการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการเผยแผ่องค์ความรู้ด้านศาสนาธรรมแก่ทหารกองประจำการ ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ทันเหตุการณ์ ศึกษาวิเคราะห์แนวทางต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ในรูปงานสร้างคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ

๔) ด้านปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา การฝึก อบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเข้าใจโลกและชีวิตตามสภาวะ เป็นการไตร่ตรองวินิจฉัยเหตุการณ์ตามความเป็นจริง สอดคล้องกับทหารกองประจำการที่ต้องใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาในการทำงาน ตลอดจนใช้ปัญญาในการฝึกความอดทนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการทั้ง ๖ ด้าน^{๙๙}

^{๙๙} พันโทนิยม สิงห์โท, “ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการทหารม้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

พระปลัดพีรเดช ฐิตวิโส (มหานมนตรี) ได้วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านร่างกาย การนำเงินกู้จากกองทุนไปสร้างอาชีพใหม่ช่วยสร้างสวัสดิภาพแก่ครอบครัวช่วยให้สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำและกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีส่งผลต่อสวัสดิการสมาชิก เงินช่วยเหลือจากการเจ็บป่วยเงินสวัสดิการหลังจากเสียชีวิต ๒) ด้านจิตใจ สมาชิกเข้าถึงโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตเมื่อมีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มั่นใจว่าสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนซึ่งเป็นพื้นฐานความเท่าเทียม ๓) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาความต้องการของสตรี เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวรวมถึงการรับผลประโยชน์หลังสมาชิกเสียชีวิต และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการและทักษะที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน

๒. หลักการ แนวคิด และทฤษฎี และพุทธบูรณาการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ บุคคลอยู่ในที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าบุคคลที่อยู่ในที่ขาดแคลนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหลักพุทธบูรณาการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี คือ หลักทฤษฎี ๕ มิติ ๔ ประโยชน์ ๔ เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตรายบุคคล ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการ และหลักกอธิการนิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมแห่งความไม่เสื่อมขององค์กรทั้ง ๗ ประการพัฒนาการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีให้มั่นคงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่สมาชิก

๓. รูปแบบพุทธบูรณาการตามหลักกอธิการนิยธรรม ๗ สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๑) หมั่นประชุมเนื่องนิตย์ สมาชิกพบปะปรึกษาหารือกัน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของสตรีหรือปัญหาครอบครัว (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม สมาชิกรู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ได้ตกลงกันไว้ร่วมมือกันทำกิจการต่าง ๆ ทำพร้อมกัน และเลิกพร้อมกัน (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ทางสังคม ถือว่าเป็นกฎหมายที่สมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับ (๔) สักการะเคารพนับถือ สมาชิกจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของสมาชิก ให้ความสำคัญต่อโดยการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ (๕) ปกป้องคุ้มครองเด็กและสตรีไม่ให้ถูกข่มเหงน้ำใจ (๖) เคารพสักการบูชาบูชาบุญสถาน สมาชิกเคารพสักการบูชาบุญสถาน ตลอดจนอนุสาวรีย์ที่เคารพสักการะสืบต่อกันมาแต่โบราณอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ และ (๗) บำรุงรักษาผู้มีธรรมทั้งหลายที่เป็นที่พึ่งของสมาชิก^{๑๐๐}

^{๑๐๐} พระปลัดพีรเดช ฐิตวิโส (มหานมนตรี), “พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างองค์การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์และองค์การพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีบทบาทหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมโดยมีเป้าหมายเพื่อการสร้างประโยชน์และความสุขตามแนวพระพุทธศาสนาให้กับผู้คนในสังคม ถ้อยแม้ว่าพระสงฆ์จะใช้กระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกัน เช่น เน้นการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาสังคมการเสริมสร้างจริยธรรม การปฏิบัติภาวนา เป็นต้น แต่โดยภาพรวม คือ การพัฒนาให้บุคคลและสังคมได้มีการเรียนรู้จากสิ่งที่เรียบง่ายไปสู่การพฤติกรรมที่เหมาะสม มีจิตใจและสติปัญญาในการพัฒนาตนเองและการจัดการเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ตีร่วมกัน สำหรับหลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคลและสังคมนั้นประกอบด้วยหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงสัจธรรมของชีวิตและหลักจริยธรรมเพื่อให้บุคคลและสังคมได้มีการเกื้อกูลต่อกัน โดยใช้วิธีการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการประสานเชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้มีการสร้างสรรค์และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและความสงบสุขของสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ได้มีการเรียนรู้ การปรับตัว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่อเนื่องภายใต้บริบททางสังคมละหลักพระธรรมวินัยซึ่งในระดับโลกยะเน้นการพัฒนาคนเพื่อให้ชีวิตอย่างถูกต้องเป็นธรรม มีการพัฒนาด้านกาย จิตใจและปัญญาในระดับ โลกุตตระ เน้นการพัฒนาคนเพื่อให้มีจิตใจและปัญญาที่สมบูรณ์เห็นสัจธรรมของชีวิตส่วนการเสริมสร้างทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตามแนวของพระพุทธศาสนานั้นพบว่าทางสังคมของคณะสงฆ์เกิดขึ้นจากความสำพันธ์ทั้งภายในองค์กรคณะสงฆ์และการปฏิสัมพันธ์ภายนอกกับฝ่ายต่างๆในสังคมเช่นภาครัฐ ประชาชนองค์กรธุรกิจเอกชนซึ่งได้มีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อแรกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือพึ่งพาจนกระทั่งสามารถสร้างพลังทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมโดยมีธรรมะการทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยเป็นปัจจัยหลักในการเชื่อมโยงกัลยาณมิตรการแก้ไขปัญหาทางสังคมการสร้างพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวทางในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และองค์การพระพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้นควรมี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยเพื่อนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตใจและสังคม ๒) การบริหารตามกิจการคณะสงฆ์เพื่อการเสริมสร้างความเกื้อกูลและความเรียบร้อยดีงามแห่งหมู่คณะและ ๓) การบริหารจัดการเชิงพื้นที่และเพื่อการจัดการเชิงพื้นที่ให้เกิดพลังแห่งการพัฒนาซึ่งรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์นั้นอาจมีกระบวนการบริหารที่แตกต่างกันไปตามหลักการเป้าหมายและอัตลักษณ์ของคณะสงฆ์หรือตามโครงสร้างอำนาจและหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยจะต้องมีบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลการสร้างประโยชน์และความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา

ดังนั้นการที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และองค์การทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการตื่นรู้และการสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนซึ่งสำคัญคือจะต้องมีการศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของพระธรรมวินัยภูมิ

ปัญญากลุณิยาท้องถิ่นการเปิดพื้นที่ทำสังคัมและการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญา^{๑๑}

พระมหาธุดิ รุ่งชัยวิฑูร ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ ศึกษา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนา ที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการ การพัฒนาพระสังฆาธิการ ตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับ หลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ ศึกษา ๓ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้ เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็น หลักธรรมสำหรับพัฒนา ฝึกฝน อบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคัม ได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรม ที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สัปปุริสธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์ หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) และหลักธรรม แต่ละหัวข้อ สามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๒}

^{๑๑}พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ, “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.): กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖).

^{๑๒}พระมหาธุดิ รุ่งชัยวิฑูร, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สมบุญ ธรรมลγκα ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงรายเป็นสังคมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและทางด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย มี อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัย สำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มากำหนด รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้กลยุทธ์การสร้าง และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด^{๑๐๓}

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุฉินโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของภูติและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความสามารถมีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ

๒. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย จ้อกำหนด ข้อบังคับ

^{๑๐๓} สมบุญ ธรรมลγκα, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย”, ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖)

วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแพร่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแพร่และจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๐๔}

บัญชายุทธ นาคมุลินท์ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ เป็นต้น

ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแพร่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๐ ให้มีศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้้นำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของกุลิกและยูวิก ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๕ ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป^{๑๐๕}

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์นักพัฒนามีหลายจังหวัดแตกต่างกันออกไป มีหลาย แต่ละมีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อ การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชีวิตของคนในสังคมชุมชน เพื่อให้ประชาชน อยู่ ดี มีสุข ห่างไกลยาเสพติด นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในในชีวิตประจำวันและเพื่อความสามัคคีของหมู่

^{๑๐๔} พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโธ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๐๕} บัญชายุทธ นาคมุลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พระสงฆ์นักพัฒนา ผู้ดำเนินการต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนพุทธศาสนิกชนทุกคน เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความชัดเจนคือเป็นไปตามกฎระเบียบมีบุคลากรทำงานจริงในพื้นที่ เพื่อต้องการให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบต่อไป

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
พระครูใบฎีกาสะอาด ปณฺญาทีโป (ดิษฐ์สุวรรณค์), พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๘)	หลักภavana ๔ นั้นประกอบด้วย การพัฒนาด้านกาย (กายภavana) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในชุมชน กิจกรรมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธ การพัฒนาด้านศีล (ศีลภavana) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านปลอดอบายมุข การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภavana) ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด กิจกรรมปฏิบัติธรรม ส่งเสริมด้านการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน และกิจกรรมอบรมค่ายคุณธรรม การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภavana) ได้แก่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
พระราชวรมนี (พล อากาศโร) และคณะ, รายงานการวิจัย, คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๗)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. พระสงฆ์นักพัฒนาสังคมโดยมุ่งเน้นการทำงานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาควบคู่กับการใช้หลักการพัฒนาชุมชน ๒. จัดการพัฒนาหลักสูตรออกเป็นหลักสูตรสำหรับการอบรมพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓. ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการสำคัญ
พระมหาวรรณชัย ชยวณฺโณ และคณะ, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, (๒๕๕๖)	<ol style="list-style-type: none"> ๑) ตอบสนองความต้องการสำหรับประโยชน์ของผู้บวสรวง ๒) เป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ๓) เป็นการรำลึกพระพุทธเจ้า

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
<p>พันโทนิยม สิงห์โท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, (๒๕๕๘)</p>	<p>การสร้างยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนา คุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตาม ยุทธศาสตร์ตามแนวพุทธ ๔ ด้าน คือ</p> <p>๑) ด้านกายภาวนา คือ การพัฒนากาย ฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อสัมพันธ์กับโลก ภายนอก</p> <p>๒) ด้านศีลภาวนา คือการพัฒนาพฤติกรรม ของปัจเจกบุคคล ให้ถูกต้องสอดคล้องกับระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ กติกาของสังคม ตลอดถึง ขนบธรรมเนียม จารีตวิถี</p> <p>๓) ด้านจิตภาวนา การพัฒนาจิต ช่มอารมณ์ ความรู้สึกได้มีความเจริญงอกงามทางอารมณ์</p> <p>๔) ด้านปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา การฝึก อบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็น จริง รู้เท่าทันเข้าใจโลกและชีวิตตาม</p>
<p>พระปลัดพีรัชเดช ฐิตวิโส (มหามนตรี), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิต, มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๘)</p>	<p>สภาพทั่วไปและปัญหาการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านร่างกาย ๒) ด้านจิตใจ ๓) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม</p> <p>หลักพุทธวิธีที่นำมาประยุกต์ใช้การพัฒนา คุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาท สตรี คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ธรรมที่ เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการ หรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและ ศีลธรรม และหลักอภิธานิยธรรม ๗ ธรรมเป็น ที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ๗ ประการ การพัฒนา บทบาทสตรี เป็นการทำให้สถานภาพและบทบาท ของสตรีเท่าเทียมกับบุรุษ</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

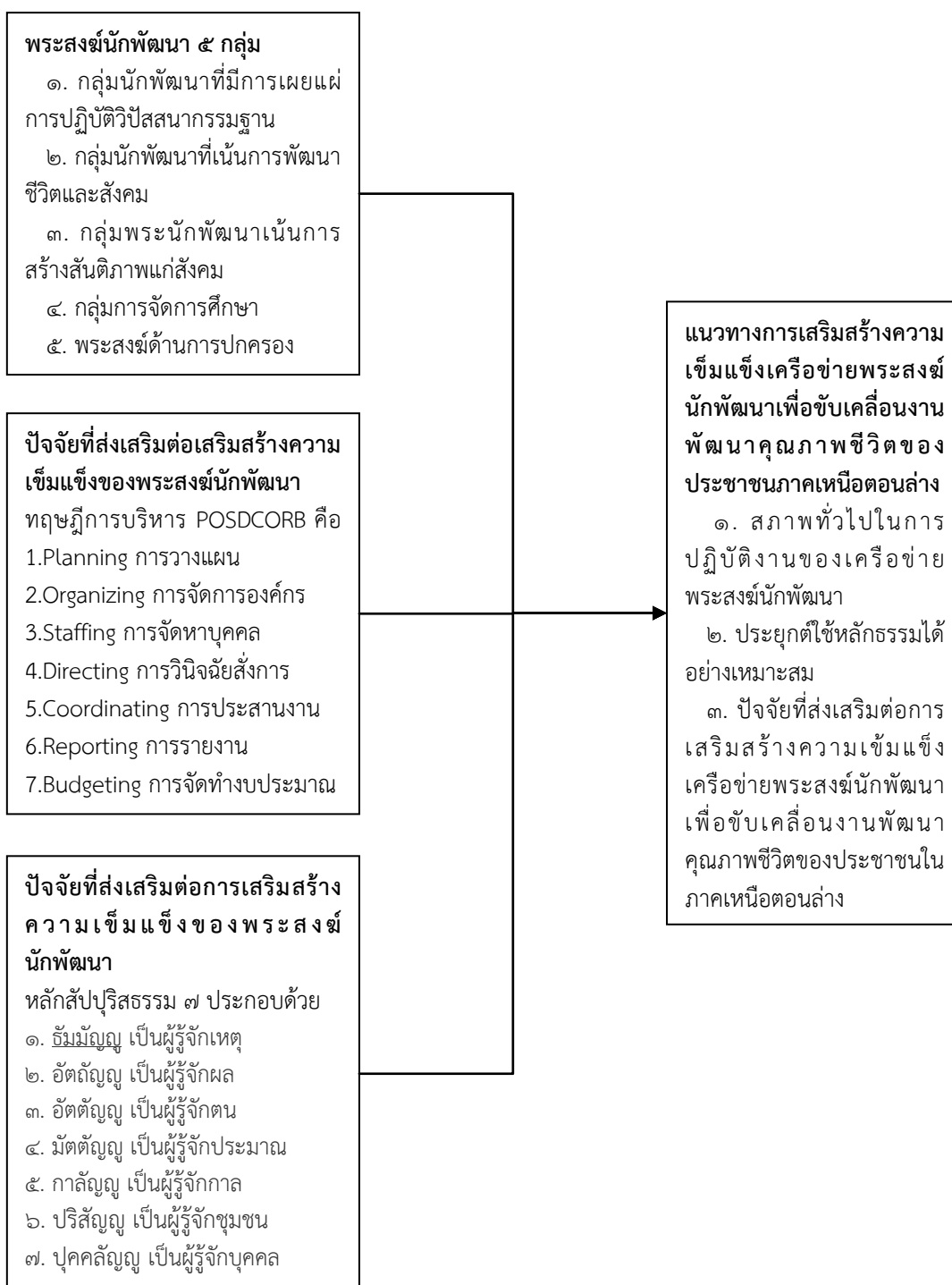
นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), (๒๕๕๖).	การที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการตื่นรู้และการสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนซึ่งสำคัญคือจะต้องมีการศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของพระธรรมวินัยภูมิปัญญา กฎมียาท้องถิ่นการเปิดพื้นที่ทำสังคัมและการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญา
พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๗).	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) ๔) การดูงาน (Study Tour)
สมบูรณ์ ธรรมลงกา, ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, (๒๕๕๖)	๑. ด้านสังคัม เป็นสังคัมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างทางสังคัมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ๒. ด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็น หมวดหรือคุ้มชุมชนต่างๆ ๓. ด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ๔. ด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
<p>พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๗).</p>	<p>๑. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ บรูณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกฤติคและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>๒. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน</p> <p>๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ</p>
<p>ปัญญายุทธ นาคมุจลินท์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๕).</p>	<p>๑. การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป</p> <p>๒. นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม</p> <p>๓. ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้น สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ เป็นต้น</p>

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม และเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้สรุปมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลที่

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งได้กำหนดไว้ ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหลักการคิด และแนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและระบบงานวิจัย โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัย และสภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ตามรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับการสัมภาษณ์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๒. การรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คน และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) จัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing)

๒) การแสดงข้อมูล (Data Display)

๓) การหาข้อสรุป ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion ,Interpretation and Verification)

๓. การยืนยันข้อมูลและแนวการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๔. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion : FGD) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๙ รูป/คน

๕. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา
ในภาคเหนือตอนล่าง

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง โดยสัมภาษณ์
ผู้เกี่ยวข้องซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
พระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒๕ รูป/คน คือ

๑. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน ได้แก่

๑) พระราชปรียัติวิธาน	รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
๒) พระศรีรัตนมุนี, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓) พระทีฆทัสสีมุนีวงศ์, ดร.	เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
๔) พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร.	อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัย สงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย
๕) พระครูอุภัยโกศล	เจ้าอาวาสวัดกัปปวงเหนือ อำเภอพรหม พิราม จังหวัดพิษณุโลก

๒. นักวิชาการด้านการบริหารองค์กร จำนวน ๕ รูป/คน ได้แก่

๑) พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	รักษาการผู้อำนวยการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๒) พระราชรัตนเวที, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เจ้าอาวาส วัดวรนาถบรรพต จังหวัดนครสวรรค์
๓) พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔) ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ	อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัด พิษณุโลก
๕) ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

๓. พระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป/คน ได้แก่

๑) พระครูนิธานปัญญญาภิวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอชุมแสง วัดเกษชัยเหนือ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์
๒) พระครูวิบูลสิทธิธรรม	เจ้าคณะอำเภอบางระกำ วัดบางพะยอม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๓) พระครูศุภกิจจาภิมนต์	เจ้าคณะอำเภอวังทอง วัดเกาะแก้วประชานุรักษ์ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
๔) พระครูสิริธรรมานุสนธิ์	รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม วัดมะต๋อง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๕) พระครูนิวิฐธรรมจันทร์	รองเจ้าคณะอำเภอตากลี วันจันทร์เสน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์
๖) พระครูสันติจันทคุณ	เจ้าคณะตำบลบึงพระ วัดสันติวัน สำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
๗) พระครูโฆสิตธรรมสุนทร	เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์ วัดสวนร่มบารมี อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๘) พระครูวิศิษฐ์ปรียัติคุณ	เจ้าคณะตำบลวัดขวาง วัดพร้าว อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร
๙) พระครูกิตติวชิโรโสภิต	วัดอัมพพนาาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองคลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร
๑๐) พระครูสิริสุตโสภณ	เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ วัดสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

๔. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์	ประธานไวยาวัจกร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก
๒) นายประพันธ์ ตันวัฒนา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร
๓) นางสุลักษณ์ มุลห้ำ	นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิษณุโลก
๔) นายมงคล พุกเปี่ยม	กำนันตำบลสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร
๕) นายกวน คำโต	ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ๒ ชนิด ประกอบด้วย ๑) แบบสัมภาษณ์ ๒) สนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่างดังนี้

๑.๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานการวิจัยหรือบทความตามเว็บไซต์

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบของคำถาม โดยสร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๓) ผู้วิจัยสร้างโครงร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสำนวนภาษา แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview)

๑.๔) นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๒๕ รูป/คน

๒) สนทนากลุ่ม สร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่างโดยทำ Focus Group

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย ๑) แบบสัมภาษณ์ ๒) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่มีโครงสร้าง

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นามสกุล/อายุ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๒. ท่านประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง อย่างไร

๓. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง
ควรเป็นอย่างไร

๒) สันทนาการกลุ่ม ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม เพื่อร่างการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่างโดยทำ Focus Group

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และประเมินระดับคุณภาพความตรงของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ Face Validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหาขอบเขตแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและเป็นเอกนัยในการเก็บข้อมูล

๒. การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ ๕ รูป/คน โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

๑. พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลา อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยก่อนนำไปใช้ เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างคำถามแต่ละข้อและวัตถุประสงค์หรือหาค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence)^๑ โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้

$$\text{ใช้สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

IOC คือ ดัชนีความสอดคล้อง

R คือ คะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

^๑สมนึก ภัททิยธณี, การวัดผลการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๐.

ΣR คือ ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

+๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การวิจัย

เกณฑ์การแปลความหมาย ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ ซึ่งเครื่องมือการวิจัยฉบับนี้ได้ค่า IOC ระหว่าง ๐.๖ - ๑.๐๐ ทุกข้อ ซึ่งถือว่าเครื่องมือใช้ได้

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพมีขั้นตอนดังนี้

๑) ติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ขั้นตอน กระบวนการเพื่อนัดหมาย วัน เวลา ในการสัมภาษณ์

๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

๓) จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์

๔) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง โดยการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นการจดบันทึก บันทึกเสียง ภาพ วีดีโอ

๖) ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่าง ๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

การสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ทำการศึกษานักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และประชาชนผู้สนใจ เพื่อให้ได้ร่างรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีด้วยการทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑) ติดต่อประสานงานผู้เชี่ยวชาญ ๙ รูป/คน เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่มพร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ และ วัน เวลา ในการสนทนากลุ่ม

๒) ขอนหนังสือ ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) จัดเตรียมประเด็นคำถาม โครงร่าง และเอกสาร ให้เพียงพอแก่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

๔) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

๕) จัดเตรียมสถานที่ ที่มุงาน และดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง

๖) ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถาม ตามประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ และรายงานผลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ ในการวิเคราะห์ ข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ วิเคราะห์ลักษณะปัญหาจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒) จัดลำดับข้อมูล

๓) จากการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น

๕) สรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ข้อมูลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการโดยการตีความหมายในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผลและอภิปรายผลว่าสมบูรณ์หรือไม่

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง”
ผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอผลการวิจัยไว้ดังนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา

๔.๑.๑ สภาพทั่วไปในสมัยปัจจุบัน

๔.๑.๒ องค์ประกอบของพระสงฆ์

๔.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๔.๒.๑ ปัจจัยด้านการบริหาร

- ด้านการวางแผน
- ด้านการจัดการองค์กร
- ด้านการจัดหาบุคคล
- ด้านการวินิจฉัยสั่งการ
- ด้านการประสานงาน
- ด้านการรายงานผล
- ด้านการจัดการงบประมาณ

๔.๒.๒ ปัจจัยด้านหลักพุทธธรรม

- ด้านการวางแผนด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักธัมมัญญา
- ด้านการจัดองค์การด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอัทธัญญา
- ด้านการจัดหาบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา
- ด้านการวินิจฉัยสั่งการด้วยการประยุกต์ใช้กับบุคคลัญญา
- ด้านการประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญา
- ด้านการรายงานผลด้วยการประยุกต์ใช้กับปริสัญญญา
- ด้านการจัดการงบประมาณด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา

๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา

๔.๑.๑ สภาพทั่วไปในสมัยปัจจุบัน

พระสงฆ์นักพัฒนามีหน้าที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์ หลายอย่างที่ก่อให้เกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในหลายมิติโดยผู้วิจัยสามารถสรุปเป็น ๕ รูปแบบ คือ

๑. กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา เช่น

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิษณุโลก โดยมี พระครูสันติจันทคุณ^๑ หรือหลวงพ่อบุญมี จนฺทูปโม อายุ ๖๖ ปี พรรษา ๔๕ เป็นเจ้าอาวาส โดยแนวทางปฏิบัติของวัดเป็นการเจริญวิปัสสนาตามพระพุทธประสงค์ คือ การกำหนดรูปนามเป็นอารมณ์ โดยการพิจารณาสภาวะธรรมหรือนามรูป คือ ชันธ ธาตุ อายตนะ อินทรีย์ ให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่าสภาวะธรรมเหล่านี้ ตกอยู่ในสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ยึดมั่นถือมั่น เอาสติเข้าไปตามดูตามสังเกต เข้าไปจดจ่อ เข้าไปใส่ใจ ต่อสภาวะลักษณะที่ปรากฏในขณะนั้น และต่อความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงและความเป็นไป และยังสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม บวชเนกขัมมะปฏิบัติธรรม วันมาฆบูชา บวชเนกขัมมะปฏิบัติธรรม วันวิสาขบูชา บวชเนกขัมมะปฏิบัติธรรม วันอาสาฬหบูชา บวชเนกขัมมะปฏิบัติธรรม วันแม่แห่งชาติ บวชเนกขัมมะปฏิบัติธรรม วันพ่อแห่งชาติของทุกๆ ปี จัดกิจกรรม บวชสามเณรภาคฤดูร้อน และจัดอบรมปฏิบัติธรรมในช่วงภาคฤดูร้อน ทุกปี จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตลอดทั้งปี

๒. กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม เช่น

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยราชการต่างๆ ได้นำหลักของศีล ๕ เข้าถึงประชาชนทุกระดับ ทุกพื้นที่ในรูปของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เพื่อสันติสุขของประเทศชาติ อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบร่มเย็น ทั้งนี้เป็นภารกิจที่ดำเนินการตามระเบียบมหาเถรสมาคมและสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

ในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้น จังหวัดต่างๆ ซึ่งมีเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ ได้ดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการในหลายพื้นที่ทุกภาคส่วน ขยายผลการดำเนินงานลงไปสู่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน

^๑สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยมุ่งหวังให้ประชาชนในชาติมีความรัก และเทิดทูลสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของประชาชนในชาติ โดยใช้กลไกทาง พระพุทธศาสนา ทั้งได้กำหนดแผนการดำเนินงานเป็น ๓ ระยะ ประกอบด้วย

๑. ระยะเร่งด่วน (มิถุนายน - สิงหาคม ๒๕๕๗) จะต้องให้มีการลงนามข้อตกลงในการ ขับเคลื่อนการดำเนินการโครงการครอบคลุมทุกพื้นที่

๒. ระยะปานกลาง (ตุลาคม ๒๕๕๗ - กันยายน ๒๕๕๘) จะต้องประชาสัมพันธ์ รมณรงค์ เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชน ครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงาน สมัครเข้าร่วมโครงการ และรักษาศีล ๕ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนพุทธศาสนิกชน/หมู่บ้าน/ชุมชน

๓. ระยะยาว (ตุลาคม ๒๕๕๘ - กันยายน ๒๕๖๐) จะต้องประชาสัมพันธ์ รมณรงค์เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชน ครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงานฯ สมัครเข้าร่วมโครงการและรักษาศีล ๕ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของจำนวนพุทธศาสนิกชน/หมู่บ้าน/ชุมชนและมีองค์เครือข่ายปกป้อง พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นทุกหมู่บ้าน/ชุมชน

ในขณะนี้การขับเคลื่อนโครงการฯ ได้เริ่มเข้าสู่ระยะที่ ๓ ซึ่งกำหนดเป้าหมายการ ดำเนินงานให้มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนพุทธศาสนิกชนสมัครเข้าร่วมโครงการ ไม่น้อย กว่าร้อยละ ๘๐ ของจำนวนพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ และดำเนินการเชิงคุณภาพโดยเฉพาะการ ขับเคลื่อนและการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มหามงคลเจ้าคณะสงฆ์ไทย ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในฐานะ ประธานกรรมการอำนวยการโครงการฯ ได้เล็งเห็นสภาพปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวและเพื่อให้การ ขับเคลื่อนโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดตามกรอบระยะเวลาจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ดูแล กำหนดแผนปฏิบัติงาน เร่งรัด ติดตาม สรุปลงและรายงานผลการดำเนินงาน

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อให้ชาวประชาเป็นสุขในหมู่บ้าน จะต้องมีการ บวกการในการดำเนินงาน ดังนี้ การสร้างทีมงานแก่นำระดับหมู่บ้าน การสร้างศรัทธาการยอมรับ การสร้างความคุ้นเคย การประสาน ๓ ประสาน คือ วัด บ้าน โรงเรียน การใช้หลักการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชน และผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพและมีภาวะผู้นำและเสียสละ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร โดยมี พระครูกิตติวิชิโรโสภิต เป็นประธาน

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร เริ่มก่อตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๔โดยเมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๔๔ พระครูกิตติวิชิโรโสภิต^๒ ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนา กับ คณะทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด ซึ่งได้เดินทางมาถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการที่วัดคูยาง ต.ในเมือง อ. เมือง จ.กำแพงเพชร หลังจากที่คณะทำงานได้ถวายความรู้จบลงแล้วพระเทพปริยัติเจ้าคณะจังหวัด กำแพงเพชร(สมณศักดิ์ในสมัยนั้น) ได้กล่าวสรุปและสอบถามผู้ที่ไปศึกษาดูงาน ว่าจะมีใครบ้างให้ สมัคร พระครูกิตติวิชิโรโสภิต จึงได้สมัครไปด้วยรูปหนึ่ง พร้อมด้วยกรรมการอีก ๒ คน ซึ่งคณะผู้

^๒ สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิชิโรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ทำงานกลุ่มสัจจะฯ วัดไผ่ล้อม เป็นผู้ดำเนินการเองในเรื่องงบประมาณต่างๆ ค่าใช้จ่ายไม่ต้องเสีย วันที่ ๒๓ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๔ ออกเดินทาง ถึงวัดไผ่ล้อมจังหวัดตราดในช่วงค่ำ และได้เข้าพักเพื่อศึกษาดูงานเป็นเวลา ๓ วัน ในสถานที่หลายแห่งในเขตจังหวัดตราด เมื่อได้ศึกษาดูงานเสร็จแล้วเดินทางกลับถึงวัด ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการมีความคิดเห็นว่าการที่จัดตั้งกลุ่มสัจจะฯ น่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนมากมายหลายประการถึงแม้ว่าในชุมชนหมู่บ้านจะมีการออมทรัพย์อยู่เดิมแล้ว แต่วัตถุประสงค์ และการดำเนินไม่เหมือนเท่าใดนักที่สำคัญ คือ ชาวบ้านมีหนี้สินผูกพัน หลายแห่งไม่ว่า จะเป็นกับนายทุนหรือธนาคารต่างๆ แต่นายทุนหรือธนาคารทั่วไปไม่เคยมาดูแล เวลาชาวบ้านเจ็บป่วย(ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นั้นกองทุนสวัสดิการต่างๆยังไม่มีทั่วไปเหมือนปัจจุบัน) และเป็นการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในเรื่องการทำงานจะทำให้วัดมีความสำคัญมากขึ้นด้วย จึงได้จัดตั้งกลุ่ม ขึ้นในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ โดยมีสมาชิกเข้าร่วมจำนวน ๒๐๒ คน เงินฝากเดือนแรก ได้ ๘,๕๓๐ บาท ซึ่งก็ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาถึงปัจจุบัน ๑๑ ปี ๕ เดือน ปัจจุบัน มีกองทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนเงิน ๒๐,๓๒๖,๑๐๘ บาท (ยี่สิบล้านสามแสนสองหมื่นหกพันหนึ่งร้อยแปดบาท) และมีกองทุนสวัสดิการคุ้มครองสมาชิกปัจจุบัน ๒,๖๗๑ คน/รูป จำนวนเงิน ๒๐,๓๒๖,๑๐๘ บาท (ยี่สิบล้านสามแสนสองหมื่นหกพันหนึ่งร้อยแปดบาท) โดยมีการคุ้มครองดังนี้ สมาชิกทุกรุ่น เจ็บป่วยเป็นผู้ป่วยในได้วันละ ๕๐๐ บาท ไม่เกิน ๔ วันต่อปีหากมีการเสียชีวิต ช่วยค่าทำศพ ๕,๐๐๐บาท

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชื่อของกลุ่ม “สัจจะสะสมทรัพย์” นั้น เป็นการปรับประยุกต์เอาธรรมะเข้ามา จะมีความต่างกันอยู่ที่ คำว่า “ออม” กับคำว่า “สะสม” กลุ่มโดยทั่วไปที่ใช้กันอยู่เรามากได้ ยินแต่คำว่า “ออม” เวลาพระไปพูดธรรมะกับชาวบ้านจะเอาธรรมะสอดแทรกได้ยากกว่าแต่ถ้าใช้คำว่า “สะสม” จะสามารถยกตัวอย่างจากแมลงผึ้งบ้างที่ค่อยๆ สะสมน้ำหวานจากดอกไม้จนได้เป็นรังใหญ่หรือมดปลวกที่ค่อยๆคาบดินที่ละน้อยมาสร้างเป็นจอมปลวกได้แยะยังสอดคล้องกับหลักที่ว่าอย่าหมิ่นเงินน้อย อย่านอนคอยโชควาสนาส่วนธรรมะในเรื่อง “สัจจะ” ในหลักธรรมได้กล่าวถึงเรื่อง “สัจจะ” คือความจริง และเป็นความจริงที่ใจ ที่มีต่อตนเองและผู้อื่นไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง ซึ่งนับว่าเป็นธรรมะขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คำทำที่ว่า “ทรัพย์” นั้นโดยความเข้าใจทั่วไป “ทรัพย์” คือวัตถุสิ่งของที่มีมูลค่าเป็นเงินแต่ทรัพย์ซึ่งรากทรัพย์มาจากภาษาบาลี มีความหมายว่า “เครื่องปลื้มใจ” ดังจะเห็นได้ว่า บางคนยอมทำงานบางอย่าง ก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระก็เพราะมีความอิจฉาจากการให้ เป็นต้น ดังนั้นการสะสมทรัพย์ จึงมิให้การสะสม “เงิน” แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม ในส่วนคำว่า “เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” นั้น มีเจตนามุ่งให้เห็นเป้าหมายของกลุ่มว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นมามุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมเป็นหลัก โดยมีเงินเป็นเครื่องมือ จึงเป็นคุณธรรมที่กินได้ไม่แยกส่วนจนทำให้เกิดช่องว่าง ซึ่งมีผลให้ในปัจจุบัน คนในสังคม เริ่มตั้งข้อสงสัยว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” แต่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ นั้น เมื่อมีการทำดีแล้ว กลุ่มจะไม่ทอดทิ้งจะช่วยเหลืออุ้มชูกัน จะให้โอกาสแก่ทุกคน นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมที่กินได้ “ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” คือครบวงจรชีวิตจากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง คือ เมื่อมีการสะสมทรัพย์กันจนมาถึงระดับหนึ่งแล้วเงินปันผลของกลุ่มจะสามารถนำไปชำระค่าเงินหุ้นของสมาชิก ๑ คนได้ดังนั้นคนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้ว ไม่มีญาติพี่น้องแล้ว ก็สามารถอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้น

ปี สะสมกลับเข้าไปในกลุ่มอีกได้ และคนแก่คนนั้นก็ยังได้รับการดูแลจากกลุ่ม เมื่อเจ็บป่วยก็มีค่ารักษาพยาบาล จนถึงวันตาย

๓. ขั้นตอน / วิธีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ในชุมชนต่างๆ ชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกันฝากเงินในกลุ่มแต่การจูงใจให้ชาวบ้านนำเงินมาร่วมกันนั้น มีอุปสรรคในเบื้องต้น คือ มีการฝากเงินออมทรัพย์ของกลุ่มแม่บ้านอยู่แล้วก็มีคนกล่าวว่าทำไมจะต้องตั้งใหม่อีก และบางคนก็จะบอกว่า ทำไมจะต้องทำตรงนี้ด้วยไม่ใช่กิจของสงฆ์แต่ด้วยความตั้งใจจริง พระครูกิตติวิจิตรโสภิต จึงก่อตั้งขึ้นโดยคิดว่าได้เท่าไรเอาเท่านั้นอาศัยศรัทธาของญาติโยมที่มีอยู่เดิมและชี้แนะตามหลักการเดิมของกลุ่มวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด มี ๒ หลักใหญ่ คือ

๑. ชี้ให้เห็นว่า เพราะอะไรเราต้องมารวมตัวกันปัญหาบ้านเมืองของเราปัญหาในหมู่บ้านของเราเป็นอย่างไรถูกเอาเปรียบอย่างไร หรือเสียเปรียบอย่างไร ถ้าไม่รวมตัวกันในอนาคตเราจะเสียเปรียบมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะคนรวยเขาพากันตั้งบริษัท ตั้งธนาคาร จ้างคนหัวดีๆ ไปทำงานแต่ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่สู้อะไรเขาไม่ได้ยิ่งต่อไปยิ่งถูกเขากดไปเรื่อยๆ อาจต้องขายที่ดินขายบ้านหรือถูกยึดกลายเป็นคนอนาถา ต้องรอประสาสงเคราะห์อย่างเดียว

๒. ใช้ธรรมะนำเงิน โดยชี้ให้เห็นว่า “การทำบุญ” นั้นสามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกันแล้วให้คนกู้ก็เป็นการทำบุญได้เพราะการที่คนทุกข์ยากเผชิญกับปัญหาเขาต้องการที่พึ่ง ซึ่งเมื่อเราสามารถให้เขาพึ่งได้ ก็เรียกว่าได้บุญดังนั้นเมื่อคนมากู้เงินที่เราฝากกันไว้ไปช่วยเรื่องเจ็บป่วยเรื่องการศึกษาเรื่องหนี้สินหรือไปลงทุนก็เป็นสงเคราะห์เขาจึงเป็นการทำบุญ นอกจากนี้ผลกำไรของการกู้ยืมซึ่งเป็นค่าบำรุงนั้น เมื่อสิ้นปี แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนเท่ากัน ส่วนหนึ่งปันผลคืน อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนสวัสดิการสำหรับคนเจ็บ คนตายการช่วยเหลือกันแบบนี้ ก็เป็นการทำบุญ ดังนั้นบุญ จึงกลายเป็นตัวเชื่อม เป็นการตีความเรื่องบุญให้ชัดเจนขึ้น สอดแทรกไปกับกิจกรรมทางการเงินของชาวบ้านซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมากลุ่มองค์กรชาวบ้านต่างๆ ไม่มีโอกาสได้รับการกล่อมเกลาคิดใจ แต่มักทำให้คิดว่าจะได้เท่าไร จะเสียเท่าไร

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมี พระครูวิบูลสิทธิธรรม เป็นประธาน

เนื่องด้วยเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จังหวัดพิษณุโลกได้มีโครงการประกวดตำบลพัฒนาดีเด่น ซึ่งอำเภอบางระกำได้ส่งตำบลชุมแสงสงครามเข้าประกวด ในการพิจารณาตัดสินของคณะกรรมการนั้นได้ใช้ป่าชุมชนและศาลาการเปรียญของวัดหนองพะยอม เป็นที่บรรยายสรุป ซึ่งกิจกรรมของตำบลพัฒนาดีเด่นนั้นจะพิจารณาอยู่ ๕ เรื่อง ๑) กลุ่มสตรีกลุ่มแม่บ้าน ๒) กลุ่มเยาวชน ๓) ศูนย์เด็กเล็ก ๔) กลุ่มออมทรัพย์ ๕) ป่าชุมชนเขียวขจี ซึ่งพระครูวิบูลสิทธิธรรม^๓ ในฐานะเจ้าอาวาสวัดหนองพะยอมได้ศึกษาข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์และได้พิจารณาถึงอาชีพ ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ชาวบ้านขาดเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพซื้อสินค้าราคาแพง ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าและนายทุน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวทางแก้ไขให้หมู่บ้านต่างๆ จัดตั้งศูนย์บริหารจัดการการเงินขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน จึงได้ปรึกษากำนันหม่นสัทบัณฑิตย์ พัฒนาการอำเภอบางระกำ และชาวบ้าน

^๓สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

หนองพะยอมหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๑๑ จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น ครั้งแรกมีสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งทั้งหมด ๑๖๗ คน มีเงินฝากสะสมต่อเดือน ๑๐,๕๐๐ บาท โดยนำเงินทั้งหมดนำฝากธนาคารออมสิน เพื่อหวังกู้เงินจากธนาคารออมสินมาปล่อยกู้ให้สมาชิก

ซึ่งกฎระเบียบและวิธีการต่างๆ ในการให้สมาชิกกู้ยืมนั้นทางกลุ่มยังไม่รู้ขั้นตอน หลังจากดำเนินการไปได้ ๗ เดือน ท่านวุฒิสมาชิกพลเอกศิริ ทิวะพันธ์ ได้ให้โอกาสไปศึกษาดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราด โดยมีท่านพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ได้รับความรู้ต่างๆ มากมายหลังจากนั้นได้กลับมาประชุมสมาชิก และตกลงที่จะปล่อยเงินให้สมาชิกกู้เงิน เพื่อเรียนรู้การทำบัญชีและเรียนรู้นิสัยคน ได้เปิดรับสมาชิกใหม่ได้มีสมาชิกเพิ่มเข้ามาอีกเมื่อได้ทำการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพะยอมได้เป็นเวลา ๒ ปี พระครูวิบูลสิทธิธรรมได้พิจารณาเห็นว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีหน้าที่ในการรับฝากเงินและให้กู้เงิน สมาชิกบางท่านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ สมาชิกบางท่านก็กู้เงินไปซื้อปุ๋ย ซื้อน้ำมัน ซื้ออาหารสัตว์ ในราคาแพงและถ้าซื้อในราคาเงินเชื่อราคาสินค้าจะแพงขึ้นอีกและต้องเสียดอกเบี้ยมาก ดังนั้นทำอย่างไรถึงจะให้สมาชิกได้รวมหุ้นกันซื้อสินค้ามาขายในราคาสมาชิกด้วยกันในราคาที่ถูกและเป็นธรรม และถูกต้องตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งสมาชิกบางท่านก็กู้เงินไม่ตรงวัตถุประสงค์ เช่น กู้เงินไปซื้อปุ๋ยแต่กลับไปลอยหอย กู้ไปซื้ออาหารหมูแต่กลับไปเล่นไฟ เพื่อให้การกู้เงินถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงได้ประชุมใหญ่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อธิบายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และข้อดีในการรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด (ร้านค้าชุมชน) ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยจึงได้ทำการระดมทุน ระดมหุ้นเงินฝากสะสมทรัพย์พิเศษ โดยขายหุ้นให้แก่สมาชิกและกองทุนสาธารณะกุศลต่างๆ ของวัดและหมู่บ้าน ราคาหุ้น หุ้นละ ๑๐๐ บาท คนหนึ่งซื้อได้ไม่เกิน ๒๐๐ หุ้น เท่ากับ ๒๐,๐๐๐ บาท ต่อคน ในเบื้องต้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพะยอม ถือหุ้น ๑๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเงินทุนที่ได้มาจัดซื้อสินค้า เช่น ของกิน ของใช้ และสินค้าการเกษตร เช่น ปุ๋ย อาหารสัตว์ น้ำมัน ในราคาถูกให้กับสมาชิก เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและประหยัดรายจ่ายปัจจุบันเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มีสมาชิกรวมกันทั้งหมดตามทะเบียน ๑,๖๗๔ คนมีเงินทุนหมุนเวียน ประมาณ ๔๒,๘๘๔,๖๓๙ บาทมีกองทุนสวัสดิการ ประมาณ ๕ ล้านบาท

กลุ่มจึงเป็นสื่อกลางให้สมาชิกช่วยเหลือกันเอง/ทั้งเงินทุน/สวัสดิการ/และผลตอบแทน ชาวบ้านร่วมกันนำเงินมาฝากสมาชิกคนใดเดือนรื้อนก็กู้ ช่วยเหลือกันเองในชุมชนผลกำไรจากการกู้ยืมที่คนกู้จ่ายให้กับกลุ่มนั้น เมื่อสิ้นปีก็จะแบ่งเป็น ๒ ส่วนเท่า ๆ กัน ส่วนหนึ่งปันผลคืนกลับให้สมาชิกตามสัดส่วนการถือหุ้น อีกส่วนหนึ่งนำไปจัดการเป็นทุนสวัสดิการของสมาชิกที่เจ็บป่วย หรือเสียชีวิต ตลอดจนเป็นสวัสดิการอื่น ๆ กลุ่ม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเจตนามุ่งสร้างคุณธรรมสร้างความทัดเทียมกันของคนในสังคมโดยมีเงินเป็นเพียงเครื่องมือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดตั้งนั้นสร้างกองทุนสวัสดิการให้เกิดขึ้นเพราะเมื่อมีกองทุนสวัสดิการ สมาชิกก็ไม่อยากออกจากกลุ่ม สวัสดิการจึงกลายเป็นตัวดึงดูดคนมาอยู่ร่วมกัน ต่อไปจะพัฒนาเรื่องอื่นๆ ก็จะทำให้ง่ายขึ้น

๓. กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ

พระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี^๕ เจ้าอาวาสวัดจันเสน รองเจ้าคณะอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับมอบหมายให้เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๔ ประจำอำเภอตากลี ปฏิบัติงานสั่งสอนอบรมประชาชนในอำเภอตากลีในเรื่องต่าง ๆ เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในโลก อบรมสั่งสอนประชาชนให้ลด ละ อบายมุข อบรมพระภิกษุ สามเณร เวลาทำวัตรเช้า-เย็น เป็นประจำสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นประจำทุกวัน อบรมศีลธรรมแก่ศิษย์วัดให้สวดมนต์ไหว้พระทุกเย็น และอบรมศีลธรรมให้แก่นักเรียนประชาชน ที่ศาลาการเปรียญเป็นประจำทุกวันธรรมสวนะ และร่วมกับคณะพระธรรมทูตประจำอำเภอตากลี ออกอบรมศีลธรรมให้กับนักเรียนประชาชนในวัดเขตปกครองโดยสอดแทรกพื้นฐานของเบญจศีลและเบญจธรรม ฝึกอบรมกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่เยาวชนและอุบาสก อุบาสิกา เป็นประจำ โดยการนั่งสมาธิเจริญสติปัฏฐาน ๔ และเดินจงกรมตามระยะเวลาที่กำหนด ใช้สถานที่อบรมที่วัดจันเสนอบรมธรรมะให้แก่อุบาสก อุบาสิกา ผู้มารักษาอุโบสถตลอดปี ช่วยให้ประชาชนมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและช่วยให้หมู่บ้านตำบลจันเสนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

อีกทั้งได้สนับสนุนให้มีการบรรพชา สามเณร ภาคฤดูร้อน ในระหว่างปิดภาคเรียนเป็นประจำทุกปี ได้อบรมสั่งสอนศีลธรรมให้เยาวชนเป็นผู้ที่รู้จักบุญคุณของผู้มีพระคุณให้เป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตนเป็นคนดีใกล้ชิดพระสงฆ์ และห่างไกลยาเสพติด ให้ความร่วมมือแก่ทางราชการที่มาขอใช้สถานที่เพื่อการประชุมอบรมและสัมมนาในเรื่องต่างๆ เช่นการต่อต้านยาเสพติด โรคเอดส์ และการอบรมครูและหน่วยแพทย์เคลื่อนที่มาตรวจสุขภาพของประชาชน ณ ศาลาการเปรียญ วัดจันเสน

พระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี หรือ หลวงพ่อเจริญ ผู้สืบสานปณิธานของหลวงพ่อโอด อดีตเจ้าอาวาสวัดจันเสน ในการดูแลและบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานจันเสน ซึ่งถือได้ว่ามีคุณค่าและควรค่าแก่การดูแลรักษาเป็นอย่างยิ่ง นอกเหนือจากพิพิธภัณฑสถานแล้วท่านยังได้เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้อื่นๆให้เกิดขึ้นมาควบคู่กับพิพิธภัณฑสถานเพื่อเป็นการเรียนรู้แบบยั่งยืนและยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มสตรีทอผ้า ห้องสมุดประหยัดพลังงาน กลุ่มขนมของฝาก พิพิธภัณฑสถาน กลุ่มนวดแผนไทย และร้านค้าชุมชน โดยแต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบภายใต้คณะกรรมการที่บริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน

๔. กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคม

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก ได้รับการอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑ ด้วยกรอบแนวความคิดของ พระธรรมเสนานุวัตร (บำรุง ฐานุตตโร) เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร รองเจ้าคณะภาค ๕ ประธานที่ปรึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชและเป็นผู้มอบที่ให้กับวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช พร้อมทั้งให้การสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง

^๕สัมภาษณ์ พระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี, รองเจ้าคณะอำเภอตากลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

อาคารเรียนและงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีความสนใจวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลก

นอกจากนี้แล้วพระธรรมเสนานุวัตร (บำรุง ฐานุตโตโร) เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ยังได้ก่อตั้งโรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีพันธกิจ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ ในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ

สร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ เคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสงฆ์ และภูมิใจในความเป็นสมณะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ ทรัพยากรในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ สนับสนุนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาศาสนา ผู้เรียนได้พัฒนาตน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ รู้จักวิเคราะห์และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสังคม^๕

วิทยาเขตนครสวรรค์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้ยึดหลักการบริหารงานแบบกระจายอำนาจและปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการปกครองตนเองตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อความเป็นอิสระคล่องตัว ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สามารถพัฒนาองค์กรและระบบงานที่เหมาะสมกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดแต่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วิทยาเขตนครสวรรค์ กำเนิดขึ้นได้เพราะความดำริของพระเดชพระคุณพระเทพญาณโมลี (ประสิทธิ์ มิตฺตธมฺโม ป.ธ.๖, พธ.ด.) อดีตรองเจ้าคณะภาค ๔ และเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ ได้ปรึกษากันภายในกับ พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤณี สิริโร ป.ธ.๙) (ปัจจุบัน คือ พระเทพปริยัติเมธี) เลขาธิการรองเจ้าคณะภาค ๔ และรองเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ (ในขณะนั้น) พระมหาวิระ วรปญฺโญ ป.ธ.๙, พม., พธ.บ., ศษ.บ., อม. (ศาสนาเปรียบเทียบ) (ปัจจุบัน คือ พระราชวชิรเมธี) วัดโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์ ณ กุฎิเทพวิจิตรวัดนครสวรรค์ ช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เพื่อจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาขั้นสูงนอกจากการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี ซึ่งพระเดชพระคุณพระเทพญาณโมลี พิจารณาเห็นว่า พระศรีวิสุทธิคุณ และพระมหาวิระ วรปญฺโญ จักเป็นกำลังสำคัญในการบริหารจัดการการศึกษาแนวใหม่ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองได้ เมื่อทั้งสองรูปปรับอาสาที่จะช่วยกันสนองงานและสานงานตามเจตนารมณ์อย่างเต็มกำลังความสามารถ

เมื่อเป็นเช่นนั้น พระเดชพระคุณพระเทพญาณโมลี จึงได้ดำเนินการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ในระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ประกอบด้วย พระสุนทรธรรมเวที (ประเทือง ธมฺมาราโม ป.ธ.๗) เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ วัดโพธาราม, พระสุธีธรรมโสภณ (วิศิษฐ์ ปญญาปชฺโชโต ป.ธ.๖) รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ วัดวรนาถบรรพต, พระครูพรหมญาณวิกรม (บุญรอด ปญญาวโร ป.ธ.๕) (ปัจจุบันพระราชพรหมจารย์) วัดคีรีวงศ์ พร้อมด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลในเขตการปกครองจังหวัดนครสวรรค์ และผู้แทนจากส่วนราชการจังหวัดนครสวรรค์ประกอบด้วย นายสัมฤทธิ์ พันธุ์คำ ศึกษาธิการจังหวัดนครสวรรค์, นายละม่อม ชัยโย

^๕ สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมุนี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม, รองศาสตราจารย์บุญเรือง อินทวรินทร์ เพื่อขอความเห็นชอบในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพระภิกษุสามเณร

ดังนั้น พระเดชพระคุณพระเทพญาณโมลี จึงได้มีหนังสือที่ จล.๑๕/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ถึงอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรื่อง ขอดตั้งศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับพระเดชพระคุณพระเทพญาณโมลี ได้มรณภาพลงอย่างปัจจุบันทันด่วนที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่าจะจากไปอย่างรวดเร็ว การจากไปของพระเดชพระคุณได้นำมาซึ่งความเสียใจของคณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนเป็นอย่างยิ่ง

แต่ด้วยปณิธานของพระเดชพระคุณไม่ได้สูญสลายไปตามสังขารของท่าน ปณิธานความตั้งใจได้ถูกสานต่อโดยมีพระเดชพระคุณพระศรีวิสุทธิคุณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งในขณะนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มีหนังสือที่ มจร ๐๐๑.๓/๐๕ ลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ เรื่อง การจัดตั้งศูนย์การศึกษา ณ จังหวัดนครสวรรค์ ถึงเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อขอรับการยืนยันอย่างเป็นทางการจากคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ที่จะดำเนินการสืบเนื่องจากที่ พระเทพญาณโมลีได้เสนอไว้แล้ว ลงนามโดยพระมหาสุรพล สุจริโต รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวางแผน

จากนั้น พระศรีวิสุทธิคุณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ มีหนังสือที่ จล.๘/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ถึงอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรื่อง ยืนยันการจัดตั้งศูนย์ศึกษา มจร วัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ความว่า ขอยืนยันว่า จะสืบทอดเจตนารมณ์ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระเทพญาณโมลี อดีตเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ คือมีความเห็นชอบ และอนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ส่วนกลางได้ตามประสงค์ และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุงการศึกษาของศูนย์การศึกษาแห่งนี้ตลอดไป และพระสุธีธรรมโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัด รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ มีหนังสือที่ จ.๕๙/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ถึงอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เรื่อง การขออนุญาตจัดตั้งศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยฯ ณ จังหวัดนครสวรรค์ ความว่า จังหวัดได้พิจารณาเห็นแล้วว่า พระเทพญาณโมลีมีวัตถุประสงค์จะส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาคณะสงฆ์ แม้พระเดชพระคุณท่านจะถึงมรณภาพไปแล้ว ทางคณะสงฆ์จังหวัด ก็พร้อมจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยฯ ณ วัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มีหนังสือที่ มจร ๐๐๑/๕๒ ลงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึงพระศรีวิสุทธิคุณ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ เรื่อง แจ้งมติการประชุมสภามหาวิทยาลัย ความว่า ทางสภามหาวิทยาลัย มีมติในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๔๐ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ อนุมัติให้จัดตั้งศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ศูนย์การศึกษาวัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยจัดตั้งคณะพุทธศาสตร์ คณะเดียวเท่านั้น ส่วนการดำเนินการในรายละเอียดต่าง ๆ ขอให้ติดต่อประสานงานที่คณะพุทธศาสตร์ ลงนามโดยพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาตี Ph.D.)

จากมติสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นเหตุให้กำเนิด “ศูนย์การศึกษา วัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์” โดยใช้อาคารเรียนเทพประสิทธิ์วิทยาการ ตามเจตนารมณ์ของ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๐ เป็นต้นไป จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มีนิสิตรุ่นแรก จำนวน ๔๕ รูป โดยมี พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤษฏี สิริธโร ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์และรองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เป็นผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำศูนย์การศึกษาวัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พระมหาวิระ วรปญโญ ป.ธ.๙, พธ.บ., ศษ.บ., อ.ม., พระมหาสมส่วน ปฎิภาณ ป.ธ.๙, พธ.บ. และดร.พระอดิศัย ปภสฺสโร Ph.D. เป็นอาจารย์ประจำ

จากนั้นวิทยาเขตนครสวรรค์ได้จัดการเรียนการสอนเริ่มต้นปีการศึกษา ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ณ วัดนครสวรรค์ เลขที่ ๗๐๒ ถนนโกสีย์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ และในวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๑ “ศูนย์การศึกษาวัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์” ได้มีฐานะเป็น “วิทยาเขตนครสวรรค์” ตามข้อกำหนดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดตั้งส่วนงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๔๑ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๑๐๐ ง วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๑ จนกระทั่งถึง เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ วิทยาเขตนครสวรรค์ได้ประกอบพิธีย้ายจากวัดนครสวรรค์ มาทำการที่พุทธอุทยานนครสวรรค์ เลขที่ ๙๙๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมี พระเดชพระคุณพระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, เจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ และผู้อำนวยการวิทยาเขตนครสวรรค์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พระนิสิตวิทยาเขตนครสวรรค์, นายวิบูลย์ชัย เกิดเพิ่มพูน รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ ปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนจังหวัดนครสวรรค์ ร่วมประกอบพิธีย้ายวิทยาเขตนครสวรรค์ ไปที่ทำการแห่งใหม่ ณ พุทธอุทยานนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ต่อมาในวันที่ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๑๓๔ ง หน้า ๒๐-๒๑ มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้รับยกฐานะจากวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ เป็น “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์”

วิทยาเขตนครสวรรค์ เป็นส่วนงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา เปิดสอนในระดับปริญญาตรี ๔ สาขา วิชา ประกอบด้วย สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาสังคมศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ เปิดสอนในระดับปริญญาโท ๓ สาขาวิชา ประกอบด้วย สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาบริหารการศึกษา ในระดับปริญญาเอก ๑ สาขา สาขาวิชาบริหารการศึกษา ปัจจุบันตั้งอยู่ เลขที่ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา โดยจัดการให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งพระสงฆ์ด้านการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีการมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป

พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์^๖ (อาจิตบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดเกยไชยเหนือ เจ้าคณะอำเภอชุมแสง วัฒนานครสวรรค์ ได้ดำเนินงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้

๑. การปกครอง

ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอชุมแสง ได้ดำเนินงานในหน้าที่ตามที่ได้อบรมหมายงานทางด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ เผยแผ่ ศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ มาด้วยความเรียบร้อยทุกประการ โดยเฉพาะงานในหน้าที่หลักของเจ้าคณะผู้ปกครอง ทั้ง ๒ ประการ ดังนี้ งานตรวจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอชุมแสงงานจัดประชุมพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์อำเภอชุมแสง

๒. การศาสนศึกษา

ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนนันทกรรม และบาลี ให้เด็กนักเรียนและประชาชนเรียนธรรมศึกษา จัดมอบทุนการศึกษาสำหรับนักเรียน จัดหาครูสอนมาทำการสอนถึงวัดและโรงเรียน ในชั้นที่ขาดแคลนครูสอน ส่งเสริมให้นักเรียนที่ได้รับการศึกษาในชั้นที่สูงขึ้นไปโดยไม่ทอดทิ้ง จัดหาหนังสือ สมุด ปากกา มาให้นักเรียนทุกรูป

๓. การศึกษาสงเคราะห์

ประธานกรรมการจัดตั้งทุนมูลนิธิ สงเคราะห์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ได้เพิ่มทุนการศึกษาสงเคราะห์นักเรียนชั้นมัธยม และยังได้มอบทุนการศึกษาร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง ตลอดจนส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างของนักเรียนนักศึกษา ร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง และยังบริจาคทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในเขตอำเภอชุมแสงเป็นประจำทุกปี

๔. การเผยแผ่

เป็นพระธรรมทูตประจำอำเภอ อีกทั้งเป็นกรรมการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และได้เข้ารับการอบรมเป็นพระวิทยากรในโครงการกองทัพธรรม กองทัพไทย ร่วมต้านภัย ยาเสพติด และมีการจัดกิจกรรมในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชาทุกปี เมื่อถึงวันนี้จะพร้อมใจกันรับฟังพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ และพร้อมกันเจริญจิตภาวนา เวียนเทียนรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ทั้งยังได้ให้การอบรมพระภิกษุ สามเณร หลังทำวัตรเช้า – เย็น ในวันอุโบสถ ตลอดจนมีการอบรม

^๖สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ศีลธรรมแก่ประชาชนที่มาทำบุญทุกวันพระ พร้อมทั้งให้เจริญจิตภาวนาพร้อมกับพระภิกษุสามเณร ก่อนถวายทาน ในฤดูกาลเข้าพรรษา มีผู้มารักษาสิลโอบุสผิงธรรมเป็นประจำ

๕. การสาธารณูปการ

ดำเนินบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัด ทั้งการก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ ดำเนินการก่อสร้าง ติดตั้งหม้อแปลงไฟฟ้าสำหรับใช้ในวัด ดำเนินการก่อสร้างห้องน้ำสาธารณะ ดำเนินการก่อสร้างถนน คอนกรีตเสริมเหล็ก หน้ากุฏิสงฆ์จัดระบบการรักษาความสะอาดภายในวัดทุกวันหลังฉันภัตตาหารเช้า และก่อนทำวัตรเย็น วางท่อระบายน้ำบริเวณวัด ตั้งถังขยะไว้ในที่ที่เหมาะสม สำหรับทิ้งขยะให้เป็นที่ จัดปลูกต้นไม้ ทั้งไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้น ให้เป็นระเบียบสวยงาม ทำให้วัดร่มรื่น มีโต๊ะสำหรับนั่งพักผ่อนตามต้นไม้

๖. การสาธารณสงเคราะห์

ได้ดำเนินการร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จัดตั้งกองทุน สงเคราะห์ผู้ประสบวินาศภัย ในเขตอำเภอชุมแสง จัดตั้งมูลนิธิพระสงฆ์ อาพาธของอำเภอชุมแสง โดยให้การสงเคราะห์แก่พระภิกษุที่อาพาธ ได้บริจาคทรัพย์ เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ครุภัณฑ์การแพทย์โรคตา ให้กับโรงพยาบาลชุมแสง ร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอชุมแสงทอดผ้าป่าให้โรงพยาบาลสงฆ์ กรมการแพทย์กรุงเทพฯ ทอดผ้าป่าสามัคคี ก่อสร้างอาคารบารมีหลวงพ่อดุสิตพระเทพปริยัติเมธีอุปถัมภ์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ณ วัดนครสวรรค์ พระอารามหลวง และร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง บริจาคทรัพย์เพื่อปลูกต้นไม้รอบ พระพุทธศรีสัพพัญญู ณ วัดภักทิสัทธาาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ทั้งยังบริจาคทรัพย์ เพื่อช่วยผู้ประสบภัย แผ่นดินไหว ที่ประเทศเนปาล

๔.๑.๒ องค์ประกอบของพระสงฆ์พัฒนา

องค์ประกอบที่สำคัญของพระสงฆ์พัฒนา มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการ คือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในพระสงฆ์ มีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์เข้าร่วมเป็นพระสงฆ์อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกพระสงฆ์เกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์มีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/benefit) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกัน เพื่อประสานผลประโยชน์และความการซึ่งผลประโยชน์ และความการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นพระสงฆ์

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง (All stakeholder participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของพระสงฆ์เพราะกระบวนการมี

ส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่าง
 แข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในพระสงฆ์จึงเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมกันและใน
 ฐานะหุ้นส่วนของพระสงฆ์ และสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) หมายถึง
 การที่สมาชิกในพระสงฆ์ต่างก็เสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่าย
 หนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกันการ
 เสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นพระสงฆ์ ซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นพระสงฆ์

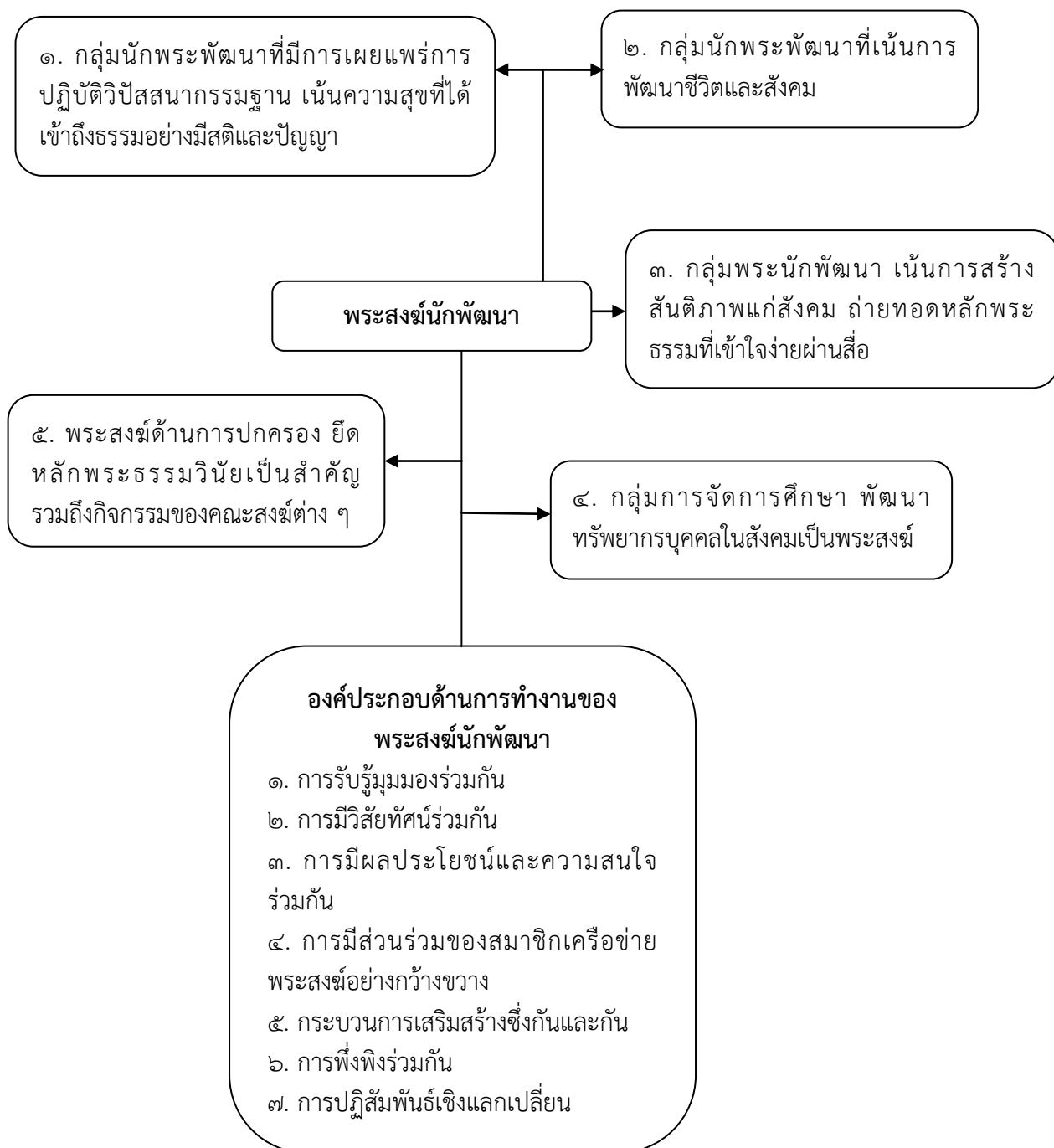
๖. การพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย
 เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน มีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างดังนั้น จึงมี
 การพึ่งพาอาศัยระหว่างสมาชิกในพระสงฆ์

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในพระสงฆ์มีการ
 ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน
 ระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพระสงฆ์^๗

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์มีองค์ประกอบที่สำคัญของพระสงฆ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗
 ประการ คือ การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน
 การมีส่วนร่วมของสมาชิกพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การพึ่งพิง
 ร่วมกัน และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

---

^๗ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่ายพระสงฆ์ : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการ
 ปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

แผนภาพที่ ๔.๑ พระสงฆ์นักพัฒนาในปัจจุบัน^๕

^๕สังเคราะห์โดยวิจัย

๔.๒ ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ปัจจัยด้านการบริหาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักทฤษฎี POSDCORB โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

๑) ด้านการวางแผน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการวางแผน สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

ในการพัฒนาชุมชนจะมีการเชื่อมต่อของบุคคล คือ พระสังฆาธิการกับชุมชนกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ทั้งนี้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา ตามหลักการวางแผน เป็นแบบนี้ มีการวางแผน พอใจในสิ่งที่ทำ ตระหนักในความจำเป็น คุณค่าเปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มรับรู้ปัญหา การทำตามแผน เพียรพยายามที่จะกระทำให้สำเร็จ ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ตั้งใจ เอาใจใส่ ตรวจสอบให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด และไม่ทิ้งงานกลางคัน ตรวจสอบให้ได้ว่ามีคุณภาพตามแผนงานหรือไม่ การปรับปรุง พิจารณาหาเหตุผล ใคร่ครวญในการตรวจสอบ หาข้อบกพร่อง เพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น การปรับปรุงคุณภาพของงานให้เป็นไปตามแผนหรือให้ดีกว่าในแผน^๙ และการวางแผนนั้นยังศึกษาวิสัยทัศน์ให้เข้าใจ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม จัดอบรม ถวายความรู้แก่พระสงฆ์นักพัฒนา^{๑๐} ทั้งนี้ยังเป็นกระบวนการในการดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและแต่ละตอนนั้นจะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ถ้าขั้นตอนใดดำเนินการผิดพลาดก็จะส่งผลให้การดำเนินการในขั้นต่อ ๆ ไปประสบปัญหาล้มเหลวตามไปด้วยได้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นไปตามหลักการและตามสถานการณ์พิจารณาอบหมายงานให้พระสงฆ์นักพัฒนาและทบทวนกระบวนการปฏิบัติงานที่ใช้อยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อให้วิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นนั้นเป็นแนวทางที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ^{๑๑} และมีการกำหนดนโยบายเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แล้วกำหนดเป็นภาระงานของพระสงฆ์ โดยมีมติจากมหา

^๙ สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตถ์สิมมิงค์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

เถรสมาคม เช่นเดียวกับหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีงบประมาณสนับสนุน มีการกำหนดคุณสมบัติของพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อเป็นหลักในการสรรหาพระสงฆ์^{๑๒}

ในขณะเดียวกันการวางแผนเป็นการกำหนดทิศทางของงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมทำ ร่วมการระดมสมอง เพื่อทิศทางการทำงาน^{๑๓} ทั้งนี้ในการวางแผนนั้นมีความจำเป็น มีการกำหนดยุทธศาสตร์ เป็นเบื้องต้นก่อน กลยุทธ์ กิจกรรม และข้อมูลพื้นฐานของพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมดก่อน มีการวางแผนในระยะยาวถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอนาคต ในระยะ ๓ - ๕ ปี เพื่อจัดแผนในการพัฒนา รวมไปถึงการกำหนดทิศทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม และประเมินผลในระยะยาวด้วย รวมถึงการเปรียบเทียบ การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งในแต่ละปี เพื่อสร้างฐานข้อมูลในการจัดกิจกรรมในอนาคต^{๑๔} ซึ่งในการวางแผนนั้นมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ลักษณะการวางแผนชุมชนร่วมคิด ร่วมกำหนดเพื่อวางเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนของตนเอง พระสงฆ์เป็นผู้เข้าไปช่วยกำหนดทิศทางชุมชน

๒. เมื่อได้ลักษณะการวางแผนที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำแล้ว ก็ดำเนินงานตามแผน โดยคำนึงการสร้างพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นตามกลุ่มเป้าหมายด้วย

๓. เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานก็มีการตรวจสอบถึงการจัดกิจกรรมและผลสะท้อนกลับมาถึงความคุ้มค่าและตรวจสอบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อหาข้อสรุป และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย^{๑๕}

ในการวางแผนมีการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะลงมือ วางแนววิธปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานก่อนลงมือปฏิบัติการ^{๑๖} และกำหนดวิสัยทัศน์นโยบาย แผนดำเนินงาน เพื่อกำหนดทิศทางการทำงาน^{๑๗} ตามหลักการการบริหารการวางแผนเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาที่ทราบว่าการวางแผนคือกระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์และกำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน หรือวัตถุประสงค์ขององค์กร การวางแผนเป็นกระบวนการในการเผชิญกับความไม่แน่นอนโดยการกำหนดการกระทำขึ้นล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลตามที่กำหนดไว้ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกัน ๒ อย่างคือ จุดหมายปลายทางกับวิธีการ จุดหมายปลายทางกับความสำเร็จ^{๑๘} และเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ก่อนที่

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูนิธานปัญญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ปฏิบัติงาน^{๑๙} ทั้งนี้สิ่งสำคัญการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามหลักการการบริหารการวางแผน นั้นมีหลัก คือ

๑. สร้างจิตสำนึกให้แก่พระสงฆ์ได้ตระหนักว่า พระสงฆ์สามารถใช้คุณสมบัติที่มีอยู่ คือ ศรัทธาที่ประชาชนมีให้ นั้น เป็นการอุทิศตนแก่ความสุขของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้

๒. ฝึกให้พระสงฆ์มีจิตสาธารณะ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าความสุขสบายส่วนตัว มีอุดมการณ์เพื่อพระศาสนาอย่างแท้จริง

๓. ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีองค์ความรู้ปรีชาญาณ และทางวิชาการอื่น ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้

๔. ฝึกทักษะการทำงานลักษณะทีมงาน มากกว่าความเป็นเอกเทศเพราะทีมจะทำให้งานมีประสิทธิภาพได้มากกว่าทำงานคนเดียว^{๒๐}

ที่ผ่านมาไม่เคยมีแนวทางในรูปแบบของกิจกรรมที่ชัดเจนซึ่งหากสำรวจก็จะพบว่าการทำงานในลักษณะของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นเป็นไปในรูปแบบของปัจเจกบุคคล เช่น พระนักเทศน์ นักเผยแผ่ ที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันหรือนักสังคมสงเคราะห์เช่น วัดพระบาทน้ำพุ ถ้ำในท้องถื่นได้แก่ หลวงพี่ช้างรายการคนค้นคน วัดหนองพะยอม พระครูสิทธิธรรมวิภัช วัดราชบูรณะ เป็นต้น ภายใต้ภาระงานคณะสงฆ์ที่ดูแลกำกับตามลำดับชั้นก็มีความเรียบร้อยดี ทั้งนี้เพราะภาระงานที่ได้รับก็มุ่งเน้นไปในเรื่องของกิจการพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ฉะนั้นหากจะกล่าวถึงการดำเนินงานที่ขับเคลื่อนไปโดยลำดับแล้ว เมื่อกิจการงานด้านพระพุทธศาสนาก้าวหน้าก็ส่งผลให้คุณภาพของชีวิตประชากรที่เป็นพุทธศาสนิกชนดีไปด้วยตามเหตุผลที่ได้รับ เริ่มจากประชาชนรอบบริเวณวัดที่เป็นศาสนาสถานใกล้ชิดกับประชาชนอันดับแรก จนไปถึง กิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านการจัดการศึกษาอาทิเช่น การสอบธรรมศึกษา ตลอดถึงกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็มีส่วนเกี่ยวข้องตามลำดับ หากแต่เพราะภาระงานที่บริหารจัดการในปัจจุบันยังคงล่อหล่อมให้ประชาชนยังศรัทธาในพระพุทธศาสนาตามลำดับ ด้วยเหตุนี้คุณภาพชีวิตของประชาชนในฐานะที่กล่าวมานี้จะเป็นในลักษณะของนามธรรมมากกว่ารูปธรรม^{๒๑}

ในขณะเดียวกันการวางแผน คือ การกำหนดหรือวางวัตถุประสงค์ในการทำงานให้ชัดเจน กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ชัดเจน เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบรรลุเป้าหมายที่มีการกำหนดวางแผนในการดำเนินงานเป็นระยะ^{๒๒} นำปัจจัย ๔ มาเป้าหมายในการพัฒนาพระสงฆ์นักพัฒนา โดยใช้หลักพุทธปรัชญาผสมกับศาสตร์ของพระราชาเป็นแกนนำ คือ พอใช้ พออยู่ พอกิน^{๒๓} มีการวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่การ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า^{๒๔} มีการวางเค้าโครงการซึ่ง

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิมณฑ์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอตากาลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโมสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เป็นการเตรียมการก่อนลงมือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๕} รวมถึงพิจารณาความเป็นธรรมทางสังคมในประเด็นความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากร หรือปัจจัยสี่ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคม โดยพิจารณาผ่านบทบาทของวัด และพระภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสื่อการพัฒนา ที่ไม่ได้มีผลประโยชน์แอบแฝง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณ หรือความก้าวหน้า ตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ^{๒๖}

การเสริมสร้างความเข้มแข็งตามหลักการวางแผน นั้นการวางแผนล่วงหน้า มีประเด็นที่สำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน การเตรียมการและการชักจูงปฏิบัติ การคิดล่วงหน้า มองให้กว้างไกล การกำหนดประเด็นปัญหา มีปฏิทินงานเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน และมองไกลเป็นปีไว้ล่วงหน้า ในแต่ละช่วงเวลาของปฏิทินจะมองไปข้างหน้าว่า สัปดาห์ไหนจะทำอะไร เตรียมอะไร จะเตรียมอย่างไร ใครเป็นผู้เตรียม การเตรียมรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน โดยจัดเป็นตารางแบ่งงาน ตารางควบคุมงาน และตารางติดตามงานในแต่ละจุด^{๒๗} มีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอน เพราะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน วิธีการปฏิบัติงานล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร^{๒๘} ทั้งนี้การวางแผนมีลักษณะเฉพาะมากกว่าลักษณะกว้าง มีการจำแนกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่รู้และไม่รู้ให้ชัดเจน รวมถึงการเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผล^{๒๙} ตามหลักการวางแผน คือ การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการ ปฏิบัติงาน ไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต^{๓๐} และจัดวางโครงการ แผนการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรบ้างและทำอย่างไรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้^{๓๑}

กล่าวโดยสรุป การวางแผน คือ กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์และกำหนดวิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน หรือวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งการวางแผนเป็นกระบวนการในการกำหนดการกระทำขึ้นล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งในแต่ละหน่วยงาน องค์กร มีหลักการวางแผน ดังเช่น ในการปฏิบัติงานของบุคลากรเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชนั้น ได้จัดประชุมเพื่อวางแผนงาน ภาระงาน แนวทาง และข้อปฏิบัติในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์กับหน่วยงาน

ดังนั้น ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา มีการวางแผนเพื่อ ร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมการระดมสมอง ในการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และทิศทางการปฏิบัติงาน เมื่อวางแผนงานแล้วก็ปฏิบัติตามแผนงาน ในขณะเดียวกันตั้งใจ เอาใจใส่

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพนาาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางสุวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตรวจสอบข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น จะได้ปรับปรุง พิจารณาหาเหตุผล ใคร่ครวญในการตรวจสอบ หาข้อบกพร่อง เพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น

ตารางที่ ๔.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการวางแผน)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	กำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน และระยะเวลาของการปฏิบัติงานที่ชัดเจน	๑๘	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	ทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนากำหนดเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการทำงานจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน	๑๖	๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๙,๒๐,๒๓
๓	ให้ความสำคัญกับการเตรียมรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน มีการแบ่งงานที่ชัดเจน	๑๔	๒,๓,๔,๖,๗,๘,๑๐,๑๒,๑๔,๑๖,๑๙,๒๑,๒๓,๒๔
๔	เข้าใจสภาพปัญหา และบริบทสภาพทั่วไปของแต่ละชุมชน ว่าสิ่งใดเป็นปัญหา ที่จะแก้ไข เป็นอันดับแรก และสิ่งที่มีใช่ปัญหา แต่การการพัฒนาต่อไป	๑๕	๓,๔,๕,๖,๑๐,๑๑,๑๒,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,
๕	การทำงานที่ชัดเจนทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี	๑๐	๔,๗,๘,๑๑,๑๒,๑๔,๑๖,๑๙,๒๒,๒๓

๒) ด้านการจัดการองค์กร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการจัดการองค์กร สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

การจัดการองค์กรของพระสงฆ์นักพัฒนาใช้หลักธรรมที่จะทำให้งานของสำเร็จลุล่วง คือนำหลักอิทธิบาท ๔ คือ หนทางแห่งความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ ๔ ประการ อันได้แก่ **ฉันทะ** ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น **วิริยะ** ความพากเพียรในสิ่งนั้น **จิตตะ** ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น และ**วิมังสา** ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน^{๓๒} และพระสงฆ์วางแผนการจัดการให้มั่นคงก่อนที่จะออกไปขับเคลื่อนงานให้แก่ประชาชน การเตรียมความพร้อมนั้นอาศัยที่ทำงานด้วยกันในการวางแผนกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานมีแนวทางเดียวกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนได้รับการพัฒนาที่ดี ได้รับความสุข ความรู้ ในการดำเนินชีวิต^{๓๓}

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

การจัดการองค์กรที่ดีส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participative Planning) การให้คนทุกระดับมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานมีความสำคัญมาก เพราะพระสงฆ์นักพัฒนาทุกท่านล้วนมีจุดเด่นของตน อาจกระทบต่อการวางแผนไม่ทางใดทางก็ทางหนึ่ง การให้พระสงฆ์นักพัฒนามีส่วนร่วมจะทำให้ได้ข้อมูลมากขึ้น ทำให้เกิดความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ในการวางแผนก็จะได้แผนที่ดีและสมบูรณ์ เมื่อมีการนำแผนไปใช้ก็จะมีผลผูกพันกับแผน มีความเข้าใจและยอมรับแผนด้วยเช่นกัน ซึ่งทำให้แผนดำเนินต่อไปจนเสร็จ^{๓๔} กำหนดระยะเวลาปฏิบัติประจำปีของภาระงานพระสงฆ์นักพัฒนา ทำรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ สรุปง่าย ๆ มีการตรวจสอบประเมินผล เป็นระยะ และมีระบบการพัฒนาแบบต่อยอด^{๓๕} เป็นแบบระบบ LAN เชื่อมโยงการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างรวดเร็ว แม่นยำ และมีประสิทธิภาพ มีทั้งแบบไร้สาย และมีสาย มีระบบเชื่อมโยงลักษณะใยแมงมุม^{๓๖}

ในขณะที่เกี่ยวกับการจัดการองค์กรได้ปรับรูปแบบให้มีความยืดหยุ่น ลดลำดับชั้นการบังคับบัญชาให้มากที่สุด เป็นองค์การแบบแนวราบ ซึ่งจะทำให้ มีความคล่องตัว เหมาะสมกับสภาพการทำงานในแต่ละพื้นที่ชุมชน มิฉะนั้นยังมีลำดับชั้นการบังคับบัญชาที่ยังทำให้พัฒนาได้ช้า เนื่องจากยึดติดกับการบังคับบัญชาจนทำให้ตัดสินใจได้ช้าไม่เหมาะกับรูปแบบ ที่อาศัยการตัดสินใจเฉพาะหน้าซึ่งคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นด้วย^{๓๗} ทั้งนี้การจัดการองค์กร จะเป็นระบบที่มีความยืดหยุ่นสูง เนื่องจากแต่ละชุมชนที่วางเข้าไปพัฒนามีเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนนั้นแตกต่างกันพอสมควร ดังนั้นในเรื่องการจัดการองค์กรอาศัยความยืดหยุ่นและมีการสร้างความร่วมมือกับอื่น ๆ รวมไปถึงสร้างความรู้ความเข้าใจกับสาธารณะเพื่อให้เข้าใจถึงการทำงานของทั้งนี้เพื่อให้การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน หรือองค์กรไม่แสวงหากำไร เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการองค์กรได้จะยิ่งดีมาก เนื่องจากในยุคสมัยนี้อาศัยการจัดการองค์กรที่แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีในระดับหนึ่งด้วย ดังนั้นการจัดการองค์กรไม่จะมีการบังคับบัญชามากเกินไปซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของมีความล่าช้า แต่ทั้งนี้ไม่ลืมในเรื่องของแผนงานที่ได้วางไว้ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย ซึ่งคำนึงถึงหลักความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ของกลุ่มด้วย^{๓๘} การจัดการองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ^{๓๙}

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตสสิมูนิวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บศิริรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ที่ผ่านมาการจัดการองค์กรบางส่วนยังไม่ยั่งยืน แต่ก็มีบางส่วนก็ยังยั่งยืนอยู่ แต่ด้วยภาระหน้าที่ทำให้คณะสงฆ์แยกย้ายไปทำหน้าที่ของตนเอง และเกิดจากการสนับสนุนของรัฐบาลไม่ค่อยมีอีกประการหนึ่ง แต่ในสมัยก่อนนั้นรัฐบาลให้การสนับสนุนจึงทำให้พระสงฆ์มีอยู่เยอะ จึงทำให้พระสงฆ์ได้แยกย้ายกันออกไปตามภาระหน้าที่ และตามผู้ปกครองคือเจ้าคณะพระสังฆาธิการให้การสนับสนุน^{๑๐} การจัดการองค์กรนั้นก็เพื่อพัฒนาการจัดการองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานได้ตรงตามที่กำหนดไว้ และสามารถคาดการณ์และวางแผนในการทำงาน รวมทั้งการแก้ไข การพัฒนาตนเองและสังคมได้โดยการให้หลักการนี้ ผู้นำก็จะเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองทุกอย่างทะลุปรุโปร่งสามารถนำพาหมู่คณะหรือมวลชน และองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้^{๑๑} มีการมอบหมายงานกับพระสงฆ์ที่จะรับผิดชอบงานนั้น ๆ ตามความรู้ความสามารถของรูปนั้น ๆ^{๑๒} ในขณะเดียวกันการจัดการองค์กรนั้นเมืองค์ประกอบดังนี้

๑. มีเป้าหมายหลักชัดเจนก่อน เช่น จะสร้างด้านสาธารณสุข ก็เข้าใจในเป้าหมายของระบบสาธารณสุขพื้นฐาน สภาพปัญหา วิธีการและมุ่งเป้าหมายสูงสุดคืออะไร

๒. วิธีการปฏิบัติงานร่วมกันจะใช้ระบบบริหารงาน แบบองค์กรมีระบบสั่งการ มีระบบทีมช่วยเหลือเป็นต้น

๓. การประเมินงานที่ปฏิบัติ รู้ทั้งจุดอ่อน จุดเด่น รู้ถึงปัญหาของงานได้หรืออาจใช้ทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาประยุกต์ใช้ก็ได้^{๑๓}

การจัดการองค์กรของพระสงฆ์นักพัฒนาจะชัดเจนในจุดเป้าหมายของตนเองในฐานะพุทธบริษัทหลักของพระพุทธศาสนา มิใช่มุ่งเน้นแต่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้อื่นหากแต่คุณภาพชีวิตในฐานะของภิกษุโดยความบริบูรณ์ เพราะพระสงฆ์ในมุมมองของประชาชนนั้นมีความคาดหวังในทางที่ดีพอสมควรแต่มีโนคติที่ฝังรากลึกมาแต่สมัยพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์จะพัฒนาประชาชน ก็เป็นต้นแบบที่ดีของการเป็นผู้ที่เจริญนำเคารพศรัทธาตามสมณะฐานะที่จะฝึกตนเองได้ น่าจะเป็นทางที่ดีเพราะศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานทุกชนิด หากขาดความเชื่อมั่นในเหตุและผลของกิจกรรมใดๆก็มิอาจสำเร็จไปได้โดยส่วนเดียว^{๑๔} ทำงานเป็นแบบสามารถที่จะเชื่อมโยงการทำงานถึงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะมีที่ที่มีความสามารถในการทำงานให้ทัดเทียมกันและสามารถทดแทนกันได้และได้รับการยอมรับจากหน่วยงานและองค์กร^{๑๕}

การพัฒนาการจัดการองค์กร พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ในการเผยแผ่หลักธรรมแต่มีการพัฒนา ๓ ด้าน คือ การพัฒนาศาสนวัตถุสถาน การพัฒนาพระสังฆาธิการในวัดนั้น ๆ และการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรม^{๑๖} ก็เพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกัน

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูนิธานปัญญาวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิรมย์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอดาเกี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

อย่างดี^{๔๗} ทั้งนี้การพัฒนาเป็นการใช้ศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) การจูงใจ (Motivation) และการตัดสินใจ (Decision making) มาเป็นหลักในการพัฒนา^{๔๘} และเป็นช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ เพื่อเชื่อมประสานสมาชิก และสร้างเสริมศักยภาพ ชีตความสามารถของชุมชน^{๔๙} แต่ทั้งนี้ทำงานเป็นทีม มีส่วนร่วมในการทำงาน ร่วมตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผลสัมฤทธิ์ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อการพัฒนาความรู้ หรือการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๕๐}

การจัดการองค์กร คือ การดำเนินการในการตัดสินใจ และการสั่งการในกิจการต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะทั่ว ๆ ไป และในลักษณะเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและการควบคุมการปฏิบัติงาน^{๕๑} เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยมีการจัดการองค์กรเป็นทีม มีการบูรณาการกับส่วนราชการ และชุมชน^{๕๒} ทั้งนี้การจัดการองค์กร คือ การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์กร นับตั้งแต่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุ แต่งตั้งบุคคล การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การโยกย้าย การพัฒนาบุคคลในองค์กรเรื่อยไป จนกระทั่งการให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง^{๕๓}

กล่าวโดยสรุป การจัดการองค์กรเป็นสิ่งที่ทุกองค์กรจะสร้างขึ้นมา แต่ถึงแม้บุคลากรจะไม่รู้หรือไม่เข้าใจการจัดการองค์กรก็ยังทำงานกันต่อไปได้ มีปัญหาที่แก้ไขเฉพาะหน้าเฉพาะกรณีกันไป แท้จริงแล้วระบบนั้นมีอยู่ แต่คนทำงานที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบกลับไม่รู้ตัว หรือไม่สามารถมองภาพรวมของระบบได้ชัดเจน ซึ่งจะดีกว่ามากถ้ามีการทำงานเป็นระบบและสามารถพัฒนาการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพได้ต่อเนื่อง ซึ่งการจัดการองค์กรที่ด้นนั้นมืองค์ประกอบ ดังนี้ มีขั้นตอนชัดเจน สามารถทำซ้ำได้ ทบทวนตรวจสอบได้ ชีววัดและประเมินผลได้ สื่อสารได้เข้าใจง่าย และมีความทันสมัย

ดังนั้นพระนักพัฒนามีการจัดการองค์กร ที่เป็นรูปธรรม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเสรี ไม่มีการปิดกั้น ตระหนักและทำความเข้าใจถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่เป็นอย่างไร แต่มีการทำงานที่ยืดหยุ่น เนื่องจากแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่ มีเอกลักษณ์ ลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้จำเป็นสร้างความร่วมมือและ สามารถประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอคงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิชิโรภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดการองค์กร)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	พระนักพัฒนาทุกท่านมีสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ	๑๙	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๙,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔
๒	พระนักพัฒนาที่ท่านในสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะความคิดเห็น แสดงออกได้อย่างเสรี ไม่มีการปิดกั้น	๑๖	๒,๕,๖,๗,๙,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๒,๒๓,๒๔,
๓	พระนักพัฒนาตระหนักและทำความเข้าใจถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่เป็นอย่างดี	๑๖	๑,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๒,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔
๔	พระนักพัฒนาจัดการองค์กรที่ยืดหยุ่นสูง เนื่องจากแต่ละชุมชนที่วางเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น มีเอกลักษณ์ ลักษณะของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไป	๑๔	๔,๕,๖,๗,๘,๑๑,๑๒,๑๓,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒
๕	พระนักพัฒนาสร้างความร่วมมือและประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน ภาครัฐและเอกชน	๑๖	๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๒๒,๒๓,
๖.	พระนักพัฒนาไม่กล่าวร้ายบุคคลอื่น และไม่สร้างความบาดหมางแตกแยกให้เกิดขึ้นในชุมชน	๑๔	๓,๕,๖,๗,๙,๑๒,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๔

๓) ด้านการจัดหาบุคคล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการจัดหาบุคคล สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

พระสงฆ์พัฒนาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีจิตสาธารณะเพื่อส่วนรวม โครงสร้างขององค์กรจึงมีความเป็นอิสระ ไม่มีรูปแบบตายตัว หรือชัดเจนที่สามารถเขียนเป็นแบบได้ เพราะความแตกต่างของวัฒนธรรมองค์กร แต่มีความเป็นทางการสูง ดังนั้นสามารถพูดได้แค่ภาพกว้างว่า เป็นโครงสร้างแนวนอน ไม่สลับซับซ้อน มีสายบังคับบัญชาแบบหลวม ๆ^{๕๔} ทั้งนี้การจัดโครงสร้าง แบ่งงานออกเป็น

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

หมวดหมู่ โดยกำหนดให้มีสายการบังคับบัญชา เพื่อควบคุมการทำงานและ ใช้ในการติดต่อประสานงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาได้บรรลุวัตถุประสงค์^{๕๕} ในขณะเดียวกันเราทราบว่าใครมีจุดเด่นด้านใดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ หากท่านใดมีความสามารถในการพัฒนาด้านใดสนับสนุน เช่น การศึกษาสงเคราะห์ที่มีภาครัฐมาร่วมด้วยได้แก่การดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีพระสงฆ์นักพัฒนาหลายท่านสามารถดำเนินการได้ เป็นแกนนำได้และเป็นต้นแบบ ท่านเน้นหนักเรื่องการพัฒนาโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือเด็กที่ด้อยโอกาส เด็กที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ได้เข้ามามีโอกาสได้เรียน เป็นการสงเคราะห์การศึกษา เราก็นับสนับสนุนให้ดำเนินการโดยประสานเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลจัดประชุมตรวจสอบติดตามข้อมูลด้านปริมาณพระสงฆ์นักพัฒนาอยู่กลุ่ม พระสงฆ์ที่ช่วยชาวบ้าน ท่านมีกิจกรรมอะไร ทำอย่างไร มีวิธีการทำงานอย่างไร มีวิธีการใช้ธรรมะเข้าถึงชาวบ้านอย่างไร พระนักพัฒนาจะไม่ได้ทำงานตามหน้าที่ แต่จะใช้จิตวิญญาณของพุทธศาสนา มาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปากท้องและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตลอดจนใช้ความรู้คุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงอย่างยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ การวางแผนการทำงาน แบ่งกลุ่มงานและการทำสถิติ อปต. ทำสถิติพระธรรมวิทยากร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหน่วยงานที่ส่งเสริมให้กำลังใจต่อพระสงฆ์นักพัฒนาหลายท่าน การมอบหมายงานให้พระสังฆาธิการร่วมรับผิดชอบและมอบนโยบายที่ท่านเหล่านั้นมีส่วนช่วยคิดและดำเนินการ^{๕๖} โครงสร้างการทำงานนั้นมี ๓ โครงสร้างเพื่อสนับสนุนพัฒนาของคณะสงฆ์ คือ คณะกรรมการบริหาร (นโยบาย) คณะกรรมการดำเนินการ (ปฏิบัติการ) และคณะกรรมการประเมินผล (ศึกษาวิจัย)^{๕๗}

พระสงฆ์นักพัฒนาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีจิตสาธารณะ มีจิตเสียสละเพื่อส่วนรวม โครงสร้างขององค์กรจึงมีความเป็นอิสระ ไม่มีรูปแบบตายตัว หรือชัดเจนที่สามารถเขียนเป็นแบบได้ เพราะความแตกต่างของวัฒนธรรมองค์กร แต่มีความเป็นทางการสูง ดังนั้นสามารถพูดได้แค่ภาพกว้างว่าเป็นโครงสร้างแนวนอน ไม่สลับซับซ้อน มีสายบังคับบัญชาแบบหลวม ๆ^{๕๘} และโครงสร้างการบริหารองค์กร ระบบกลไกและการบริหารองค์กร วางระเบียบโครงสร้างให้เน้นชัด^{๕๙} แต่โครงสร้างองค์กรเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการมากจนเกินไปทั้งนี้มีการแบ่งกลุ่มย่อย ๆ เพื่อแบ่งหน้าที่ในการสร้างกับประชาชนในแต่ละพื้นที่โดยอาศัยการกำกับดูแลจากทางใหญ่เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่จริง ๆ โดยกลุ่มเหล่านี้ก็มีการลงศึกษา กลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจัง ผ่านการศึกษาหรือวิจัยจะดีขึ้นซึ่งการสร้างองค์กรโดยใช้โครงสร้างแบบจะ

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตต์สิมมิงค์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระราชวชิรมณี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ยิ่งส่งผลให้การดำเนินงานตามแผนมีความสะดวกรวดเร็ว แต่ทั้งนี้มีการบริหารและแบ่งหน้าที่รวมไปถึงทำความเข้าใจกับแต่ละกลุ่มให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการสื่อสารที่อาจจะเกิดการประสานคนที่ไม่ดีได้ ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาที่ใหญ่ตามมาได้ ซึ่งในระยะแรกเริ่มมีการฝึกอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน และยังเป็นการบ่งบอกถึงทิศทางอนาคตของอีกด้วย^{๖๐} การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป^{๖๑}

ในปัจจุบันโครงสร้างของยังไม่แน่ชัดเพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ดังนั้นการจัดรูปแบบโครงสร้างจะยืดเอา ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ แต่บูรณาการโดยให้ประชาชนและพระสงฆ์ทำงานรวมกันถึงจะยั่งยืน โครงสร้างนั้นการจัดการองค์กรที่จะยั่งยืน คือ การจัดการองค์กรด้วยตัวกันเอง เพราะหากทำแล้วเกิดประโยชน์ประชาชน กลุ่มบุคคล หรือก็จะดำเนินงานต่อไป เพราะทำแล้วประสบผลสำเร็จ^{๖๒} แต่ถึงกระนั้นโครงสร้างขององค์กรก็เป็นสิ่งจำเป็นในการทำงาน ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนาจัดวางโครงสร้างให้ชัดเจน มีการจัดรูปแบบให้แน่นอน แบ่งหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาเป็นระบบ ระเบียบ รวมทั้งยังง่ายต่อการติดต่อประสานงานอีกด้วย^{๖๓} การจัดทำเนียบตารางการรับผิดชอบแต่ละหน้าที่ไว้ให้ชัดเจนมีประธาน รองประธาน กรรมการ เป็นต้น^{๖๔} ทั้งนี้โครงสร้างการบริหารงานยังมีองค์ประกอบ ๒ ลักษณะ คือ

๑. โครงสร้างจะมีความชัดเจนได้ด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างด้านบุคลากร โครงสร้างด้านแผนงาน โครงสร้างด้านงบประมาณ และ โครงสร้างด้านวิจัยการทำงาน เป็นต้น

๒. โครงสร้างจะมีเป้าหมายสูงสุด เช่น เป้าหมายระยะเริ่มต้น เป้าหมายระยะการทำงาน และเป้าหมายระยะต่อเนื่อง^{๖๕}

ในขณะที่พระสงฆ์นักพัฒนามีความสามัคคี มีความเอาใจใส่ในภาระงานหน้าที่ ดำเนินตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้แล้วก็จะสงเคราะห์ได้ ทุกอย่างจะสำเร็จได้ด้วยหลักกัทธิบาท ๔ ที่เป็นไปกับการประพฤติธรรม^{๖๖} และจัดโครงสร้างอย่างเป็นระบบตามลำดับ และให้การดูแลรับผิดชอบการทำงานของนักพัฒนาไปตามลำดับและกำกับดูแลการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาตลอดจนให้การสนับสนุนในการทำงาน^{๖๗} นำหลักการของ อ.ป.ต. ทั้ง ๘ หลัก นำมาใช้ให้คุ้มค่า คือ ๑) ศิลธรรมวัฒนธรรม ๒) สุขภาพอนามัย ๓) สัมมาอาชีพ ๔) สันติสุข ๕) ศึกษาสงเคราะห์

^{๖๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูนิธานปัญญาวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณ, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอดงขี้เหล็ก, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๖) สาธารณสงเคราะห์ ๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม ๘) สามัคคีธรรมผนวกเข้ากับหลักศาสตร์พระราช ๙ ประการ มาประยุกต์รวมกันได้อย่างกลมกลืนทุกอย่างย่อมสำเร็จ^{๖๘}

การจัดโครงสร้างองค์การที่เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดภารกิจหน้าที่ การแบ่งงานกันทำ การกำหนดอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ การจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดขนาดของการควบคุม การจัดตั้งหน่วยงานหลัก และการจัดตั้งหน่วยงานที่ปรึกษา^{๖๙} โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน เช่น การแบ่งงาน (Division of Work) เป็นกรม กอง หรือแผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพงาน หรือจัดตามลักษณะเฉพาะของงาน (Specialization)^{๗๐} และเน้นการเผยแพร่และความเข้าใจ เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ทำการติดตามและประเมินผลการทำงาน ดำเนินการเผยแพร่การ ซึ่งในการจัดโครงสร้างองค์การที่เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดภารกิจหน้าที่ การแบ่งงาน อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ จัดสายบังคับบัญชา จัดตั้งหน่วยงานหลัก และการจัดตั้งหน่วยงานที่ปรึกษา^{๗๑}

การจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงาน การจัดสายงานการจัดตัวบุคคล การบริหารงานด้านบุคลากร การจัดอัตราค่าจ้าง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน การควบคุมการปฏิบัติงาน^{๗๒} มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน มีการเชื่อมโยงปัญหาและผลกระทบถึงกัน โดยอาศัยกลไกที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดการขยายพื้นที่ทำงานให้มากขึ้น เกิดการประสานประโยชน์ร่วมกัน^{๗๓} การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป^{๗๔} และการแบ่งงาน การกำหนดส่วนงาน โครงสร้างขององค์การ การกำหนดตำแหน่งงานต่างๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่^{๗๕}

กล่าวโดยสรุป การจัดหารบุคคลหรือการวางแผนโครงสร้างขององค์กรเป็นการจัดการองค์การ การติดต่อสื่อสาร และอำนาจบังคับบัญชาที่เชื่อมต่อกัน และกลุ่มคนเข้าด้วยกัน เพื่อทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายขององค์การโครงสร้างขององค์การ และในการจัดโครงสร้างขององค์กรมีหลายแบบ ซึ่งแต่ละแบบก็มีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้การวางแผนในการจัดโครงสร้างนั้น อาจพิจารณาจากหลาย ๆ ปัจจัยด้วยกัน ซึ่งการจัดโครงสร้างขององค์กรสามารถแบ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๕ ประเภทดังนี้

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูโมลีธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพนาาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวลลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๑. โครงสร้างองค์กรตามหน้าที่การงาน (Functional Organization Structure) คือ โครงสร้างที่จัดตั้งขึ้นโดยแบ่งไปตามประเภทหรือหน้าที่การงาน เพื่อแสดงให้เห็นว่าในแต่ละแผนกนั้นมีหน้าที่กระทำอะไรบ้าง ก่อให้เกิดการได้คนมีความสามารถทำงานในแผนกนั้น ๆ ทั้งยังฝึกบุคคลในแผนกนั้น ๆ ให้มีความเชี่ยวชาญกับหน้าที่ของงานนั้นอย่างลึกซึ้ง

๒. โครงสร้างองค์กรตามสายงานหลัก (Line Organization Structure) หมายถึง การจัดรูปแบบโครงสร้างให้มีสายงานหลัก และมีการบังคับบัญชาจากบนลงล่างลดหลั่นเป็นขั้น ๆ จะไม่มีการสั่งการแบบข้ามขั้นตอนในสายงาน

๓. โครงสร้างองค์กรแบบคณะที่ปรึกษา (Staff Organization Structure) หมายถึง การจัดโครงสร้างโดยการให้มีที่ปรึกษาเข้ามาช่วยการบริหารงาน เช่น ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด ที่ปรึกษาเจ้าอาวาส เป็นต้น

๔. โครงสร้างองค์กรแบบคณะกรรมการบริหาร (Committees Organization Structure) หมายถึง การจัดโครงสร้างโดยให้มีการบริหารงานในลักษณะคณะกรรมการ

๕. โครงสร้างองค์กรงานอนุกร (Auxiliary) คือ หน่วยงานช่วย บางที่เรียกว่าหน่วยงานแม่บ้าน (House-keeping agency) ซึ่งเป็นงานเกี่ยวกับธุรการ และอำนวยความสะดวก เช่น งานเลขานุการ และงานตรวจสอบภายใน เป็นต้น

ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนาจัดโครงสร้างองค์การ ในเรื่องกำหนดภารกิจหน้าที่ การแบ่งงาน อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบังคับบัญชา การควบคุม การจัดตั้งหน่วยงานหลัก และการจัดตั้งหน่วยงานที่ปรึกษา เพื่อให้พระสงฆ์นักพัฒนาปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ ตลอดจนการติดต่อประสานงานของทุกภาคส่วนในพระสงฆ์นักพัฒนารวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดหาบุคคล)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	โครงสร้างของพระนักพัฒนามีความคล่องตัวสูง	๑๙	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,
๒	แบ่งภาระ หน้าที่กันอย่างชัดเจน และเป็นไปตามความสามารถ	๑๗	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๒,๒๓
๓	การสั่งการในการปฏิบัติงานทุกครั้งชัดเจน กระชับ และไม่คลุมเครือ	๑๙	๑,๓,๔,๕,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๔	การติดต่อประสานงานของทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนารวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ	๑๘	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๓,๒๔

๔) ด้านการวินิจฉัยสั่งการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการวินิจฉัยสั่งการ สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา อาจจะใช้แบบวงล้อ ๓ ป หรือ ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ

๑) ปริยัติ เป็นความรู้ ขั้นตอนนี้เทียบเคียงกับการวางแผน (Plan)

๒) ปฏิบัติ เป็นการนำความรู้ปฏิบัติ ตามข้อ ๑ มาใช้ในการปฏิบัติงาน ขั้นตอนปฏิบัติ รู้อะไรคิด พูด ทำ และมีสติ สัมผัสปัญญะ สมาธิ และปัญญา โดยตลอดเวลาที่ปฏิบัติ สามารถควบคุมทิศทางปฏิบัติไปสู่เป้าหมาย โดยไม่หลงทาง หรือไม่รู้วัตถุประสงค์ว่าทำไปทำไม ขั้นตอนนี้เทียบเคียงกับการปฏิบัติ (Do)

๓) ปฏิเวธ เป็นการประเมินผลจากผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติตามข้อ ๒) ถ้าผลลัพธ์ดี หรือเลว ก็มีสติเตือนให้ปรับปรุงแก้ไขทุกขณะที่ปฏิบัติงาน เรียนรู้จากสิ่งที่ดี และเลว มาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนนี้ เทียบเคียงกับการตรวจสอบ (Check) และการบำบัดปรับปรุงแก้ไข (Action)^{๗๗}

คุณลักษณะของผู้ทำงานที่ดี จะเป็นคนดีมากกว่าคนเก่ง มีความขยันอดทน ซื่อสัตย์สุจริต ประหยัด มีวินัย มีความรับผิดชอบมีบุคลิกภาพดี ตรงต่อเวลา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้น มีความปลอดภัยและเชื่อมั่นในพลังความคิด และคุณลักษณะด้านความรู้และทักษะวิชาชีพ จะมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ตามสายงาน และงานที่เกี่ยวข้องด้วยความชำนาญ มีทักษะ คำนึงถึงปลอดภัยมีประสบการณ์ในงาน นอกจากนี้เป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ที่ทันสมัย และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลาและใช้เหตุผลในการทำงาน^{๗๘} โดยธรรมชาติของพระสงฆ์นักพัฒนาท่านเหล่านั้นย่อมมีทักษะการทำงานขั้นเยี่ยมยอดอยู่แล้วหากจะเพิ่มประสิทธิภาพมีการ จัดประชุม จัดอบรม และจัดให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง จัดประชุมฝึกทำแผน ให้มีการวางแผนเพื่อทำให้รู้ทิศทางในการดำเนินงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานรู้ทิศทางการทำงานก็จะสามารถประสานงานกัน รู้ว่าทำอะไรและทำอะไรจะได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากไม่มีการวางแผน นอกจากไม่รู้ว่าจะจุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหนแล้วก็ยิ่งก่อให้เกิดการสูญเสียหรือสิ้นเปลืองทรัพยากร ให้รายงานผลการดำเนินงาน หากเกิดปัญหาข้อผิดพลาดรับฟัง และหาหนทางช่วยเหลือปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น^{๗๙} และมีทักษะการบริหาร ทักษะเชิงวิชาการ และทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตถ์สิมมณีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สามารถบริหารงาน บริหารบุคคล บริหารเงิน ออกแบบ มีเทคนิคการนำเสนอผลงาน มีการคิด คำนวณเชิงปริมาณ ได้อย่างมีคุณภาพ^{๘๐}

ในการวินิจฉัยสั่งการ ควรใช้ทักษะ ทวาร ๓ คือ กายทวาร วจิทวาร มโนทวาร ทักษะ กายทวาร ได้แก่ทักษะขององค์กร ทักษะและบุคลิกภาพของบุคลากร ทักษะวจิทวาร ได้แก่การสื่อสาร ตามหลักเทศนาวิธี ๔ คือ ๑) สันทัสสนา ชี้แจงได้ชัดเจน ๒) สมทปนา ชี้ชวนจนอยากปฏิบัติตาม ๓) สมุตเตชนา เร่งเร้าใจให้กล้าทำ ๔) สัมปัทสนา ปลอบประโลมให้สดชื่นร่าเริง ทักษะทางมโนทวาร ได้แก่ การสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ของ ซึ่งเป็นทักษะขั้นสูงในการที่พระสงฆ์นักพัฒนาที่ จำเป็นมี เพื่อทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน^{๘๑} ทั้งยังพัฒนาทักษะ จุดอ่อน จุดแข็ง ของพระสงฆ์ นักพัฒนาเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาตนเอง^{๘๒} เมื่อมีทักษะในการประสานงานกับชุมชนแล้ว ก็ใช้ทักษะ ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการเข้าถึงประชาชนนั้นจะได้เป็นการเข้าถึงอย่างแท้จริง โดยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสอบถามถึงความการที่แท้จริงของประชาชน รวมไปถึงเมื่อได้รับคำร้องขอ หรือข้อเสนอแนะนั้นก็นำมาวิเคราะห์ผล เพื่อพัฒนาชุมชนเหล่านั้นอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคตด้วย^{๘๓} และถือเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป^{๘๔} ความรู้ความสามารถของบุคคล หรือปัญญานี้เอง สามารถคิด ได้เหมาะสมหลายมุมมอง คิดสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาได้แต่ทั้งนี้พระสงฆ์นั้นยังไม่ค่อยมีความรู้มากจึง ให้หน่วยงานมาฝึกอบรมและการพัฒนา เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความรู้มากขึ้น^{๘๕} และมองการไกลและ วัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่องไม่อยู่นิ่งหาวิธีที่จะให้งานเดินไปข้างหน้าและเป็นประโยชน์แก่สังคม ส่วนรวม^{๘๖} ในขณะที่เดียวกันทักษะการทำงานนั้น มีองค์ประกอบดังนี้

๑. ทักษะด้านองค์ความรู้ ความรู้ทั้งปรีชาและปฏิบัติ หรือ ความรู้ทั้งทางธรรมและทาง โลก จะชัดเจน รู้จริงถึงขั้นรู้ลึก

๒. ทักษะด้านวิธีการทำงาน จะรู้แบบแผนการทำงานเป็นขั้นต้น ขั้นแรก ขั้นตอนต่อเนื่อง ให้ชัดเจน และสามารถแก้ไขเฉพาะหน้าได้ดี

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระศรีศรัทมิ์ภิญโญ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๘๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระครูนิธานปัญญาวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณธ์, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๓. ทักษะด้านประสบการณ์ ประสบการณ์เกิดจากการเรียนรู้ และเกิดจากการจัดการองค์กรที่ยาวนาน จะอาศัยเวลา การแก้ไขปัญหา การลงมือทำงานทั้งข้อดี – ข้อด้อย^{๘๗}

การวินิจฉัยสั่งการของพระสงฆ์นักพัฒนา นำความเสียสละ เอาใจใส่ ทุมเทและร่วมมือแบบภาคีทุกภาคส่วนโดยมุ่งเน้นถึงประโยชน์มากกว่านโยบายที่คิดขึ้นแต่ไม่สามารถกระทำให้เกิดผลได้ชัดเจน มุ่งเน้นประโยชน์อย่างที่เราประชาชนพึงหวังจากศาสนา โดยเฉพาะด้านจิตใจ ซึ่งการพัฒนาในส่วนนี้พระพุทธองค์ก็ทรงวางหลักการไว้ให้พุทธบริษัท ๔ ว่าความเจริญใดทางวัตถุนั้นเป็นกิจทางโลกที่เขาพัฒนากัน แต่ด้านจิตใจที่เป็นไปพร้อมกับคุณธรรมจริยธรรมนั้นคือสิ่งที่ประชาชนชาวพุทธจะเจริญให้ยิ่งขึ้นไป^{๘๘} ซึ่งความรู้ความสามารถที่จะแนะนำหรือถ่ายทอดข้อคิดหรือแนวทางได้และเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเสียสละ และมีใจรักในการทำงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งยังมีความรู้พอสมควรทั้งทางโลกและทางธรรม มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ^{๘๙} ในการจัดตั้งพระสงฆ์นักพัฒนา และจัดขบวนการเพื่อหาอนาคตร่วมกัน เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของกระบวนการ ทางสังคม มีใช้วิธีเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การกระตุ้นเตือน สนับสนุน ปลุกเร้า ของคณะวิทยากร กระบวนการ เริ่มต้นการสร้างวิสัยทัศน์^{๙๐} การนำความรู้ ความสามารถ เทคนิค และวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจำเป็นมีความรู้ความสามารถในงานที่ทำมีทักษะ ในงานวิเคราะห์งาน มีการวางแผนในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนสามารถสื่อสารได้ และสามารถแก้ปัญหาได้ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสถานที่ได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญจะสามารถเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้เพื่อการทำงานให้เกิดประประสิทธิภาพสูงสุด^{๙๑} และขึ้นอยู่กับการจัดการตัวบุคคล การบริหารงานบุคคล การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลในการทำงานในหน่วยงานหรือ องค์กรเพื่อให้บุคคลมาปฏิบัติงานตามที่การและให้บุคคลได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ^{๙๒} ทั้งรวบรวมประสบการณ์การทำงานของพระนักพัฒนามาก่อน แล้วย่นมาปรับเพื่อให้เข้ากับวิธีของตนเอง^{๙๓} และพระนักพัฒนามีทักษะในการพูด ทักษะในการฟัง ทักษะในการอ่าน ในการเขียน ทักษะในการนำเสนอ ทักษะการเป็นวิทยากรและทักษะในการจัดกิจกรรม^{๙๔}

การวินิจฉัยสั่งการ คือ การนำความรู้ ความสามารถ เทคนิค และวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจำเป็นมีความรู้ความสามารถในงานที่ทำมีทักษะ ในการวิเคราะห์งาน มีการวางแผนในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาได้ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสถานที่ได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญจะสามารถเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้เพื่อการทำงาน

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม , ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอตากลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิรโสภิต, วัดอัมพพนาาราม , ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ทำงานให้เกิดประประสิทธิภาพสูงสุด^{๙๕} มีความยืดหยุ่นทางปัญญา สามารถตัดได้เหมาะสมหลายมุมมอง คิดสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาได้^{๙๖} ทั้งนี้ทักษะการทำงานซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป^{๙๗} ในการทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หลังจากนั้นใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร^{๙๘}

กล่าวโดยสรุป การวินิจฉัยสั่งการ คือ การนำความรู้ ความสามารถ เทคนิคและวิธีการต่างๆ มาใช้ในการปฏิบัติให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในงานที่ทำมีทักษะในกาวิเคราะห์งาน มีการวางแผนในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาได้ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการบริหารงานสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสถานที่ได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญจะสามารถเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้เพื่อการทำงานให้เกิดประประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการหรือทักษะการทำงาน มีหลักการดังนี้

ทักษะกระบวนการทำงาน หมายถึง การลงมือทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยมุ่งเน้นการฝึกฝนวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์งาน เป็นการมองภาพรวมของงานเมื่อได้รับเป้าหมายว่าเป้าหมายของงานคืออะไรและทำอย่างไรจะได้ผลลัพธ์ที่การ

๒. การวางแผนในการทำงาน เป็นการกำหนดเป้าหมายของงานระยะเวลาในการดำเนินงานกำลังคนที่ใช้ในการทำงานค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เป็นต้น

๓. การลงมือทำงาน เป็นการลงมือทำงานตามแผนที่วางไว้ด้วยความมุ่งมั่นอดทนและรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ

๔. การประเมินผลการทำงาน เป็นการตรวจสอบ ทดสอบหรือทดลองใช้ตั้งแต่การวางแผนการทำงานว่ารอบคอบ รักคุม ครอบคลุม และสามารถปฏิบัติตามได้หรือไม่

ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา จะช่วยให้เกิดความคิดในการหาทางออก เมื่อพบปัญหาในเวลาหรือสถานการณ์การทำงาน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. สังเกต ฝึกตนเองให้เป็นคนช่างสังเกต สามารถศึกษาหรือรับรู้ข้อมูลมองเห็นและเข้าใจปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นได้

๒. วิเคราะห์ เมื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว วิเคราะห์ว่าปัญหาที่มีมาน้อยเพียงใดและลำดับความสำคัญของปัญหา

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๓. สร้างทางเลือก สร้างทางเรื่องในการแก้ปัญหาซึ่งอาจจะมีมากมายโดยการสร้างทางเลือกนั้นอาจจะมาจากการศึกษาค้นคว้าทดลอง การตรวจสอบ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการแก้ปัญหา

๔. ประเมินทางเลือก ทางเลือกต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าหรือการตรวจสอบต่าง ๆ พิจารณาให้ละเอียดว่าทางเลือกใดที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาที่สุด

ทักษะการทำงานร่วมกัน ขั้นตอนการทำงานมีหลักการดังนี้

๑. รู้จักบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม ในการทำงานร่วมกับคนอื่นนั้น รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง

๒. มีทักษะในการพูดแสดงความคิดเห็นและอภิปรายในกลุ่ม เมื่อทำงานร่วมกับคนอื่นฝึกฝนที่จะเป็นผู้ฟังที่ดี ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น

๓. มีคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน เพื่อความสุขในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

๔. สรุปผลโดยการจัดทำรายงาน การทำงานกลุ่มใด ๆ ก็ตามมีการสรุปผลออกมาอย่างเป็นรูปธรรม อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดทำรายงาน

๕. นำเสนองาน เมื่อมีรายงานออกมาอย่างชัดเจน เป็นเอกสารแล้ว มีทักษะในการนำเสนองานการปฏิบัติงานของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ

ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถฝึกฝนได้จากการปฏิบัติต่อไปนี้

๑. กำหนดปัญหาในการสืบค้นข้อมูลความรู้ คือ การตั้งหัวข้อ ตั้งประเด็นในการศึกษาค้นคว้า

๒. การวางแผนในการสืบค้นข้อมูลความรู้ เมื่อคิดหาหัวข้อหรือประเด็นที่เราจะสืบค้นได้แล้ว วางแผน กำหนดเป้าหมายว่าจะสืบค้นข้อมูลความรู้จากที่ใด

๓. การดำเนินการสืบค้นข้อมูลความรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ คือ การดำเนินการสืบค้นข้อมูลความรู้ในหัวข้อที่การ ตามแผนงานที่วางไว้

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสืบค้นความรู้ การนำข้อมูลต่าง ๆ มาพิจารณาอย่างละเอียดถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของข้อมูล

๕. การสรุปผลจากการสืบค้นความรู้และการบันทึกจัดเก็บเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้ออกมาตามการบันทึกจัดเก็บข้อมูลที่รวบรวมมาได้ต่าง ๆ ในรูปแบบที่ง่ายต่อการค้นหา

ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนา พัฒนาตัวเองทั้งด้านความรู้ คือ รู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน ด้านการทำงาน มีความเข้าใจและความสามารถในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ด้านการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ฉับไว ทันทีที่และเหมาะสมกับสถานการณ์ และด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานพระสงฆ์นักพัฒนาในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน หลีกเลียงไม่ได้ที่จะมีความเห็นขัดแย้งกับภาคส่วนอื่น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง

ตารางที่ ๔.๔ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการ
วินิจฉัยสั่งการ)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	ทักษะด้านความรู้ ู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละ พื้นที่ แต่ละชุมชน	๒๐	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑, ๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐, ๒๑,๒๒,๒๔
๒	ทักษะด้านความรู้ ู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละ พื้นที่ แต่ละชุมชน	๑๘	๑,๒,๓,๔,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑, ๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒ ๒,๒๓,๒๔
๓	ทักษะด้านความรู้ ู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละ พื้นที่ แต่ละชุมชน	๑๖	๑,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๒,๑๓, ๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓, ๒๔
๔	ทักษะด้านการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระ นักพัฒนาสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่าง รวดเร็ว ฉับไว ทันท่วงที่และเหมาะสมกับสถานการณ์	๑๖	๑,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๒,๑๓, ๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓, ๒๔
๕	ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การ ทำงานในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีความเห็นขัดแย้งกับภาคส่วน อื่น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็น ทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง	๑๐	๔,๗,๘,๑๑,๑๒,๑๔,๑๖,๑๘, ๒๒,๒๓

๕) ด้านการประสานงาน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน
เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการ
ประสานงาน สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา มีรูปแบบการประสานงาน คือ จัดตั้ง
คณะทำงานฝ่ายประสานงาน ฝ่ายติดตามงาน เพื่อช่วยประสานงานและติดตามผลในเรื่องที่ได้ลงมือ
ทำไปแล้ว^{๙๙} การให้ความร่วมมือ ร่วมใจในการปฏิบัติงานให้เรียบร้อย และสอดคล้องกลมเกลียวกันใน
จังหวัดเดียวกันเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๐} ทั้งนี้
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง คือปรับปรุงการประสานงานให้ดีขึ้นในองค์กรพระสงฆ์นักพัฒนาและทุก
องค์กรย่อยประกอบด้วยระบบย่อยและกลุ่ม ตามหลักการแล้วการมีหลายระบบและหลายกลุ่มแต่ละ

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ระบบแต่ละกลุ่มงาน ต่างมีเป้าหมายของตัวเองและต่างทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวเอง การที่จะไม่ให้ระบบย่อยและกลุ่มต่าง ๆ ขัดแย้งกันก็อาศัยการวางแผนที่ดี การวางแผนจัดแยกวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายต่าง ๆ ของระบบย่อยและกลุ่มออกมาเป็นลำดับขั้นของวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย ลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่สูงสุดไปจนถึงต่ำสุด แต่ละเป้าหมายต่าง ๆ ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นของระบบใดกลุ่มใด และอาศัยหน้าที่หรือกิจกรรมอย่างของแต่ละระบบและแต่ละกลุ่มจึงบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เมื่อมีการวางแผนอย่างดีกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละระบบและ แต่ละกลุ่มจะสอดรับกัน อย่างเหมาะสม โดยเป้าหมายในระดับสูงเป็นเสมือนจุดหมายปลายทาง และเป้าหมายในแต่ละระดับ ล่างเป็นเสมือน การประสานงานในแต่ละสถานการณ์อาจจะแตกต่างกัน พระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่ มักคิดว่าการทำงานของท่านเป็นความพยายามที่จะอุทิศตัวเองเพื่อช่วยเหลือสังคมการประสานงานก็ จะใช้หลากหลายรูปแบบ^{๑๐๑}

ในขณะที่เดียวกันรูปแบบการประสานงานที่ผ่านบุคคลต่อบุคคล ชุมชนต่อชุมชน ต่อ โดย จัดระบบให้เชื่อมโยงกัน ทั้งเพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ^{๑๐๒} เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนามีการทำงานที่หลากหลาย มีบุคลากรที่มีหลายชนชั้น (สมณศักดิ์, อายุ, ตำแหน่ง ฯลฯ) และมีการอยู่ในหลายสถานที่ ดังนั้นการประสานงานจึงมีความสำคัญสูงมาก อาจกล่าวได้ว่าหัวใจของ พระสงฆ์ นักพัฒนา คือ การประสานงาน^{๑๐๓} ทักษะในด้านการประสานงานกับประชาชน ในพื้นที่ซึ่งการ ประสานงานกับประชาชนในแต่ละพื้นที่นั้นอาศัยความเข้าใจของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งชุมชนแต่ละ พื้นที่มีวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ แต่ละพื้นที่นั้นไม่เหมือนกัน ซึ่งอาศัยการ ประสานงานกับผู้นำชุมชนเหลือตัวแทนของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในอันดับต้น ๆ ทั้งทักษะในการ ประสานงานนั้นอาศัยหลากหลายศาสตร์ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยาเข้ามาช่วยเสริม ดังนั้น การทำงาน ที่การเข้าถึงประชาชนนั้น เราเข้าถึงประชาชนในระดับหนึ่งก่อน^{๑๐๔}

รูปแบบการประสานงานนั้น จะเป็นรูปแบบที่ไม่สลับซับซ้อนมากจนเกินไป โดยอาจจะ อาศัยการประสานงาน ในลักษณะกลุ่มย่อยหลาย ๆ กลุ่มเพื่อลงพื้นที่เป้าหมายตามที่ได้วางแผนไว้โดย ภายในกลุ่มย่อยนั้น ๆ มีการวางแผนในการทำงานรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วย เมื่อลงสู่ พื้นที่เป้าหมายก็มีการสร้างกลุ่มย่อยนั้นอีก โดยผ่านกิจกรรมโครงการที่เน้นการสร้างประโยชน์กับ ชุมชน รวมไปถึงการเผยแพร่กิจกรรมเหล่านี้ทางโลกออนไลน์เพื่อเป็นการถึงบุคคลที่สนใจเข้ามาร่วม เป็นหนึ่งในต่อไป ทั้งนี้มีการสรุปผลประเมินผลของกิจกรรมที่ได้ทำลงไปเพื่อที่จะได้นำการสรุปผลนี้มา วิเคราะห์และรายงานผลในปีต่อ ๆ ไปด้วย^{๑๐๕} จัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะ ประชุมหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตต์สินีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระราชวชิรมณี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก^{๑๐๖} การประสานงานหรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ^{๑๐๗} ความรู้ความสามาของบุคคล หรือปัญญานี้เอง สามารถคิดได้เหมาะสมหลายมุมมอง คิดสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาได้แต่ทั้งนี้พระสงฆ์นั้นยังไม่ค่อยมีความรู้มากจึงให้หน่วยงานมาฝึกอบรมและการพัฒนา เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความรู้มากขึ้น^{๑๐๘} มีการนัดประชุมและอบรมเสนอแนะให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีการปรึกษาหารือ ให้กำลังใจ ให้อภัย ให้การแนะนำอยู่เสมอ มีการประสานกับองค์กรต่าง ๆ ในฝ่ายบ้านเมืองให้ทราบ^{๑๐๙}

การประสานงานจะอาศัยวิธีการตามหลักวิชาการเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญ คือ จะรู้ว่า งานประเภทใด ประสานงานกับหน่วยงานใดบุคคลใด รู้ถึงวัฒนธรรม และระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานนั้นๆ ส่วนกับการประสานงานทั่วไป อาศัยมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกัน มนุษย์สัมพันธ์จะเป็นตัวชี้ได้ว่า ความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์เป็นอย่างไร และสามารถนำมาใช้กับการทำงานได้อย่างไรบ้าง^{๑๑๐} ในการบริหารงานนั้นจะลงพื้นที่ใกล้ชิดกับประชาชนตามรูปแบบของการพัฒนาที่เข้าถึงปัญหาอันนำมาซึ่งโจทย์ในการพัฒนาและแก้ไขเพื่อการระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มมากขึ้น^{๑๑๑}

ในปัจจุบันเทคโนโลยีทันสมัยขึ้นการติดต่อสื่อสารงานเร็วขึ้นและง่ายดาย ใช้เวลานิดเดียวและมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารมากมาย^{๑๑๒} การปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันด้วยการใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาคน พัฒนาชาติ พัฒนาชุมชน เช่นนี้ ทำให้เกิดมีพลัง สนับสนุนส่งเสริม และตรวจสอบ ซึ่งกันและกัน ระหว่าง สมมุติสงฆ์ และ ชาวบ้าน ในการปฏิบัติชอบ ตามหลักพุทธปรัชญา^{๑๑๓} การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก^{๑๑๔} การส่งเสริม ช่วยเหลือ ปรึกษา แนะนำ สั่งการ ประสานกิจกรรม การติดต่อ การมอบหมายภารกิจต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมาย หรือ แผนที่ยาวไว้กิจกรรมอำนวยความสะดวก^{๑๑๕} พิสูจน์ให้ชัดเจนว่าจะนำประโยชน์มา

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณ, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ให้กับคนอื่น ๆ ในสังคมอย่างไร อันเป็นหลักการพื้นฐานว่าความเป็นธรรมสูงสุดของสังคมจะมาจาก การรักษาผลประโยชน์สูงสุดให้กับคนในสังคมอย่างไร^{๑๑๖}

การประสานงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา คือ การประสานงานใน หลายรูปแบบตามความเหมาะสม ได้แก่ การประสานงานจากบนลงล่าง การประสานงานแบบนี้มักจะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายและคำสั่งปฏิบัติ การประสานงานจากล่างขึ้นสู่บน มักเป็นการประสานงาน เพื่อแจ้งปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติภาคสนามการประสานงานในระนาบเดียวกัน ส่วน ใหญ่จะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ในการทำงานความสำคัญของการ ประสานงานอยู่ที่สื่อ หากสื่อกันไม่ถูกเข้าใจกันคนละทางก็อาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้เพราะฉะนั้น การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรจึงการความกระจ่าง กระชับ ตรง ประเด็น^{๑๑๗} มีการร่วมมือกัน ทั้งภาครัฐ เอกชน และศาสนาพุทธ เพื่อให้การปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันและกลมกลืนกัน^{๑๑๘} มีรูปแบบการประสานงานที่ชัดเจนเพราะการประสานงานที่ดีจะ ให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย ประหยัดทรัพยากรในการบริหารกิจกรรมทุกอย่าง รวมถึงช่วยลดขอ ขัดแย้ง ในการทำงานและสร้างความสามัคคีในหมู่คณะซึ่งรูปแบบการทำงานจะประสานกันภายใน พระสงฆ์ด้วยกัน^{๑๑๙} จัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มี โอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก^{๑๒๐} ทั้งนี้การประสานงาน คือ การทำหน้าที่ในการประสาน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้มีการแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนงานย่อย ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงาน ประสานสอดคล้องกัน และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน^{๑๒๑}

กล่าวโดยสรุป การประสานงาน (Coordination) คือ การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้งานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำให้งานซ้ำซ้อน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรนั้นอย่างสมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ หลักการสำคัญก็คือ ความร่วมมือ ซึ่ง จะมีความเข้าใจหรือมีการตกลงร่วมกัน มีการระดมความคิด วิธีการ เทคนิค การจัดหาทรัพยากรมา สนับสนุนการทำงานร่วมกัน เรื่องของจังหวะเวลา ผู้ที่ปฏิบัติงานมีความรับผิดชอบที่จะทำให้งาน เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด สอดคล้องกันอย่างเหมาะสม มีการสื่อสารที่ตรงกันอย่างรวดเร็วและ ราบรื่น รวมทั้งผู้ประสานจะสามารถทำให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมทำงานอย่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันตาม วัตถุประสงค์ของงานที่กำหนดไว้ การประสานงานแบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๑. การประสานงานภายในหน่วยงานหรือองค์กรเดียวกัน ซึ่งระบบที่จัดขึ้นสำหรับการประสานงานดำเนินการจัดแผนผังและกำหนดหน้าที่การงานที่ชัดเจน การจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การใช้วิธีการงบประมาณเป็นเครื่องมือในการควบคุมการปฏิบัติงานให้มีการประสานงานกัน การติดตามสอดส่องการปฏิบัติงานให้เสร็จตามกำหนด การจัดให้มีการประชุมเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน การจัดการฝึกอบรม การจัดให้มีหน่วยงานแนะนำปรึกษา การจัดให้มีการมอบอำนาจหน้าที่ การจัดให้มีการบำรุงขวัญเมื่อปฏิบัติงานหน้าที่ดีเพื่อ ใช้เป็นหลักในการให้ความร่วมมือและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

๒. การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานจัดให้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย การใช้คณะกรรมการผสมหรือคณะกรรมการกลางช่วยกลั่นกรองข้อมูลเพื่อขจัดความขัดแย้งและทำให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น การใช้วิธีงบประมาณจะสามารถช่วยพิจารณาแยกและป้องกันปัญหาเรื่องการทำงานซ้ำซ้อนได้ดี

ดังนั้น ทุกภาคส่วนของพระสงฆ์นักพัฒนา มีประสานงานกัน เพื่อให้การทำงานบรรลุและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ในการประสานงานที่ดีนั้นจะจัดให้ผู้ที่ทำงานร่วมกันมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ตรงกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีคุณภาพ การเลือกใช้การประสานงานจะคำนึงถึงวัตถุประสงค์และสถานการณ์รวมทั้งแก้ไขปัญหาอุปสรรค มีการวางแผนปฏิบัติงาน มีระบบการรายงาน การเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ทั้งยังประสานงานกับหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชน และมีหน่วยปฏิบัติงาน และหน่วยสนับสนุนการทำงานที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๔.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการประสานงาน)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	ทุกภาคส่วนของพระนักพัฒนาสามารถประสานงานกันภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังประสานงานกับหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนได้เช่นกัน	๒๒	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	มีรูปแบบการประสานงานที่ไม่ซับซ้อนเกินไปและมีความยืดหยุ่นสูง	๑๙	๑,๓,๔,๕,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๘,๑๙,๒๐,๒๒,๒๓,๒๔
๓	พระนักพัฒนา มีหน่วยปฏิบัติงาน และหน่วยสนับสนุนการทำงานที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๑๘	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๓,๒๔

ตารางที่ ๔.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการประสานงาน)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๔	การสื่อสารในทุกภาคของพระนักพัฒนาชัดเจน รวดเร็ว และไม่ยื้อนแย้ง อีกทั้งยังกระชับ ตรงประเด็น ไม่คลุมเครือ ทั้งในส่วนของการคำพูดและลายลักษณ์อักษร	๑๗	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๒,๒๓

๖) ด้านการรายงานผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการรายงานผล สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

การรายงานผลการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบถึงผลการปฏิบัติงาน^{๑๒๒} หรือรายงานความคืบหน้าของงาน รายงานความสำเร็จว่าอยู่ในระดับใด ล้มเหลวหรือได้ผลดีเกินคาด หรือปัญหาอุปสรรคที่พบ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนางาน ผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชาและพระสงฆ์นักพัฒนา ประชุมร่วมกันทุกเดือนเพื่อพิจารณาความก้าวหน้าในงาน พร้อมทั้งมีการทบทวนแก้ไขวัตถุประสงค์ให้ทันสมัย หรือทันต่อเหตุการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเร่งดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พระสงฆ์นักพัฒนากลุ่มไหนมีความสามารถอย่างไรให้ทำในสิ่งที่ถนัด แต่ทุกคนทุกท่านทราบวัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ร่วมกันก่อน ผู้ใต้บังคับบัญชาทำรายงานเสนอความก้าวหน้าของงานว่ามีงานอะไรบ้าง สำเร็จตามเป้าหมายและงานอะไรที่มีปัญหา ทำให้ผลงานที่ได้จริงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นำเอางานที่ผู้ปฏิบัติงานประเมินตนเองแล้วไม่เป็นไปตามเป้าหมายไปปรึกษาหารือกับผู้บังคับบัญชา เพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริงอย่างละเอียดและในทางลึก เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการทำงานขึ้นมาใหม่สำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติงานในรอบหน้า^{๑๒๓}

การงานผลมีความสำคัญมากต่อการดำเนินงานดังมีการจัดทำรายงานเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ การดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ของงาน การเงิน ค่าใช้จ่าย และประโยชน์ที่ได้รับ ตลอดจนปัญหา และอุปสรรคที่เกิด^{๑๒๔} การรายงานผลมีความเชื่อมโยงกับการประสานงานแบบ พรหมวิหารโมเดล ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนานี้ ควรรายงานใน ๔ เรื่องหลัก ๆ คือ ๑) เรื่องที่งานเดินไปได้อยู่

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตต์สินีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

แล้ว และการได้รับการพัฒนา ๒) เรื่องที่มีปัญหาที่ได้รับการแก้ไข ปรับปรุง ๓) เรื่องที่ประสบความสำเร็จแล้วและเผยแพร่ ๔) เรื่องที่มีผลประโยชน์ เพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงขององค์กร^{๑๒๕}

รายงานผลกิจกรรม ซึ่งทางที่ได้ทำลงไปในแต่ละปี โดยอาจจะเก็บเป็นแฟ้มประวัติการ สร้างของแต่ละปี เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการสร้างที่เข้มแข็ง รวมไปถึงการพัฒนาในระยะยาว^{๑๒๖} รายงานผลในการใช้จ่ายเงินงบประมาณ ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในแต่ละกิจกรรม โดยอาจจะจำแนกตามพื้นที่กับการประเมินผลจากการทำกิจกรรมมีความคุ้มค่าและได้ผลตอบรับเป็นเช่นไร ซึ่งอาจจะนำมาเปรียบเทียบกันให้เห็นถึงผลการดำเนินงาน รวมไปถึงการ กำหนดทิศทางในการดำเนินงานของต่อไป รายงานผล ภายหลังจากการทำกิจกรรม/งบประมาณเสร็จสิ้นแล้วจัดทำกรายงานผลการดำเนินงานในระยะยาวว่าทิศทางหรือแนวโน้มการดำเนินงานของ ในอนาคตเป็นเช่นไร เพื่อก่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างถูกต้องตามทิศทางที่กำหนด หรือ เมื่อผลการดำเนินงานมีปัญหาที่จะปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงานใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๑๒๗}

การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดี ร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย^{๑๒๘} มีการเสนอรายงานแบบเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานและเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย^{๑๒๙} การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงาน ประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร^{๑๓๐} รายงานผลที่ได้ปฏิบัติตามทั้งด้าน สำเร็จและบกพร่องให้ทราบและหาวิธีแก้ไข และข้อเสนอแนะ^{๑๓๑} รายงานผลแบบปริมาณได้ และแบบคุณภาพได้ แบบประเมิน คือ จำนวน ขนาด รูปร่างกิจกรรมต่าง ๆ แบบคุณภาพ คือ ความพึงพอใจ การสังเกต เป็นต้น^{๑๓๒} ผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจ เพราะอย่างน้อยเมื่อประชาชนได้ พบเห็นพระสงฆ์ที่ย่อมที่จะคำนึงถึงเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ฉะนั้นแล้วเรื่องจิตใจเป็นสิ่งสำคัญต่อ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางจิตใจ ส่วนทางด้านกายภาพหากเป็นไปได้ก็ประสานกับองค์กรที่ดูแล

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิมนต์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอมหามพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

รับผิดชอบโดยตรงโดยอาศัยเป็นกระบอกเสียงหรือสื่อกลางเท่าที่จำเป็นต่อฐานะปฏิบัติ ทั้งนี้ก็อยู่บนพื้นฐานความเหมาะสมไม่ก้าวก่ายอำนาจรัฐปกครองจนเกินความพอดีของสมณะสาธูป^{๑๓๓}

การรายงานผลการดำเนินงานถือว่าเป็นหัวใจหลักของการทำงานและถือว่าเป็นการแสดงถึงประสิทธิภาพแลประสิทธิผลในการทำงานดังนั้นพระนักพัฒนาจะเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานและสามารถสรุปผลการดำเนินงานนั้นและรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้บังคับบัญชาได้รับทราบ^{๑๓๔} เรื่องปัจจัย ๔ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายก็สามารถทำได้ แต่ให้อยู่ภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับโดยของที่ขาย เหลือจากทุกขั้นตอนแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ คือสิ่งที่นักพัฒนาปัจจุบันเรียนรู้ก่อนใคร^{๑๓๕}

การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง^{๑๓๖} เป็นกระบวนการและเทคนิคของการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาตามชั้นได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานโดยที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร ในองค์การอยู่ด้วย^{๑๓๗} บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา แนวทางการพัฒนาสังคมตามหลักแนวพุทธ อุปสรรคและผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักแนวพุทธ^{๑๓๘} ทั้งนี้สิ่งที่รายงาน คือ สภาพพื้นที่ สังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ภารกิจที่ปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรค ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข^{๑๓๙} หลังจากการดำเนินงานต่างแล้ว มีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้หน่วยงาน ให้ประชาชน ได้ทราบความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกิจการในองค์กรนั้น^{๑๔๐}

การรายงานเป็นสิ่งสำคัญเพราะมีการรายงานการใช้งบประมาณ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ปัญหา อุปสรรค ผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการ^{๑๔๑} การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไป

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมชั้น, รองเจ้าคณะอำเภอตากลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ต้นวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ในตัวด้วย^{๑๔๒} และการรายงาน คือ การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาได้รายงานมา การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย^{๑๔๓}

กล่าวโดยสรุป การรายงาน คือ การนำเสนอผลของการศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเรียบเรียง อย่างมีระเบียบแบบแผน การทำรายงานอาจทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ความยาวของรายงานขึ้นอยู่กับขอบเขตของหัวข้อรายงาน และระยะเวลาในการทำรายงาน ทั้งยังเป็นการการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของตนเอง ให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งมีวิธีการรายงาน ดังนี้ การรายงานด้วยวาจา เป็นการเสนอผลการดำเนินงานโดยการพูด การรายงานด้วยเอกสาร เป็นการเสนอผลการดำเนินงานโดยการเขียนเป็นเอกสารรายงาน และการรายงานด้วยสื่อเทคโนโลยี เป็นการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการเสนอผลการดำเนินงานการรายงานที่มีความน่าเชื่อถือและนิยมใช้กันอย่างหลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ

ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนามีกระบวนการและเทคนิคการรายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบถึง ผลการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ปัญหา อุปสรรค ผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ถึงผลการดำเนินงาน

ตารางที่ ๔.๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการรายงานผล)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	พระนักพัฒนาจำเป็นรายงานถึงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ทั้งปัญหา และข้อเสนอแนะ	๒๐	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๔
๒	นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป	๑๕	๓,๔,๕,๖,๑๐,๑๑,๑๒,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,
๓	มีการจัดทำรายงานเป็นลำดับขั้นตอนตลอดจนการประชาสัมพันธ์ แจ้งให้ประชาชนทราบ ถึงผลการดำเนินงาน	๑๘	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๔	การเสนอรายงานแบบเป็นลายลักษณ์อักษร	๑๖	๑,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๒,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๗) ด้านการจัดทำงบประมาณ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในด้านการจัดการองค์กร สามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

การจัดทำงบประมาณถือมีความสำคัญมาก เพราะในการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ล้วนใช้งบประมาณ ดังนั้นจึงมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อความการ และใช้งบประมาณให้คุ้มค่าที่สุด^{๑๔๔} มีระบบจัดการงบประมาณ ตั้งแต่การกำหนดแผน เพราะการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมซึ่งเท่ากับเป็นแผนงานเพื่อให้แผนกลยุทธ์บรรลุผลหรือเป็นการนำแผนกลยุทธ์ไปใช้นั่นเอง แผนดำเนินงานที่แยกเป็นแต่ละกิจกรรม ได้แก่ แผนการดำเนินงานส่งเสริม แผนการเงิน แผนทรัพยากรมนุษย์ และแผนอุปกรณ์ เป็นต้น^{๑๔๕}

งบประมาณก็มีความสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการใช้บริหารงานดั่งนั้น มีระบบจัดหาแหล่งทุน ระบบบริหารทุนต่อโครงการ มีคณะกรรมการบริหารงบประมาณ และสามารถตรวจสอบได้^{๑๔๖} การจัดระบบการงบประมาณของพระสงฆ์พัฒนาใช้หลักอคติ ๔ คือ

๑. ฉันทาคติ ไม่จัดการงบประมาณตามอำเภอใจ เพราะมีอัตตลักษณะต่างกัน
๒. โทสาคติ ไม่จัดการงบประมาณโดยใช้อารมณ์ คือการให้น้ำหนักงานว่ามุ่งเน้นขับเคลื่อนอะไร
๓. โมหาคติ ไม่จัดการงบประมาณโดยไม่มีแผน คือการบริหารการเงินตามแผนที่กำหนด
๔. ภยาคติ ไม่จัดการงบประมาณแบบเครือญาติอุปถัมภ์ เพราะจะทำให้องค์กรแตกแยก^{๑๔๗}

การจัดงบประมาณในที่ไม่มีองค์กรใดสนับสนุนงบประมาณหลัก ใช้วิธีในการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีภารกิจหรือเป้าหมายใกล้เคียงกับเป้าหมายของโดยในระยะเริ่มแรกนั้นใช้วิธีการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ก่อน โดยทางอาจจะขอสนับสนุนงบประมาณกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อนำมาจัดกิจกรรม ๑ โครงการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจ เพื่อของงบประมาณในการดำเนินงาน เมื่อมีงบประมาณการบริหารจัดการ มีความละเอียดรอบครอบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ รวมไปถึงการจัดทำรายงานการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละครั้ง ๑ พื้นที่ นำมาเปรียบเทียบกับผลประเมินต่าง ๆ ของการดำเนินงาน และนำมาเปิดเผยให้สาธารณชนรับทราบเพื่อความโปร่งใสในการทำงาน^{๑๔๘}

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตสึมนิววงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

การจัดการงบประมาณ ในกรณีมีองค์กรสนับสนุนงบประมาณเมื่อองค์กรต่าง ๆ สนับสนุนงบประมาณที่ตั้งโครงการและงบประมาณในการดำเนินงานไว้ โดยภายหลังจากการจัดกิจกรรมก็สรุปความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณกับกิจกรรมที่ทำ รวมไปถึงผลลัพธ์ที่ออกมากับการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนต่อไปด้วย เนื่องจากการจัดการงบประมาณที่จัดกิจกรรมนั้น อาจจะจำแนกเป็น ๑๐ หมวดหมู่ ซึ่งการคำนึงถึงความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณของแต่ละประเภท ต่างกันไป ดังนั้นจึงมีการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาเปรียบเทียบหาข้อสรุป เพื่อกำหนดทิศทาง ในการจัดการงบประมาณในการดำเนินงาน ในครั้งต่อไป เพื่อให้เกิดผลตามทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป แต่ทั้งนี้มีการจัดทำรายงานใช้จ่ายงบประมาณและนำมาเปิดเผยให้สาธารณชนได้รับทราบเพื่อความโปร่งใสทั้งยังสามารถนำมาสร้างได้อีกด้วย^{๑๔๙} และโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๑๕๐}

การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณ การเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม ทั้งนี้งบประมาณนั้นก็ได้รับการสนับสนุนกับหน่วยงานต่าง ๆ^{๑๕๑} มีการจัดการงบประมาณไปตามวัตถุประสงค์ของเนื้องาน และความจำเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม^{๑๕๒} ทำบัญชีรับจ่ายควบคุมการใช้จ่ายอย่างตรงไปตรงมาตามระบบการใช้จ่ายเงินนั้นมีการตรวจสอบงบประมาณ และผลของงานที่ได้ดำเนินการแล้วนั้น^{๑๕๓} พิจารณาว่างานอะไร ใช้งบประมาณหรือไม่ ถ้าจะใช้จะแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากที่ใด ระบบการจัดการงบประมาณ มีวิธีปฏิบัติตามหลักเพื่อสะดวกในการตรวจสอบได้ ประเมินการใช้งบประมาณนั้น ๆ คุ้มค่ากับการจัดสรรงบประมาณหรือไม่^{๑๕๔}

งบประมาณถือว่าเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับพระนักพัฒนาส่วนใหญ่จึงปลีกตัวทำงานโดยอิสระเพราะจะได้มาชงยากเกี่ยวกับเรื่องการจัดการงบประมาณที่เป็นระบบมากขึ้น ในเรื่องนี้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีความชำนาญโดยตรงมาให้คำแนะนำรูปแบบการจัดการงบประมาณที่ถูก เพราะทุกวันจัดการงบประมาณของพระองค์เป็นเรื่องใหญ่ เพราะงบประมาณที่ได้รับมาจากศรัทธา ไม่ได้มาจากหน่วยงานของรัฐ^{๑๕๕} สร้างความน่าเชื่อถือก่อน เมื่อสังคมเชื่อถือ ศรัทธา เดียวอะไร ๆ ก็ตามมาเองจุดสำคัญตัวพระองค์ที่เป็นนักพัฒนาเองนั้น มีศรัทธามากน้อยแค่ไหน ที่จะทำงานพัฒนา^{๑๕๖} การงบประมาณโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๑๕๗} เป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการวางแผนการ

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระครูศุกกิจจาภิณธ์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ทำบัญชีการควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการคลัง^{๑๕๘} พัฒนากฎหมายและระเบียบที่จำเป็น เสริมสร้างศักยภาพของบุคลากร ส่งเสริมการพัฒนาด้านภาษา ให้ความรู้ด้านงบประมาณในการพัฒนา^{๑๕๙}

ระบบการจัดการงบประมาณประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ การจัดทำงบประมาณ โดยดำเนินการดังนี้ จัดตั้งคณะทำงาน การกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการจัดเตรียมรายละเอียดงบประมาณของหน่วยต่าง ๆ การตรวจสอบรายละเอียดของแบบร่างงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ อาจอนุมัติโดยมีเงื่อนไขให้ปรับปรุงก่อน การบริหารงบประมาณให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกับองค์กร การติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณ^{๑๖๐} การเงินและงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญเพราะฉะนั้นมีการควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณ การทำบัญชี^{๑๖๑} มีการกำหนดงบประมาณ สอดคล้องกับปัจจัยในการทำงานในแผนงาน มีความเหมาะสมในงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ สามารถตรวจสอบได้ มีระยะเวลาดำเนินงานที่เหมาะสม ใช้จ่ายเงินตามโครงการต่าง ๆ ไม่ให้มีการใช้จ่ายเกิดความจำเป็น มีความยืดหยุ่นได้ตามความจำเป็น^{๑๖๒} และศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๑๖๓} หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงิน การบัญชีของหน่วยงานนั่นเอง^{๑๖๔}

กล่าวโดยสรุป งบประมาณมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน เพราะงบประมาณเป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้งบประมาณมีความสำคัญและมีประโยชน์ เพราะเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน ตามแผนงานและที่กำลังดำเนินงานและปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแผนงานที่วางไว้ เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นของหน่วยงาน ลดลง เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหน่วยงาน ถ้าหน่วยงานจัดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างถูกและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่หน่วยงานและสังคม โดยหน่วยงานพยายามใช้จ่ายและจัดสรรงบประมาณให้เกิดประสิทธิผลไปสู่โครงการที่จำเป็น เป็นโครงการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าของหน่วยงาน เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจาก ทรัพยากรหรืองบประมาณของหน่วยงานมีจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือ ในการจัดสรรทรัพยากรหรือใช้จ่ายเงินให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนในการใช้และจัดสรรเงิน งบประมาณไปในแต่ละด้าน และมีการวางแผนการปฏิบัติงานในการใช้จ่ายทรัพยากรนั้น ๆ ด้วย เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่เร็วที่สุด และใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด เป็นเครื่องมือกระจายทรัพยากร และเงินงบประมาณที่เป็นธรรม งบประมาณ สามารถใช้เป็น

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เครื่องมือในการจัดสรรงบประมาณที่เป็นธรรมไปสู่จุดที่มีความจำเป็นและทั่วถึงที่จะทำให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ งานและผลงานของหน่วยงาน เนื่องจากงบประมาณ เป็นที่รวมทั้งหมดของแผนงานและงานที่จะดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานสามารถใช้งบประมาณหรือเอกสารงบประมาณที่แสดงถึงงานต่าง ๆ ที่ทำเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

ดังนั้น พระสงฆ์นักพัฒนามีระบบจัดหาแหล่งทุน ระบบบริหารทุนต่อโครงการ มีคณะกรรมการบริหารงบประมาณ และสามารถตรวจสอบได้ ทั้งยังจัดตั้งคณะทำงานในการควบคุมการเบิกจ่ายงบประมาณ มีการแจกแจงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ใช้งบประมาณ ในขณะเดียวกันมีร่างแผนการใช้งบประมาณที่ชัดเจน ในการเบิกจ่ายทุกครั้งมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ติดตามประเมินผลในการใช้งบประมาณ และสิ่งสำคัญบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ตารางที่ ๔.๗ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง (ด้านการจัดทำงบประมาณ)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	จัดตั้งคณะทำงานในการควบคุมการเบิกจ่ายงบประมาณ และติดตามประเมินผลในการใช้งบประมาณ	๒๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	แจกแจงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ใช้งบประมาณ	๑๙	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔
๓	การเบิกจ่ายทุกครั้งมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร	๑๖	๒,๕,๖,๗,๙,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๒,๒๓,๒๔
๔	มีการวางแผนและบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด	๑๖	๑,๓,๔,๕,๘,๙,๑๐,๑๒,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓, ๒๔

๔.๒.๒ ปัจจัยด้านหลักพุทธธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

๑) ด้านการวางแผนด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักธัมมัญญตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

หลักการแห่งการพัฒนา รู้จักในการดูถึงความสามารถของบุคคล มีความรู้ความสามารถ ในหน้าที่ของแต่ละกลุ่มวางแผนให้เหมาะสมกับงาน โดยพิจารณาถึงหลักสำคัญ หลักความจำเป็น ต่อ การพัฒนานั้น ๆ^{๑๖๕} การรู้หลักความเป็นจริง หลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ที่ปฏิบัติ มีความรับผิดชอบ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์^{๑๖๖} รู้จักเหตุในเชิงที่ว่า ผู้นำรู้คิด วิเคราะห์ในบทบาท หน้าที่ที่ตนมี พึงทำการใด พึงรับผิดชอบอย่างไร เพื่อให้กิจการงานบรรลุถึงผลสำเร็จ รู้จักว่าสิ่งที่มี วิธีการหรือกระบวนการอย่างไร รู้จักว่าเรื่องนั้น ๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร รู้จักว่าสิ่งนั้น ๆ มีความสัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร รู้จักว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร ดังนั้น ผู้ที่รู้จัก วิเคราะห์หาเหตุของสถานการณ์ และมีความรับผิดชอบในขณะที่ปฏิบัติงานเป็นการวางแผนการ ดำเนินงาน ย่อมทำให้การทำหน้าที่บรรลุผลสำเร็จ^{๑๖๗} ให้ความรู้ ความเข้าใจในโครงการก่อน มีการ พิจารณาถึงข้อเท็จจริงว่าจะมีประโยชน์อย่างไร มีผลกระทบหรือไม่ และรู้จักวิเคราะห์ความเป็นจริงที่ เกิดขึ้น ทั้งหลักการและเหตุผล

การวางแผนหรือรู้จักเหตุ เป็นสิ่งสำคัญมากเป้นหัวใจสำคัญในการบริหาร และเป็น พื้นฐานในการบริหารงาน ที่จะทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมี คุณภาพ^{๑๖๘} การนำปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของพระสงฆ์พัฒนามาเป็นกรอบ ในการทำงาน หากไม่มีสร้างหรือกำหนดขึ้นมา เพราะจะเป็นเข็มทิศในการทำงาน และองค์กรจะมีความ เข้มแข็ง มีจุดเด่น^{๑๖๙} เมื่อรู้ที่มาของปัญหา รู้ถึงเป้าหมายที่วางไว้เพื่อในการเสริมสร้างงานของ แล้วสิ่งสำคัญมีการวางแผนโดยนำสาเหตุหรือที่มาของปัญหานั้นมาศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งใน ระยะแรกเริ่มมีการแบ่งงานในการลงการศึกษาปัญหาเหล่านั้นก่อนหรือถ้าปัญหาเกิดจากปัญหา ภายในของเองก็มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมถึงการเปิดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นส่วน หนึ่งในการวางแผนโดยไม่มีการปิดกั้นความคิดซึ่งอาจส่งผลให้มองปัญหาเหล่านั้นไม่รอบด้าน เมื่อรู้ถึง

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมุนี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตถ์สินีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ต้นตอของปัญหาแล้วก็มี การนำแผนงานที่ได้ศึกษาแล้วมาปรับใช้กับแต่ละปัญหาเพื่อหาข้อสรุปและนำปัญหาเหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับผลที่ได้^{๑๗๐}

การรู้จักเหตุ นั้น สิ่งสำคัญมีการคิดตรอง รู้ถึงที่มาของปัญหาของชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นแต่ละชุมชนมีความการหรือมีปัญหาที่แตกต่างกัน ดังนั้นมีการสำรวจ สอบถาม และเข้าถึงประชาชนภายในชุมชนเป็นอย่างดีเสียก่อน มิฉะนั้นการไม่รู้จักที่มาของปัญหาภายในชุมชนอาจจะเกิดปัญหาของกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวก็ได้ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ปัญหาภายในชุมชนการอยากให้แก้ไขอย่างเร่งด่วนซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการสูญเสียต้นทุนต่างๆ ไปจำนวนมาก โดยไม่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อเรารู้ปัญหาของชุมชนที่การให้แก้ไขพัฒนาแล้วก็สามารถที่จะเริ่มวางแผน รวมไปถึงการกำหนดหน้าที่เกี่ยวข้องของ เพื่อให้สอดคล้อง กับความสามารถของแต่ละคนใน ทั้งยังเป็นการนำความสามารถของแต่ละบุคคลนำมาพัฒนาคุณภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดี^{๑๗๑}

รู้เหตุแห่งความเสื่อมความเจริญ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้ระเบียบแบบแผนที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน จะรู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้กฎกติกาเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๑๗๒} การรู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิด จะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข แต่ถ้ากระทำอีกอย่างหนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ เช่น ถ้าหมั่นขยันศึกษาเล่าเรียนก็จะได้รับความรู้ความเข้าใจวิชาการต่าง ๆ เมื่อถึงเวลาสอบก็จะสามารถสอบได้คะแนนดี เป็นต้น^{๑๗๓} เมื่อรู้ที่มาของปัญหา รู้ถึงเป้าหมายที่วางไว้เพื่อในการเสริมสร้างงานของแล้วสิ่งสำคัญมีการวางแผนโดยนำสาเหตุหรือที่มาของปัญหานั้นมาศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งในระยะแรกเริ่มมีการแบ่งงานในการลงศึกษาปัญหาเหล่านั้นก่อนหรือถ้าปัญหาเกิดจากปัญหาภายในของเองก็มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดร่วมไปถึงการเปิดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนโดยไม่มีการปิดกั้นความคิดซึ่งอาจส่งผลให้มองปัญหาเหล่านั้นไม่รอบด้าน เมื่อรู้ถึงต้นตอของปัญหาแล้วก็มี การนำแผนงานที่ได้ศึกษาแล้วมาปรับใช้กับแต่ละปัญหาเพื่อหาข้อสรุปและนำปัญหาเหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับผลที่ได้^{๑๗๔} หลักการบริหารงานว่าขณะนี้เราทำหน้าที่อะไรทำความเข้าใจเสียก่อนให้ชัดเจน รู้งานที่จะรับผิดชอบที่ดำเนินการ รู้หน้าที่ว่าเรามีหน้าที่อะไรจะทำอะไรและให้ดำเนินการตามหน้าที่นั้นให้ดีและไม่เก้กำร่ายหน้าที่คนอื่นจนทำเสียหาย เป็นต้น^{๑๗๕} รู้ต้นเหตุของปัญหาเสียก่อนว่างานที่จะทำนั้น มีสาเหตุมาจากอะไร จากใคร หรือจากส่วนไหน เช่น ด้านประกอบอาชีพของ

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ พระศรีศรัทธาญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอัคร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ประชาชน จะรู้ว่าเหตุแห่งความยากจนคืออะไร จากทุนไม่เพียงพอ จากการใช้จ่ายหรืออย่างไร การเข้าถึงต้นตอของปัญหา การเข้าถึงสภาพปัญหา การพัฒนาของปัญหา^{๑๗๖} การรู้จักเหตุ หมายถึง รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ การเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นสิ่งที่ตระหนักอย่างยิ่งในการดำเนินงานทั้งหลาย โดยเฉพาะการจัดสรรหน้าที่ต่าง ๆ^{๑๗๗}

พระนักพัฒนาที่ดีจะมีหลักการในการทำงาน รู้และเข้าใจในงานและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายและสามารถประยุกต์หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างลงตัวและสามารถเข้าถึงเหตุหรือต้นตอของปัญหาและแก้ไขปัญหาในการทำงานได้อย่างมีเหตุผล^{๑๗๘} อธิบายได้ ตอบปัญหาเหล่านี้ได้ (รู้หรือศึกษามา) ว่า ทำไม จึงจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ จะไม่ทำอย่างนั้น อย่างนั้น ได้อย่างไร จะทำอย่างนี้ได้ได้อย่างไร สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ทำไปแล้ว มีความหมายว่าอย่างไรทำไปแล้วทำไมถึงได้ เกิดเหตุผลเช่นนี้ สิ่งเหล่านี้คือ สิ่งที่ทำทนายผู้หวังฟื้นฟูสถาบันสงฆ์ยิ่งนัก^{๑๗๙} ความเป็นผู้รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยรู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น ชาวพุทธรู้ว่าหลักธรรมเพื่อการสร้างตนให้มีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือหลักการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบคืออะไร มีอะไรบ้าง ผู้นำประเทศทราบถึงหลักการปกครองประเทศที่ดีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะกระทำเหตุนี้ ๆ หรือกระทำตามหลักการนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่มุ่งหมายหรือการนั้น ๆ เป็นต้น ตลอดจนจนถึงขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีจิตเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ^{๑๘๐}

รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งตนมีหน้าที่ ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการให้สิ่งนั้นบรรลุผลสำเร็จ จำเป็นรู้หลักการ ที่จะเป็เหตุให้สิ่ง ๆ นั้นประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย การแข่งขันที่รุนแรงในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าความรู้ คือ ปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาบุคคลและองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ หลักพุทธธรรมข้อนี้สอนให้เราพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อเป็นฐานไปสู่ความสำเร็จ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งความรู้ในตัว และความรู้ที่ชัดแจ้ง ตั้งแต่การแสวงหาความรู้) การสร้างความรู้การจัดเก็บความรู้ และการถ่ายโอนเผยแพร่ความรู้ การรู้หลักรู้จักเหตุว่าความรู้เป็นหลักการสำคัญ ในการพัฒนาตนและองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จจึงเป็นหลักการขั้นแรกที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาในขั้นต่อไป^{๑๘๑} หมั่นขยันศึกษาเล่าเรียนก็จะได้รับความรู้ความเข้าใจวิชาการต่าง ๆ เมื่อถึงเวลาสอบก็จะทำได้ดี^{๑๘๒} การที่จะเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน พระสงฆ์จะประยุกต์ใช้ หลักอัมมัญญาตา ดังนี้ จะรู้ว่าการทำงานด้านการพัฒนามีหลักการ

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม , ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ พระครูนิวริฐธรรมชั้นธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอตากลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันตคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิชโรโสภิต, วัดอัมพพาราม ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

อย่างไร งานที่จะทำอะไร และทำอะไร หน้าทีจะทำคืออะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร จะสร้างความเข้มแข็งของได้อย่างไร^{๑๘๓}

การรู้จักเหตุ คือ รู้หลักนี้ รู้เหตุ บางทีอาจจะรู้ก่อนหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าทำไปก่อนแล้วมีผลเกิดขึ้นมาไม่ดีก็กลับมามองที่เหตุก่อนว่าทำไมถึงเกิดผลอย่างนี้ โดยการวิเคราะห์ตลอด อย่างวิธีการประเมินถ้าออกมาไม่ดี ทำไมเป็นอย่างนี้ เราก็มองกลับไปมองที่สาเหตุว่าทำไมเป็นอย่างนี้ จะตามไปดูพยายามจะทำอย่างนี้ บางอย่างถ้าเรารู้เหตุซะก่อนมันก็ดี บางทีมันไม่รู้ว่าจะทำไมมันออกมาเป็นแบบนี้เรากลับไปมองหามัน เพื่อเข้าไปแก้ไขได้ตรงจุด^{๑๘๔} ศึกษาวิธีการที่จะดำเนินการสั่งการตามที่การ ด้วยวิธีที่ถูก เช่น รู้จักวางแผนในการพัฒนาของกับส่วนราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้รู้จักปัจจัยและหลักการในการดำเนินการต่าง ๆ ในการบริหารจัดการที่ดี และรู้จักวางแผนด้วย^{๑๘๕} ผู้นำที่ดีมีการวางแผนโดยใช้ปัญญารู้เหตุแห่งความเสื่อมความเจริญ รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้งาน รู้ระเบียบแบบแผนได้อย่างถูกต้อง เพื่อใช้ในกระบวนการวางแผนการทำงาน รู้หลักการและแบบแผน ประกอบการพิจารณาในการทำงาน แล้วตั้งตนอยู่ในหลักการอย่างชัดเจน และถูกตามหลักธัมมัญญา ผู้นำนั้นก็จะสามารถนำพาหมู่คณะ หรือสังคมไปสู่ความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า^{๑๘๖} จะทำหน้าที่อะไรก็ตามรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ ถึงกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหน้าที่รับผิดชอบของตน โดยรู้ว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ และจำให้มีความสุขแก่ผู้ใต้ปกครองได้อย่างไร และให้การช่วยเหลือตั้งตนอยู่ในหลักการนั้น^{๑๘๗}

กล่าวโดยสรุป การวางแผน หมายถึง กระบวนการที่องค์กรหรือหน่วยงานดำเนินการ เพื่อให้ได้ผลที่การในอนาคต โดยการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกวิธีทำงานที่ดีที่สุดมีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้บรรลุผลตามที่การภายในเวลาที่กำหนด และเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดจนสามารถปรับปรุงแก้ไขได้อยู่เสมอ เมื่อสงฆ์นักพัฒนามาประยุกต์ใช้กับหลักสัพพริสธรรม จะทำให้พระสงฆ์นักพัฒนามีการวางแผนอย่างสมเหตุสมผล เข้าใจถึงสภาพของชุมชนและท้องถิ่นว่าจุดใด คือ สิ่งที่เป็นปัญหา ทั้งยังจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ว่าสิ่งใดแก้ไขก่อนหลัง และสิ่งใดที่มิใช่ปัญหาแต่เป็นสิ่งที่การทั้งนี้ พระนักพัฒนากำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้ หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน แผนงานนั้นมีความชัดเจน มีหลักการในการทำงาน รู้และเข้าใจในงานและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายและสามารถประยุกต์หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างลงตัวและสามารถเข้าถึงเหตุหรือต้นตอของปัญหาและแก้ไขปัญหาในการทำงานได้อย่างมีเหตุผล

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๘ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา
(ด้านการวางแผนด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอัมมัญญาตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	ตระหนักถึงสภาพของชุมชนและท้องถิ่น ว่า จุดใด คือสิ่งที่ เป็นปัญหา จัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา สิ่งใดแก้ไขก่อนหลัง และสิ่งใดที่มีไขปัญหาแต่เป็นสิ่งที่ การการพัฒนา	๒๒	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐, ๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	มีการวางแผนร่วมกันของสมาชิกใน	๑๙	๑,๓,๔,๕,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓, ๑๔,๑๕,๑๖,๑๘,๑๙,๒๐,๒๒,๒๓,๒๔
๓	กำหนดแผนงานที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะ กลาง และระยะยาว	๑๘	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๑๐,๑๑,๑๓, ๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๓, ๒๔

๒) ด้านการจัดองค์การด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอัมมัญญาตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปริยธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

การพัฒนาในด้านต่างๆ ให้บรรลุผลว่า การขับเคลื่อนด้วยการให้ความรู้ ทดลอง และลงปฏิบัติ หาข้อบกพร่อง และนำบทสรุปเพื่อแก้ไขจัดทำแผนผังการบริหารงาน โดยมุ่งประสิทธิผลของการพัฒนามากที่สุด^{๑๘๘} การรู้ความหมาย ความมุ่งหมาย ประโยชน์ คือรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำซึ่งสามารถก่อให้เกิดผลได้จริง^{๑๘๙} การรู้จักผลในเชิงที่ว่า คือ การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน เช่น รู้ว่าประพฤติดตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างไร และรู้จักที่จะแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง และผู้อื่น เพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ

การรู้จักผลนั้นผู้นำยึดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ สามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากการดำเนินงานต่างๆ อย่างถูก รู้จักและเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายของหลักสูตร ตัวอย่างการรู้จักผล รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสีย รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีแก่ใคร ผลเสียแก่ใคร รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียมากน้อยเพียงใด รู้จักว่า จะทำสิ่งใดจะมีเป้าหมาย ดังนั้น ผู้ที่รู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ ย่อมเข้าถึงผลทั้งหลายที่มีแต่เหตุ

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

การกระทำที่รู้จักความหมายและความมุ่งหมายของหลักการในการปฏิบัติงาน รู้จักและเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น ย่อมสามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างถูก^{๑๙๐} ให้ความรู้ถึงผลประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อสังคม และประเทศ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคง และมีการวางแผนการทำงานที่ดี มีเป้าหมายชัดเจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมาย นักพัฒนาผู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ เพราะทำให้องค์กรมีความเข้มแข็ง มีบุคลากรที่มีความสามารถให้เกียรติซึ่งกันและกัน รู้จักใช้ผล ทำให้คนเป็นคนดี มีระเบียบวินัย และมีความรับผิดชอบ ตามหลักการครองตน ครองคน ครองงาน^{๑๙๑}

การกำหนดผลสำเร็จของพระสงฆ์นักพัฒนา จะทำให้มีการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ ถือเป็นผลที่เกิดจากการนำปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์มาประพฤติปฏิบัติ^{๑๙๒} บทบาทขององค์การ รวมไปถึงเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ พันธกิจขององค์การ โดยคำนึงถึงผลการจัดองค์กรในระยะยาวว่าสามารถจัดองค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การนี้ขึ้นมา ทั้งยังกำหนดตำแหน่งงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการจัดองค์กรเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ครอบคลุมไปถึงการทำงานในทุกด้านจึงเป็นการมององค์การให้รวมไปถึงผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย^{๑๙๓} ทั้งยังมีการกำหนดเป้าหมายว่าเป้าหมายมีลักษณะหรือรูปแบบเช่นไร โดยเป้าหมายการกำหนดผลทั้งในระยะสั้น กลาง ยาว ไว้ด้วย เพื่อเป็นการวางแผนการพัฒนาให้ถูกจุด รวมไปถึงการวิเคราะห์ ผลการทำงานทุกครั้งเมื่อเสร็จภารกิจ ซึ่ง มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง เมื่อแผนการดำเนินงานไม่เป็นไปตามกำหนดก็มีการปรับแผนใหม่ รวมไปถึงการนำไปกับกลุ่มเป้าหมายเดิม และกลุ่มเป้าหมายใหม่ จึงนำมาเปรียบเทียบหาข้อสรุปในระยะต่อไป^{๑๙๔} และรู้จักผลที่เป็นมาแต่เหตุ หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง และรู้ความมุ่งหมาย จะรู้จักจุดหมาย หรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์องค์การว่าจะไปทางไหนเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น^{๑๙๕}

เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น^{๑๙๖} การจัดองค์กร ปรับรูปแบบให้มีความยืดหยุ่น ลดลำดับขั้นการบังคับบัญชาให้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้ มีความคล่องตัว เหมาะสมกับสภาวะทางการทำงานในแต่ละพื้นที่

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตส์สินีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ชุมชน^{๑๙๗} รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นในวันหน้าและมีเป้าหมายในการที่จะให้ของพระสงฆ์ที่จะพัฒนาร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์อันเดียวกันโดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเข้าไว้^{๑๙๘} เป้าหมายเชิงบุคคล จะรู้ว่าบุคคลที่จะทำงานร่วมกันเฉพาะตัวบุคคลมีเป้าหมายในชีวิต มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิตคืออะไร สรุปคือ เป้าหมายแบบสร้างความสุขทั้งบุคคลได้และส่วนรวมได้^{๑๙๙}

การรู้จักผล หมายถึง มีเป้าหมายชัดเจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์ นักพัฒนา^{๒๐๐} ในการทำงานที่จะประสบผลสำเร็จนั้นจะเป็นในทางโลกหรือทางธรรม ผู้ทำงานจะกำหนดเป้าหมายในการทำงานให้ชัดเจน การทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาก็กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน การมีเป้าหมายที่ชัดเจนจะเป็นเหตุผลทำงานประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น และการเลือกกลุ่มเป้าหมายในการทำงานก็มีความสำคัญต่อความสำเร็จของงานเช่นเดียวกัน^{๒๐๑} ถ้าไม่มีการสื่อสารที่มีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ซึ่งกันและกันในแนวราบ ระหว่างพระสงฆ์ และ ฆราวาส กลุ่มชน หรือ องค์กรชาวบ้าน เพื่อการเปลี่ยนแปลงก็จะมีวันเกิดขึ้นจริง ๆ การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน และได้ลงมือปฏิบัติจริงเท่านั้น การเรียนรู้จากการฟังกฎระเบียบ ธรรมะ มันจึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเท่านั้น สิ่งที่เกิดขึ้นได้ก็คือลงมือทำจริง ๆ ครับ^{๒๐๒} การรู้จักผลได้ทราบถึงเหตุก่อน ซึ่งถือได้ว่าการคาดการณ์ผลได้นั้นจะรู้สาเหตุที่ก่อให้เกิดผลนั้น ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ที่เหี่ยวเฉาเพราะขาดน้ำนั้น เหตุก็คือต้นไม้ไม่รับน้ำในการหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้น ผลที่ได้จึงทำให้ต้นไม้เหี่ยวเฉาลง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าระหว่างเหตุกับผลนี้ นับว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่คนละเงื่อนไขกัน เมื่อกล่าวถึงข้อหนึ่งก็กระเทือนถึงอีกข้อหนึ่ง เหตุกับผลจึงเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เหตุอย่างไร ผลก็อย่างนั้น^{๒๐๓}

การรู้ความหมายและความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนกำลังปฏิบัติ กล่าวคือ เข้าใจวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กร การจัดการความรู้ การพัฒนาบุคคลและกลุ่มคน และการพัฒนาองค์กร เป็นกลยุทธ์ที่มีวัตถุประสงค์ให้องค์กรพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ จึงมีความจำเป็นเข้าใจว่าจุดมุ่งหมายขององค์กรคืออะไร จุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการนำกลยุทธ์ต่างๆ มาพัฒนาองค์กรก็เพื่อให้องค์กรเกิดผลลัพธ์ ที่ดีอันได้แก่ ผลกำไร ความพึงพอใจของลูกค้า เป็นต้น จึงตระหนักว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาปฏิบัติล้วนเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้องค์กรเปลี่ยนแปลงไปสู่วิสัยทัศน์^{๒๐๔} เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นใช้หลักการและเหตุผลมาพิจารณา เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ รู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น^{๒๐๕}

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณ, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมชั้นตรี, รองเจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา คือ กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน กำหนดวิธีการ ดำเนินงานให้นำไปสู่เป้าหมาย ผลที่ได้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนด^{๒๐๖} ผู้รู้จักผล หรือ เป็นผู้รู้จักถึงจุดมุ่งหมาย คือความสามารถของผู้นำในการคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะตามมาจากการกระทำ ทั้งนี้อาจมีทั้งผลดีและไม่ดีก็ได้ และมันจะมีผลหรือส่งผลต่อการตัดสินใจในการกระทำนั้นด้วย ในการกระทำบางสิ่งบางอย่างถ้าเป็นงานที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมในพื้นที่ เราก็เลือกที่ทำได้แม้จะลงทุนมากก็ตาม เราก็จำเป็นต้องทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม^{๒๐๗} รู้จักผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ขององค์กรเพื่อให้การดำเนินงาน จุดมุ่งหมาย และทิศทางขององค์กรมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน ไม่ออกนอกกรอบที่วางไว้^{๒๐๘} การจัดการ องค์กรนั้นรู้ถึงผลต่าง ๆ รู้เป้าหมาย เพื่อที่ดำเนินงานได้ตรงตามที่กำหนดไว้ และสามารถคาดการณ์ และวางแผนในการทำงาน รวมทั้งการแก้ไข การพัฒนาตนเองและสังคมได้โดยการใช้หลักการนี้ ผู้นำ ก็จะเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองทุกอย่างทะลุปรุโปร่ง สามารถนำพาหมู่คณะหรือมวลชน และองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้^{๒๐๙} รู้จุดมุ่งหมายที่ตนกระทำว่ามีจุดมุ่งหมาย อะไร บรรณานอะไร มีเป้าหมายชัดเจน เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะใช้หลัก เหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น^{๒๑๐} จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยสรุปเป็น แผนภาพ ดังนี้

กล่าวโดยสรุป ในการจัดการองค์กรขององค์กร ได้กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ อย่างชัดเจน กำหนดวิธีการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย สามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากการ ดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูก การนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาระบบงาน สามารถนำไปใช้ได้ เนื่องจากการจัดระบบเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใด บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นรูปแบบหนึ่งของการแก้ปัญหาเชิงตรรกะ เช่นเดียวกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีการระบุความการหรือกำหนดปัญหา ค้นหาคำตอบหรือ วิธีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำการเลือกคำตอบ ทางเลือกหรือวิธีการต่าง ๆ แล้วนำไปใช้จนได้ผลลัพธ์ที่ คาดหวัง โดยผลลัพธ์ที่ได้มีการประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขตามที่กำหนดไว้ในส่วนต่าง ๆ ของ ระบบ จนได้รับผลตามความการอย่างครบถ้วน ซึ่งเมื่อพิจารณาขั้นตอนเหล่านี้เปรียบเทียบกับรูปแบบ การแก้ปัญหาทั่วไปที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น จะเห็นได้ว่าวิธีการเชิงระบบเป็นรูปแบบหนึ่งของ กระบวนการแก้ปัญหา จากคุณลักษณะต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาหากรู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่าง รอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ การกระทำต่าง ๆ ที่รู้จักความหมาย ความมุ่งหมายของหลักการ และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น จะทำให้ระบบมีประโยชน์และเหมาะสมสำหรับ

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

นำมาประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐาน และการพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ ๔.๙ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา (ด้านการจัดองค์การด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอรรถัตถ์มุตตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	๒๐	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๔
๒	กำหนดวิธีการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย	๑๖	๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๒๐,๒๓
๓	การดำเนินงานทุกครั้งก่อให้เกิดประโยชน์	๑๙	๑,๓,๔,๕,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๘,๑๙,๒๐,๒๒,๒๓,๒๔

๓) ด้านการจักหาบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัตถ์มุตตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

การบริหารบุคคลนั้นเข้าใจในสถานะของบุคคลให้รู้จักหน้าที่แห่งการปฏิบัติตน วางแผนผู้ร่วมงานการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบุคคล ความสามารถ มอบหมายงานในการทำงานให้กับบุคคล โดยคำนึงถึงคุณภาพของบุคลากรที่จะไปทำงานส่วนนั้นด้วยว่า เหมาะสมหรือไม่ มีความสามารถเพียงพอหรือไม่^{๒๑๑} รู้จักว่า อยู่ในฐานะ ภาวะกำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรมสามารถประเมินตนเองได้ในกัลกัธรรม ประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุง^{๒๑๒} ผู้รู้การได้เป็นอย่างดี การตรงต่อเวลา และการแบ่งเวลาจัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับตัวเองไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การตื่น การนอนหลับ^{๒๑๓} รู้จักจุดเด่นและจุดด้อย มีความรู้ความเข้าใจในตนเอง ที่จะเข้ามาดำเนินงานกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานบุคคล มีความสมดุลในสองด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถ และด้านคุณธรรมจริยธรรม มีแนวทางในการบริหารแบบผสมผสาน อันจะเป็นส่วนส่งเสริมการใช้ความรู้ ความสามารถของบุคลากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ก็เป็นเครื่องควบคุมยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ให้บุคคลใช้ความรู้ความสามารถ

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตถ์สิมมิงค์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ไปในทางที่ผิด หรือใช้แบบสุดโต่งเกินความพอดี ซึ่งจะส่งผลเสียต่อตนเองและองค์กรตลอดจนสังคมโดยรวมในอนาคตได้^{๒๑๔} อัตลักษณ์ขององค์กร คือ

๑) พระสงฆ์ ประกอบด้วย พระภิกษุที่มีจิตอาสา มีศีลาจริยวัตรตรงดงาม สำรวม ยึดมั่นในพระธรรมวินัย เสียสละเพื่อส่วนรวม

๒) ความสามัคคี มีความหลากหลายในหน่วยงาน แต่มีเอกภาพในการทำงาน โดยใช้หลักการบริหารนิยธรรมเป็นอัตลักษณ์องค์กร

๓) การสร้าง โดยยึดหลัก พรหมวิหารโมเดล^{๒๑๕}

การบริหารงานบุคคล อาศัยการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ของบุคคลในหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ เนื่องจากในยุคสมัยโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่เปิดเสรีไร้ขอบเขต ดังนั้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงความรู้ ความสามารถ ของบุคลากรแต่ละคนจึงมีความรู้ ความสามารถ ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ อาศัยการ พุดคุยเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้กรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งยังมีความคิดหลากหลายและมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำมากเท่าไร สะท้อนถึงปัญหาในหลากหลายรูปแบบที่เราวางแผนและแก้ปัญหาในในระดับหนึ่งก่อนจนสามารถที่จะนำหลักการรู้จัก ตน รู้ถึงความสามารถที่แท้จริงของตนเอง มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทที่เป็นอยู่ เพื่อสร้าง ที่เข้มแข็ง เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่ผ่านการแก้ปัญหาภายในมาแล้วจะส่งผลให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผล ได้เป็นอย่างดี^{๒๑๖} ภายหลังจากการสำรวจถึงปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนแล้วนั้น ก็มีการ ประเมินถึงศักยภาพของ ที่เข้ามาดำเนินงาน กิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ว่ามีศักยภาพ เพียงพอและเป็นไปตามแผนที่ได้ตั้งไว้หรือไม่รวมทั้งการสำรวจถึงกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ที่ในการ ดำเนินกิจกรรมเพื่อเป็นการประเมินตนเองในระดับหนึ่งก่อน รวมทั้งยังช่วยในการแก้ไขปัญหาที่ทาง ไม่ได้เตรียมการในเรื่องภายในของตนเองก่อน มิฉะนั้น ถ้าไม่รู้จักตนเองดีแล้วก็ไม่สามารถที่จะช่วย ผู้อื่นได้อย่างแน่แท้ ซึ่งทางมีการจัดอบรมหรือพัฒนาบุคคลภายในด้วยโดยอาจจะนำบุคคลภายนอก หรือ ภายในที่มีคุณสมบัติเพียงพอในเรื่องการพัฒนาคนมาช่วยในเรื่องนี้ได้เพื่อเป็นการสร้างความ เข้าใจในการดำเนินงานของ รวมไปถึงการสร้างคนที่มีศักยภาพในหลากหลายด้านอีกด้วย^{๒๑๗}

ในขณะที่เดียวกันเรารู้จักตนเอง ปัญญา ภูมิธรรม รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถ อย่างไร และรู้จักพัฒนาตนเอง รู้แนวทางการดำเนินชีวิตของตนโดยการยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำมาปฏิบัติและส่งเสริมให้ตนและคนรอบข้างอยู่อย่างมีความสุขได้^{๒๑๘} ความเป็นผู้รู้จักตน คือ

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุดร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

รู้จักตนเองโดยฐานะ ภาวะ เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่น ๆ มีศรัทธา ศील สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บทพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๒๑๙} และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน อาศัยการทำงานร่วมกันเป็นตัวชี้วัดในเบื้องต้น เนื่องจากพฤติกรรมของแต่ละบุคคลค่อนข้างซับซ้อน จึงมองจากกิจกรรมต่าง ๆ ในเบื้องต้นก่อน จึงค่อยขยับมามองเป็นรายละเอียดถึงการทำงานที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล โดยในระยะนี้ก็อาจจะลองมอบหมายงานในระยะง่าย ๆ ให้ทดลองทำก่อนเมื่อมีความเหมาะสมหรือไม่ จึงมาปรับและพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมกับงานจนถึงระดับความชำนาญต่อไป^{๒๒๐} การรู้จักตนโดยรู้ภาวะของตนเองว่าเราอยู่ในฐานะเช่นไรและสถานการณ์รับผิดชอบของตนเอง ความรู้ความสามารถของตนเอง ความพร้อมที่จะทำงาน เมื่อทุกสิ่งพร้อมการทำงานก็จะดำเนินไปด้วยดี ในที่สุด^{๒๒๑}

หลักการรู้จักตน คือ ตัวผู้ปฏิบัติจะเข้าใจตนเองได้ดีพอก่อน รู้ตัวเองว่า องค์กรความรู้เป็นอย่างไร ในการทำงาน เรามีความขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม หาประสบการณ์เพิ่มเติมได้ดีพอหรือไม่ ดี รู้ความว่า ความถนัดทักษะของเราคืออะไร ? เช่น เราถนัดประชาสัมพันธ์ ก็รู้ว่า หน้าที่ที่เราจะทำคือการประชาสัมพันธ์หรืออื่นๆ ไกล่เคียง ไม่จะไปทำในสิ่งไม่ถนัดหรือไม่ชอบเพราะจะเป็นผลร้ายมากกว่า รู้ตัวเองว่า การทำงานแบบต่อเนื่อง ระยะยาวเรามีมากพอหรือไม่เพราะการทำอาศัยการทำงานแบบระยะยาวจึงจะเห็นผล^{๒๒๒} และรู้ภาวะ สถานะ คุณสมบัติ ความพร้อม ความถนัดของพระภิกษุผู้ร่วมนั้น ๆ จะประกอบด้วยสติปัญญาความสามารถการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์ นักพัฒนา^{๒๒๓}

การรู้จักตัวตนที่สำคัญ พระนักพัฒนาที่ดีจะเข้าใจถึงสภาวะของตัวเองเข้าใจถึงสถานะของตัวเองคุณสมบัติตัวเอง ว่ามีความพร้อมมีความสามารถและมีสติ ปัญญามากน้อยแค่ไหนในการเสริมสร้างให้เข้มแข็งพระนักพัฒนาจะมีศักยภาพ มีวุฒิภาวะ มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเช่นเดียวกัน^{๒๒๔} เรามีพระนักพัฒนาที่ทำงานกันมาอย่างยาวนาน ไม่น้อยที่ไปอยู่ตามชนบท มีรูปแบบบริหาร พอเพียงด้วยธรรมที่เป็นต้นแบบระดับประเทศตั้งมากมาย แต่ สังคมไม่ได้รับทราบ ตลอดจนไม่มีการสานต่อกับพระรุ่นใหม่ที่ท่านมักจะเข้ามาศึกษาในตัวเมือง ให้มีจิตสำนึกกลับไปทดแทนคุณแผ่นดินของตน หรือ หลับไปสานงานต่อ กับพระนักพัฒนารุ่นพี่ รุ่นพ่อ พระบางรูปเป็นสายปฏิบัติ ดูเหมือนจะไม่สนใจกับปัญหาของสังคมเท่าไร อันนี้ท่านน่าจะทำอย่างไรท่านน่าจะรู้ดี^{๒๒๕} การรู้ตนในแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ก็คือ การรู้หลักความเจริญอย่างประเสริฐหลักความเจริญของอารยชนตามคุณธรรมที่เรียกว่า อารยวัฑฒิ ๕ ดังต่อไปนี้

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณธ์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอมพรหมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมจันทร์, รองเจ้าคณะอำเภอดากลาส, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๑) ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นในพระรัตนตรัย ในหลักแห่งความเจริญความดีความงามอันมีเหตุผล

๒) ศิล ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต

๓) สุตะ การเล่าเรียน สดับฟัง ศึกษาหาความรู้

๔) จาคะ การเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟัง และร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว

๕) ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล คือ รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง^{๒๒๖}

รู้ตามความเป็นจริงว่า ตนมีฐานะ ความรู้ ความสามารถ ความถนัด มีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร ซึ่งกำหนดบทบาทให้เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของตน ตลอดจนปรับปรุงและพัฒนาตนให้มีศักยภาพสูงขึ้น เครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้เรารู้จักตนได้มากขึ้น คือ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเองโดยพิจารณาทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก หรือจากการประเมินความสามารถรายบุคคล^{๒๒๗} ประพฤติตนให้เหมาะสมกับสถานะของตน เมื่อรู้ว่าบกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๒๒๘} ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ๆ คือ พระสงฆ์จะรู้ว่า ภาวะของสังคมเป็นอย่างไร สถานะของตนเองคืออะไร คุณสมบัติของตนคืออะไร มีความสอดคล้องกับงานหรือไม่มีความพร้อมและความถนัดที่จะทำงานนี้มากน้อยเพียงใด มีความรู้ ความสามารถและสติปัญญาที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ๆ เพียงใด^{๒๒๙} การรู้จักตนเป็นการรู้ถึงความ สามารถ ของตนว่าไหวไหม ซึ่งมีการประเมินตนเองเหมือนกัน ถ้าจะทำอะไรสักอย่างถ้าเราไม่รู้ตนเองก็ทำยากนะ เราบริหารความเสี่ยงเอา ตัวอย่างเช่น คนทำธุรกิจก็ดูกำลังตนเอง และการู้หนั้มาก็ดูกำลังในการใช้หนั้ด้วย^{๒๓๐} หน้าที่และบทบาทของคนเราเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะบ่งบอกถึงสถานะความรู้ความสามารถ จุดอ่อนจุดแข็งของบุคคลและส่งเสริมการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลตามเป้าหมาย เพื่อบุคคลในองค์กรได้ใช้ให้ตรงกับความสามารถ ศักยภาพของแต่ละบุคคลทั้งนี้ก็เพื่อให้งานสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้^{๒๓๑} ก่อนจะบริหารงานบุคคลอื่น เรารู้จักตนเองและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และสามารถประพฤติตนตามหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจและปฏิบัติตนได้ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และมีคุณธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติที่ดีที่เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่น จนสามารถนำพาให้หมู่คณะและองค์กรประสบความสำเร็จดังที่กำหนดเอาไว้^{๒๓๒} รู้ตามความเป็นจริง รู้จักตนเองว่ามีความรู้ ความสามารถ

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางสุลักษณ์ มุลกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

และคุณธรรม แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่าบกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๒๓๓}

กล่าวโดยสรุป การจัดหาบุคคลหรือการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญ และสามารถที่จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นใจ จะเห็นได้ว่าทุกองค์การประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นงานที่มุ่งเลือกสรรคนดี มีความรู้ ความสามารถ เข้ามาปฏิบัติงาน และเมื่อเราได้คัดสรรให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามาอยู่ในองค์กรแล้ว งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หน่วยงานทรัพยากรมนุษย์จะดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากรได้รับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่จะเป็นพลังเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพ และพร้อมจะปฏิบัติงานที่ทำหายนความรู้อ ความสามารถ สร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนาให้ความสำคัญการบริหารบุคคล ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่เปิดเสรีไร้ขอบเขตด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารรวมไปถึงความรู้ ความสามารถ ของบุคลากรแต่ละคนจึงมีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา อาศัยการพูดคุยเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้กรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กลุ่มเป้าหมายซึ่งยังมีความคิดหลากหลายและมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำมากเท่าไร สะท้อนถึงปัญหาในหลากหลายรูปแบบที่เราวางแผนและแก้ปัญหาในในระดับหนึ่งก่อนจนสามารถที่จะนำหลักการรู้จักตน รู้ถึงความสามารถที่แท้จริงของตนเอง มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทที่เป็นอยู่ เพื่อสร้าง ที่เข้มแข็ง เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่ผ่านการแก้ปัญหาภายในมาแล้วจะส่งผลให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้พระนักพัฒนา รู้จักตนเองเป็นอย่างดีว่าเราคือใคร ทำอะไร และเพื่ออะไร ตระหนักและเข้าใจถึงความสามารถของตนเอง เพื่อนร่วมงาน และแต่ละภาคส่วนของพระนักพัฒนาสามารถให้คำชี้แนะ ส่งเสริม และตรวจสอบซึ่งกันและกันได้

ตารางที่ ๔.๑๐ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา (ด้านการจัดหาบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญูตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	รู้จักตนเองเป็นอย่างดี ว่าเราคือใคร ทำอะไร และเพื่ออะไร	๑๘	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๓,๒๔
๒	ตระหนักและเข้าใจถึงความสามารถของตนเอง และเพื่อนร่วมงาน	๑๙	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๙,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๑๐ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา
(ด้านการจัดหาบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญูตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๓	แต่ละภาคส่วนของพระนักพัฒนาสามารถให้คำชี้แนะ ส่งเสริม และตรวจสอบซึ่งกันและกันได้	๑๕	๓,๔,๕,๖,๗,๑๐,๑๒,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,

๔) ด้านการวินิจฉัยสั่งการด้วยการประยุกต์ใช้กับบุคคลัญญูตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

การสั่งการหรือมอบหมายงานนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องให้จัดระบบ เป็นผู้นำ ผู้ดำเนินการ ผู้ติดตามผล หาข้อมูล และบทสรุปของงานนั้น นำไปประยุกต์และดัดแปลงให้เข้าสถานการณ์และพื้นที่ มอบหมายงานให้กับผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับงาน งานที่ออกมาว่าย่อมจะเรียบร้อย ผลงานออกมาดี เราไม่ไปคอยตามแก้ไขงานภายหลัง งานไม่ถอยหลัง^{๒๓๔} รู้จักบุคคล ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า มีอธยาศัย มีความสามารถ มีคุณธรรม เป็นต้น ผู้ใดหยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ หรือยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๒๓๕} การเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน ใครคบหรือไม่คบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจ คอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การทำงานต่างกัน ดังนั้น จึงรู้จักเลือกคบหาคนที่คบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน รู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลเนื่องจากผู้นำนั้นจะทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในรูปคณะกรรมการ ผู้นำจะรู้จัก และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าแต่ละบุคคลมีอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม จึงจะสามารถปฏิบัติต่อบุคคลอื่น สัมพันธ์เกี่ยวข้องจะให้เกียรติยกย่องตามสมแห่งสถานภาพ ตัวอย่างการรู้จักคน รู้จักว่า คนนั้นมีนิสัยอย่างไร รู้จักว่า คนนั้นมีประวัติเสื่อมเสียหรือไม่ รู้จักว่า คนนั้นมีความสามารถอย่างไร รู้จักว่า คนนั้นไม่เก่งในด้านใด ดังนั้น ผู้ที่รู้จักบุคคล และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยรู้จักเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน^{๒๓๖}

ในขณะที่เดียวกันรู้จักการวิเคราะห์ บุคคลที่มาร่วมงาน ว่ามีความสามารถด้านไหน และใช้คนให้เหมาะสมกับงานทั้งนี้เพื่อใช้ทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด การสั่งการนั้นมีความรู้ในตัวบุคคล รู้ถึงความสามารถ ความถนัดของบุคคล อุปนิสัยใจคอของแต่ละบุคคล เพื่อให้การมอบหมาย

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมุนี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตถสิมณีนวรงค์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

งาน สิ่งการเหมาะสมกับบุคคล และงานที่หมอบหมายให้ทำจะสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ขององค์กร^{๒๓๗} ใช้หลัก ปธาน ๔ คือ

- ๑) สังวรปธาน สกรีนคนที่จะเข้ามาช่วยงาน กันคนไม่ดีไม่ให้เข้ามาสู่องค์กร
- ๒) ปหานปธาน สกรีนคนในองค์กรที่มีปัญหาให้ออกจาก
- ๓) ภาวนापธาน แสวงหาคนดี คนเก่ง เข้ามาช่วยงาน
- ๔) อนุรักษนาปธาน รักษาคนดี คนเก่งไว้ในองค์กร^{๒๓๘}

การเข้าถึงความรู้ความสามารถของบุคคล รวมทั้งอาศัยมีส่วนร่วมคิดของบุคคล ทั้งยังมีการสอบถามถึงความพึงพอใจในแต่ละบุคคลก่อนมีการมอบหมายงานอย่างแท้จริง โดยปรับเปลี่ยนจากการควบคุมสื่อสาร เป็นการกำกับดูแล เพื่อเป็นการเปิดช่องทางให้บุคคลมีส่วนร่วมในการช่วยคิด ช่วยวางแผน และช่วยทำ ซึ่งจะทำให้บุคคลมองงานนั้นเป็นสิ่งที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของงาน มากกว่ามองงานแค่เพียงหน้าที่ทำแล้วปล่อยผ่านไป ซึ่งก็อาศัยการเปิดกว้างของผู้ที่เป็นผู้บริหารของในสวนนี้ด้วย ซึ่งทำให้การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ดำเนินงานอย่างมีคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ส่งผลให้ปัญหาในเรื่องบุคคลกลายเป็นเรื่องเล็กน้อยในระยะยาวได้หรืออาจจะไม่มีปัญหาในเรื่องการสั่งการกับการดำเนินงานจากบุคคลไม่มีปัญหาได้จะเป็นเรื่องที่ดียิ่ง^{๒๓๙} การรู้จักคนเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้จักคนนั้นอาศัยศาสตร์หลากหลายแขนงในการส่งเสริมสร้างงานเพื่อพัฒนาหรือเสียสละเพื่อสังคม โดยในระยะแรกนั้นอาจจะเริ่มต้นจากพระสงฆ์ด้วยกันก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงค่อยๆสร้างจากบุคคลที่มาช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เมื่อได้จากลูกศิษย์หรือบุคคลใกล้ชิดแล้วจึงค่อยสร้างกับคนภายในชุมชนแต่ละหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือ ในระดับจังหวัดต่อไป^{๒๔๐} และเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนหรือวางตัวให้เหมาะสมตามฐานะทั้งของเราและของผู้อื่นด้วย ดังนั้นผู้นำที่ดีย่อมรู้จักบุคคล รู้ภูมิปัญญา ภูมิธรรม และรู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน เลือกคนในการทำงานร่วมกัน จึงจะทำให้การบริหารงานทุกๆ ด้าน เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่คณะและองค์กร^{๒๔๑}

การรู้จักเลือกคบคน ใครคบหรือไม่คบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การงานต่างกัน ดังนั้น จึงรู้จักเลือกคบหาคนที่คบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน การละเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุดร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เนื่องจากการทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ จะรู้จัก และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าแต่ละบุคคลมีอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม จึงจะสามารถปฏิบัติต่อบุคคลอื่นสัมพันธ์เกี่ยวข้องจะให้เกียรติยกย่องตามสมแห่งสถานภาพ ดังนั้นหารู้จักบุคคล และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยรู้จักเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน^{๒๔๒} และอาศัยการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ของบุคคลในหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงความรู้ ความสามารถ ของบุคลากรแต่ละคนที่มีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ อาศัยการพูดคุยเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้กรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มเป้าหมายซึ่งยังมีความคิดหลากหลายและมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำมากเท่าไร สะท้อนถึงปัญหาในหลากหลายรูปแบบที่เราวางแผนและแก้ปัญหาในในระดับหนึ่งก่อนจนสามารถที่จะนำหลักการรู้จักตน รู้ถึงความสามารถที่แท้จริงของตนเอง มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทที่เป็นอยู่ เพื่อสร้าง ที่เข้มแข็ง เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่ผ่านการแก้ปัญหาภายในมาแล้วจะส่งผลให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลได้เป็นอย่างดี^{๒๔๓} การทำอะไรเราจะทำงานคนเดียวช่วยไม่ได้ ถ้าจะทำงานใหญ่เราเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น การทำงานทุกอย่างอาศัยการปรึกษาหารือหรือให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และจับเอาประเด็นสำคัญมาสรุปแล้วแจ้งให้ทุกคนได้ทราบและมอบหมายงานและหน้าที่ให้ทุกคนรับผิดชอบต่อไปตามความสมารถ^{๒๔๔}

การรู้จักบุคคลที่จะทำงานด้วย โดยการสังเกต การลงมือทำงานร่วมกันจากอุปนิสัย จากความถนัดของแต่ละบุคคล แล้วการใช้งานให้เหมาะสมกับบุคคล ที่สำคัญที่สุด การติดตามงานที่ได้รับมอบหมายไปอย่างต่อเนื่องหากมีปัญหาอะไร จะได้เข้าช่วยเหลือ หรือหาวิธีแก้ปัญหาาร่วมกันพยายามฝึกบุคคลให้ทำงานแบบสร้างสรรค์ทำให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม^{๒๔๕} รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่มาร่วมงาน มีความสามัคคีช่วยเหลือกัน และใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา^{๒๔๖}

ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาเพราะคน คือ ทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด การจะสร้างที่ดี พระสงฆ์นักพัฒนาจะรู้จักเลือกสรรหาบุคคลที่จะเข้ามาร่วมงานว่า บุคคลนั้นมีความสามารถ มีความพร้อมและมีศักยภาพแค่ไหน หากเลือกคนไม่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานก็ไม่ได้นำบุคคลที่เลือกเข้ามาร่วมงานในการทำงานจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่เสียสละและพร้อมที่ทำงานเพื่อประชาชนจริง ๆ^{๒๔๗} ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นตามความหมายอันลึกซึ้งของคำว่า Our Loss Is Our Gain หรือ ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี การให้ไปคือการได้มา และมีความเชื่อมั่นในฤทธิ์ของท่าน ว่าท่านนั้นมีฤทธิ์จริง และมันจะส่งผลกลับมาเป็น เพื่อน เป็น

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณธ์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอดากลาส, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กัลยาณมิตร เป็นที่จะช่วยเหลือกันและกัน ในทุกสถานการณ์ แม้ในวันนี้ วันที่โลกนี้กำลังประสบกับวิกฤตการณ์^{๒๔๘}

การรู้จักบุคคล การเลือกคบคนที่เป็นกัลยาณมิตร ย่อมนำพาความดีความเจริญมาสู่ตน โดยบัณฑิตจะนำชี้แนะแนวทางสู่ความเจริญ และปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างที่ดี แต่หากคบคนพาล ย่อมพาไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นผู้นำที่ดีเลือกคบบุคคลและปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะ^{๒๔๙} การรู้จักและเข้าใจความแตกต่างของบุคคล ในด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะคติ และคุณธรรม เป็นเรื่องจำเป็น เพราะงาน HR เกี่ยวข้องกับการคัดเลือก การฝึกอบรมพัฒนา การมอบหมายงาน การเลื่อนตำแหน่ง และการฟื้นฟูสภาพของบุคลากร ความแตกต่างของบุคคลในทางธรรมวิภาค แบ่งบุคคลออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ บั้วพินน้ำ บั้วปริมน้ำ บั้วไต้มน้ำ และบั้วไต้โคลนตม^{๒๕๐} รู้จักคนแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร ฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเปล่า เพื่อที่จะได้ให้ถูกกับลักษณะของงานและผลออกมาเป็นที่น่าพอใจ^{๒๕๑}

หลักบุคคลัญญาตา ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานที่สำคัญที่สุดคือตัวบุคคล พระสงฆ์จะนำหลักข้อนี้มาใช้กับงาน ดังนี้ การเลือกคนเข้ามาทำงาน รู้ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด บุคคลที่เกี่ยวข้องมีลักษณะอย่างไร ความสัมพันธ์ของบุคคลดังกล่าวเป็นอย่างไร การใช้คนให้เหมาะสมกับตน ซึ่งจะทำให้งานประสบความสำเร็จ^{๒๕๒} ความพอประมาณ รู้จักกำลังของตนเองมากกว่า คือ บางอย่างมันไม่พอเพียงหมดชะทุกอย่าง คำว่าพอเพียงของเราไม่เท่ากัน ความพอเพียงของดิฉันประกอบด้วย “พอดี พอเพียง พอใจ” พอดี คือ ดีสำหรับเราหรือฐานะของเราไหม พอที่จะซื้อได้หมักกับเสื้อผ้าแพง ๆ ซึ่งมันไม่ขัดกัน พอเพียง คือ ความไม่ขัดกัน เราอยู่ตรงนี้เราสามารถดูแลตัวเองได้ไหม เราแต่งตัวของเรา ได้โดยไม่เดือดร้อนใคร ส่วนพอใจ คือ ความเหมาะสม หรือชอบไม่ชอบ^{๒๕๓} การรู้จักลักษณะนิสัย คุณสมบัติ ทักษะคติ ตลอดจนคุณธรรมของแต่ละบุคคล ที่จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมเพื่อให้ประสบความสำเร็จจะมีหลักในการสั่งการให้เด็ดขาด^{๒๕๔} ก่อนการสั่งการต่าง ๆ หากรู้จักบุคคลที่จะเกี่ยวข้องด้วยโดยเฉพาะผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมปฏิบัติงานและดำเนินการไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อเขาอย่างถูกเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานทำให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมีความก้าวหน้าทั้งแก่ผู้ปฏิบัติงาน หมู่คณะและองค์กรตามเป้าหมายที่ได้วางไว้^{๒๕๕}

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นางสุลักษณ์ มูลกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กล่าวได้ว่า การวินิจฉัยสั่งการ คือ การมอบหมายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำ พร้อมทั้งแนะนำวิธีปฏิบัติงานให้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ การสั่งการนี้มีความหมาย รวมทั้งการขอร้องให้ทำ การออกคำสั่ง การให้คำแนะนำ การสั่งการเป็นการแจ้งให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่า เขาทำอะไร ทำอย่างไร ทำกับใคร ทำที่ไหน และทำเมื่อใด ทั้งนี้การสั่งงานและมอบหมายงานรู้จักบุคคลที่จะทำงานด้วย โดยการสังเกต การลงมือทำงานร่วมกันจากอุปนิสัย จากความถนัดของแต่ละบุคคล แล้วการใช้งานให้เหมาะสมกับบุคคล ที่สำคัญที่สุด การติดตามงานที่ได้รับมอบหมายไปอย่างต่อเนื่องหากมีปัญหาอะไร จะได้เข้าช่วยเหลือ หรือหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกันพยายามฝึกบุคคลให้ทำงานแบบสร้างสรรค์ทำให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม ดังนั้นการจัดคนให้เหมาะสมกับงาน พระนักพัฒนาเรียนรู้และจัดวางกำลังคนให้เหมาะสม โดยเริ่มต้นจากเข้าไปศึกษาเรียนรู้อย่างจริงจังกับสมาชิกในแต่ละคน และใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา

ตารางที่ ๔.๑๑ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา (ด้านการวินิจฉัยสั่งการด้วยการประยุกต์ใช้กับบุคคลัญญาตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	พระนักพัฒนาการสั่งการให้เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัดของบุคคล ตลอดจนอุปนิสัยใจคอของแต่ละบุคคล	๒๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	พระนักพัฒนาเรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละบุคคล และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ อย่างไร	๑๘	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔

๕) ด้านการประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญาตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

การประสานงานในแต่ละพื้นที่นั้น มีความแตกต่างกันด้วยสิ่งแวดล้อม เวลาสำคัญ เช่น ฤดูกาล ภูมิภาค อุณหภูมิให้เหมาะสมแก่การพัฒนาทั้งด้านบุคคล และสถานที่ เช่นการทำงาน และอาชีพมอบหมายงานให้เหมาะสมความรู้ความสามารถแล้ว กำชับด้วยกรอบเวลาว่า งานที่มอบหมายไปนั้นจะดำเนินการให้เสร็จภายในระยะเวลาแค่ไหน หากว่าใกล้เวลาที่กำหนดแล้วก็ตามงานด้วย^{๒๕๖} และรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น^{๒๕๗} การเข้าใจในกาลเวลาอันสม

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

และระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจอันใด ๆ และพึงใช้กาลเวลานั้นให้เหมาะสม เช่น รู้ว่าเวลาไหน เวลาไหนไม่ทำ รู้ว่าเวลาไหนทำอะไร อะไรทำก่อน อะไรทำหลัง ด้วยการจัดลำดับของงาน และเวลาให้สัมพันธ์กัน รวมถึงรู้จักประมาณเวลาขณะทำสิ่ง ๆ นั้นให้เหมาะสม ผู้นำรู้จักคุณค่าของกาลเวลา รู้ว่าเวลาใดทำ และเวลาใดหยุด รู้ว่าเวลานี้ทำอะไร ไม่ทำอะไร พร้อมกับรู้จักประมาณเวลาที่ใช้อย่างเหมาะสม ผู้ที่รู้จักกาลเวลานี้ ย่อมเป็นคนตรงเวลา และเป็นคนที่รู้คุณค่าของเวลา สามารถบริหารกิจการงานให้รุ่งเรืองต่อไปได้ด้วยดี

การรู้จักเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผน การเตรียมการ หรือการกิจการนั้น ๆ ตัวอย่างการรู้จักกาลเวลา รู้จักเวลาเช้างาน เวลาเลิกงาน รู้จักงานใดทำก่อน งานใดทำหลัง รู้จักเวลาอ่านหนังสือ เวลาเข้านอน รู้จักเวลาพูด เวลาใดไม่พูด ดังนั้น ผู้ที่เป็นคนรู้คุณค่าของเวลา รู้จักลำดับเวลาความสำคัญของงานที่สัมพันธ์กับเวลา ว่าทำหรือจะพักผ่อน ว่าทำอันใดก่อนหลัง เมื่อถึงเวลาทำงาน ทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ^{๒๕๘} เข้าใจถึงเวลาที่เหมาะสม ในการปฏิบัติงาน รู้ลำดับขั้นตอน ระยะเวลา และความเหมาะสมเพื่อให้การวางแผนสามารถรับกับสถานการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพการประสานงานมีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของงานมาก คือ การเสนองานติดต่อเรื่องราว การจัดหา จัดส่งงานต่าง ๆ สอดคล้องกับจังหวะโอกาสที่เหมาะสม และเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้งานนั้นประสบผลสำเร็จ^{๒๕๙} แผนปฏิบัติการของพระสงฆ์นักพัฒนา แผนปฏิบัติการนี้ออกมาจากแผนใหญ่ขององค์กร^{๒๖๐}

การประสานงาน คำนึงถึงความเหมาะสมกับแต่ละช่วง เวลากับการดำเนินกิจกรรมซึ่งคำนึงถึงความพร้อมของบุคลากรภายในด้วย มีการฝึกอบรมในเบื้องต้นเกี่ยวกับการประสานงานอย่างถูกวิธี และ ใช้เวลาคุ้มค่ากับสิ่งที่สูญเสียไป^{๒๖๑} เวลาเป็นสิ่งสำคัญเมื่อผ่านไปแล้วก็ไม่สามารถย้อนคืนกลับมาแก้ไขได้ ซึ่งสิ่งที่สำคัญเพื่อรับมือกับเวลาที่ผ่านไปทุกวินาทีนั่นก็คือ การวางแผน โดยทางมีการวางแผนการดำเนินในแต่ละกิจกรรม โดยคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย รวมทั้งวางแผนการจัดกิจกรรมภายในระยะเวลาที่เหมาะสมนั้น กิจกรรมนั้นอาจไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ทั้งนี้อาศัยโอกาส จังหวะ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นภายนอกแผนงานที่ได้วางไว้ด้วย รวมไปถึงการลำดับเวลาให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินไปและผลถึงผลที่ได้ดำเนินกิจกรรมกับเวลาที่สูญเสียไปมีผลประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนนั้นได้รับมีความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนในชุมชนนั้นมีผลเป็นที่พึงพอใจกับผู้จัดการกิจกรรมมากน้อยเพียงใดหรือถ้าไม่เพียงพอจัดสรรเวลาให้มากขึ้นหรือน้อยลงอย่างไรเพื่อให้การจัดกิจกรรมครั้งต่อไปจะได้เกิดผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจต่อไป^{๒๖๒} เวลาเป็นสิ่งสำคัญ หากรู้เวลาในประกอบ

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตสนิมังค, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กิจการงานต่าง ๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลา เหมาะกับเวลาหรือโอกาส ลำดับความสำคัญของงาน และรู้คุณค่าของเวลา ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นจะเป็นผู้รู้จักการบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสม^{๒๖๓}

การรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์^{๒๖๔} การรู้จักเวลา รู้จักคุณค่าแห่งเวลา รู้จักการบริหารจัดการเวลา อย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญาตา ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในการที่จะวางแผนงานในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การใดก็ตามที่กระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีย่อมล่วงผ่านพ้นไป ซึ่งไม่สามารถย้อนเวลา กลับไปแก้ไขได้ การลำดับความสำคัญของงานก็ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ตรงเวลา ทำให้การดำเนินงานนั้น ๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกเหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หากว่าการทำอะไรไม่ถูกจังหวะหรือโอกาส ก็ย่อมส่งผลเสียให้แก่ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย^{๒๖๕} รู้ลำดับงานก่อนหรือหลังวางไว้ให้เหมาะสม กำหนดระยะเวลาไว้ให้แน่ชัดวางแผนการกับสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า^{๒๖๖}

การกำหนดระยะเวลาการทำงานแบบจะมีเป็นระยะๆคือระยะเริ่มต้น เป็นเป็นช่วงเวลาของการเรียนรู้การทำงาน การใช้ทักษะต่าง ๆ เป็นระยะของการฝึกฝนตัวเองและทีมงานไปพร้อมกัน ระยะกลาง เป็นช่วงเวลาที่เริ่มมีประสบการณ์บ้าง อาศัยความอดทน และการต่อเนื่องมาประกอบกับระยะต่อเนื่อง เป็นช่วงเวลาที่บุคคล งาน ทักษะมีความพร้อมข้อสำคัญอาศัยความต่อเนื่อง และสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่มาเพิ่มประสิทธิภาพของ^{๒๖๗} การรู้จักเวลา หมายถึง รู้ลำดับ ระยะ จังหวะ ปริมาณความเหมาะสมเพื่อจะวางแผนรับกับสถานการณ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์ นักพัฒนา^{๒๖๘}

การขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งจะได้ผลพระสงฆ์ที่ทำงานจะรู้เวลาที่เหมาะสม ในการที่จะดำเนินการ ในการวางแผนงานให้ถูก เหมาะสมไม่ว่าจะเวลาในเวลาเริ่มกิจกรรมและเวลาจบกิจกรรมเหมาะสม การดำเนินการถึงจะเป็นผล เพราะหากการเข้าไปดำเนินการในเวลาที่เหมาะสมเหมาะสมแทนที่จะเกิดผลในทางบวกก็จะเป็นลบพื้นที่^{๒๖๙} สังคม เพื่อสังคม ได้มีความเห็นร่วมกันว่า สังคมได้เกิดวิกฤตศรัทธา ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในตัวของพระสงฆ์ ซึ่งมีหน้าที่สื่อสารธรรมะสู่ประชาชน โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ และวัดที่จะตอบโจทย์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืนอย่างไรได้ นี้คือ รู้ลำดับ ระยะ จังหวะ และความเหมาะสมของกาลเวลาได้แล้ว

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณธ์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอดากลาส, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ครับ^{๒๗๐} นักพัฒนาที่ดีตามหลักกาลัญญุตานั้นจะเป็นผู้นำที่บริหารจัดการเรื่องของเวลาได้อย่างเหมาะสม ตรงเวลา ตรงจังหวะและโอกาสที่มี รวมถึงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น จนส่งผลให้การทำกิจการได้อย่างถูกและเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ผู้นำนั้นก็ย่อมจะสามารถนำพาหมู่คณะ และองค์กรไปสู่ความเจริญและความสุข^{๒๗๑}

การรู้จักเวลาอันเหมาะสม รู้ว่าเวลาใด กระทำสิ่งใด วางแผนด้านเวลาอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ และไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เทคนิคอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การบริหารเวลามีประสิทธิภาพ คือ การจัดทำตารางเวลา โดยจัดสรรเวลาเป็นลำดับก่อนหลังตามความเร่งด่วนและความสำคัญของงาน เช่น งานที่เร่งด่วนและสำคัญ งานที่เร่งด่วนแต่ไม่สำคัญ งานที่ไม่เร่งด่วนแต่สำคัญ และงานที่ไม่เร่งด่วนและไม่สำคัญ ดังนั้นจึงเลือกปฏิบัติงานที่เร่งด่วนและสำคัญก่อน จึงจะเป็นการสะท้อนคุณค่าของบุคคลที่มีการบริหารเวลาอย่างแท้จริง^{๒๗๒} การรู้จักกาลเวลาก็คือ ดำเนินงานต่าง ๆ รู้จักเวลากับการดำเนินกิจกรรมซึ่งคำนึงถึงความพร้อมของบุคลากรภายในด้วย เวลาจะทำให้การดำเนินงานอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์^{๒๗๓} หลักกาลัญญุตาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน คือ การนำมาใช้ในการวางแผนในการทำงาน ซึ่งจะมีกระบวนการดังนี้ การรู้ว่าจะทำอะไร จะทำอะไรก่อนหลัง แต่ละงานจะกำหนดระยะเวลาเท่าใด จะทำเมื่อใด ปริมาณงานที่เหมาะสมจะเป็นเช่นไร^{๒๗๔} ผู้รู้จักกาลหรือรู้จักเวลาที่เหมาะที่ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการของผู้นำทั้งนี้ หากรู้จักเวลาที่เหมาะสม รู้ช่วงจังหวะการทำงานที่ดีก็จะประสบความสำเร็จได้ ถ้าไม่รู้จังหวะหรือความการของประชาชนอาจจะเสียความน่าเชื่อถือต่อประชาชนได้^{๒๗๕} รู้เวลาที่เหมาะสมในการดำเนินงานเป็นอย่างไร จึงจะส่งผลดี เพราะเวลาเป็นสิ่งสำคัญดังนั้นการประสานงานที่ดีมีการวางแผนในการปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องต่อเวลาบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์การรู้จักการวางแผนที่ดี ดำเนินการให้เหมาะสมกับช่วงเวลา^{๒๗๖}

ในการประสานงานเราการรู้จักเวลา รู้จักคุณค่าแห่งเวลา รู้จักการบริหารจัดการเวลาอย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญุตานี้ ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในการที่จะวางแผนงานในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การใดก็ตามที่กระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีย่อมล่วงผ่านพ้นไป ซึ่งไม่สามารถย้อนเวลากลับไปแก้ไขได้ การลำดับความสำคัญของงานก็ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ตรงเวลา ทำให้การดำเนินงานนั้น ๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกเหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หากว่าการทำอะไรไม่

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปรียัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มุลกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ถูกจังหวะหรือโอกาส ก็ยอมส่งผลเสียให้แก่ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย^{๒๗๗} การรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาธ ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์^{๒๗๘}

กล่าวโดยสรุป การประสานงาน คือ การจัดให้บุคคลในองค์การทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป้าหมาย และมาตรฐาน การปฏิบัติงานขององค์การ วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประสานงานทั้งนี้การประสานงานการรู้จักเวลา รู้จักคุณค่าแห่งเวลา รู้จักการบริหารจัดการเวลาอย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญุตตา ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในการที่จะวางแผนงานในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การใดก็ตามที่กระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี ย่อมล่วงผ่านพ้นไป ซึ่งไม่สามารถย้อนเวลากลับไปแก้ไขได้ การลำดับความสำคัญของงานก็ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ตรงเวลา ทำให้การดำเนินงานนั้น ๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกเหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หากว่าการทำอะไรไม่ถูกจังหวะหรือโอกาส ก็ยอมส่งผลเสียให้แก่ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นการประสานงานคำนึงถึงความเหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรม ทั้งยังมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการประสานเบื้องต้นอย่างถูกวิธี เพื่อให้ภายในมีวิธีระเบียบปฏิบัติแบบเดียวกันและการบูรณาการความรู้ด้านการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เกี่ยวกับการจัดสรรเวลา ความคุ้มค่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๔.๑๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา (ด้านการประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญุตตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	การประสานงานคำนึงถึงความเหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรม	๒๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการประสานเบื้องต้นอย่างถูกวิธี เพื่อให้ภายในมีวิธีระเบียบปฏิบัติแบบเดียวกัน	๒๑	๑,๒,๓,๔,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔
๓	บูรณาการความรู้ด้านการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดสรรเวลา ความคุ้มค่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ใน	๒๐	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๔

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๑๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา
(ด้านการประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๔	ระบบสื่อสาร เทคโนโลยีมีความทันสมัย และมีประสิทธิภาพ	๑๘	๑,๒,๓,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๕,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔

๖) ด้านการรายงานผลด้วยการประยุกต์ใช้กับปริสัญญูตา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ สถานการณ์ในปัจจุบันให้ได้มากที่สุด บางอย่างส่งเสริมก็ทำอย่างจริงจัง และการอนุรักษ์ไว้ บางอย่างปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยด้วย การรายงานผลของการดำเนินงาน คำนึงถึงความเป็นจริงของเนื้อหาที่ลงมือปฏิบัติ หากผู้รายงานรายงานเข้าข้างคณะทำงานจนเกินไป ก็อาจจะทำให้ผลออกมาไม่เป็นที่ถูก เพราะการดำเนินการต่อไปต่อยอดให้ออกมาให้ดีที่สุด เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนการใช้งบประมาณ คำนึงถึงประโยชน์มากที่สุด เพราะงบประมาณอาจจะได้มาจากการบริจาคของประชาชน^{๒๗๙} รู้จักชุมชน ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพุดติดต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา ทำกิริยาหรือปฏิบัติแบบนี้ จะพูดอย่างไร ชุมชนนี้สงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น^{๒๘๐}

การรู้จักชุมชนในเชิงที่ว่า คือ การเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงรู้ว่าชุมชนเหล่านั้นมีความการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไร เมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง การพัฒนาคุณภาพชีวิต มองการไกล ใช้ปัญญาวิเคราะห์เหตุในการบริหารชุมชน สังคมว่ามีความการอะไร เพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์มากที่สุดและให้บรรลุเป้าหมาย การรายงานมีความสำคัญต่อหน่วยงาน เรียกกันว่า ประชาพิจารณ์ (TOR) เป็นการสำรวจความคิดเห็น ความการของชุมชน เพื่อจะได้พัฒนาตรงตามจุดที่การของประชาชน^{๒๘๑} การรู้จักชุมชน คือ หัวใจของการทำงานของพระสงฆ์พัฒนา การมองชุมชนออก เท่ากับว่างานสำเร็จไปครึ่งหนึ่งแล้ว หลักปริสัญญูตาสำคัญอยู่ตรงที่อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปิดรับความจริงให้หมดเมื่ออายตนะภายนอกกระทบ

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน

ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง^{๒๘๒} กระบวนการทำงาน สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ซึ่งในระยะยาวอาศัยการวิจัยเข้ามาช่วย เพื่อให้การเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีการศึกษาผลการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในชุมชน เป้าหมายรวมไปถึงการวิจัยสามารถช่วยศึกษาความเป็นไปได้ของเมื่อมีการขยายลงไปในทุกชุมชนที่เป็นเป้าหมาย อาจก่อให้เกิดโครงสร้างการทำงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จึงมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ในระยะยาวด้วย^{๒๘๓}

การรู้จักชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงอาจจะใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาอย่างจริงจัง โดยสิ่งแรกที่รู้จักชุมชน คือ การไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้จะยิ่งดีมา เนื่องจากการมองปัญหาของชุมชนจากภายนอกมองกับภายในชุมชนมองนั้นมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยการที่คนภายนอกมองนั้นบางสถานการณ์มองผิวเผิน ก็อาจจะทำให้ไม่เห็นปัญหาแท้จริงของชุมชนได้หรือเห็นปัญหาเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นการแก้ไข พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น ไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพื่อเข้าถึงการดำเนินชีวิตวัฒนธรรม ความเชื่อ ของคนภายในชุมชน ซึ่งในระยะแรกนั้นพบปะพูดคุย หรือ ศึกษาประเพณีของคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาหรือข้อจำกัดของการกำหนดเป้าหมายที่ทางการพัฒนา เมื่อรู้จักชุมชนเพียงพอแล้วจึงจะเริ่มดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และกำหนดทิศทางการชัดเจนต่อไป^{๒๘๔} ชุมชนและสังคม มีความสำคัญ หากเรารู้ว่า ชุมชนในสังคมอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร จะได้สามารถเข้าใจความการของสังคมนั้นได้ถูก หรือแก้ไขปัญหานั้นได้ตรงจุด นอกจากนี้ยังรู้เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้นๆ เพื่อให้รู้จักวางตัวได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูก จะได้สามารถนำความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้ามาสู่หมู่คณะ และสังคมได้^{๒๘๕} การรู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดีคบหาสมาคม เข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมชนนั้น ๆ วางตัวอย่างไรทำอะไร พูดอย่างไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่แสดงอาการอ่อนน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดสวดมนต์ กายวาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชนและสังคม รู้กริยาที่จะพึงประพฤติ แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมนั้น ๆ^{๒๘๖}

กระบวนการทำงาน สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ซึ่งในระยะยาวอาศัยการวิจัยเข้ามาช่วย เพื่อให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ มีการศึกษาผลการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในชุมชน เป้าหมายรวมไปถึงการวิจัยสามารถช่วยศึกษาความเป็นไปได้ของเมื่อมีการขยายลงไปในทุกชุมชนที่เป็นเป้าหมาย อาจก่อให้เกิดโครงสร้างการทำงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จึงมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ในระยะยาวด้วย ความพอดี ความพอเหมาะพอสมการรู้จักประมาณ คือการรู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนิน

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น การรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่างๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา^{๒๘๗} รู้จักปัญหาความความการของสังคมว่าเขาทำอะไรในสิ่งนั้นและหาวิธีวางแผนให้เหมาะสมในความปรารถนาของความการ^{๒๘๘} การทำงานในชุมชน จะอาศัยหลักปรัชญาของพระเจ้าอยู่หัวคือ เข้าใจ หมายถึง เข้าใจสภาพต่าง ๆ ของชุมชนทั้งปัญหา ทั้งความการ และเป้าหมายของชุมชน คืออะไร เข้าถึง หมายถึง จะเข้าไปสัมผัสกับชุมชนอย่างแท้จริง รู้ปัญหาจริง รู้ความการแท้จริง พัฒนา หมายถึง การสร้างโอกาส การฝึกฝนใหม่ชุมชนรู้จักพัฒนาตนเองพึ่งพาตนเองได้และรู้จักความการที่มีคุณธรรมได้^{๒๘๙}

การรู้จักชุมชน หมายถึง รู้ปัญหาความการของสังคมเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา โดยการสำรวจและสังเกต ลงพื้นที่อันนำไปสู่การแก้ไขปัญห^{๒๙๐} ชุมชน คือกลุ่มเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน ดังนั้นนักพัฒนาจะเข้าไปจะศึกษาให้รู้ต้นตอปัญหาบางของชุมชนและให้รู้ปัญหาของชุมชนรู้ความการของชุมชน ว่าทำอะไร และเราเพิ่มเติมอะไรเข้าไปหากไม่ศึกษาให้เข้าใจ เมื่อเข้าไปพัฒนาอาจจะไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ได้^{๒๙๑} เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ การพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันศาสนา และการสร้างแนวทางความสุขและประโยชน์สุขร่วมกันของประชาชนคนไทย เพื่อให้สามารถประยุกต์ได้อย่างเป็น รูปธรรม โดยในยุทธศาสตร์ที่ ๖ คือการส่งเสริมงานวิจัย เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันศาสนา โดยมีจุดเน้นที่วัดในพระพุทธศาสนา ด้วยคำตอบเดียวคือ ปลุกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งป่าจะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพร สำหรับรักษาโรค ทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ และได้ไม้สำหรับอยู่อาศัย^{๒๙๒}

การรู้จักว่าชุมชนใด ๆ เป็นสังคมประเทศไหน ย่อมทำให้บุคคลนั้นสามารถวางตนได้อย่างถูกและเหมาะสมในสังคมนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลในสังคมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกสิ่งย่อมเกี่ยวพันทั้งทางตรงและทางอ้อม หากอยู่อย่างไรชุมชน ไร้สังคม ย่อมทำให้องค์กรไม่สามารถพัฒนาและอยู่รอดต่อการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นผู้นำที่รู้จักชุมชนเป็นอย่างดีย่อมสามารถวางตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมนั้น อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ของสังคมนั้นให้ถูกตามกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม จนทำให้เป็นที่เคารพนับถือ ยกย่องของหมู่คณะ ตลอดจนสามารถนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ ด้วย^{๒๙๓} เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชนใด รู้จักชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนรู้จักให้เกียรติ ให้ความร่วมมือ ช่วยทำนุบำรุง รักษาชุมชนให้สงบเรียบร้อยน่าอยู่อาศัย^{๒๙๔}

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณ, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอมหาสารคาม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์, รองเจ้าคณะอำเภอนครราชสีมา, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่แสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะ ไม่แสดงอาการคึกคะนอง รู้จักชุมชนและสังคม รู้กิริยาที่ประพฤดี และประพฤติดนให้เหมาะสมกับชุมชน^{๒๙๕} หากนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน คือ การที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนนักพัฒนาจะรู้จักชุมชนว่า ชุมชนมีสังคมวัฒนธรรมอย่างไร ชุมชนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด นับถือศาสนาอะไรมีปัญหาอะไร มีความการอะไร^{๒๙๖}

การรู้จักชุมชน ทำให้เรารู้ถึงสถานที่หรือองค์กรที่เราอยู่ ชุมชนที่เรากำลังเข้าไปทำงาน เรามีการเรียนรู้เพื่อการหาข้อมูล เช่น ความเชื่อการเรียนรู้ชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ คือสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน เพราะประชาชนมีอาชีพที่ต่างกัน ความรู้ต่างกัน ความการต่างกัน จึงทำให้ตอบสนองความการที่ยากแต่ถ้าในหมู่บ้านเป็นชานา มีการแต่งกายที่เหมือนกัน ความเชื่อเหมือนกัน เรียนโรงเรียนเดียวกัน อย่างนี้จะเรียนรู้ชุมชนได้ง่าย แต่สังคมเมืองเรียนรู้ได้ยากมาก เพราะมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการ ซึ่งเราทำการศึกษา อย่างกลุ่มข้าราชการถือเป็นกลุ่มที่มีความรู้ การเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองจะน้อย ไม่ค่อยมาประชุม เรียกประชุมก็ไม่มาแต่พอเดือนร้อนละก็มีการตีที่แรงมาก ๆ ถ้าหน้าบ้านตัวเองเป็นอะไรหรือมีความเสียหายเขาจะออกมาเรียกร้องทันที ทั้งนี้เขาถือว่าเขาดูแลตัวเองได้^{๒๙๗} เข้าในและตระหนักถึงบริบท รวมถึงผู้มีส่วนใดส่วนเสีย โดยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ ขององค์กรได้ ทำให้ดำเนินงานขององค์กรเป็นไปตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ในการทำงาน สั่งการขององค์กรในการพัฒนาชุมชน และมีการรายงานผลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง^{๒๙๘} การรายงานผลนั้น เราแสดงให้เห็นว่าผู้นำของชุมชน เรามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูก จนสามารถทำให้เกิดการยอมรับจากคนในสังคม ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ จะประกอบการใดก็ประสบความสำเร็จ และยังส่งผลให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย^{๒๙๙} การรู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชน เช่น เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุม นั้น ๆ วางตัวอย่างไรทำอะไร พูดยังไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่แสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดสำรวม ภาย วาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชนและสังคม รู้กิริยาที่จะพึงประพฤดี แล้วประพฤติดนให้เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมนั้น ๆ^{๓๐๐}

กล่าวโดยสรุป การรายงานผล คือ การรายงานผลการดำเนินงาน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของตนเอง ให้ผู้อื่นเข้าใจ ทั้งนี้ในการรายงานผลการดำเนินงานนั้นสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เพราะการรู้จักชุมชน คือ รู้ถึงถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงรู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นมีความการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไร เมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจาก

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นางสุลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ชุมชนอย่างแท้จริง ในการรายงานผลการดำเนินงาน การจัดเก็บและการนำเสนอข้อมูลทำอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่ายการตรวจสอบความถูกต้องการรายงานผลทุกครั้ง มองการไกล ใช้ปัญญาวิเคราะห์เหตุในการบริหารชุมชน สังคมว่ามีความการอะไร เพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์มากที่สุดและให้บรรลุเป้าหมาย การรายงาน มีความสำคัญต่อหน่วยงาน เรียกกันว่า ประชาพิจารณ์ (TOR) เป็นการสำรวจความคิดเห็น ความการของชุมชน เพื่อจะได้พัฒนาตรงตามจุดที่การของประชาชน

ตารางที่ ๔.๑๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา (ด้านการรายงานผลด้วยการประยุกต์ใช้กับปรัญญา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	การรายงานผลการดำเนินงาน สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ซึ่งบางกรณีนำระเบียบวิธีทางการวิจัยมาใช้ด้วย	๒๓	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๒	การจัดเก็บและการนำเสนอข้อมูลทำอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่าย	๒๒	๑,๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,๒๔
๓	การตรวจสอบความถูกต้องการรายงานผลทุกครั้ง	๑๙	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๘,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔

๗) ด้านการจัดทำงบประมาณด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๕ รูป/คน เกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ นำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

การพัฒนามีทุน หาแหล่งทุน เช่น หาปัจจัยในหารสมทบทุน ระดมทุน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของทุน การใช้จ่ายบางอย่างคำนวณ และพยายามใช้สิ่งของที่อยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เพื่อเสริมสร้างรายได้และเป็นการสร้างอาชีพเสริม^{๓๐๑} ความพอดี ความพอเหมาะพอสมการรู้จักประมาณ คือการรู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น การรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่าง ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา^{๓๐๒} การเป็นคนรู้จักความพอดี หรือความพอเพียงในทุก ๆ ด้าน ทั้งความพอดีในตน ความพอเพียงในชีวิต รู้จักความพอดีในการพูด พอดีในการทำงาน พอดีในการหาทรัพย์ และพอในการจ่ายทรัพย์ ด้วยการรู้จักประมาณกำลังตนเอง ผู้ที่รู้จักความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้กิจการงานเป็นไปตาม

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีวิธาน, รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ระเบียบแบบแผนที่วางเอาไว้ ทั้งนี้พึงใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ยิ่งทำให้เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติได้ง่ายขึ้น^{๓๐๓}

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้รู้จักคำว่าพอเพียง รู้จักประมาณในตนเอง โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพราะหลักดังกล่าวเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง มีความพอเพียง พึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่ขวนขวายในสิ่งที่เกิดจากความสามารถของตนเอง ดังหากนำมาประยุกต์ใช้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญต่อการปฏิบัติงานของทุกองค์กร การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนก็มีความจำเป็นที่ใช้งบประมาณในการดำเนินกิจการงานต่างๆ ทั้งนี้การใช้งบประมาณก็มีความพอเพียง รู้จักประมาณการใช้ให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับ และพิจารณาไตร่ตรองการใช้งบประมาณให้มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๓๐๔} เมื่อรู้จักชุมชนแล้ว คนทำงานส่วนใหญ่จะทุ่มเททำงานจนลืมไปว่า เกินกำลังตัวเอง ในที่สุดก็ถอดใจ ล้มเลิกอุดมการณ์ เลิกการทำงานเพื่อส่วนรวมเพราะน้อยใจ หมดศรัทธาจึงใช้หลักสันโดษมาเป็นแนวทางในการทำงาน ในที่นี้จะมี ๓ อย่าง คือ

- ๑) ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่พึงได้หมายถึงตนได้สิ่งใดมา
- ๒) ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลังหมายถึงยินดีแต่พอกำลังร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน

๓) ยถาสารูปสันโดษคือ ยินดีตามสมได้แก่เหมาะสมกับตน อันแก่ภาวะฐานะแนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน^{๓๐๕}

การใช้จ่ายงบประมาณค่านึงถึง การใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นโดยอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบกับลักษณะการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าโดยอาศัยการศึกษาจากกิจกรรมที่เคนจัด หรืออาศัยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาช่วยในการประมาณการจัดกิจกรรมต่างๆ และมีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละกิจกรรมอย่างเป็นระบบ^{๓๐๖} การรู้จักประมาณ อย่างไม่ได้ที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นแล้วนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายนั้นทางมีการประเมิน ประเมินถึงศักยภาพของหรือทีมงานในเบื้องต้นก่อนจะเริ่มดำเนินงานพัฒนา เพื่อสร้างจุดแข็งให้กับทีมงานแต่ละกลุ่มหรือเมื่อประมาณถึงขีดขีดความสามารถของแต่ละกลุ่มแล้วมีความไม่เหมาะสมกับแต่ละชุมชนเป้าหมาย ก็สามารถที่จะปรับนำทีมงานกลุ่มย่อยอื่นมาพัฒนาคุณภาพตามของชุมชนเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายนั้น ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินงานที่มองเห็นถึงความเป็นมาถึงที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ได้อีกด้วย ทั้งนี้ก็มีการประมาณการใช้จ่ายงบประมาณที่สูญเสียไป รวมไปถึงต้นทุนต่าง ๆ ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในแต่ละท้องถิ่นด้วย เพื่อให้การจัดกิจกรรม โครงการ ในครั้งต่อไปจะได้มีการประมาณ

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ พระทีฆทัตสึมนีวงศ์, ดร., เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนาวุฑฒ, รศ.ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ พระราชวชิรมณี, ผศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ถึงความคุ้มค่า คุ้มทุน กับผลตอบแทนที่ได้มาจากการจัดกิจกรรมและยังรวมไปถึงการประมาณขีดความสามารถของแต่ละคนซึ่งจะทำให้หน้าผลการประเมินงานมาปรับใช้ในการฝึกอบรมบุคลากร เพื่อให้เข้ากับทิศทางในการพัฒนาชุมชนได้อย่างดี^{๓๐๗}

การรู้จักประมาณ เป็นหลักธรรมที่นำมาปฏิบัติอยู่เป็นนิจ เพื่อฝึกความเป็นผู้รู้จักความพอเพียง ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักยั้งยั้งในสิ่งที่ตนมี ไม่ทำอะไรเกินตัวจนทำให้ตนเองและผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน^{๓๐๘} ความพอดี ความพอเหมาะพอสมการรู้จักประมาณ คือการรู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น การรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่าง ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา^{๓๐๙} รู้จักขอบเขตของการทำงานเพื่อการทำงานเพื่อจะพัฒนามีขีดระยะเวลาเข้าไว้เพื่อจะได้สรุปผลงานที่ได้ดำเนินงานไปว่าผลอันเกิดขึ้นจากทำในครั้งนั้นสัมฤทธิ์ผลเป็นประการใด^{๓๑๐}

หลักประมาณ จริงก็คือหลักความเพียงพอ จะรู้ประมาณ ขอบเขตความการของชุมชนหรือ บุคคลที่เราจะทำงานได้ให้อยู่ในสภาวะที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆไม่สร้างเงื่อนไขยุ่งยากหรือ ปมปัญหาไว้ให้แกเกิดความเสียหาย เมื่อถึงอุดมการณ์สำคัญแล้ว ก็ทำอย่างต่อเนื่องในปริมาณที่เหมาะสมเท่านั้น ไม่สร้างงานเพื่ออวดดีอวดเด่น เพราะจะเป็นภัยในภายภาคหน้าได้^{๓๑๑} รู้จักขอบเขตขีดขั้นความเหมาะสมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา^{๓๑๒} ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นและเกิดมากขึ้นสังคมไทยปัจจุบันพระนักพัฒนาจะเข้าไปชี้ให้ชุมชนได้เห็นถึงโทษที่ไม่รู้จักประมาณ และสอดแทรกหลักมัตตัญญูตาเข้าไปเป็นตัวช่วยหรือให้ประชาชนยึดหลักความพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจของพอเพียง มาเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต^{๓๑๓} ทุกอย่างสามารถสร้างขึ้นมาเป็นตุ๊กตาตัวอย่างได้ แต่ความรู้จักประมาณไม่ประมาณ ผ่านประสบการณ์เอาเองครับ เมื่อลงมือจริงเมื่อไหร่ขอบเขต ขีดขั้น ความเหมาะสม จะเกิดขึ้นเองได้ โดยธรรมชาติของคน รัก และ ศรัทธา ที่จะทำงานครับ สรุป ขอให้ไม่มีใครลงมือทำเถอะ เดียวก็ไปได้ ขออย่างเดียวว่า อย่าด่วนสรุปว่า เขาอกกรอบไม่เช่นนั้นเราจะไม่ได้สิ่งใหม่ๆ มาทดแทนของเก่า^{๓๑๔}

การรู้ประมาณตามหลักมัตตัญญูตา ย่อมส่งผลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตน โดยรู้จักความพอดีในการทำงานและความพอเพียงในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ผู้นำที่ดีย่อมนำมาซึ่งความพอเหมาะให้การดำเนินกิจการงานต่าง ๆ จนสามารถนำพาหมู่คณะ ไปสู่ความสุขสงบ ปลอดภัย และความเจริญอย่างแท้จริง^{๓๑๕} การรู้จักความ

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ, อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร, อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ พระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ พระครูศุกกิจจาภิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์, รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ พระครูนิวริฐธรรมชั้น, รองเจ้าคณะอำเภอดากลาส, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ, เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ, เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

พอดี รู้ประมาณในการบริโภค รู้ประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอดีในการประกอบกิจต่าง ๆ มีความเข้าใจและกระทำด้วยปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ตนเองและผู้อื่น^{๓๑๖} รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมตามสถานะและความสามารถของตน^{๓๑๗} หากนำมาประยุกต์กับการทำงาน ดังนี้ จะรู้ว่างานที่จะทำนั้นมีปริมาณมากน้อยเพียงใด เกินความสามารถของเราหรือไม่ หากจะทำงานนั้นจะทำขนาดไหน จะทำอย่างไรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเรา^{๓๑๘}

การรู้จักบุคคลถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ยกตัวอย่างการรู้จักบุคคลโดยการเลือกทีมงานสัก ๑ ทีมงาน ที่ไม่จำเป็นดีหมด แต่จะเลือกอย่างไรแล้วจะเลือกใช้อย่างนั้น โຕะหนึ่งตัวเราดูว่ามันมีขาโຕะ มีลิ้นชักโຕะ มีพินโຕะ คนที่ทำงานเราจะดูว่าคนนั้นทำงานอะไรตรงนั้นมากกว่า เพราะว่าเราจะได้รับรู้การกระทำใหม่ๆ มา นั่งทำงานกับเรา แต่จะไม่สั่งงานเพียงอย่างเดียว จะมีวิธีการโดยการตั้งทีมงานและทำงานแบบเป็นที่ปรึกษา^{๓๑๙} รู้จักพิจารณาไตร่ตรองการดำเนินงานต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติพิจารณาให้รอบคอบต่อส่วนใดส่วนเสียที่ว่าจุดเหมาะสมอยู่ตรงไหน สามารถพิจารณาไตร่ตรองในการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ของการทำงาน การใช้งบประมาณในจุดที่พอดี และเป็นประโยชน์มากที่สุด^{๓๒๐} การเงินและงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานอย่าง หากดำเนินตามทางสายกลางอันประกอบไปด้วย องค์มรรค ๘ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันจะทำให้เป็นผู้รู้ประมาณ มีความพอเหมาะพอดีในการดำเนินกิจการทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขแห่งมวลชนและหมู่คณะอย่างแท้จริง^{๓๒๑} รู้จรรยาความเหมาะสมของแต่ละบุคคล และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดีว่าจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น หากมีความเข้าใจหรือมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวย่อมสามารถช่วยให้สามารถทำงานกับบุคคลที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ^{๓๒๒}

กล่าวโดยสรุป การจัดทำงบประมาณ คือ การจัดเงินที่ใช้สนับสนุนการบริหารและการปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรม มีปริมาณเพียงพอที่จะสามารถทำกิจกรรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์และมีระดับคุณภาพของงานตามมาตรฐาน การเงินจะจัดสรรให้อยู่ในรูปของงบประมาณที่เตรียมการโดยแบ่งตามกิจกรรมในแต่ละพันธกิจของสถาบัน ผู้นำนักของการจัดสรรให้เป็นไปตามความสำคัญและความจำเป็นของแต่ละกิจกรรมหรือเป็นไปตามจุดเน้นที่ตกลงร่วมกัน นอกจากนั้นการเงินยังหมายถึงการจัดการด้านการเงิน ให้สถาบันมีสถานะทางการเงินที่เชื่อถือได้ทั้งในรูปแบบทางการจัดหารายได้และการใช้จ่ายที่จำเป็นและสมเหตุสมผล มีความประหยัด คุ่มค่า มีประสิทธิภาพตลอดถึงมีวิธีการใช้จ่ายเป็นไปตามระเบียบ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาบประมาณเป็นสิ่ง

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ, เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต, วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นางสุวลักษณ์ มูลหล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นายกวน คำโต, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สำคัญ ดังนั้นการใช้จ่ายงบประมาณคุ้มค่า สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน มีการจัดทำบัญชีการเบิกจ่ายที่ชัดเจน เปิดเผย และสามารถตรวจสอบได้ จัดทำแผนการในการใช้งบประมาณทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ทุกแผนการดำเนินการในการใช้งบประมาณเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคนใน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และยังให้ประชาชนรู้จักคำว่าพอเพียง รู้จักประมาณในตนเอง โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพราะหลักดังกล่าวเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง มีความพอเพียง พึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่ขวนขวายในสิ่งที่เกิดกว่าความสามารถของตนเอง ดังหากนำมาประยุกต์ใช้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญต่อการปฏิบัติงานของทุกองค์กร การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนก็มีความจำเป็นที่ใช้งบประมาณในการดำเนินกิจการงานต่าง ๆ ทั้งนี้การใช้งบประมาณก็มีความพอเพียง รู้จักประมาณการใช้ให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับ และพิจารณาไตร่ตรองการใช้งบประมาณให้มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ตารางที่ ๔.๑๔ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา (ด้านการจัดหางบประมาณด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญูตา)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ปริมาณ	
		ความถี่	รูป/คน
๑	การใช้จ่ายงบประมาณคุ้มค่า สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน	๒๑	๑,๒,๓,๔,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔
๒	มีการจัดทำบัญชีการเบิกจ่ายที่ชัดเจน เปิดเผย สามารถตรวจสอบได้	๑๘	๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒,๒๓,
๓	จัดทำแผนการในการใช้งบประมาณทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว	๑๗	๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๑,๒๒,๒๓
๔	ทุกแผนการดำเนินการในการใช้งบประมาณเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคนใน	๑๙	๑,๒,๔,๕,๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒,๑๓,๑๔,๑๖,๑๗,๑๙,๒๐,๒๑,๒๓,๒๔

๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” ผู้วิจัยได้ดำเนินจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก สรุปผลการวิจัยเป็นประเด็นในเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือตอนล่าง” จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๙ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. พระเทพปริยัติเมธี ผศ.ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๒. พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย)

๓. พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย)

๔. พระครูวิมลธรรมรักชิต รองเจ้าคณะอำเภอวังทอง วัดวังทองวราราม จังหวัดพิษณุโลก

๕. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการจังหวัดกำแพงเพชร

๖. พระครูสันติพนารุ รองเจ้าอาวาสวัดสันติวัน จังหวัดพิษณุโลก

๗. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปิโย, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘. ดร. กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก

๙. นายบุญเรือง แต่งก่อ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้แสดงความคิดเห็น ไว้ในหลายมุมมอง ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์สาระสำคัญ ไว้ดังนี้

ในด้านสภาพทั่วไปของพระสงฆ์นักพัฒนา

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาให้เห็นสภาพความเป็นจริง ให้เห็นว่าในพื้นที่ของภาคเหนือมีกี่กลุ่ม และพระสงฆ์นั้นมีความการอะไรบ้าง มีหลักการทำงาน กระบวนการและพันธกิจอย่างไร^{๓๒๓} และดูข้อเท็จจริงของพระสงฆ์นักพัฒนา โดยดูว่าพระสงฆ์นักพัฒนานั้นมีป่อเกิดมาจากสาเหตุอะไร มีหลักการ กระบวนการในการทำงานอย่างไร และมีเป้าหมายในการจัดตั้งอย่างไร^{๓๒๔} และยังชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์นักพัฒนานั้น ยังขาดอะไร พระสงฆ์ทำงานอย่างไร พระสงฆ์

^{๓๒๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

นักพัฒนาเข้มแข็งได้อย่างไร และมองถึงมาตรฐานของวัฒนธรรมองค์กร กระบวนการ พันธกิจของ พระสงฆ์นักพัฒนา เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการทำงานให้มีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ ของประชาชนให้มีความยั่งยืน^{๓๒๕}

ในขณะที่เดียวกันที่มาของพระสงฆ์นักพัฒนานั้นยังไม่ค่อยมีความชัดเจน ศึกษาว่าพระสงฆ์ นักพัฒนานั้นก่อเกิดมาจากอะไร มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร ก็คือ หาความความชัดเจนของพระสงฆ์ นักพัฒนา^{๓๒๖} และจัดการรูปแบบการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาให้เป็นรูปธรรมมีความชัดเจน ตลอดจนสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น^{๓๒๗} ทั้งนี้ตั้งองค์กรต่างๆ ทั้ง ภาครัฐ และเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติงานในด้าน ต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมมีความชัดเจน^{๓๒๘} และชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์นักพัฒนาเกิดมาจากอะไร ลักษณะ พระสงฆ์นักพัฒนาเป็นอย่างไร^{๓๒๙} และให้เห็นสภาพที่ชัดเจนของในเชิงพื้นที่^{๓๓๐}

กล่าวโดยสรุป สภาพทั่วไปของพระสงฆ์นักพัฒนานั้นชี้ให้เห็นสภาพความเป็นจริง ว่าเกิด ขึ้นมาเพราะอะไร มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร มีหลักการ กระบวนการทำงานอย่างไร มีเป้าหมายในการ พัฒนาอย่างไร และชี้ให้เห็นความการของว่าทำอะไร ขาดแคลนอะไรก็คือข้อเท็จจริงของ

ในด้านการวิเคราะห์พระสงฆ์นักพัฒนา

ในการวิเคราะห์พระสงฆ์นักพัฒนานั้นวิเคราะห์ให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม มีวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนอย่างไรและการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านไหน^{๓๓๑} ซึ่งในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนนั้นวิเคราะห์ความการของประชาชนในเชิงพื้นที่ ความการ นี้จะทำให้การพัฒนาตรงตามความการของประชาชนในพื้นที่^{๓๓๒} และพระสงฆ์มีแนวทางในการ ทำงาน เป้าหมายเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความยั่งยืนโดยมองถึงความการของ

^{๓๒๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ., รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลลวชิรภิกขุ, ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิมลธรรมรักขิต, รองเจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสันติพิณาร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๙} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๐} สทนากลุ่มเฉพาะ นายบุญเรือง แต่งก่อ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ เจ้าคณะ จังหวัดนครสวรรค์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๒} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

ประชาชนที่แท้จริงหรือสัมมาชีพ^{๓๓๓} ทั้งนี้ยังวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพความจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่และมีกรอบใน ๓ ประเด็นนี้ คือ

๑. เชิงพื้นที่ (Area network) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายลักษณะและโครงสร้างของเชิงพื้นที่สามารถจัดได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

๒. เชิงประเด็นกิจกรรม (Issue network) หมายถึง ที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กรโดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของลักษณะและโครงสร้างของเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็น

๓. เชิงหน้าที่และกิจกรรมเชิงพุทธ หมายถึง ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งซึ่งอาจแบ่งเป็นภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยต่างๆ ดังกล่าว มุ่งเน้น การดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์ นั้นๆ^{๓๓๔}

ตลอดจนพระสงฆ์นักพัฒนานำคำว่า “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งมีคำกล่าวที่ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดตติสนัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรลัยทั้งสองทาง” สุภาษิตนี้ มักจะเห็นกันเมื่อไปวัดวาอารามต่างๆ เพื่อบ่งบอกให้รู้ว่าบ้านและวัดขาดกันไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่เข้ามามีบทบาทในสองหน่วยหลักทางสังคมเพิ่มอีกหนึ่ง ถ้าสังเกตจะเห็นได้ว่า โรงเรียนก็แยกตัวออกมาจากวัด วัดกับโรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานที่ใกล้เคียงกันในด้านการทำงาน กล่าวคือ การให้ความรู้ สติปัญญาและจิตวิญญาณ วัดมีพระสงฆ์ผู้ทรงภูมิในด้านความรู้ พระสงฆ์อาจมีความรู้ นอกเหนือจากทางธรรม คือก่อนมาบวชในพระพุทธศาสนา ท่านอาจเป็นช่างไม้ ช่างปูน เป็นต้น มาก่อน ความรู้ที่ท่านนำมาพัฒนาวัดหรือนำมาสอนญาติโยมเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ โรงเรียนก็เช่นกัน สร้างปัญญา วิธีการสมัยใหม่ เพื่อนำไปสู่การปรับตัวในสังคมในยุคปัจจุบัน^{๓๓๕} และคำว่า “บวร” คำนี้ ไม่ได้เป็นแค่คำพูดสละสลวยคำหนึ่ง แต่เป็นถึงการรวมตัวของหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพื่อความเจริญงอกงาม บ่งบอกถึงวัฒนธรรมอันจะเกิดจาก

^{๓๓๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ., รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๕} สทนากลุ่มเฉพาะ นายบุญเรือง แต่งก่อ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

ความดีงามของคนทุกคนที่จะร่วมกันพัฒนาทั้งสามสิ่งไปพร้อมๆ เพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน^{๓๓๖}

กล่าวโดยสรุป วิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของมีกรอบอยู่ ๓ ประการ คือ ในเชิงพื้นที่ เชิงประเด็นกิจกรรม และเชิงหน้าที่และกิจกรรมเชิงพุทธ มีวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนโดยนำคำว่า “บวร” ใช้กับการทำงานหรือไม่ เพราะคำว่า “บวร” เป็นการรวมตัวกันของหน่วยงานทางสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งมีความใกล้ชิดกันในลักษณะของ ทั้ง ๓ ประเด็น

ในด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ นักพัฒนา

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น มองถึงหลักการพัฒนายั่งยืนในทางพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมไปเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นั้นมีคุณภาพ และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เพราะในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) นี้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนา อันหมายถึง ข้อจำกัดด้านสภาพความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากโลก และเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภค และใช้ประโยชน์หมดลง อีกไม่นานทุกชีวิตบนโลกจะจบสิ้น เพราะมนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกได้อีกต่อไป การพัฒนายั่งยืน จึงเป็นแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้โลกเดินไปสู่จุดจบ เพราะฉะนั้นวิธีการพัฒนายั่งยืนนั้นเน้นการพัฒนา ดังนี้ การพัฒนาคน การพัฒนาตนเอง นำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เข้ามาเป็นหลักในการพัฒนา และการพัฒนาเศรษฐกิจ ให้มีประสิทธิภาพ คุณภาพและเป็นเอกภาพ^{๓๓๗} และนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์โดยไม่จำเพาะเจาะจงหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งแต่ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในเวลาปฏิบัติงานของ^{๓๓๘} ทั้งยังใช้หลักการในการวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นความชัดเจนทั้งด้านปัจจัยภายในของพระสงฆ์ คือ วิเคราะห์ให้เห็นถึงหน้าที่ของพระสงฆ์หรือกิจของสงฆ์ทั้งหน้าที่โดยพระธรรมวินัย และหน้าที่ต่อสังคมที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน วิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยองค์กร คือ วิเคราะห์ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายขององค์กรที่การขององค์กรที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และยังวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยทางสังคม คือ ความการของบุคคลหรือประชาชนต่อความเป็นอยู่ หรือปัจจัย ๔ ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งเป็นความการพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นในการ

^{๓๓๖} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิมลธรรมรักขิต, รองเจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๗} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๘} สอนทนากลุ่มเฉพาะ นายบุญเรือง แต่งก่อ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

วิเคราะห์การทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น วิเคราะห์ด้วย ปัจจัยภายในของพระสงฆ์ ปัจจัยองค์กร และปัจจัยทางสังคม เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความยั่งยืน^{๓๓๙}

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์นักพัฒนานั้นได้นำแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนในทางพระพุทธศาสนา คือ ได้นำหลักธรรมไปเป็นแนวทางปฏิบัติหรือไม่ แสดงให้เห็นปัจจัยภายในของพระสงฆ์ ปัจจัยองค์กร และปัจจัยทางสังคม เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความยั่งยืน

ในด้านสรุปองค์ความรู้

ในการสรุปองค์ความรู้^{๓๓๙} นั้นสรุป Model ให้เป็นของตนเอง โดยนำหลักธรรม คือหลักสัปปริสธรรม ๗ ประกอบด้วย ๑) การรู้จักเหตุ คือ เป็นผู้รู้จักสาเหตุต้นตอของผลที่เกิดขึ้น รู้จักหลักความจริง ๒) การรู้จักผล คือ เป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจนรู้ ๓) การรู้จักตน คือ การรู้จักตนว่าวิเคราะห์ตนเองได้ว่าโดยฐานะภาวะกำลังความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรม ๔) การรู้จักประมาณ คือ รู้ประมาณ รู้จักพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์รู้จักความพอเหมาะพอดีการปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ๕) การรู้จักเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงานปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ๖) การรู้จักชุมชน คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ชุมชนในที่ทำงานชุมชนที่ตนจะเข้าไปหามีความการ และ ๗) การรู้จักบุคคล คือ ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลที่คบการรู้จักบุคคลแต่ละคนในแง่มุมต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์กับ (Network) ในพื้นที่หลักการบริหารตามทฤษฎี POSDCORB คือ ๑) การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง องค์กรจะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้ หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน ๒) การจัดองค์กร (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชา ที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี ๓) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร ๔) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) องค์กรมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็ว แม่นตรง รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ๕) การประสานงาน (CO – coordinating) เป็นการประสานงานในเชิงระบบในองค์กร หรือ นอกกระบวนองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร ๖) การเสนอรายงาน (Reporting) องค์กรจะมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเที่ยงตรง มีมาตรฐาน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแน่นอนตรง รวดเร็วต่อผู้บริหาร ๗) การจัดหางบประมาณ (Budgeting) องค์กรจัดทำ

^{๓๓๙} สอนนา กลุ่มเฉพาะ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

ระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กร และจากการศึกษาการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติ (Process of Learning and doing) อย่างฉลาด (Wisdom)^{๓๔๐} และประสานกันกับคำว่า บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โคนซีให้เห็นถึงความการของประชาชนอย่างแท้จริง คือ สัมมาชีพ พร้อมทั้งปัจจัยที่จะส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งกับกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๔๑} ทั้งนี้หลักการในการเขียน Model ให้เป็นของตนเอง โดยนำความรู้ที่ได้ศึกษาวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้ของตัวเอง เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานต่อไป^{๓๔๒}

กล่าวโดยสรุป ในการสรุปองค์ความรู้ที่สรุป Model ให้เป็นของตนเอง โดยประยุกต์ทั้ง หลักธรรม ทฤษฎี จากการศึกษาการเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติอย่างฉลาด เพื่อให้เป็นแนวทางในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาต่อไป

สรุปสาระสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” สรุปได้ดังนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาให้เห็นสภาพความเป็นจริงของเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาเพราะอะไร มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร มีหลักการ กระบวนการทำงานอย่างไร มีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างไร และชี้ให้เห็นความการของว่าการอะไร ขาดแคลนอะไรก็คือข้อเท็จจริงของในขณะเดียวกันวิเคราะห์พระสงฆ์นักพัฒนาวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพความจริงที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงประเด็นกิจกรรม และเชิงหน้าที่และกิจกรรมเชิงพุทธ ว่าวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม มีวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนโดยนำคำว่า “บวร” ใช้กับการทำงานหรือไม่ เพราะคำว่า “บวร” เป็นการรวมตัวกันของหน่วยงานทางสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งมีความใกล้ชิดกันในลักษณะของทั้ง ๓ ประเด็นที่มุ่งถึงหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนในทางพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมไปเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นั้นมีคุณภาพและแสดงให้เห็นปัจจัยภายในของพระสงฆ์ ปัจจัยองค์กร และปัจจัยทางสังคม โดยนำหลักธรรม คือหลักสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์กับในพื้นที่ หลักการบริหารตามทฤษฎี POSDCORB และจากการศึกษาการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติ (Process of Learning and doing) อย่างฉลาด (Wisdom) และประสานกันกับคำว่า บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โคนซีให้เห็นถึงความการของประชาชนอย่างแท้จริง คือ สัมมาชีพ

^{๓๔๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๔๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ., รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๔๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐.

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยค้นพบว่า หลักการในการทำงาน และการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ และแสดงให้เห็นเป็นตัวแบบ (Synthesis Model) โดยสรุปองค์ความรู้ใน ๓ ประเด็น คือ ๑) สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา ๒) ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง และ ๓) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งทั้ง ๓ ประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ ได้ดังแผนภาพ ๔.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ สภาพทั่วไปในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนา

จากแผนภาพกล่าวได้ว่า พระสงฆ์นักพัฒนา มีหน้าที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ หลายอย่างที่ทำให้เกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในหลายมิติโดย แต่ที่สำคัญ คือ

กลุ่มพระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ ได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีการมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป การดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่เน้น มีการบริหารจัดการเชิงอำนาจการ เพื่อประสานให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา และยังบริหารเชิงอำนาจการ เพื่อประสานงานให้คณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะ

กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ยกตัวอย่างเช่น สำนักวิปัสสนาประจำจังหวัดพิษณุโลก สำนักธรรมประจำจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา การสังคมสงเคราะห์ในทางพุทธศาสนานั้น จะช่วยเหลือให้ถูกคนจึงจะเกิดประโยชน์เพราะถ้าไม่เหมาะสมแก่บุคคลที่เราจะสงเคราะห์ ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เราจะช่วยเหลือนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ถ้าเราไม่พิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นการสงเคราะห์ที่ผิดเป้าหมาย การสงเคราะห์ก็จะไม่มีความหมาย ไม่มีคุณค่าอะไร เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ใครๆ ก็ทำได้ ดังที่พระพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า การสังคมสงเคราะห์นั้นอย่าให้ทางวัตถุเพื่อแต่ให้ทางวิญญาณนี้มันขนานควบคู่กันไปพอสมควรส่วน คืออย่าให้วัตถุมากนักจะให้ในด้านจิตใจทางธรรมะมากๆ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัพพทานิ ธมมทานิ ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง คือให้เขามีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกเพราะการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ระวังที่สุดอาจทำให้คนโง่งออยู่แล้ว บูดอกอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบูดดอกยิ่งขึ้นอีก มันจะยังไม่ใช่สงเคราะห์ มันทำให้พลาดได้ แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้น ไม่มีทางพลาดเพราะมันยังขาดอยู่จะให้เขามีจิตใจเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนง ทุกๆ ชนิดของธรรมะ ที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เพราะฉะนั้นจะเพิ่มการสังคมสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณขึ้นมาให้มาก ให้ทันเหตุการณ์ไม่ใช่รังเกียจหรือดูหมิ่นความเจริญก้าวหน้าในวัตถุ แต่มันเป็นไปอย่างถูกให้ความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณเข้ามาควบคุมอยู่เสมอ ถ้ามีแต่ก้าวหน้าทางวัตถุอย่างเดียว มันก็จะหลงเหว ถ้ามีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณควบคุมอยู่มันก็ดี มันจะไม่เพ้อ มันจะพอเหมาะสม มันจะเป็นสันติภาพถาวรได้

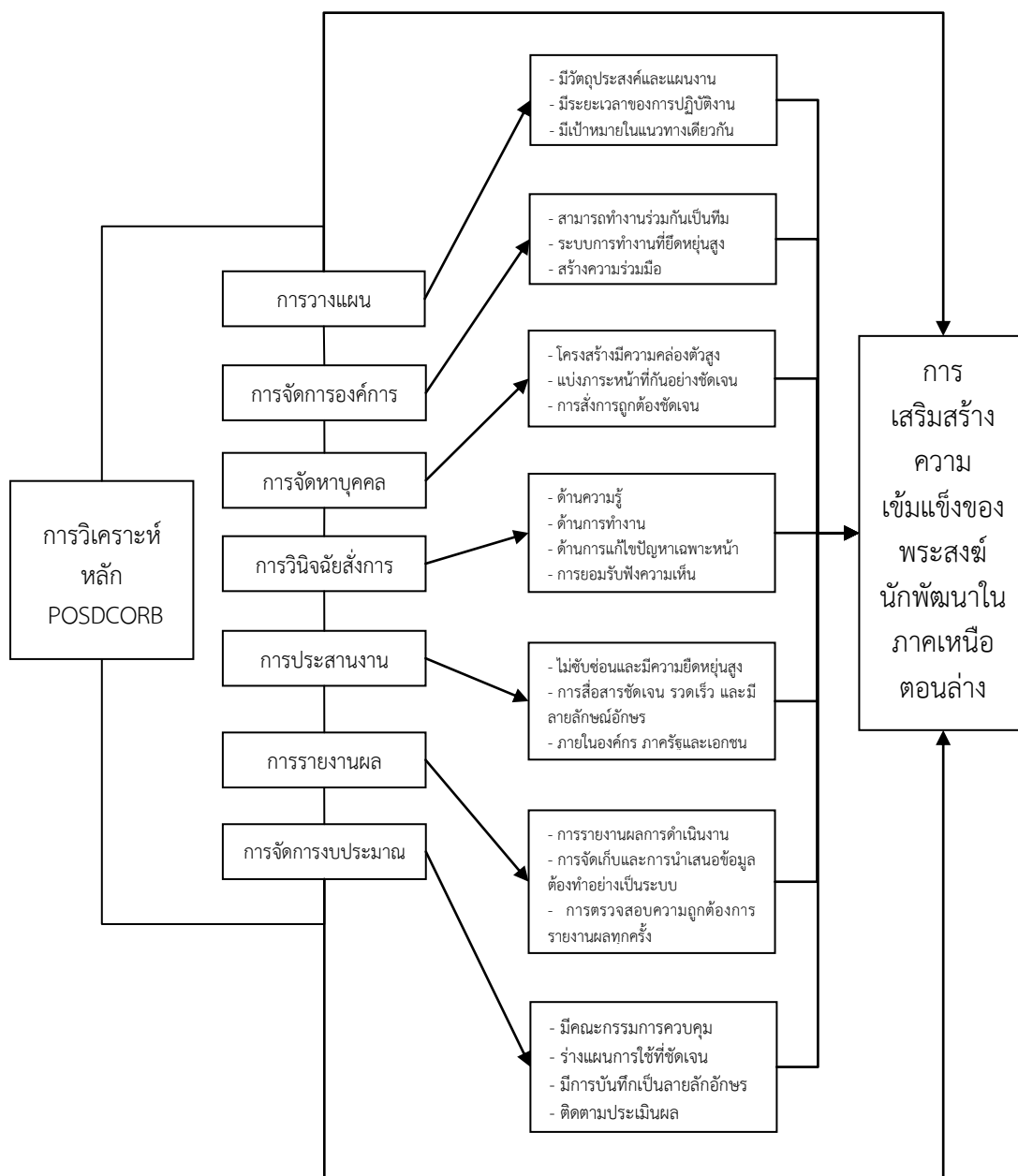
กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่าย ผ่านสื่อ ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานการเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของ คณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์ จะจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของ ประชาชนในอนาคต พระธรรมทูตนั้น ได้แบ่งการปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกเป็น ๙ สาย โดย อาราธนาพระเถระที่เคยมีประสบการณ์ในวงการคณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาพอสมควรให้เป็น หัวหน้า นอกเหนือจากพระธรรมทูตแล้ว ยังมีพระสงฆ์อีกรูปแบบหนึ่ง คือ พระธรรมจาริกร่วมกับกรม ประชาสงเคราะห์ ซึ่งได้ทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนทั่วไป บทบาทของ พระสงฆ์ด้านจริยธรรม คือการให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของพระสงฆ์หลายหน่วยงานที่ ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ งานพระธรรมทูตและงานพระธรรมจาริกทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมเพื่อ ความสงบทางอารมณ์ เป็นการฝึกจิตให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีเมตตา กรุณา ขันติ มี หิริโอตตปปะ มีจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การทำงาน มีความเข้มแข็งมั่นคง คล่องแคล่ว เป็นคนมีศีล มี ระเบียบวินัย มีจิตปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ เห็นความสำคัญของผู้อื่น รู้คุณค่าแห่งศาสนา มี ความรู้ความเข้าใจหลักแห่งความดี เข้าใจในชีวิตว่าเป็นอะไร สภาพที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็น อย่างไร ลงมาจนถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตประสบสิ่งที่ดีงาม คือ ทำให้ เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูก

กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ บทบาทพระสงฆ์ใน การให้การศึกษแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒. ส่วนที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปรารภกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่ จะให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ แม้ว่า จะมีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติรับผิดชอบอยู่ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญ คือ รัฐไม่สามารถจัด การศึกษาให้เด็กได้เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ทั้งหมด

ยกตัวอย่างเช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีความสนใจวิชา พระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลก โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นการจัดการศึกษา สำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีพันธกิจ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ ในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชา สามัญ ทั้งนี้พระสงฆ์ได้นำปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการมาใช้ คือ ทฤษฎี POSDCORB มาเป็น กระบวนการในการทำงาน สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๓ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ การวิเคราะห์หลัก POSDCORB

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่า ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือตอนล่าง จะมีกระบวนการดังต่อไปนี้

พระสงฆ์นักพัฒนามีอยู่ในหลายพื้นที่ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือและพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ทั้งในแง่ของจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ ทั้งนักพัฒนายังมีลักษณะองค์กรที่ยังไม่มีรูปแบบในการจัดการที่ชัดเจนนัก และยังไม่มีความเป็นน้ำหนึ่ง

ใจเดียวกันเท่าที่ อีกทั้งยังหาสมาชิกที่จะเข้ามารับช่วงต่อได้ยากพอสมควร ซึ่งหลังจากทำการศึกษาจากเอกสาร และทำการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน แล้วพบว่าในการทำงานของพระสงฆ์ นักพัฒนาในเขตภาคเหนือตอนล่างนั้นพระสงฆ์ได้นำทฤษฎี POSDCORB เป็นหลักในการทำงาน ดังนี้

ด้านการวางแผน คือ เข้าใจสภาพปัญหา และบริบทสภาพทั่วไปของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ ต่อมากำหนดให้ได้ว่าสิ่งใดเป็นปัญหาที่จะแก้ไขเป็นอันดับแรก และสิ่งที่มีไขปัญหา แต่การการพัฒนาต่อไป ทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนากำหนดเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการทำงานจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน มีการกำหนดระยะเวลาของการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีปฏิทินการทำงานที่ชัดเจนทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ให้ความสำคัญกับการเตรียมรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน มีการแบ่งงานที่ชัดเจน มีตารางการแบ่งงาน ตารางการควบคุมงาน และตารางการตรวจสอบ ติดตามผลงาน

ด้านการจัดการองค์กร คือ พระนักพัฒนาทุกท่านมีความสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมสมาชิกทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบพระนักพัฒนาที่ท่านในสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเสรี ไม่มีการปิดกั้น พระนักพัฒนาตระหนักและทำความเข้าใจถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่เป็นอย่างดี พระนักพัฒนาไม่กล่าวร้ายบุคคลอื่น และไม่สร้างความบาดหมางแตกแยกให้เกิดขึ้นในชุมชน พระนักพัฒนาจัดการองค์กรที่ยืดหยุ่นสูง เนื่องจากแต่ละชุมชนที่วางเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น มีเอกลักษณ์ ลักษณะ ของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไป พระนักพัฒนาจำเป็นสร้างความร่วมมือและ สามารถประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน

ด้านการจัดหาบุคคล คือ โครงสร้างของพระนักพัฒนาที่มีความคล่องตัวสูง มีการแบ่งภาระหน้าที่กันอย่างชัดเจน และเป็นไปตามความสามารถ การสั่งการในการปฏิบัติงานทุกครั้งชัดเจน กระชับและไม่คลุมเครือ การติดต่อประสานงานของทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนารวดเร็วและมีประสิทธิภาพด้านพัฒนาทักษะการทำงาน ทักษะด้านความรู้ รู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน

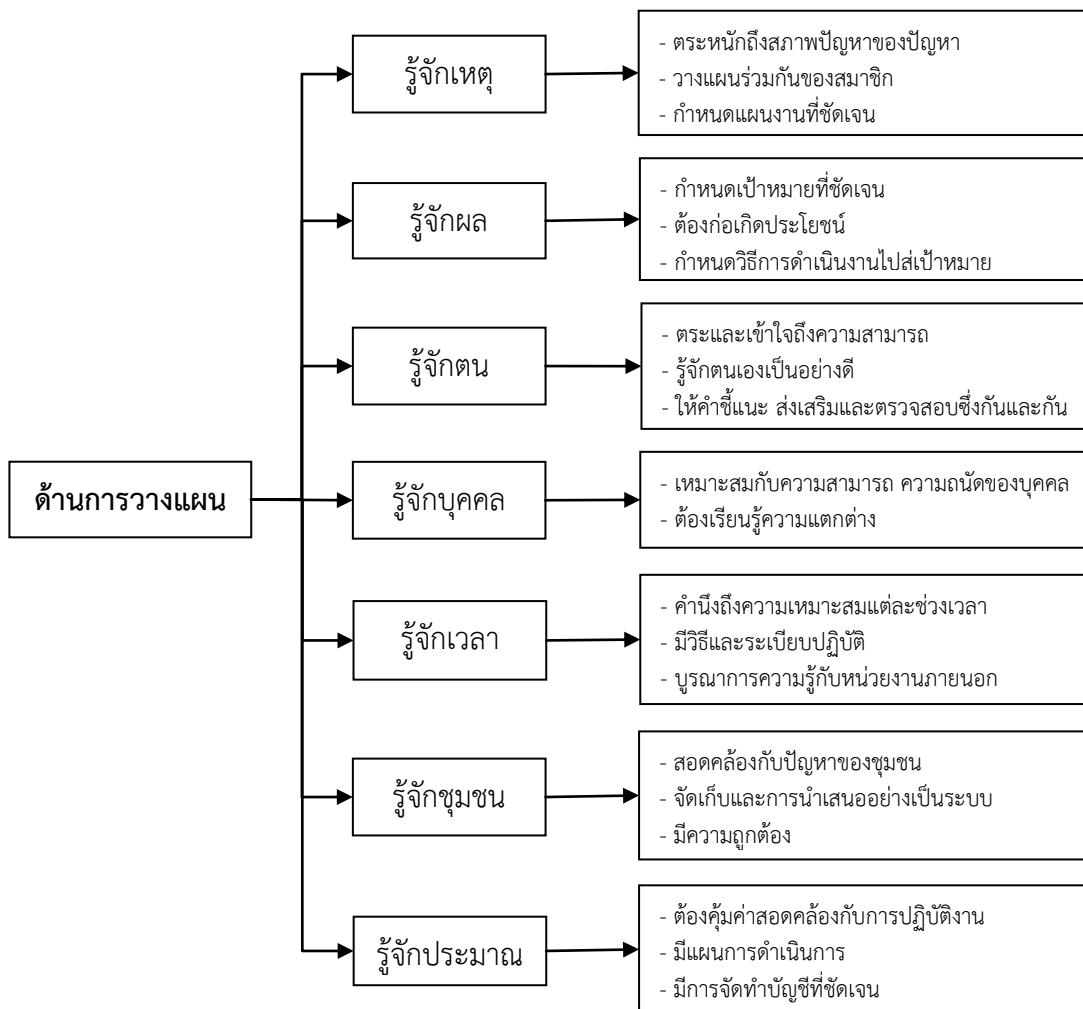
ด้านการวินิจฉัยสั่งการ คือ พระนักพัฒนาที่มีความเข้าใจและความสามารถในหน้าที่ที่ตอนรับผิดชอบ ทักษะด้านการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระนักพัฒนาสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ฉับไว ทันทีที่และเหมาะสมกับสถานการณ์ ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน หลีกเลียงไม่ได้ที่จะมีความเห็นขัดแย้งกับภาคส่วนอื่น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง

ด้านการประสานงาน คือ ทุกภาคส่วนของพระนักพัฒนาสามารถประสานงานกันภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังประสานงานกับหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนได้เช่นกัน มีรูปแบบการประสานงานที่ไม่ซับซ้อนเกินไป และมีความยืดหยุ่นสูง พระนักพัฒนา มีหน่วยปฏิบัติงาน และหน่วยสนับสนุนการทำงานที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารในทุกภาคของพระนักพัฒนาชัดเจน รวดเร็ว และไม่ยื้อยั่ง อีกทั้งยังกระชับ ตรงประเด็น ไม่คลุมเครือ ทั้งในส่วนของการพูดและลายลักษณ์อักษร

ด้านการรายงานผล คือ พระนักพัฒนาจําเป็นรายงานถึงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ต่อมาคือ ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ข้อเสนอแนะและข้อปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป สุดท้ายคืองบประมาณที่ใช้ไปในการดำเนินกิจกรรม

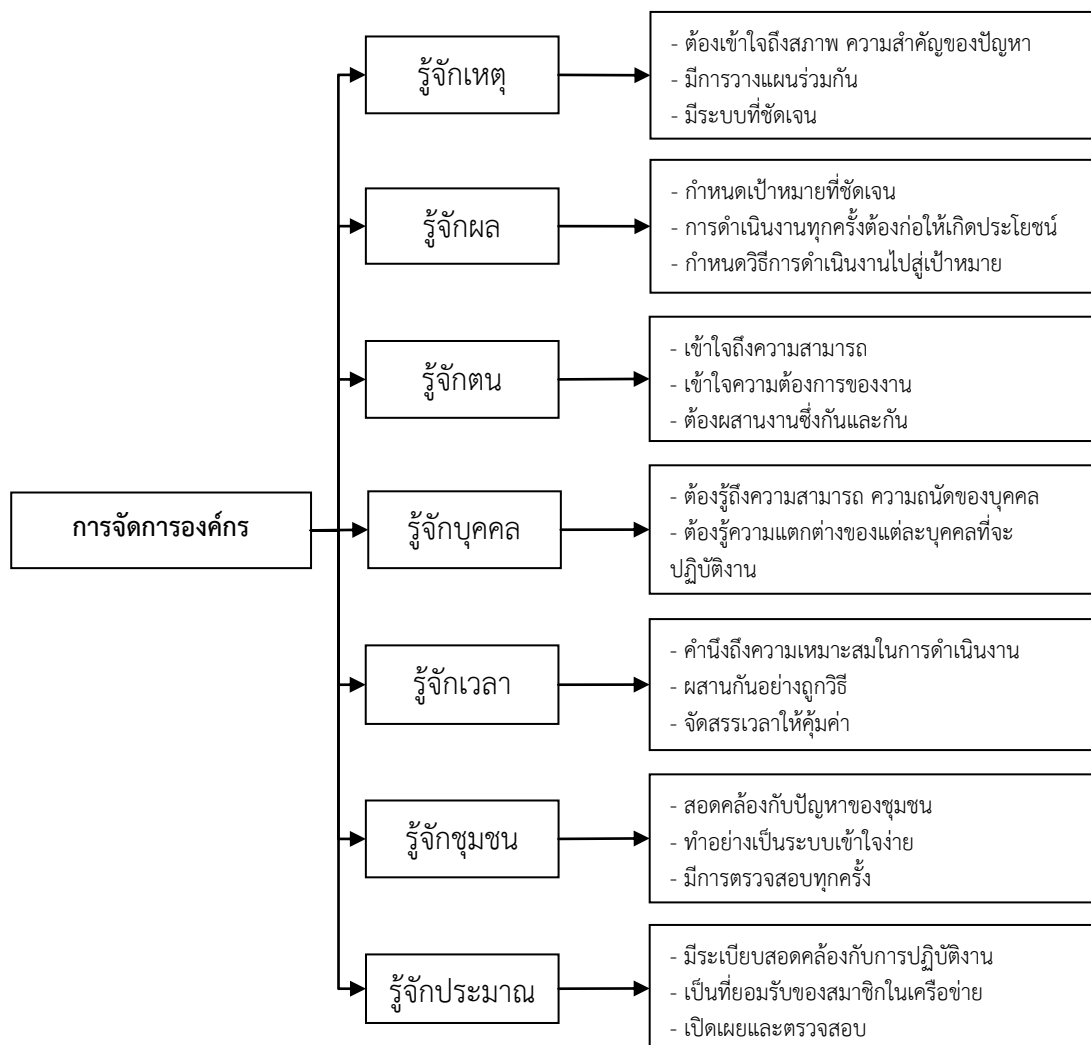
ด้านการจัดการงบประมาณ คือ ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานในการควบคุมการเบิกจ่าย งบประมาณแจกแจงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ใช้งบประมาณ ร่างแผนการใช้งบประมาณที่ ชัดเจนการเบิกจ่ายทุกครั้งมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บริหารจัดการงบประมาณให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ติดตามประเมินผลในการใช้งบประมาณ

ในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในเขตภาคเหนือตอนล่างนั้นพระสงฆ์ได้นำทฤษฎี POSDCORB เป็นหลักในการทำงาน เมื่อนำมาประยุกต์เข้าด้วยกันจะทำให้การทำงานของพระสงฆ์ นั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอเป็นแผนภาพรายละเอียด ดังนี้ การวางแผน เป็น กระบวนการที่องค์การหรือหน่วยงานดำเนินการเพื่อให้ได้ผลที่การในอนาคต โดยการตัดสินใจ ล่วงหน้าในการเลือกวิธีทำงานที่ดีที่สุดมีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้บรรลุผลตามที่การภายในเวลาที่ กำหนด และเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถปรับปรุงแก้ไขได้อยู่เสมอ เมื่อนำหลักการวางแผนมาประยุกต์ใช้กับหลักสี่ปฐิฐธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๔

แผนภาพที่ ๔.๔ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการวางแผน

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักการวางแผนกับหลักสัปปริสธรรม จะทำให้พระสงฆ์นักพัฒนานั้นมีการวางแผนอย่างสมเหตุสมผล เข้าใจถึงสภาพของชุมชนและท้องถิ่น ว่าจุดใดคือ สิ่งที่เป็นปัญหา ทั้งยังจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ว่าสิ่งใดแก้ไขก่อนหลัง และสิ่งใดที่มีใช้ปัญหาแต่เป็นสิ่งที่การทั้งนี้ พระนักพัฒนา กำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้ หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน แผนงานนั้นมีความชัดเจน มีหลักการในการทำงาน รู้และเข้าใจในงานและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และสามารถประยุกต์หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างลงตัวและสามารถเข้าถึงเหตุหรือต้นตอของปัญหาและแก้ไขปัญหาในการทำงานได้อย่างมีเหตุผล สำหรับในการจัดการองค์กร คือ มีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์อย่างชัดเจน กำหนดวิธีการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย สามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากการดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ในการนำหลักการจัดระบบงานเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปริสธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๕

แผนภาพที่ ๔.๕ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการจัดการองค์กร

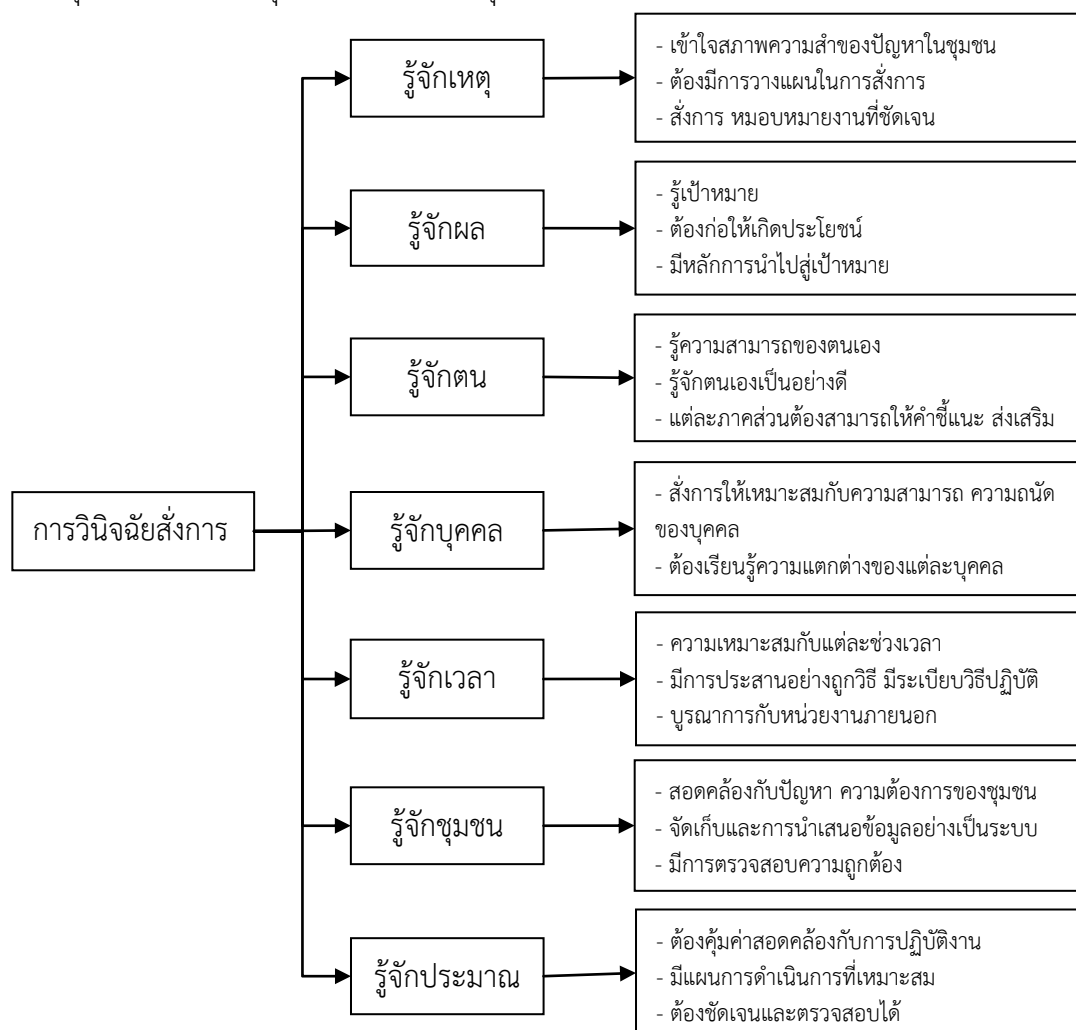
จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักการจัดการองค์กรกับหลักสัปปุริสธรรม การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงหรือพัฒนา ระบบงาน เนื่องจากการจัดระบบเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผล หากรู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ การกระทำต่าง ๆ ที่รู้จักความหมาย ความมุ่งหมายของหลักการ และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น จะทำให้ระบบมีประโยชน์ และเหมาะสมสำหรับนำมาประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐาน และการพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี และเมื่อนำหลักการบริหารบุคคลไป ประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๖

แผนภาพที่ ๔.๖ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการจัดการบุคคล

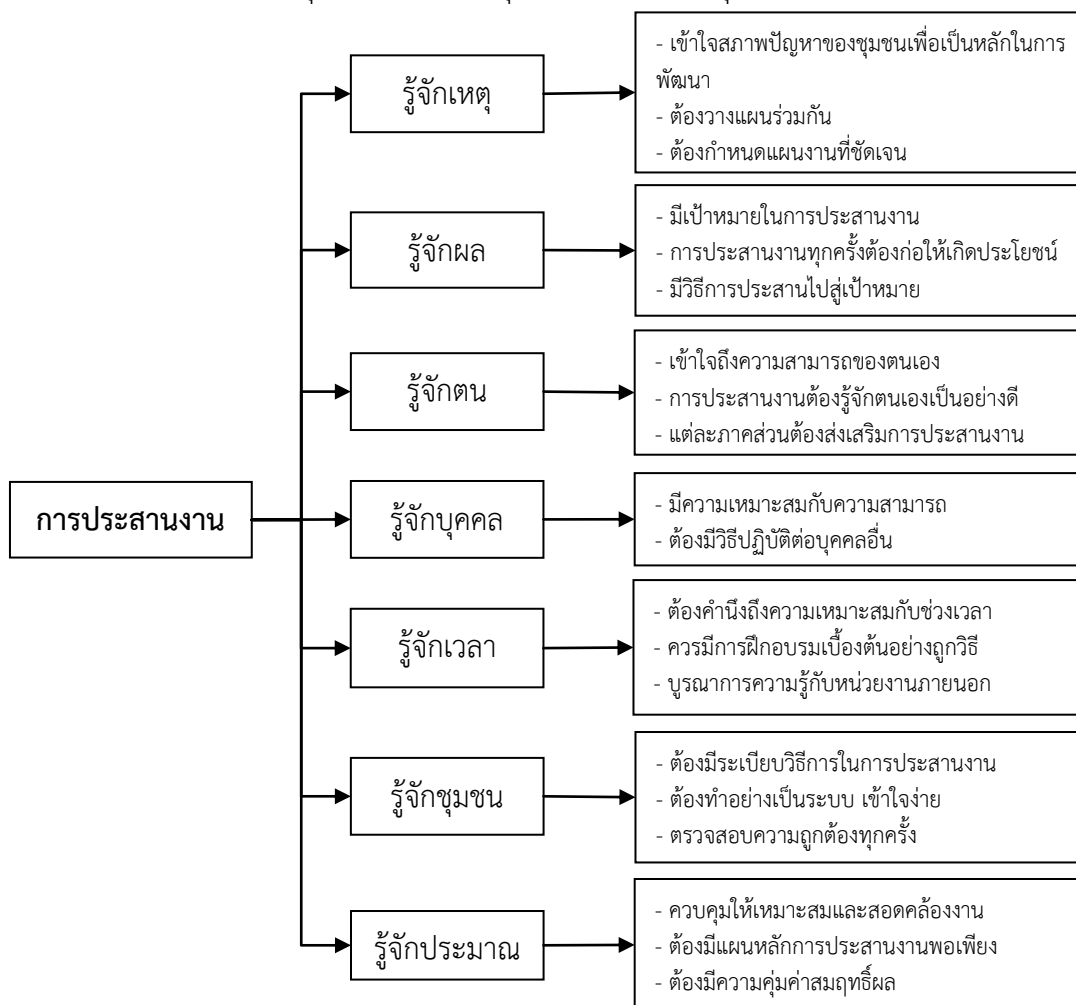
จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การจัดการบุคคลหรือการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญ และสามารถที่จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรดำเนินการต่างๆ ไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นใจ จะเห็นได้ว่า ทุกองค์การประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นงานที่มุ่งเลือกสรรคนดี มีความรู้ ความสามารถ เข้ามาปฏิบัติงาน และเมื่อเราได้คัดสรรให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามาอยู่ในองค์กรแล้ว งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หน่วยงานทรัพยากรมนุษย์จะดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากรได้รับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่จะเป็นพลังเสริมให้บุคลากร ปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพ และพร้อมจะปฏิบัติงานที่ท้าทายความรู้ ความสามารถ สร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นพระสงฆ์นักพัฒนาให้ความสำคัญการบริหารบุคคล ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่เปิดเสรีไร้ขอบเขต การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงความรู้ ความสามารถ ของบุคลากรแต่ละคนจึงมีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ อาศัยการพูดคุยเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้กรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กลุ่มเป้าหมายซึ่งยังมีความคิดหลากหลายและมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำมากเท่าไรสะท้อนถึงปัญหาในหลากหลายรูปแบบที่เราวางแผนและแก้ปัญหาในในระดับหนึ่งก่อนจนสามารถที่จะนำหลักการรู้จักตน รู้ถึงความสามารถที่แท้จริงของตนเอง มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทที่เป็นอยู่ เพื่อสร้าง ที่เข้มแข็ง เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่ผ่านการแก้ปัญหาภายในมาแล้วจะส่งผลให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้พระนักพัฒนา รู้จักตนเองเป็นอย่างดี ว่าเราคือใคร ทำอะไร และเพื่ออะไร ตระหนักและเข้าใจถึงความสามารถของตนเอง เพื่อนร่วมงาน และแต่ละภาคส่วนของพระนักพัฒนาสามารถให้คำชี้แนะ ส่งเสริม และตรวจสอบซึ่งกันและกันได้ เมื่อนำหลักการวินิจฉัยสั่งการไปประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๗

แผนภาพที่ ๔.๗ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการวินิจฉัยสั่งการ

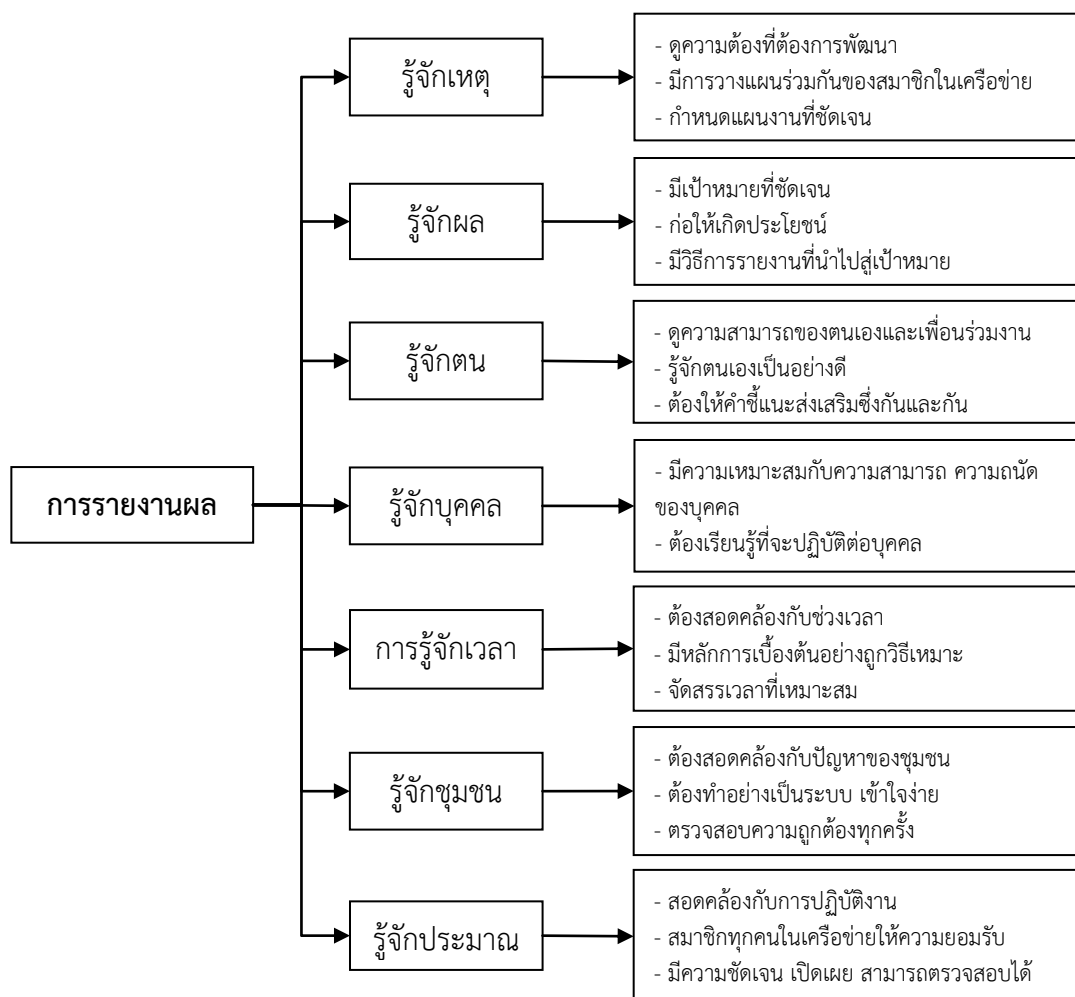
จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การวินิจฉัยสั่งการ คือ การมอบหมายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำ พร้อมทั้งแนะนำวิธีปฏิบัติงานให้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การสั่งการนี้มีความหมายรวมทั้งการขอร้องให้ทำ การออกคำสั่ง การให้คำแนะนำ การสั่งการเป็นการแจ้งให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่า เขาทำอะไร ทำอย่างไร ทำกับใคร ทำที่ไหน และทำเมื่อใด ทั้งนี้การสั่งงานและมอบหมายงานรู้จักบุคคลที่จะทำงานด้วย โดยการสังเกต การลงมือทำงานร่วมกันจากอุปนิสัย จากความถนัดของแต่ละบุคคล แล้วการใช้งานให้เหมาะสมกับบุคคล ที่สำคัญที่สุด การติดตามงานที่ได้รับมอบหมายไปอย่างต่อเนื่องหากมีปัญหาอะไร จะได้เข้าช่วยเหลือ หรือหาวิธีแก้ปัญหาาร่วมกันพยายามฝึกบุคคลให้ทำงานแบบสร้างสรรค์ทำให้ได้ความรู้ใหม่ๆเพิ่มเติม ดังนั้นการจัดคนให้เหมาะสมกับงาน พระนักพัฒนาเรียนรู้ และจัดวางกำลังคนให้เหมาะสม โดยเริ่มต้นจากเข้าไปศึกษาเรียนรู้อย่างจริงจังกับสมาชิกในแต่ละคน และใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งพระสงฆ์นักพัฒนา เมื่อนำหลักการประสานงานไปประยุกต์ใช้กับหลักสัปปริสธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๘

แผนภาพที่ ๔.๘ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการประสานงาน

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การประสานงาน คือ การจัดให้บุคคลในองค์กรทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป้าหมาย และมาตรฐานการ

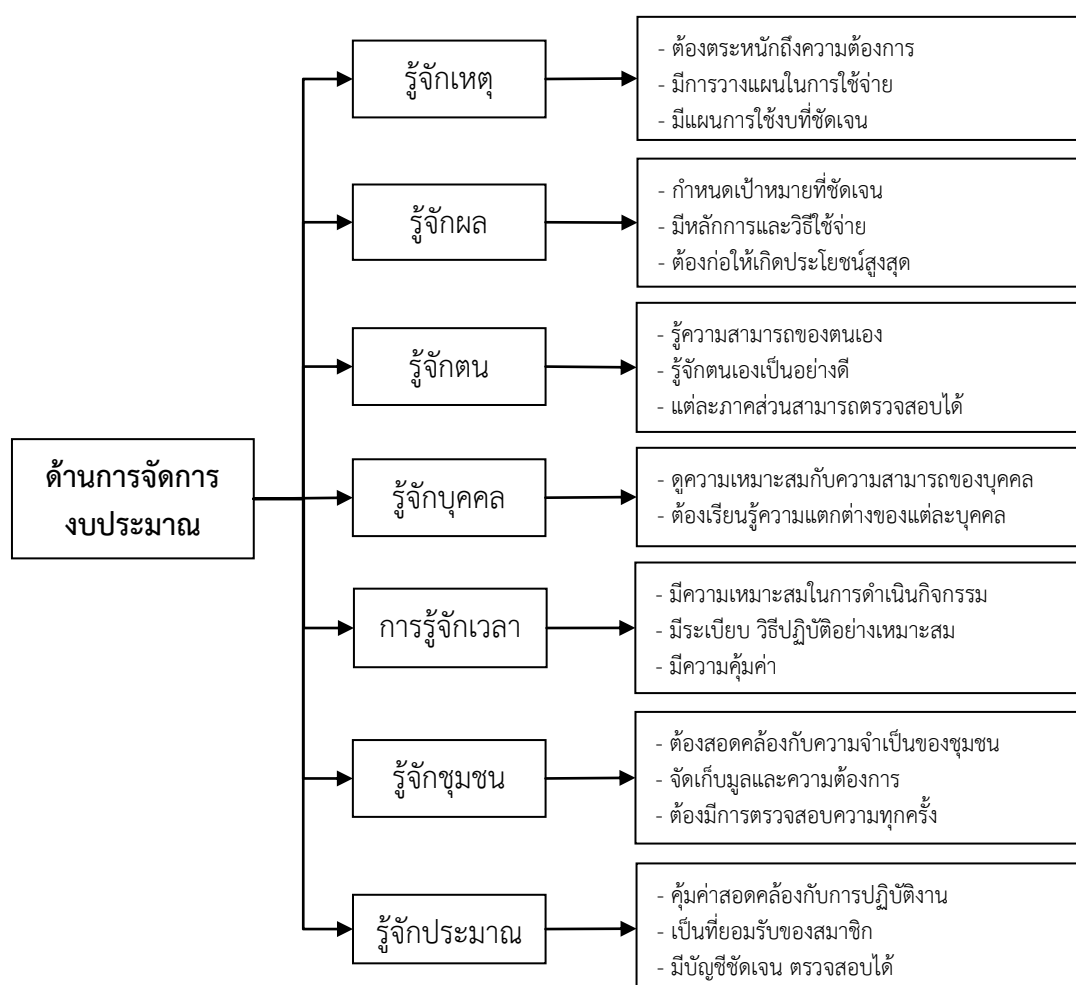
ปฏิบัติงานขององค์กร การประสานงานการรู้จักเวลา รู้จักคุณค่าแห่งเวลา รู้จักการบริหารจัดการ เวลาอย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญูตา ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในการที่จะวางแผนงานในการดำเนินกิจการ ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม การใดก็ตามที่กระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีย่อมล่วงผ่านพ้นไป ซึ่งไม่สามารถย้อน เวลากลับไปแก้ไขได้ การลำดับความสำคัญของงานก็ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ตรง เวลา ทำให้การดำเนินงานนั้นๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การดำเนินกิจการต่างๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หากว่าการทำอะไร ไม่ถูกจังหวะหรือโอกาส ก็ย่อมส่งผลเสียให้แก่ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นการประสานงานคำนึงถึง ความเหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรม ทั้งยังมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการประสาน เบื้องต้นอย่างถูกวิธี เพื่อให้ภายในมีวิธีระเบียบปฏิบัติแบบเดียวกันและการบูรณาการความรู้ด้านการ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เกี่ยวกับการจัดสรรเวลา ความคุ้มค่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อนำหลักการรายงานผลไปประยุกต์ใช้กับหลักสัปปริสธรรม สามารถสรุปได้ดัง แผนภาพที่ ๔.๙

แผนภาพที่ ๔.๙ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการรายงานผล

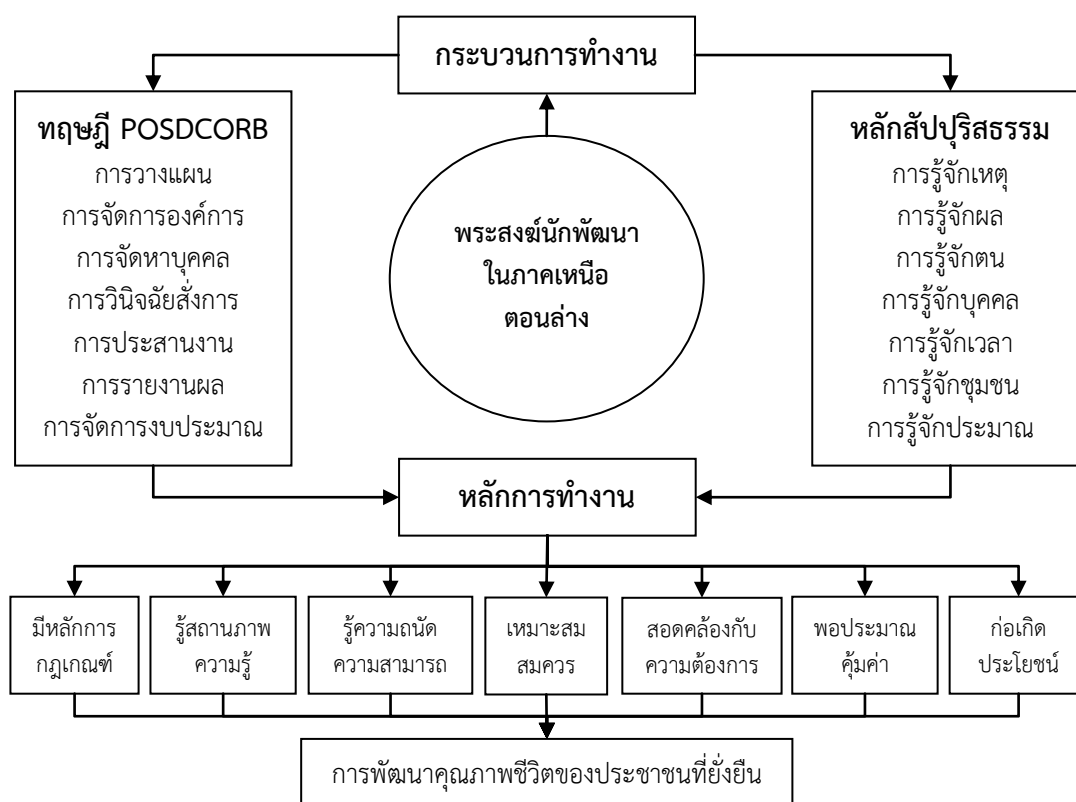
จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การรายงานผล คือ การรายงานผลการดำเนินงาน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของตนเอง ให้ผู้อื่นเข้าใจ ทั้งนี้ในการรายงานผลการดำเนินงานนั้นสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เพราะการรู้จักชุมชน คือ รู้ถึงถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงรู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นมีความการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไร เมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง ในการรายงานผลการดำเนินงาน การจัดเก็บและการนำเสนอข้อมูลทำอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่ายการตรวจสอบความถูกต้องการรายงานผลทุกครั้ง มองการไกล ใช้ปัญญาวิเคราะห์เหตุในการบริหารชุมชน สังคมว่ามีความการอะไร เพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์มากที่สุด และให้บรรลุเป้าหมาย การรายงาน มีความสำคัญต่อหน่วยงาน เรียกกันว่า ประชาพิจารณ์ (TOR) เป็นการสำรวจความคิดเห็น ความการของชุมชน เพื่อจะได้พัฒนาตรงตามจุดที่การของประชาชน เมื่อนำหลักการจัดการงบประมาณมาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๑๐

แผนภาพที่ ๔.๑๐ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการด้านการจัดการงบประมาณ

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การจัดการงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเงินที่ใช้ในการบริหารและการปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรม จัดสรรเพียงพอต่อความต้องการ และใช้จ่ายสมเหตุสมผล มีความประหยัด คุ่มค่า ตลอดจนมีวิธีการใช้จ่ายเป็นไปตามระเบียบ ดังการจัดการด้านงบประมาณของ พระสงฆ์ใช้จ่ายงบประมาณให้คุ่มค่าสอดคล้องกับการปฏิบัติงาน จัดทำแผนการใช้งบประมาณทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ทุกแผนการดำเนินการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคนใน และมีการจัดทำบัญชีการเบิกจ่ายที่ชัดเจน เปิดเผยและสามารถตรวจสอบได้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนงบประมาณมีความจำเป็นที่ใช้ในการดำเนินกิจการงานต่างๆ ทั้งนี้การใช้งบประมาณก็มีความพอเพียง รู้จักประมาณการใช้ให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับ และพิจารณาไตร่ตรองการใช้งบประมาณให้มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

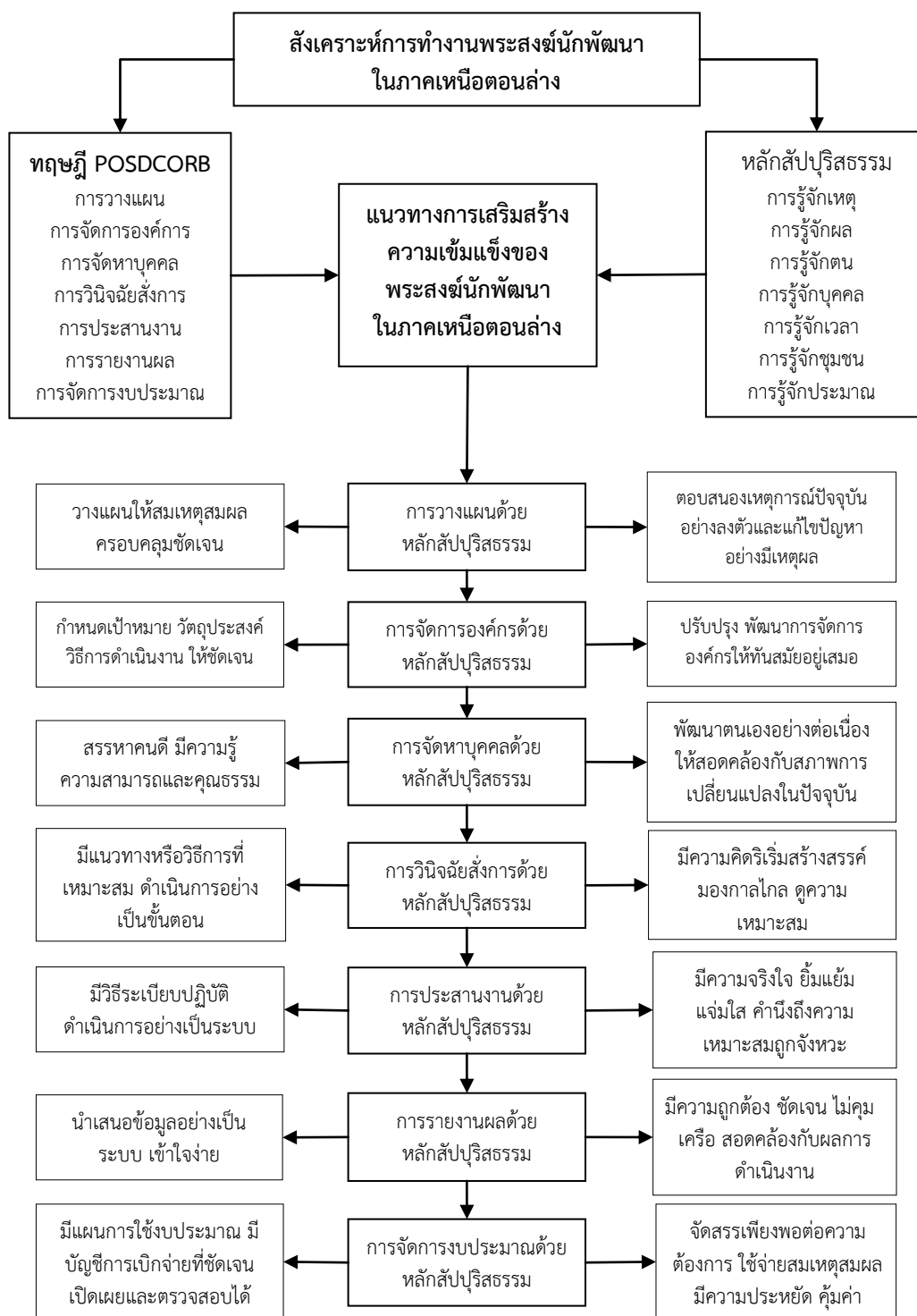
ดังนั้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา พระสงฆ์จะนำหลักทฤษฎี POSDCORB มาเป็นหลักกระบวนการในการทำงานโดยนำหลักสี่ปฐิธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนามีประสิทธิภาพ สรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๑๑

แผนภาพที่ ๔.๑๑ กระบวนการทำงานของพระสงฆ์

จากแผนภาพกล่าวได้ การนำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสี่ปฐิธธรรมนั้น สามารถอธิบายได้ว่า ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา นั้นนำหลักทฤษฎี POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดการงบประมาณ มาเป็นกระบวนการในการทำงานโดยนำหลักสี่ปฐิธธรรม ๗ ประการ คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักบุคคล การรู้จัก

เวลา การรู้จักชุมชน และการรู้จักประมาณ มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์ นักพัฒนามีประสิทธิภาพ เพราะคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันเมื่อนำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม แล้วก่อให้เกิดหลักการทำงาน คือ ในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น จะมีหลักการกฎเกณฑ์ในการทำงาน รู้ถึงสถานภาพความรู้ ความถนัด ความสามารถ ทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ตลอดจนในการสั่งการหรือมอบหมายงานหรือการบริหารงานต่าง ๆ จะมีความเหมาะสมและสมกับงานนั้น ๆ ตลอดจนมีความคุ้มค่า พอประมาณ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะมนุษย์หรือประชาชนทั่วไป เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะสร้างคนให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการงานอาชีพและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตของประชาชนอีกด้วย จากที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยได้สรุปสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ได้วางแผนภาพที่ ๔.๑๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑๒ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

จากแผนภาพดังกล่าว พระสงฆ์นักพัฒนา คือ พระสงฆ์ที่ทำงานสงเคราะห์ชุมชนด้วยการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่างๆ ได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีการมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป การดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่นั้น มีการบริหารจัดการเชิงอำนาจการ เพื่อประสานให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา และยังบริหารเชิงอำนาจการ เพื่อประสานงานให้คณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา

๒) กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ยกตัวอย่างเช่น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิษณุโลก สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

๓) กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา การสังคมสงเคราะห์ในทางพุทธศาสนานั้น จะช่วยเหลือให้ทุกคนจึงจะเกิดประโยชน์เพราะถ้าไม่เหมาะสมแก่บุคคลที่เราจะสงเคราะห์ ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เราจะช่วยเหลือนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ถ้าเราไม่พิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นการสงเคราะห์ที่ผิดเป้าหมาย การสงเคราะห์ก็จะไม่มีความหมาย ไม่มีคุณค่าอะไร เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ใครๆ ก็ทำได้ ดังที่พระพุทธศาสนได้กล่าวไว้ว่า การสังคมสงเคราะห์นั้นอย่าให้ทางวัตถุเพื่อ แต่ให้ทางวิญญาณนี้มันชวนควบคุมกันไปพอสมควรคืออย่าให้วัตถุมากนักจะให้ในด้านจิตใจทางธรรมะมากๆ เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัพพทานํ ธมมทานํ ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง คือให้เขามีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกเพราะการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ระวังที่สุดอาจจะทำให้คนโง่อยู่แล้ว บูดวัตถุอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบูดวัตถุยิ่งขึ้นอีก มันจะยังไม่ใช่สงเคราะห์ มันทำให้พลาดได้ แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้น ไม่มีทางพลาดเพราะมันยังขาดอยู่จะให้เขามีจิตใจเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนง ทุกๆ ชนิดของธรรมะที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เพราะฉะนั้นจะเพิ่มการสังคมสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณขึ้นมาให้มาก ให้ทันเหตุการณ์ไม่ใช่รังเกียจหรือดูหมิ่นความเจริญก้าวหน้าในวัตถุ แต่ว่ามันเป็นไปอย่างถูกให้ความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณเข้ามาควบคุมอยู่เสมอ ถ้ามีแต่ก้าวหน้าทางวัตถุอย่างเดียว มันก็จะหลงเหว ถ้ามีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณควบคุมอยู่มันก็ดี มันจะไม่เพ้อ มันจะพอเหมาะสม มันจะเป็นสันติภาพถาวรได้

๔) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต พระธรรมทูตนั้น ได้แบ่งการปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกเป็น ๙ สาย โดยอาราธนาพระเถระที่เคยมีประสบการณ์ในวงการคณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาพอสมควรให้ไปทำหน้าที่ นอกเหนือจากพระธรรมทูตแล้ว ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระธรรมจาริกร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนทั่วไป บทบาทของพระสงฆ์ด้านจริยธรรม คือการให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของพระสงฆ์หลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ งานพระธรรมทูตและงานพระธรรมจาริกทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมเพื่อความสงบทางอารมณ์ เป็นการฝึกจิตให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีเมตตา กรุณา ขันติ มีหิริโอตตปปะ มีจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การทำงาน มีความเข้มแข็งมั่นคง คล่องแคล่ว เป็นคนมีศีล มีระเบียบวินัย มีจิตปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ เห็นความสำคัญของผู้อื่น รู้คุณค่าแห่งศาสนา มีความรู้ความเข้าใจหลักแห่งความดี เข้าใจในชีวิตว่าเป็นอย่างไร สภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ลงมาจนถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตประสพสิ่งที่พึงงาม คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

๕) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ บทบาทพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒. ส่วนที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปรารภกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้ อ่านออกเขียนได้ แม้ว่าจะมีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติรับผิดชอบอยู่ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญ คือ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้เด็กได้เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีความสนใจวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลก โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีพันธกิจ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ ในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง ๕ กลุ่มนี้ สังเคราะห์หลักการ ทำงานจาก ทฤษฎี POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดการงบประมาณ โดยประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริส

ธรรม คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักเวลา การรู้จักชุมชน และ การรู้จักบุคคล มาเป็นหลักในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เมื่อ นำมาประยุกต์เข้าด้วยกันแล้ว ทำให้การทำงานของพระสงฆ์นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้ง ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิต มีความพึงพอใจต่อตนเองและสังคม สามารถดำรงชีวิตให้อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงามได้ และไม่ทำให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์พัฒนาทั้ง ๕ กลุ่ม มีแนวทางการทำงานที่เป็นรูปธรรม มีหลักการ กฎเกณฑ์ในการทำงาน ทั้งนี้พระสงฆ์พัฒนานั้นต้องมีสิ่งเหล่านี้ด้วย คือ **ต้องชอบคิด** ไม่ใช่คิดแบบเพื่อฝัน แต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่ใช้คิดแต่วันนี้หรือวันพรุ่งนี้ แต่จะคิดออกไป ๑ ปี ๕ ปี หรือ ๑๐ ปี ว่าเราจะประสบความสำเร็จอย่างไร **ทั้งยังควรคิดบวกอยู่เสมอ** การที่จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว อยู่ที่ความคิด ถ้าวันนี้เรามีความคิดบวก จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจที่จะประสบความสำเร็จ **มีทัศนคติที่ดี** มีความเชื่อว่าทุกอย่างเป็นไปได้ เราสามารถทำสิ่งนั้นได้ อย่างเช่น ในการพัฒนาโปรแกรมย่อมมี Bug เกิดขึ้น แต่เราจะไม่อยู่กับปัญหานั้นหรือจะปล่อยมันทิ้งไว้ **ไม่ตีกรอบตัวเองให้อยู่จุดเดิม** รู้จักมองโลกให้กว้างขึ้น และหาสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาในชีวิต เพื่อโอกาสที่ดีกว่า (คนที่สำเร็จจะมองโอกาสเป็นโอกาส แต่คนที่ไม่สำเร็จจะมองโอกาสเป็นอากาศ) **มีจุดหมายชัดเจน** และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้อย่างจริงจัง มีเป้าหมายอย่างชัดเจน ที่จะทำให้งาน งานนั้นประสบความสำเร็จ และเป็นไปได้ ซึ่งเมื่อเรามีแล้วเราจะไม่ย่อท้อกับปัญหา และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้ จนประสบความสำเร็จ **ควรหมั่นสำรวจตัวเองอยู่เสมอ** สำรวจตัวเองว่าวันนี้ เรามีความสามารถ หรือความรู้ที่มากพอที่จะทำให้งานนั้นๆ ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ หรือดูที่จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง และพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ **ต้องมีความกระตือรือร้น** หรือความมุ่งมั่นในสิ่งที่จะทำ เห็นคุณค่าและรักในงานที่ทำ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เรามีความกระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน**ต้องบุคลิกดี** **ดูมีชีวิตชีวา** **หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส** การมีบุคลิกดี ดูมีชีวิตชีวา และยิ้มให้กันและกัน จะทำให้บรรยากาศในการทำงานดีขึ้น เมื่อเรามีปัญหาในวันที่ผ่านมา จงปล่อยมันทิ้งไว้ และเริ่มวันใหม่ด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ปัญหาทุกปัญหามีทางแก้เสมอ วันนี้เราอาจจะแก้ไม่ได้ แต่วันหน้าเมื่อเราประสบความสำเร็จปัญหานั้นอาจจะแก้ได้ **อีกทั้งการตัดสินใจต้องชัดเจน** มีพลังในการตัดสินใจที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ โดยจะทำให้เราทำงานนั้นโดยตั้งใจ และไม่ย่อท้อ และยอมที่จะแลกทุกสิ่งเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ **พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่อยู่รอบข้าง** ในการทำงานต่างๆ เราอาจจะไม่รู้ตัวเราเองว่าทำได้ดีหรือไม่ เราก็ต้องฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ และพัฒนาตัวเอง ในทุกวัน โลกหมุนไปเรื่อยๆ และการพัฒนาก็พัฒนาไปเรื่อย เมื่อเราไม่พัฒนาตัวเอง เราอาจจะไม่ทันกับสิ่งใหม่ที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จเร็วขึ้นก็ได้ **ตลอดจนยอมรับสิ่งใหม่หรือการเปลี่ยนแปลง** คนที่จะประสบความสำเร็จย่อมยอมรับสิ่งใหม่ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงได้ คือรู้จักการบริหารตัวเอง รู้จักบริหารเวลา หากนำหลักการเหล่านี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติงานจะทำให้พระสงฆ์พัฒนาในเขตภาคเหนือตอนล่างมีความเข้มแข็ง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง และ ๓) เพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ในการศึกษาครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เกี่ยวข้อง

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์พัฒนาเพื่อในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์พัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ หลายอย่างที่ก่อให้เกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมในหลายมิติ ในปัจจุบันประเทศไทยมีพระสงฆ์พัฒนาอยู่ในหลายพื้นที่ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ด้วยกัน คือ

๑. กลุ่มพระพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ยกตัวอย่างเช่น วัดสันติวัน เป็นสำนักวิปัสสนาประจำจังหวัดพิษณุโลก โดยมี พระครูสันติจิตคุณ หรือหลวงพ่อบุญมี จนฺทูปโม อายุ ๖๖ ปี พรรษา ๔๕ เป็นเจ้าอาวาส โดยแนวทางปฏิบัติของวัดเป็นการเจริญวิปัสสนาตามพระพุทธประสงค์ คือ การกำหนดรูปนามเป็นอารมณ์ โดยการพิจารณาสภาวะธรรมหรือนามรูป คือ ชันธ ธาตุ อายตนะ อินทรีย์ ให้เห็นตามความเป็นจริง

๒. กลุ่มพระพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา แยกออกได้ดังนี้ การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต การให้ที่พักอาศัยแก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด และการให้ที่พักพิงแก่ประชาชน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยการนำของพระครูวิบูลสิทธิธรรมและคณะสงฆ์ ได้พิจารณาเห็นว่าเรามีทุนทางสังคมคือ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ประชาชนไว้วางใจ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในวัด โดยทุกกลุ่มจะมีพระช่วยเหลือมีพระเป็นประธานใหญ่ เป็นที่

ปรึกษา และที่ทำการของทุกกลุ่มจะอยู่ในวัดทั้งสิ้น โดยยึดแนวทางธรรมของพระพุทธเจ้าและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๓. กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานการเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องที่ต่างๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต

๔. กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ การศึกษาของไทยแต่เดิมนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากวัด มีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมจริยธรรมต่างๆ แล้วค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาจนแทรกวิชาความรู้ต่างๆ เข้ามามากมาย ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันขั้นต้น ให้การศึกษาของประเทศไทย แม้ในปัจจุบันพระพุทธศาสนามีบทบาทในด้านการให้การศึกษาอยู่ เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนพุทธศาสนาต่างๆ สถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป

๕. พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา โดยจัดการให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งพระสงฆ์ด้านการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีกรมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป

ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาใน ๕ ด้านนี้ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือ และพัฒนาความเป็นของชุมชนต่าง ๆ ทั้งในแง่ของจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ ทั้งนี้พระสงฆ์นักพัฒนา มีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำงาน ๗ ประการ คือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน พระสงฆ์นักพัฒนาที่มีความรู้สึกร่วมกันคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้พระสงฆ์เกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกัน ร่วมรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกัน เพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และความต้อการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่

๔. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของพระสงฆ์ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การที่สมาชิกพระสงฆ์ต่างก็เสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกันการเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นพระสงฆ์

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน มีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การที่สมาชิกพระสงฆ์มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพระสงฆ์

องค์ประกอบทั้ง ๗ นี้เป็นหลักของการทำงานรวมกันและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

๕.๑.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำหลักการและทฤษฎีมาปรับใช้ในการทำงาน ได้นำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง นั้น หลักทฤษฎี POSDCORB คือ

ด้านการวางแผน ต้องเข้าใจสภาพปัญหา และบริบทสภาพทั่วไปของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ต้องกำหนดให้ได้ว่าสิ่งใดเป็นปัญหา ที่จะต้องแก้ไข เป็นอันดับแรก และสิ่งที่มีไขปัญหา แต่ต้องการการพัฒนาต่อไป ทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการทำงานจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน มีการกำหนดระยะเวลาของการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีปฏิทินการทำงานที่ชัดเจนทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ให้ความสำคัญกับการเตรียมรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน มีการแบ่งงานที่ชัดเจน มีตารางการแบ่งงาน ตารางการควบคุมงาน และตารางการตรวจสอบ ติดตามผลงาน

ด้านการจัดการองค์กร พระนักพัฒนาทุกท่านต้องมีสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมสมาชิกทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบพระนักพัฒนาที่ท่านในต้องสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเสรี ไม่มีการปิดกั้นพระนักพัฒนาต้องตระหนักและทำความเข้าใจถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่เป็นอย่างดี พระนักพัฒนาต้องไม่กล่าวร้ายบุคคลอื่น และไม่สร้างความบาดหมางแตกแยกให้เกิดขึ้นในชุมชน พระนักพัฒนาต้องมีระบบการทำงานที่ยืดหยุ่นสูง เนื่องจากแต่ละชุมชนที่วางเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น มีเอกลักษณ์ ลักษณะ ของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไป พระนักพัฒนาจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือและ ต้องสามารถประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน

ด้านการจัดหาบุคคล โครงสร้างของพระนักพัฒนาต้องมีความคล่องตัวสูง มีการแบ่งภาระหน้าที่กันอย่างชัดเจน และเป็นไปตามความสามารถ การสั่งการในการปฏิบัติงานทุกครั้งต้องชัดเจน กระชับ และไม่คลุมเครือ ด้านการติดต่อประสานงานของทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพด้านพัฒนาทักษะการทำงาน ทักษะด้านความรู้ ต้องรู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน

ด้านการวินิจฉัยสั่งการ พระนักพัฒนาต้องมีความเข้าใจและความสามารถในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ทักษะด้านการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระนักพัฒนาต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ฉับไว ทันท่วงทีและเหมาะสมกับสถานการณ์ ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานในลักษณะที่ต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องมีความเห็นขัดแย้งกับภาคส่วนอื่น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง

ด้านการประสานงาน ทุกภาคส่วนของพระนักพัฒนาต้องสามารถประสานงานกันภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังต้องประสานงานกับหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนได้เช่นกัน ต้องมีรูปแบบการประสานงานที่ไม่ซับซ้อนเกินไปและมีความยืดหยุ่นสูง พระนักพัฒนาควรมีหน่วยปฏิบัติงาน และหน่วยสนับสนุนการทำงานที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารในทุกภาคของพระนักพัฒนาต้องชัดเจน รวดเร็ว และไม่ย้อแอ้ง อีกทั้งยังต้องกระชับ ตรงประเด็น ไม่คลุมเครือ ทั้งในส่วนของคำพูดและลายลักษณ์อักษร

ด้านการรายงานผล พระนักพัฒนาจำเป็นต้องรายงานถึงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานต่อมาก็คือ ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ข้อเสนอแนะและข้อควรปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป สุดท้ายคืองบประมาณที่ใช้ไปในการดำเนินกิจกรรม

ด้านการจัดการงบประมาณ จัดตั้งคณะทำงานในการควบคุมการเบิกจ่ายงบประมาณ ต้องแจกแจงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณ ร่างแผนการใช้งบประมาณที่ชัดเจน การเบิกจ่ายทุกครั้งต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด ติดตามประเมินผลในการใช้งบประมาณ

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำหลักทฤษฎี POSDCORB ทั้ง ๗ ด้านนี้มาเป็นที่นำมาเป็นกระบวนการในการทำงานและยังนำหลักสี่ปฐิธรรม ๗ ประการ คือ

การรู้จักเหตุ คือ เป็นผู้รู้จักสาเหตุต้นตอของผลที่เกิดขึ้น รู้จักหลักความจริงเช่นรู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งความสุขและความทุกข์อะไรเป็นเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทำอย่างไรจึงจะมั่งคั่ง รู้จักธรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลธรรมเพราะธรรมแต่ละอย่างล้วนเป็นสาเหตุต้นตอให้เกิดผลทั้งสิ้น

การรู้จักผล คือ เป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจนรู้ว่าเช่นประพฤติตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างไร รู้จักที่จะไขว่คว้าหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองเพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ

การรู้จักตน คือ การรู้จักตนว่าต้องวิเคราะห์ตนเองได้ว่าโดยฐานะภาวะกำลังความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรมมีเท่าใดเพื่อจะได้พัฒนาตนแก้ไขปรับปรุงตนเป็นการเตรียมตัวให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องปฏิบัติ

การรู้จักประมาณ คือ รู้ประมาณรู้จักพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์สินรู้จักความพอเหมาะพอดีการปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ทำทุกอย่างด้วยความเข้าใจชอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

การรู้จักเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงานปฏิบัติต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรและทำให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันเวลาให้พอเวลาให้เหมาะเวลาให้ถูกเวลาตลอดจนรู้จักประมาณเวลาและวางแผนการใช้เวลา

การรู้จักชุมชน คือ การรู้จักชุมชนคือความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ชุมชนในที่ทำงานชุมชนที่ตนจะเข้าไปหามีความต้องการหรือไม่ต้องการอะไรมีความเห็นมีข้อตกลงกันไว้อย่างไรจะเข้าไปหาหรือจะต้อนรับอย่างไรเพื่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนนั้นได้ถูกต้องและอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างสงบสุขเป็นเหตุให้คนทำตัวได้ถูกต้องในชุมชนนั้น

การรู้จักบุคคล คือ ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบการรู้จักบุคคลแต่ละคนในแง่มุมต่าง ๆ เช่นอุปนิสัยใจคอมีคุณธรรมมีความประพฤติส่วนตัวและหน้าที่การงานและรู้จักที่จะเลือกคบหาบุคคลที่ควรคบเป็นเหตุให้รู้จักบุคคลแต่ละบุคคลโดยละเอียดถี่ถ้วนทำให้ได้คบหาแต่คนดีหรือทำให้เลือกใช้คนทำงานได้ถูกต้อง

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนามีประสิทธิภาพ เพราะคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพ ในขณะเดียวกันเมื่อนำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปริสธรรม แล้วก่อให้เกิดหลักการทำงาน คือ ในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น จะมีหลักการ กฎเกณฑ์ในการทำงาน รู้ถึงสถานภาพความรู้ ความถนัด ความสามารถ ทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ตลอดจนในการสั่งการหรือมอบหมายงานหรือการบริหารงานต่าง ๆ จะมีความเหมาะสมและสมกับงานนั้น ๆ ตลอดจนมีความคุ้มค่า พอประมาณ และสอดคล้องกับความการของประชาชนเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะมนุษย์หรือประชาชนทั่วไป เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะสร้างคนให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบกิจการงานอาชีพและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตของประชาชนอีกด้วย

๕.๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์นักพัฒนา คือ พระสงฆ์ที่ทำงานสงเคราะห์ชุมชนด้วยการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑) **กลุ่มพระสงฆ์ด้านการปกครอง** โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่างๆ ได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีการมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป การดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่นั้น มีการบริหารจัดการเชิงอำนาจการ เพื่อประสานให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา และยังบริหารเชิงอำนาจการ เพื่อประสานงานให้คณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา

๒) **กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน** เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ยกตัวอย่างเช่น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิษณุโลก สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

๓) **กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม** การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา การสังคมสงเคราะห์ในทางพุทธศาสนานั้น จะช่วยเหลือให้ถูกคนจึงจะเกิดประโยชน์เพราะถ้าไม่เหมาะสมแก่บุคคลที่เราจะสงเคราะห์ ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เราจะช่วยเหลือนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ถ้าเราไม่พิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นการสงเคราะห์ที่ผิดเป้าหมาย การสงเคราะห์ก็จะไม่มีความหมาย ไม่มีคุณค่าอะไร เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ใครๆ ก็ทำได้ ดังที่พระพุทธศาสน์ได้กล่าวไว้ว่า การสังคมสงเคราะห์นั้นอย่าให้ทางวัตถุเพื่อ แต่ให้ทางวิญญาณนี้มันขนานควบคู่กันไปพอสมควร คืออย่าให้วัตถุมากนักจะให้ในด้านจิตใจทางธรรมะมากๆ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัพพทานิ ธมมทานิ ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง คือให้เขามีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกเพราะการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ระวังที่สุดอาจจะทำให้คนโง่อยู่แล้ว บูดำมืดอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบูชวัตถุ ยิ่งขึ้นอีก มันจะยังไม่ใช้สงเคราะห์ มันทำให้พลาดได้ แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้น ไม่มีทางพลาด เพราะมันยังขาดอยู่จะให้เขามีจิตใจเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนง ทุกๆ ชนิดของธรรมะที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เพราะฉะนั้นจะเพิ่มการสังคมสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณขึ้นมาให้มาก ให้ทันเหตุการณ์ไม่ใช้รังเกียจหรือดูหมิ่นความเจริญก้าวหน้าในวัตถุ แต่ว่ามันเป็นไปอย่างถูกให้ความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณเข้ามาควบคุมอยู่เสมอ ถ้ามีแต่ก้าวหน้าทางวัตถุอย่างเดียว มันก็จะหลงเหว ถ้ามีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณควบคุมอยู่มันก็ดี มันจะไม่เพ้อ มันจะพอเหมาะสม มันจะเป็นสันติภาพถาวรได้

๔) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ่ายทอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานการเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต พระธรรมทูตนั้น ได้แบ่งการปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกเป็น ๙ สาย โดยอาราธนาพระเถระที่เคยมีประสบการณ์ในวงการคณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาพอสมควรให้เป็นหัวหน้า นอกเหนือจากพระธรรมทูตแล้ว ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระธรรมจาริกร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนทั่วไป บทบาทของพระสงฆ์ด้านจริยธรรม คือการให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของพระสงฆ์หลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ งานพระธรรมทูตและงานพระธรรมจาริกทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมเพื่อความองงามทางอารมณ์ เป็นการฝึกจิตให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีเมตตา กรุณา ขันติ มีหิริโอตตปัสสะ มีจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การทำงาน มีความเข้มแข็งมั่นคง คล่องแคล่ว เป็นคนมีศีล มีระเบียบวินัย มีจิตปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ เห็นความสำคัญของผู้อื่น รู้คุณค่าแห่งศาสนา มีความรู้ความเข้าใจหลักแห่งความดี เข้าใจในชีวิตว่าคืออะไร สภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ลงมาจนถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตประสพสิ่งที่ดีงาม คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูก

๕) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ บทบาทพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒. ส่วนที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปรารภกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ แม้ว่าจะมีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติรับผิดชอบอยู่ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญ คือ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้เด็กได้เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีความสนใจวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลก โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีพันธกิจ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ ในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง ๕ กลุ่มนี้ สังเคราะห์หลักการ ทำงานจาก ทฤษฎี POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่ง การ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดการงบประมาณ โดยประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักเวลา การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล มาเป็นหลักในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา เมื่อนำมาประยุกต์เข้าด้วยกันแล้ว ทำให้การทำงานของพระสงฆ์นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้ง ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิต มีความพึงพอใจต่อตนเองและสังคม สามารถดำรงชีวิตให้อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงามได้ และไม่ทำให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง ๕ กลุ่ม มีแนวทางการทำงานที่เป็นรูปธรรม มีหลักการ กฎเกณฑ์ในการทำงาน ทั้งนี้พระสงฆ์นักพัฒนานั้นต้องมีสิ่งเหล่านี้ด้วย คือ **ต้องชอบคิด** ไม่ใช่คิดแบบเพื่อฝัน แต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่คิดแต่วันนี้หรือวันพรุ่งนี้ แต่จะคิดออกไป ๑ ปี ๕ ปี หรือ ๑๐ ปี ว่าเราจะประสบความสำเร็จอย่างไร **ทั้งยังควรคิดบวกอยู่เสมอ** การที่จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว อยู่ที่ความคิด ถ้าวันนี้เรามีความคิดบวก จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจที่จะประสบความสำเร็จ **มีทัศนคติที่ดี** มีความเชื่อว่าทุกอย่างเป็นไปได้ เราสามารถทำสิ่งนั้นได้ อย่างเช่น ในการพัฒนาโปรแกรมย่อมมี Bug เกิดขึ้น แต่เราจะอยู่กับปัญหานั้นหรือจะปล่อยมันทิ้งไว้ **ไม่ตีกรอบตัวเองให้อยู่จุดเดิม** รู้จักมองโลกให้กว้างขึ้น และหาสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาในชีวิต เพื่อโอกาสที่ดีกว่า (คนที่สำเร็จจะมองโอกาสเป็นโอกาส แต่คนที่ไม่สำเร็จจะมองโอกาสเป็นอากาศ) **มีจุดหมายชัดเจน** และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้อย่างจริงจัง มีเป้าหมายอย่างชัดเจน ที่จะทำให้งาน งานนั้นประสบความสำเร็จ และเป็นไปได้ ซึ่งเมื่อเรามีแล้วเราจะไม่ย่อท้อกับปัญหา และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้ จนประสบความสำเร็จ **ควรหมั่นสำรวจตัวเองอยู่เสมอ** สำรวจตัวเองว่าวันนี้ เรามีความสามารถ หรือความรู้ที่มากพอที่จะทำให้งานนั้นๆ ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ หรือดูที่จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง และพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ **ต้องมีความกระตือรือร้น** หรือความมุ่งมั่นในสิ่งที่จะทำ เห็นคุณค่าและรักในงานที่ทำ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เรามีความกระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน**ต้องบุคลิกดี** **ดูมีชีวิตชีวา** **หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส** การมีบุคลิกดี ดูมีชีวิตชีวา และยิ้มให้กันและกัน จะทำให้บรรยากาศในการทำงานดีขึ้น เมื่อเรามีปัญหาในวันที่ผ่านมา จงปล่อยมันทิ้งไว้ และเริ่มวันใหม่ด้วยหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ปัญหาทุกปัญหามีทางแก้เสมอ วันนี้เราอาจจะแก้ไม่ได้ แต่วันหน้าเมื่อเราประสบความสำเร็จปัญหานั้นอาจจะแก้ได้ **อีกทั้งต้องการตัดสินใจ** มีพลังในการตัดสินใจที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ โดยจะทำให้เราทำงานนั้นโดยตั้งใจ และไม่ย่อท้อ และยอมที่จะแลกทุกสิ่งเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ **พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่อยู่รอบข้าง** ในการทำงานต่างๆ เราอาจจะไม่รู้ตัวเราเองว่าทำได้ดีหรือไม่ เราก็ต้องฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ และ**พัฒนาตัวเอง** ในทุกวัน โลกหมุนไปเรื่อยๆ และการพัฒนาที่พัฒนาไปเรื่อย เมื่อเราไม่พัฒนาตัวเอง เราอาจจะไม่ทันกับสิ่งใหม่ที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จเร็วขึ้นก็ได้ **ตลอดจนยอมรับสิ่งใหม่หรือการเปลี่ยนแปลง** คนที่จะประสบความสำเร็จย่อมยอมรับสิ่ง

ใหม่ ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงได้ คือรู้จักการบริหารตัวเอง รู้จักบริหารเวลา หากนำหลักการเหล่านี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติงานจะทำให้พระสงฆ์นักพัฒนาในเขตภาคเหนือตอนล่างมีความเข้มแข็ง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ สภาพทั่วไป ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ หลายอย่างที่เกิดขึ้นทำให้เกิดพระนักพัฒนา ผู้ทำงานเพื่อสร้างสุข สร้างประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมในหลายมิติ ในปัจจุบันประเทศไทยมีพระสงฆ์นักพัฒนาอยู่ในหลายพื้นที่ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ด้วยกัน คือ ๑) กลุ่มนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ๒) กลุ่มนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา ๓) กลุ่มพระนักพัฒนาเน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ๔) กลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ และ ๕) พระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่าง ๆ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาใน ๕ ด้านนี้ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือ และพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนต่าง ๆ ทั้งในแง่ของจิตใจ และสภาพความเป็นอยู่ ทั้งนี้พระสงฆ์นักพัฒนามีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำงาน ๗ ประการ คือ ๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน พระสงฆ์นักพัฒนามีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้พระสงฆ์เกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกัน ร่วมรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน ๓) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกัน เพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ๔) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์อย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของพระสงฆ์ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ๕) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การที่สมาชิกพระสงฆ์ต่างก็เสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกันการเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นพระสงฆ์ ๖) การพึ่งพิงร่วมกัน การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน มีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง ๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การที่สมาชิกพระสงฆ์มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพระสงฆ์ องค์ประกอบทั้ง ๗ นี้เป็นหลักของการทำงานร่วมกันและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาสะอาด ปญญาทีโป (ดิษฐสุวรรณ)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการศึกษาพบว่า ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักภาวนา ๔ นั้นประกอบด้วย การพัฒนาด้านกาย

(กายภาวนา) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในชุมชน กิจกรรมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธ การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา) ได้แก่ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ กิจกรรมการส่งเสริมหมู่บ้านปลอดภัยชุมชน การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวนา) ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด กิจกรรมปฏิบัติธรรม ส่งเสริมด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกิจกรรมอบรมค่ายคุณธรรม การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ได้แก่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ๔ ลักษณะ คือ ๑. การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ ๒. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ ๓. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ ๔. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมและใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักอริยสัจ ๔ และหลักสี่ปรีชาธรรม ซึ่งผลที่ได้จากการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนคือ ความสุขทางกายและความสุขทางใจ เมื่อพระสงฆ์นักพัฒนาสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในลักษณะเป็นประจำก็จะส่งผลดีกับ ประชาชน ครอบครัว / ชุมชน และประเทศชาติตามลำดับ^๑ ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชวรมณี (พล อากาศโร) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “พระธรรมทายาท: เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อการพัฒนาสังคม” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการทำงานของเครือข่ายอดีตพระธรรมทายาทว่าส่วนหนึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาสังคมโดยมุ่งเน้นการทำงานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาควบคู่กับการใช้หลักการพัฒนาชุมชนเพื่อการประยุกต์ให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของสังคมไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้บนหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนแนวทางการทำงานดังกล่าวมีการรวบรวมและแบ่งแยกการจัดการพัฒนาหลักสูตรออกเป็นหลักสูตรสำหรับการอบรมพระสงฆ์ที่กักตักศึกษาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหลักสูตรอบรมสำหรับสามเณรหลักสูตรอบรมสำหรับพระสงฆ์ทั่วไปและหลักสูตรอบรมเกี่ยวกับการทำงานอย่างเป็นสุขสำหรับประชาชนโดยแต่ละหลักสูตรได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการสำคัญสำหรับการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อวัตถุประสงค์หลักของแต่ละหลักสูตรต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในอนาคตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีเครือข่ายเช่นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)ควรจัดการอบรมหลักสูตรในแต่ละกลุ่มเป้าหมายโดยพยายามสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐด้านพระพุทธศาสนาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจการพัฒนาสุขภาพพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมเพื่อจะให้หลักสูตรดังกล่าวมีผู้รับผิดชอบและพัฒนาไปสู่การสร้างอุดมการณ์การทำงานแก่พระสงฆ์รุ่นใหม่ให้สมกับการเป็นพระธรรมทายาทแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในอนาคต^๒ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวรณชัย ชยวัฒน์

^๑ พระครูใบฎีกาสระอาด ปณฺญาทีโป (ดิษฐ์สุวรรณรงค์), “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^๒ พระราชวรมณี (พล อากาศโร) และคณะ, “การขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการหลักสูตรพระธรรมทายาท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายในการสืบทอดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นในประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า การเกิดพิธีกรรมท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ ลักษณะพิธีกรรมของกลุ่มตัวอย่างชาวนครพนมและชาวสะหวันนะเขตมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกัน เช่น การทำบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก เป็นต้นพิธีกรรมของชาวเว้เวียนนามผสมผสานกับลัทธิขงจื้อมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเกษตรกรรม ลักษณะร่วมของพิธีกรรมทั้งสามกลุ่มตัวอย่าง คือ พิธีกรรมท้องถิ่นกำเนิดจากการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างเข้ากับธรรมชาติที่ตนเองเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับธรรมชาติในการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับธรรมชาติและตีความเพื่อความเข้าใจสะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ การดำเนินชีวิต การทำพิธีกรรมท้องถิ่นเพื่อจุดมุ่งหมายการบวงสรวงบรรพบุรุษที่ล่วงลับและเพื่อให้ผู้ประกอบพิธีมีชีวิตมั่นคง การทำพิธีกรรมเป็นปัจเจกและครอบครัว พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระพุทธและพระสงฆ์ พิธีกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำคล้ายกันคือการบวงสรวงเจดีย์ ชาวจังหวัดนครพนม มีเจดีย์พระธาตุพนมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวสะหวันนะเขตมีพระธาตุอิงฮังเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและชาวเว้มีพระธาตุเทียนมูเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว หน้าที่ของพระธาตุทั้ง ๓ ประการ ๑) ตอบสนองความต้องการสำหรับประโยชน์ของผู้บวงสรวง ผู้บวงสรวงเจดีย์จังหวัดเว้เพื่อต้องการบุตรเพราะบุตรเชื่อว่าเทพผู้หญิงเป็นผู้สร้าง ผู้บวงสรวงพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง เพื่อต้องการความเป็นสิริมงคลและต้องการได้รับความคุ้มครองเพราะเชื่อว่าพระธาตุมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ๒) การบวงสรวงพระธาตุทั้งสามแห่งมีลักษณะร่วมคือการระลึกถึงคุณของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า และ ๓) เป็นการรำลึกพระพุทธเจ้า เพราะเจดีย์เป็นสถานที่บรรจุพระสาริกธาตุของพระองค์ การทำพิธีกรรมเพื่อรำลึกถึงพระจริยวัตรของพระองค์ ด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธเจ้าจะสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

การทำพิธีบวงสรวงพระธาตุส่วนใหญ่จะทำในช่วงวันพระสวณะ การบวงสรวงพระเจดีย์จะสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ชัดเจนที่สุดคือพระธาตุพระพนมจะเป็นศูนย์รวมของชาวนครพนมและชาวสะหวันเขต ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีประวัติศาสตร์ร่วมทางชาติพันธุ์และบรรพบุรุษทั้งสองได้มีบทบาทในการปฏิสังขรณ์ มากกว่านั้นพระธาตุทั้งสามเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามที่ไปมาหาสู่กันถือว่าเป็นฐานการสร้างเครือข่ายโดยธรรมชาติอยู่ในตัว^๓

๕.๒.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำหลักการและทฤษฎีมาปรับใช้ในการทำงาน ได้นำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง นั้น หลักทฤษฎี POSDCORB คือ

ด้านการวางแผน ต้องเข้าใจสภาพปัญหา และบริบทสภาพทั่วไปของแต่ละชุมชน แต่ละพื้นที่ต้องกำหนดให้ได้ว่าสิ่งใดเป็นปัญหา ที่จะต้องแก้ไข เป็นอันดับแรก และสิ่งที่มิใช่ปัญหา แต่ต้องการการพัฒนาต่อไป ทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการทำงานจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน มีการกำหนดระยะเวลาของการ

^๓พระมหาวรณชัย ชยวณโณ และคณะ, “การเสริมสร้างเครือข่ายในการสืบทอดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นในประชาคมอาเซียน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, ๒๕๕๖).

ปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีปฏิทินการทำงานที่ชัดเจนทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ให้ความสำคัญกับการเตรียมรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน มีการแบ่งงานที่ชัดเจน มีตารางการแบ่งงาน ตารางการควบคุมงาน และตารางการตรวจสอบ ติดตามผลงาน

ด้านการจัดการองค์กร พระนักพัฒนาทุกท่านต้องมีสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมสมาชิก ทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบพระนักพัฒนาที่ท่านในต้องสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะความคิดเห็นและแสดงออกได้อย่างเสรี ไม่มีการปิดกั้นพระนักพัฒนาต้องตระหนักและทำความเข้าใจถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่เป็นอย่างดี พระนักพัฒนาต้องไม่กล่าวร้ายบุคคลอื่น และไม่สร้างความบาดหมางแตกแยกให้เกิดขึ้นในชุมชน พระนักพัฒนาต้องมีระบบการทำงานที่ยืดหยุ่นสูง เนื่องจากแต่ละชุมชนที่วางเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น มีเอกลักษณ์ ลักษณะ ของแต่ละชุมชน แต่พื้นที่แตกต่างกันออกไป พระนักพัฒนาจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือและ ต้องสามารถประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน แต่พื้นที่ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน

ด้านการจัดหาบุคคล โครงสร้างของพระนักพัฒนาต้องมีความคล่องตัวสูง มีการแบ่งภาระ หน้าที่กันอย่างชัดเจน และเป็นไปตามความสามารถ การสั่งการในการปฏิบัติงานทุกครั้งต้องชัดเจน กระชับ และไม่คลุมเครือ ด้านการติดต่อประสานงานของทุกภาคส่วนในพระนักพัฒนาต้องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพด้านพัฒนาทักษะการทำงาน ทักษะด้านความรู้ ต้องรู้และเข้าใจถึงบริบททางสังคม ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน

ด้านการวินิจฉัยสั่งการ พระนักพัฒนาต้องมีความเข้าใจและความสามารถในหน้าที่ที่ตอนรับผิดชอบ ทักษะด้านการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระนักพัฒนาต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ฉับไว ทันท่วงทีและเหมาะสมกับสถานการณ์ ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานในลักษณะที่ต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องมีความเห็นขัดแย้งกับภาคส่วนอื่น ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง

ด้านการประสานงาน ทุกภาคส่วนของพระนักพัฒนาต้องสามารถประสานงานกันภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังต้องประสานงานกับหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนได้เช่นกัน ต้องมีรูปแบบการประสานงานที่ไม่ซับซ้อนเกินไปและมีความยืดหยุ่นสูง พระนักพัฒนาควรมีหน่วยปฏิบัติงาน และหน่วยสนับสนุนการทำงานที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารในทุกภาคของพระนักพัฒนาต้องชัดเจน รวดเร็ว และไม่ย้อนแย้ง อีกทั้งยังต้องกระชับ ตรงประเด็น ไม่คลุมเครือ ทั้งในส่วนของการพูดและลายลักษณ์อักษร

ด้านการรายงานผล พระนักพัฒนาจำเป็นต้องรายงานถึงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ต่อมาคือ ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ข้อเสนอแนะและข้อควรปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป สุดท้ายคืองบประมาณที่ใช้ไปในการดำเนินกิจกรรม

ด้านการจัดการงบประมาณ จัดตั้งคณะทำงานในการควบคุมการเบิกจ่ายงบประมาณ ต้องแจกแจงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณ ร่างแผนการใช้งบประมาณที่ชัดเจน การเบิกจ่ายทุกครั้งต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด ติดตามประเมินผลในการใช้งบประมาณ

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำหลักทฤษฎี POSDCORB ทั้ง ๗ ด้านนี้มาเป็นได้นำมาเป็นกระบวนการในการทำงานและยังนำหลักสี่ปฐิธรรม ๗ ประการ คือ

การรู้จักเหตุ คือ เป็นผู้รู้จักสาเหตุต้นตอของผลที่เกิดขึ้นรู้จักหลักความจริงเช่นรู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งความสุขและความทุกข์อะไรเป็นเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทำอย่างไรจึงจะมั่งคั่งรู้จักกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมเพราะกรรมแต่ละอย่างล้วนเป็นสาเหตุต้นตอให้เกิดผลทั้งสิ้น

การรู้จักผล คือ เป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของกรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจนรู้ว่าเช่นประพฤติตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างนี้รู้จักที่จะไขว่คว้าหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองเพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ

การรู้จักตน คือ การรู้จักตนว่าต้องวิเคราะห์ตนเองได้ว่าโดยฐานะภาวะกำลังความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรมมีเท่าใดเพื่อจะได้พัฒนาตนแก้ไขปรับปรุงตนเป็นการเตรียมตัวให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องปฏิบัติ

การรู้จักประมาณ คือ รู้ประมาณรู้จักพอดีเช่นรู้จักประมาณในการบริโภคในการใช้จ่ายทรัพย์สินรู้จักความพอเหมาะพอดีการปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ทำทุกอย่างด้วยความเข้าใจชอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

การรู้จักเวลา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงานปฏิบัติกรต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรและทำให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันเวลาให้พอเวลาให้เหมาะเวลาให้ถูกเวลาตลอดจนรู้จักประมาณเวลาและวางแผนการใช้เวลา

การรู้จักชุมชน คือ การรู้จักชุมชนคือความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ชุมชนในที่ทำงานชุมชนที่ตนจะเข้าไปหามีความต้องการหรือไม่ต้องการอะไรมีความเห็นมีข้อตกลงกันไว้อย่างไรจะเข้าไปหาหรือจะต้อนรับอย่างไรเพื่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนนั้นได้ถูกต้องและอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างสงบสุขเป็นเหตุให้คนทำตัวได้ถูกต้องในชุมชนนั้น

การรู้จักบุคคล คือ ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบการรู้จักบุคคลแต่ละคนในแง่มุมต่าง ๆ เช่นอุปนิสัยใจคอมีคุณธรรมมีความประพฤติส่วนตัวและหน้าที่การงานและรู้จักที่จะเลือกคบหาบุคคลที่ควรคบเป็นเหตุให้รู้จักบุคคลแต่ละบุคคลโดยละเอียดถี่ถ้วนทำให้ได้คบหาแต่คนดีหรือทำให้เลือกใช้คนทำงานได้ถูกต้อง

พระสงฆ์นักพัฒนาได้นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์นักพัฒนามีประสิทธิภาพ เพราะคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันเมื่อนำหลักทฤษฎี POSDCORB มาประยุกต์ใช้กับหลักสี่ปฐิธรรม แล้วก่อให้เกิดหลักการทำงาน คือ ในการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น จะมีหลักการ กฎเกณฑ์ในการทำงาน รู้ถึงสถานภาพความรู้ ความถนัด ความสามารถ ทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ตลอดจนในการสั่งการหรือมอบหมายงานหรือการบริหารงานต่าง ๆ จะมีความเหมาะสมและสมกับงานนั้น ๆ ตลอดจนมีความคุ้มค่า พอประมาณ และสอดคล้องกับความการของประชาชนเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะมนุษย์หรือประชาชนทั่วไป เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะสร้างคนให้มี

ความรู้ มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการงานอาชีพและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตของประชาชนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พันโทนิยม สิงห์โท ได้วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการทหารม้า ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๒ ปี จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๑๑ มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๐ มีสถานภาพโสด จำนวน ๒๖๙ คนคิดเป็นร้อยละ ๗๙.๕๙ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๑ และมีรายได้ ๕,๐๐๐ -๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑๕ สำหรับความคิดเห็นระดับการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการทหารม้าในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง ($\bar{x}=๓.๓๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการทหารม้า ด้านที่พักอาศัยอยู่ในระดับคุณภาพชีวิตสูง ($\bar{x}=๓.๕๑$) ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับความคิดเห็นการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการทหารม้า โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x}=๔.๒๒$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับสูงทุกด้าน สำหรับการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี การแก้ไขสภาพปัญหาตามหลักพุทธธรรมนั้นเป้าหมายที่สำคัญคือจะต้องฝึกให้ทหารกองประจำการ ทำให้ทหารมีความเป็นอยู่อย่างแบบเรียบง่าย มีการปิโรคแต่พอประมาณ ใช้จ่ายอย่างประหยัดตามหลักภาวนา ๔

การสร้างยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการทหารม้าตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการสร้าง หรือทำให้เกิดให้มีขึ้น ส่วนบุคคล หรือหน่วยฝึกทหารกองประจำการที่ผ่านการขัดเกลาพัฒนา และตามกระบวนการแล้ว เรียกว่า ภาวิตา คือถูกพัฒนาแล้วโดยใช้เครื่องมือและกลไก หลักการที่จัดเป็นยุทธวิธีตามแนวพุทธคือมีคุณสมบัติและมีวัตถุประสงค์ (Objective) และเป้าหมาย (Goal) ตามรูปแบบ (Pattern) ยุทธศาสตร์ตามแนวพุทธ กำหนดไว้ ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านกายภาวนา คือ การพัฒนากาย ฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกับสัมพันธกับโลกภายนอกทั้ง มีประโยชน์แก่ตนเองและสังคม บำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ มิให้ออกุศลเกิด ปัจเจกบุคคลต้องรู้จักเลือกเสพ บริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์มีคุณค่าแก่ร่างกายแก่ตนเอง รับเอาปัจจัยที่ส่งเสริมความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งสอดคล้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการใน ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านเครื่องแต่งกาย เครื่องนอนและของใช้ประจำตัว ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสวัสดิการอื่น ๆ โดยการปรับตัวให้อยู่อย่างพอประมาณ พอเพียง ไม่ทำอะไรที่เป็นภาระที่หนักจนเกินไป รู้จักพักผ่อนให้เพียงพอแก่สุขภาพร่างกาย ออกกำลังกายแต่พอควร และใช้ชีวิตด้วยการมีสติ

๒) ด้านศีลภาวนา คือการพัฒนาพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ให้ถูกต้องสอดคล้องกับระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกาของสังคม ตลอดถึงขนบธรรมเนียม จารีตวิถี ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพของทหารกองประจำการด้านคุณธรรมและจริยธรรม

๓) ด้านจิตภาวนา การพัฒนาจิต ช่มอารมณ์ความรู้สึกได้มีความเจริญงอกงามทางอารมณ์ (Emotional growth) จิตที่ฝึกอารมณ์ดีแล้วนำความสุขมาให้ จิตที่มีคุณภาพประกอบด้วยคุณธรรมตามหลักศาสนา มีสมาธิ มีสติมั่นคง ใช้งานได้ดี เป็นสุขผ่องใส สร้างกระบวนการในการบริหารงานด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตใจของทหาร โดยการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศาสนาธรรมแก่ทหารกองประจำการ ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ทันเหตุการณ์ ศึกษาวิเคราะห์แนวทางต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ในรูปเครือข่ายงานสร้างคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ

๔) ด้านปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา การฝึก อบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเข้าใจโลกและชีวิตตามสภาวะ เป็นการไตร่ตรองวินิจฉัยเหตุการณ์ตามความเป็นจริง สอดคล้องกับทหารกองประจำการที่ต้องใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาในการทำงาน ตลอดจนใช้ปัญญาในการฝึกความอดทนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการทั้ง ๖ ด้าน^๔

ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดพิรัชเดช ฐิตวิโส (มหามนตรี)** ได้วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านร่างกาย การนำเงินกู้จากกองทุนไปสร้างอาชีพใหม่ช่วยสร้างสวัสดิภาพแก่ครอบครัวช่วยให้สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำและกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีส่งผลต่อสวัสดิการสมาชิก เงินช่วยเหลือจากการเจ็บป่วยเงินสวัสดิการหลังจากเสียชีวิต ๒) ด้านจิตใจ สมาชิกเข้าถึงโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตเมื่อมีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มั่นใจว่าสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนซึ่งเป็นพื้นฐานความเท่าเทียม ๓) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาความต้องการของสตรี เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวรวมถึงการรับผลประโยชน์หลังสมาชิกเสียชีวิต และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการและทักษะที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน

๒. หลักการ แนวคิด และทฤษฎี และพุทธบูรณาการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ บุคคลอยู่ในที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าบุคคลที่อยู่ในที่ขาดแคลนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหลักพุทธบูรณาการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตรายบุคคลประโยชน์อันพึงได้รับจากการ

^๔ พันโทนิยม สิงห์โท, “ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิธี กองบัญชาการทหารม้า”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ประกอบกิจการ และหลักอภิธานิธรรม ๗ เป็นหลักธรรมแห่งความไม่เสื่อมขององค์กรทั้ง ๗ ประการพัฒนาการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีให้มั่นคงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่สมาชิก

๓. รูปแบบพุทธบูรณาการตามหลักอภิธานิธรรม ๗ สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๑) หมั่นประชุมเนื่องนิตย์ สมาชิกพบปะปรึกษาหารือกัน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของสตรีหรือปัญหาครอบครัว (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม สมาชิกรู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ได้ตกลงกันไว้ร่วมมือกันทำกิจการต่าง ๆ ทำพร้อมกัน และเลิกพร้อมกัน (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ ปฏิบัติตามกฎหมายทางสังคม ถือว่าเป็นกฎหมายที่สมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับ (๔) สักการะเคารพนับถือ สมาชิกจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของสมาชิก ให้ความสำคัญต่อการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ (๕) ปกป้องคุ้มครองเด็กและสตรีไม่ให้ถูกข่มเหงน้ำใจ (๖) เคารพสักการบูชาบูชาชุนีสถาน สมาชิกเคารพสักการบูชาบูชาชุนีสถาน ตลอดจนอนุสาวรีย์ที่เคารพสักการะสืบต่อกันมาแต่โบราณอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ และ(๗) บำรุงรักษาผู้มีธรรมทั้งหลายที่เป็นที่พึ่งของสมาชิก^๕ ในขณะเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีบทบาทหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมโดยมีเป้าหมายเพื่อการสร้างประโยชน์และความสุขตามแนวพระพุทธศาสนาให้กับผู้คนในสังคม ถือแม้ว่าพระสงฆ์จะใช้กระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกัน เช่น เน้นการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาสังคมการเสริมสร้างจริยธรรม การปฏิบัติถาวร เป็นต้น แต่โดยภาพรวม คือ การพัฒนาให้บุคคลและสังคมได้มีการเรียนรู้จากสิ่งที่เรียบง่ายไปสู่การพฤติกรรมที่เหมาะสม มีจิตใจและสติปัญญาในการพัฒนาตนเองและการจัดการเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน สำหรับหลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคลและสังคมนั้นประกอบด้วยหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงสัจธรรมของชีวิตและหลักจริยธรรมเพื่อให้บุคคลและสังคมได้มีการเกื้อกูลต่อกัน โดยใช้วิธีการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการประสานเชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้มีการสร้างสรรค์และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและความสงบสุขของสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ได้มีการเรียนรู้ การปรับตัว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่อเนื่องภายใต้บริบททางสังคมละหลักพระธรรมวินัยซึ่งในระดับโลกยะเน้นการพัฒนาคนเพื่อให้ชีวิตอย่างถูกต้องเป็นธรรม มีการพัฒนาด้านกาย จิตใจและปัญญาในระดับ โลกุตตระ เน้นการพัฒนาคนเพื่อให้มีจิตใจและปัญญาที่สมบูรณ์เห็นสัจธรรมของชีวิตส่วนการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ตามแนวของพระพุทธศาสนานั้นพบว่าเครือข่ายทางสังคมของคณะสงฆ์เกิดขึ้นจากความสำพันธ์ทั้งภายในองค์กรคณะสงฆ์และการปฏิสัมพันธ์ภายนอกกับฝ่ายต่างๆในสังคมเช่นภาครัฐประชาชนองค์กรธุรกิจเอกชนซึ่งได้มีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อแรกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือพึ่งพาจนกระทั่งสามารถสร้างพลังทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมโดยมีเครือข่ายธรรมมะการทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยเป็น

^๕ พระปลัดพีรัชเดช ฐิตวิโส (มหามนตรี), “พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ปัจจัยหลักในการเชื่อมโยงกลไกความร่วมมือการแก้ไขปัญหาทางสังคมการสร้างพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวทางในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้นควรมี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยเพื่อนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตใจและสังคม ๒) การบริหารตามกิจการคณะสงฆ์เพื่อการเสริมสร้างความเกื้อกูลและความเรียบร้อยดีงามแห่งหมู่คณะและ ๓) การบริหารจัดการเชิงพื้นที่และเครือข่ายเพื่อการจัดการเชิงพื้นที่ให้เกิดพลังแห่งการพัฒนาซึ่งรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการองค์การของคณะสงฆ์นั้นอาจมีกระบวนการบริหารที่แตกต่างกันไปตามหลักการเป้าหมายและอัตลักษณ์ของคณะสงฆ์หรือตามโครงสร้างอำนาจและหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยจะต้องมีบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลการสร้างประโยชน์และความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา

ดังนั้นการที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์การแห่งการตื่นรู้และการสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนซึ่งสำคัญคือจะต้องมีการศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของพระธรรมวินัยภูมิปัญญาคุณภูมิยาท้องถิ่นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญา^๖

๕.๒.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง

พระสงฆ์นักพัฒนา คือ พระสงฆ์ที่ทำงานสงเคราะห์ชุมชนด้วยการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ด้านการปกครอง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ รวมถึงกิจกรรมของคณะสงฆ์ต่างๆ ได้มีการดำเนินกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการรักษาพระธรรมวินัยและความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีสายการปกครองที่ชัดเจนมุ่งดำเนินงานตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ประการ ดังนี้ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านก็จะมีการมอบหมายให้พระสงฆ์ภายในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดูแลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อไป การดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่เน้น มีการบริหารจัดการเชิงอำนาจการ เพื่อประสานให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา และยังบริหารเชิงอำนาจการ เพื่อประสานงานให้คณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ดำเนินการตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา

^๖พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น) และคณะ, “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.): กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖).

๒) กลุ่มพระนักพัฒนาที่มีการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา ยกตัวอย่างเช่น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิษณุโลก สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

๓) กลุ่มพระนักพัฒนาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม การพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนา การสังคมนาสงเคราะห์ในทางพุทธศาสนานั้น จะช่วยเหลือให้ทุกคนจึงจะเกิดประโยชน์เพราะถ้าไม่เหมาะสมแก่บุคคลที่เราจะสงเคราะห์ ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เราจะช่วยเหลือนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ถ้าเราไม่พิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นการสงเคราะห์ที่ผิดเป้าหมาย การสงเคราะห์ก็จะเป็นการไม่มีความหมาย ไม่มีคุณค่าอะไร เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ใครๆ ก็ทำได้ ดังที่พระพุทธศาสนได้กล่าวไว้ว่า การสังคมนาสงเคราะห์นั้นอย่าให้ทางวัตถุเพื่อ แต่ให้ทางวิญญาณนี้มันชวนควบคุมกันไปพอสมควร คืออย่าให้วัตถุมากเกินไปจะให้ในด้านจิตใจทางธรรมะมากๆ เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัพพทานิ ธมมทานิ ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง คือให้เขามีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกเพราะการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ระวังที่สุดอาจจะทำให้คนโง่งอไปแล้ว บูดำมืดอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบูชวัตถุ ยิ่งขึ้นอีก มันจะยิ่งไม่ใช่สงเคราะห์ มันทำให้พลาดได้ แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้น ไม่มีทางพลาด เพราะมันยังขาดอยู่จะให้เขามีจิตใจเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะทุกแขนง ทุกๆ ชนิดของธรรมะที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ เพราะฉะนั้นจะเพิ่มการสังคมนาสงเคราะห์ที่เป็นระบบฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณขึ้นมาให้มาก ให้ทันเหตุการณ์ไม่ใช่รังเกียจหรือดูหมิ่นความเจริญก้าวหน้าในวัตถุ แต่ว่ามันเป็นไปอย่างถูกต้องให้ความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณเข้ามาควบคุมอยู่เสมอ ถ้ามีแต่ก้าวหน้าทางวัตถุอย่างเดียว มันก็จะหลงเหว ถ้ามีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณควบคุมอยู่มันก็ดี มันจะไม่เพ้อ มันจะพอเหมาะสม มันจะเป็นสันติภาพถาวรได้

๔) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการสร้างสันติภาพแก่สังคม ถ้ายกยอดหลักพระธรรมที่เข้าใจง่ายผ่านสื่อ ปัจจุบันมีพระสงฆ์ปฏิบัติงานการเผยแผ่พุทธศาสนา เพื่ออบรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยออกมาในรูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งคือ “งานพระธรรมทูต” งานพระธรรมทูต จัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนาซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนาและมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้นจึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต พระธรรมทูตนั้น ได้แบ่งการปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกเป็น ๔ สาย โดยอาราธนาพระเถระที่เคยมีประสบการณ์ในวงการคณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาพอสมควรให้เป็นหัวหน้า นอกเหนือจากพระธรรมทูตแล้ว ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระธรรมจาริกร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนทั่วไป บทบาทของพระสงฆ์ด้านจริยธรรม คือการให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของพระสงฆ์หลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ คือ งานพระธรรมทูตและงานพระธรรมจาริกทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมเพื่อความองงามทางอารมณ์ เป็นการฝึกจิตให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีเมตตา กรุณา ขันติ มีหิริโอตตปปะ มีจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การทำงาน มีความเข้มแข็งมั่นคง คล่องแคล่ว เป็นคนมีศีล มีระเบียบวินัย มีจิตปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ เห็นความสำคัญของผู้อื่น รู้คุณค่าแห่งศาสนา มีความรู้ความเข้าใจหลักแห่งความดี เข้าใจในชีวิตว่าคืออะไร สภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็น

อย่างไร ลงมาจนถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตประสพสิ่งที่ดีงาม คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูก

๕) กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ บทบาทพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒. ส่วนที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปรารภกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ แม้ว่าจะมีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติรับผิดชอบอยู่ก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญ คือ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้เด็กได้เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาของบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีความสนใจวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลก โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีพันธกิจ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ ในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง ๕ กลุ่มนี้ สังเคราะห์หลักการ ทำงานจาก ทฤษฎี POSDCORB คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดการงบประมาณ โดยประยุกต์ใช้กับหลักสัปปุริสธรรม คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักเวลา การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล มาเป็นหลักในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา เมื่อนำมาประยุกต์เข้าด้วยกันแล้ว ทำให้การทำงานของพระสงฆ์นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้ง ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิต มีความพึงพอใจต่อตนเองและสังคม สามารถดำรงชีวิตให้อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงามได้ และไม่ทำให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง ๕ กลุ่ม มีแนวทางการทำงานที่เป็นรูปธรรม มีหลักการ กฎเกณฑ์ในการทำงาน ทั้งนี้พระสงฆ์นักพัฒนานั้นต้องมีสิ่งเหล่านี้ด้วย คือ **ต้องขบคิด** ไม่ใช่คิดแบบเพื่อฝัน แต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่คิดแต่วันนี้หรือวันพรุ่งนี้ แต่จะคิดออกไป ๑ ปี ๕ ปี หรือ ๑๐ ปี ว่าเราจะประสบความสำเร็จอย่างไร **ทั้งยังควรคิดบวกอยู่เสมอ** การที่จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว อยู่ที่ความคิด ถ้าวันนี้เรามีความคิดบวก จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจที่จะประสบความสำเร็จ **มีทัศนคติที่ดี** มีความเชื่อว่าทุกอย่างเป็นไปได้ เราสามารถทำสิ่งนั้นได้ อย่างเช่น ในการพัฒนาโปรแกรมย่อมมี Bug เกิดขึ้น แต่เราจะอยู่กับปัญหานั้นหรือจะปล่อยมันทิ้งไว้ **ไม่ตีกรอบตัวเองให้อยู่จุดเดิม** รู้จักมองโลกให้กว้างขึ้น และหาสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาในชีวิต เพื่อโอกาสที่ดีกว่า (คนที่สำเร็จจะมองโอกาสเป็นโอกาส แต่คนที่ไม่สำเร็จจะ

มองโอกาสเป็นโอกาส) **มีจุดหมายชัดเจน** และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้อย่างจริงจัง มีเป้าหมายอย่างชัดเจน ที่จะทำให้งาน งานนั้นประสบความสำเร็จ และเป็นไปได้ ซึ่งเมื่อเรามีแล้วเราจะไม่ย่อท้อกับปัญหา และเดินหน้าตามแผนที่ตั้งไว้ จนประสบความสำเร็จ **ควรหมั่นสำรวจตัวเองอยู่เสมอ** สำรวจตัวเองว่าวันนี้ เรามีความสามารถ หรือความรู้ที่มากพอที่จะทำให้งานนั้นๆ ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ หรือดูที่จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง และพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ **ต้องมีความกระตือรือร้น** หรือความมุ่งมั่นในสิ่งที่จะทำ เห็นคุณค่าและรักในงานที่ทำ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เรามีความกระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน**ต้องบุคลิกดี** **คู่มือชีวิตชีวา** **หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส** การมีบุคลิกดี คู่มือชีวิตชีวา และยิ้มให้กันและกัน จะทำให้บรรยากาศในการทำงานดีขึ้น เมื่อเรามีปัญหาในวันที่ผ่านมา จงปล่อยมันทิ้งไว้ และเริ่มวันใหม่ด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ปัญหาทุกปัญหามีทางแก้เสมอ วันนี้เราอาจจะแก้ไม่ได้ แต่วันหน้าเมื่อเราประสบความสำเร็จปัญหานั้นอาจจะแก้ได้ **อีกทั้งต้องการตัดสินใจ** มีพลังในการตัดสินใจที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ โดยจะทำให้เราทำงานนั้นโดยตั้งใจ และไม่ย่อท้อ และยอมที่จะแลกทุกสิ่งเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ **พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่อยู่รอบข้าง** ในการทำงานต่างๆ เราอาจจะไม่รู้ตัวเราเองว่าทำได้ดีหรือไม่ เราก็ต้องฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ และ**พัฒนาตัวเอง** ในทุกวัน โลกหมุนไปเรื่อยๆ และการพัฒนาที่พัฒนาไปเรื่อย เมื่อเราไม่พัฒนาตัวเอง เราอาจจะไม่ทันกับสิ่งใหม่ที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จเร็วขึ้นก็ได้ **ตลอดจนยอมรับสิ่งใหม่หรือการเปลี่ยนแปลง** คนที่จะประสบความสำเร็จย่อมยอมรับสิ่งใหม่ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงได้ คือรู้จักการบริหารตัวเอง รู้จักบริหารเวลา หากนำหลักการเหล่านี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติงานจะทำให้พระสงฆ์นักพัฒนาในเขตภาคเหนือตอนล่างมีความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนา ที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการ การพัฒนาพระสังฆาธิการ ตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับ หลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สิกขา ๓ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้ เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็น หลักธรรมสำหรับพัฒนา ฝึกฝน อบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรม ที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สปัจริยธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์ หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) และหลักธรรม แต่ละหัวข้อ สามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^๗ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ ธรรมลงกา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงรายเป็นสังคมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และทางด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความ เข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย มีอาทิเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัย สำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มากำหนด รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด^๘

ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุฉินโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาศรมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบทอดมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกฤษณะและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถมีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ

^๗ พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๘ สมบูรณ์ ธรรมลงกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย”, ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖)

๒. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย จ้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัญชายุทธ นาคมุจลินท์** ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ เป็นต้น ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้ดำเนินแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะ เป็นทฤษฎีของกุลิกและยูวิก ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๕ ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับ

---

^๑พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโธ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือตอนล่าง โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและข้อเสนอสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัย ได้สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง ดังต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ วิธีการปฏิบัติงาน และยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องกำหนดโครงสร้างองค์กรให้ชัดเจน เพื่อแบ่งภาระหน้าที่ อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบังคับบัญชา และการควบคุม เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ

๓. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องส่งเสริมให้พระสงฆ์นักพัฒนาไปศึกษาต่อหรือเข้ารับการศึกษาอบรม เพื่อให้มีทักษะในการทำงาน มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสถานที่ได้

๔. พระสงฆ์นักพัฒนา ต้องแนะนำและส่งเสริมให้ประชาชนได้สร้างของชุมชน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาเบื้องต้นภายในชุมชนได้ โดยการส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันเป็น ชมรม เพื่อการบริหารจัดการและดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

๕. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องแนะนำ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเกิดกระบวนการเรียนรู้ ความเสียสละเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความยั่งยืน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัย ได้สรุปข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง ดังต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องปฏิบัติงานตาม วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์ วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องปฏิบัติงานตามโครงสร้าง ภาระหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายงานตลอดจนต้องมีความรับผิดชอบ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ

^{๑๐} บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๓. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องนำทักษะความรู้ความสามารถ และความสามารถในการบริหารงาน ไปใช้ในส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๔. พระสงฆ์นักพัฒนาต้องเข้าร่วมกับของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เพื่อการบริหารจัดการและดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

๕. พระสงฆ์นักพัฒนาจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ และความเสียสละ

๕.๓.๓ ข้อเสนอสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในส่วนของนักพัฒนาในส่วนภายในองค์กรถึงสภาพการทำงาน และปัญหาในการทำงาน

๒. ควรทำการศึกษาในระดับที่ใหญ่และกว้างขึ้น อาจจะหมายถึงในระดับประเทศ

๓. ควรทำการศึกษาถึงรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของของนักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๔. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของนักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๕. ควรศึกษาการพัฒนาแบบเสริมสร้างความเข้มแข็งของของนักพัฒนาในสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ธรรมศึกษาขั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี รวม ๔ วิชา ตามหลักสูตรกองธรรมสนามหลวง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

เกียรติกิติ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่ายพระสงฆ์ : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๓.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. **สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง. **หนังสือเรียนเชิงบูรณาการ ธรรมศึกษาขั้นตรี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา, ๒๕๔๗.

จันทร์ธานี สงวนนาม. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕.

_____. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ชัชวาล ศรีจันทโคตร. **พุทธศาสนาในไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๕.

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

ณัฐพล ชันธไชย. **แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

ทรงสิริ วิจิรานนท์ และคณะ. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม : Life and Social Skill**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.

- ทองหล่อ เดชไทย. **หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ.** กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.
- นฤมล นิราทร. **การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์การทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- นิพนธ์ กิनावงศ์. **หลักการบริหารการศึกษา.** พิษณุโลก : ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓.
- บรรจบ เนียมมณี. **หลักการบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.
- บุญช่วย ศิริเกษ. **พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา.** จังหวัดเลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐.
- ปกรณ ปรียากร. **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘.
- ประพันธ์ สุริหาร. **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร.** ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.
- ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พนัส หันนาคินทร์. **ประสบการณ์ในงานบริหารบุคลากร.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____. **หลักการบริหารการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **ภาษาธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **พุทธวิธีการบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. **พุทธวิธีการบริหาร.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. **พุทธวิธีในการบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

- _____ . **ธรรมเนียมชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- _____ . **ธรรมเนียมชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____ . **ธรรมเนียมชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.
- พระพรหมมิ่งกลางจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ). **งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป..
- พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงคล). **ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : เอช ที พี เพรส, ๒๕๔๒.
- พระมหาบุญมี มาลาวชิโร. **ธรรมใจ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๒.
- พิชญ์ สมพอง. **สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- พุทธทาสภิกขุ. **การสังคมสงเคราะห์ที่ยังขาดอยู่**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๗.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.
- _____ . **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๕.
- _____ . **การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐานและโครงการอีสานเขียว**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๔.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๕.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์การพิมพ์, ๒๕๔๗.
- สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับหลักการการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิลนารการพิมพ์, ๒๕๓๓.
- สมพงศ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓. **หนังสือพิมพ์ ศรีสวัสดิ์สุข. สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- สิงห์หน คำขาว. **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

สุพิณ เกชาคุปต์. **การจัดการปฏิบัติงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

อนิวัช แก้วจำนงค์. **หลักการจัดการ**. จังหวัดสงขลา : นำศิลป์ โฆษณา, ๒๕๕๒.

(๒) วารสาร :

ฐิติวัจน์ พัฒน์เจริญ สุรพล พุฒคา และบุญเรือง ศรีเหรียญ. “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของทหารกองประจำการสังกัดกองทัพบก”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). “คืบสู่ความหมายเดิมของสังคมสงเคราะห์ บทบาทของครอบครัวและชุมชน งานประชาสงเคราะห์”. **การประชาสงเคราะห์ ๓๒**, ๒ ๒๕๓๒.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). “พระธรรมทูต”. **โอวาทแม่กองงานพระธรรมทูต ๕**. ๑, ๒๕๑๗.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปารีชาต สถาปิตานนท์. **การประชุมอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะแห่งการสร้างพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : www.pattanathai.nesdb.go.th/PTFweb/Interesting_menu/PalangPandin/FileProject/Business/Rbusiness.doc, [๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

พระมหาสุทิตย์อากาศโร. **การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์สู่การจัดการความรู้ที่ยั่งยืน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaihof.org/main/article/detail/3330>, [๑๔ มกราคม ๒๕๕๙].

ศรีวิภา เลี้ยงพันธุ์สกุล. **องค์ประกอบของเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://oppn.opp.go.th/research01.php>, [๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://kpt.onab.go.th/index.php>, [๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://nsn.onab.go.th/index.php>, [๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://pck.onab.go.th/>, [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://plk.onab.go.th/>, [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

อรสา ปานขาว. **เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ประชาสัมพันธ์ มสธ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.stou.ac.th/Offices/Opr/Central/upload>, [๔ มกราคม ๒๕๕๙].

(๔) ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

บัญญัติ นาคมูจลินท์. “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระครูใบฎีกาสระอาด ปญญาทีโป (ดิษฐ์สุวรรณค์). “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระปลัดพีรัชเดช (ฐิตวิโส มหามนตรี). “พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร. “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาวรรณชัย ชยวณโณ และคณะ. “การเสริมสร้างเครือข่ายในการสืบทอดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นในประชาคมอาเซียน”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, ๒๕๕๖.

พระมหาสุทธิทย์ อากาศโร อบอุ่น และคณะ . “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สสส. : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖.

พระราชาธรมณี (พล อากาศโร) และคณะ. “การขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดหลักสูตรพระธรรมทายาท”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พันโทนิยม สิงห์ไธ. “ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการตามแนวพุทธวิถี กองบัญชาการทหารม้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

สมบุรณ์ ธรรมลงกา. “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”. **ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นางสาวลักษณ์ มุลห้ำ้า. นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นายกวน คำโต. ๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ตันวัฒนา. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร,
๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม. ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ. อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ. อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอูตร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, ๒๘ ตุลาคม
๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต. วัดอัมพพาราม, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตธรรมสุนทร. เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูนิธานปัญญากวีวัฒน์. เจ้าคณะอำเภอชุมแสง, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูนิวัตรธรรมจันทร์. รองเจ้าคณะอำเภอตากลี, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฐ์ปริยัติคุณ. เจ้าคณะตำบลวัดขวาง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจจาภิณ. เจ้าคณะอำเภอวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสันติจันทคุณ. เจ้าคณะตำบลบึงพระ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมานุสนธิ์. รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสิริรัตนานวัตร. รศ.ดร.. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๙ พฤศจิกายน
๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ. เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตโสภณ. เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระทีฆทัตสนิมณีวงศ์. ดร.. เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติวิธาน. รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี. ผศ.ดร.. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ. ศ.ดร.. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี. ดร.. รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books. :**

Dabrin & Ireland. **Ernest Dale Management Theory and Practice.** New York : Mc
Grarw-Hill Book co., 1972 .

Denis Goulet. **The Cruel Choice : A New Concept in the Theory of Development.**
New York : Atheneum, 1973.

- Flippo. Edwin B.. **Principle of Personnel Management**. New York : Mc Grew-Hall Inc, 1970.
- Freire P. **Education : The Practice of Freedom**. London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972.
- Garcia Jr. Mannel P. **Development : A Literature Survey of Concepts and Theories**. Laguna : UPLB, 1982.
- Gulick L. and Urwick J.. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.
- Halpin. Andrew. **Theory and Research in Administration**. New York : Mcmillan Company, 1966.
- Harold Koontz & Heinz Weihrich. **Management. Ninth Edition**. New York : McGrew Hillbook, 1991.
- Holt. D.H. **Management Printciples and Practices**. New Jersey : Prentice–Hall, 1993.
- Misra. R.P. and Jonjo. M. ed.. **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**. Hong Kong : Maruzen Investment Hong Kong, 1981.
- Riggs. Fred W. “Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites” **Development Nations: Guest for A Model Beling and Toten**. New York : Van Nostran Reinhold, 1970.
- Roaid F. Campbell. and Others. **Introduction to Educational Administration**. Boston : Allyn and Bacon, 1997.
- Roger. Everette M. and Burdge Rabel J. **Social Change In Rural Societies**. New Jersey : Prentice – Hall, 1972.
- Stoner. James A. F. and Freeman. R. Edward.. **Management..** 5th ed.. New Jersey : A Simon and Schuster, 1992..
- Stoner. James A.F. and Charle.. **Wankel Management**. 3rd ed. Philippines: Prentice-Hall. International, 1970.
- Strage. Henry M. **Milestone in Management : an Essential Reader**. Cornwall : TJ Press, 1992.
- Streeten Paul. **The Frontiers of Development Studies**. London : Macmillan, 1972.
- Svante Ersson and Jan-Erik Lane. “Democracy and Development : A Statistical Exploration.” In **Democracy and Development : Theory and Practice**. Adrian Leftwich. ed.. Cambridge : Polity Press, 1996.
- T.R. Batten. **Community and Their Development**. London : Oxford University Press, 1959.
- Terry. George R.. **Principles of Management**. Illinois : Richard D. Irwin. Inc, 1977.

Wagner. J.A.. &Hollenbeck.J.R. **Management of Organization Behavior.** New Jersey :
Prentice–Hall, 1995.

(II) Articlces. :

Constantino. Renato. **The Challenge of the Churches.** Paper Presented During the
First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism. Manila. Philippines. May 18,
1984.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑. พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ. รองคณะบดีฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาวั อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจแก้ไขเครื่องมือในการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๔

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.

ด้วย พระครูปลัดเดรานูวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออโนโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนงค/อวิ

8 ก.ย. 59

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานูวัตร สุเทวเมธี

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๔

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน พระครูรัตนสุตาภรณ์,ดร.

ด้วย พระครูปลัดเกรานูวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัชสประจำตวันิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

(พระครูรัตนสุตาภรณ์,ดร.)
๒๓ / ๙ / ๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเกรานูวัตร สุทิวเมธี
โทรติดต่อกับ: ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๔

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดิมนักดิ์ ทองอินทร์

ด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัชสประจักษ์วินิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปิโย,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

๓ ก.ย. ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๔

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อธิลา

ด้วย พระครูปลัดเกรานูวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัชสประจำตวันิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเกรานูวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ อธิลา

๐ ๘ ก.ย. ๒๕๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๘๘

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัชประจาตัวนิติต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิติตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

ดร.บุษกร วัฒนบุตร

๒ / ก.ย. / ๕๙

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยและ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

รายนามผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒๕ รูป/คน โดย ดังนี้

๑. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน ได้แก่

๑) พระราชปริยัติวิธาน	รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
๒) พระศรีรัตนมุนี, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓) พระทีฆทัตสันนิวงศ์, ดร.	เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
๔) พระครูสิริรัตนาวุฒิ, รศ.ดร.	อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕) พระครูอุภัยโกศล	เจ้าอาวาสวัดกรับพวงเหนือ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารองค์กร จำนวน ๕ รูป/คน ได้แก่

๑) พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	รักษาการผู้อำนวยการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๒) พระราชรัตนเวที, ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ เจ้าอาวาสวัดวรนาถบรรพต จังหวัดนครสวรรค์
๓) พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔) ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ	อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
๕) ผศ.ดร.ฟ้ารุ่ง มีอุตร	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

๓. พระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป/คน ได้แก่

๑) พระครูนิธานปัญญญาภิวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอชุมแสง วัดเกษย์เหนือ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์
๒) พระครูวิบูลสิทธิธรรม	เจ้าคณะอำเภอบางระกำ วัดบางพะยอม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๓) พระครูศุภกิจจาภิมณฑ	เจ้าคณะอำเภอวังทอง วัดเกาะแก้วประชา นุรักษ์ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
๔) พระครูสิริธรรมานุสนธิ์	รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม วัดมะต๋อง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๕) พระครูนิวริฐธรรมชั้น	รองเจ้าคณะอำเภอตากาลี วันจันทร์เสน อำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์
๖) พระครูสันติจันทคุณ	เจ้าคณะตำบลบึงพระ วัดสันติวัน สำนัก ปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัด พิษณุโลก
๗) พระครูโฆสิตธรรมสุนทร	เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์ วัดสวนร่มบารมี อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๘) พระครูวิศิษฐ์ปรียัติคุณ	เจ้าคณะตำบลวัดขวาง วัดพร้าว อำเภอ โพทะเล จังหวัดพิจิตร
๙) พระครูกิตติวชิโรโสภิต	วัดอัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอ คลองคลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร
๑๐) พระครูสิริสุตโสภณ, ดร.	เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ วัดสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร
- ๔. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่**
๑) พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์	ประธานไวยาวัจกร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก
๒) นายประพันธ์ ตันวัฒนา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร
๓) นางสุวลักษณ์ มูลหล้า	นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิษณุโลก
๔) นายมงคล พุกเปี่ยม	กำนันตำบลสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร
๕) นายกวน คำโต	ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลหนองบัว อำเภอ หนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 กราบเรียน พระเดชพระคุณพระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๔
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาศาสนา (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

๗ ตุลาคม ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 กราบเรียน พระทีฆทัสสีมุนีวงศ์, ดร. เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รัทสประจำตวันนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
 หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอบความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
 ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุเทวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ยินดีให้ความอนุเคราะห์

พระทีฆทัสสีมุนีวงศ์, ดร.

เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
 ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 กราบเรียน พระเดชพระคุณพระศรีรัตนมุนี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รัทสประจําตัวนิตฺ ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
 นิตฺหลักสุตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
 หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
 ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ (วังน้อย)

ฉันทวิมล
 อ.เถรานุวัตร
 อ.ศรีรัตนมุนี
 ๑๗ ก.ย. ๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี
 โทรศัพท์. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๖๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 กราบเรียน พระเดชพระคุณพระราชปริยัติวิธาน, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
 หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
 ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

นพคุณในสัมมาทิ
 พระภิกษุวิธาน
 (พระภิกษุวิธาน)
 ๒ พ.ย. ๒๕๕๙

 (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ, ดร.)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี
 โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศช ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๖-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เขียน พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระครูปลัดเถรานุวัตร
พระครูสิริรัตนานูวัตร
 รศ.ดร. ๒๕๕๙

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.
 (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๓๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน พระครูนิธานปัญญากวีวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอชุมแสง
 สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทเวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุมัติให้ควาสมเหตุสมผล
 พระครูนิธานปัญญากวีวัฒน์
 (พระครูนิธานปัญญากวีวัฒน์)
 ๒๒ ม.ค. ๒๕๕๙

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทเวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๓๗๐

โทร ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิตยเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิบูลสิทธิธรรม เจ้าคณะอำเภอบางระกำ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิตย ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิตยหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตยดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทน์ ใจงามอนุเคราะห์

พระครูวิบูลสิทธิธรรม
(พระครูวิบูลสิทธิธรรม)
๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุเทวเมธี
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุदारม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูศุภกิจจาภิรมณ์ เจ้าคณะอำเภอลำไทร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัทสประจําตัวนิติต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิติตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (รังน้อย)ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๗๑-๒๓๘๕

ฉันทน์ นพรัตน์
พระครูปลัดเถรานุวัตร
(พระครูปลัดเถรานุวัตร)
พระ ม.ค. ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๖๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูสิทธิธรรมานุสนธิ์ รองเจ้าคณะอำเภอพรหมพิราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานูวัตร ฉายา สุเทวเมธี รัชสประจําตัวหนังสือ ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

- ฉันทน์ในธรรมอนุเคราะห์
รองเจ้าคณะอำเภอ
(พระครูสิทธิธรรมานุสนธิ์)
๒๒๕ ๓.๑. ๒๕๕๙

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานูวัตร สุเทวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูนิวาสธรรมขันธ์ รองเจ้าคณะอำเภอตากสิน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

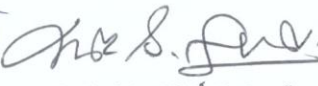
เนื่องด้วย พระครูปลัดเดชาวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๓, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๕, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๗, ๙๘, ๙๙, ๑๐๐

พระครูนิวาสธรรมขันธ์ เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูนิวาสธรรมขันธ์)
๒๒ ต.ค. ๒๕๕๙ (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดชาวัตร สุเทวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร : ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูโฆสิตธรรมสุนทร เจ้าคณะตำบลศรีภิรมย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดชาวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัทสประจำตวันนิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิตถ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดชาวัตร สุทิวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๐๗๓-๒๓๘๕

อธิบดี ศธ
พระครูโฆสิตธรรมสุนทร
(พระครูโฆสิตธรรมสุนทร)
๒๓.๙.๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๕ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร : ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูสันติจันทคุณ เจ้าคณะตำบลบึงพระ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)
๗๑ ต.ด. ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ เจ้าคณะตำบลวัดขวาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดชาวุฒิตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่ให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.เดชาวุฒิตร ฉายา สุเทวเมธี
(พระครูวิศิษฎ์ปริยัติคุณ)
๑๘/๓.๑. ๒๕๕๙

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดชาวุฒิตร ฉายา สุเทวเมธี
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูกิตติวิจิตรโสภิต เจ้าอาวาสวัดอัมพพาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัทสประจำตวันนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยื่นขอ
ยื่นขอ
ยื่นขอ

พระครูกิตติวิจิตรโสภิต
(พระครูกิตติวิจิตรโสภิต)
๑๗ ต.ค. ๒๕๕๙

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุทเวเมธี รัทสประจําตัวนิตฺติ ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิตฺติหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขออโนไมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางฉัตรพร วัฒนศิริ (ต่อ)

(นางฉัตรพร วัฒนศิริ ส.อ.พ.อ.พ.จ.อ.)
ส.อ.พ.อ.พ.จ.อ.
๑๕ ต.ค. ๒๕๕๙

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุทเวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑๐-๙๗๑๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐อยู่อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดชาวัตร ฉายา สุทฺธเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดม
หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขออนุญาต
อนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขออัญมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดชาวัตร สุทฺธเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

หม่อมราชวงศ์ พงศพัทธ์ เดชาวัตร
เงินเจ็ดพันห้าร้อยบาทถ้วน
พ.ศ. ๒๕๕๙

โชติ บดีรัฐ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร นางสุวลักษณ์ มุลห้ำ นักวิชาการชำนาญการพิเศษ
 สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
 หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

วันที่ ๑๙/๙/๒๕๕๙ ณ มห.ทร.จ.จ.๒

(นางสุวลักษณ์ มุลห้ำ)

นักวิชาการชำนาญการพิเศษ

๘ ๗-๙ ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร พลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเดรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัทสประจาตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออัญมโทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังเมธย์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเดรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ท.น.ม.
 ลงรับ
 พล.อ. ดร. ศิ.
 ๘.๙.๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร นายมงคล พุกเปี่ยม กำนันตำบลสำนักขุนเณร อำเภอตงเจริญ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๐๓๙
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
 หลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขออนุญาต
 ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขออนุโมทนาขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๓๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายกวน คำโต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
 (ขอสงวน คำโต)
 ศ.ม.ด. ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา
คุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง

THE STRENGTHENING FOR NETWORK DEVELOPERMONKS IN DEVELOPPING
THE QUALITY OF LIFE OF THE PEOPLE IN LOWER NORTH REGION

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
ตำแหน่ง.....
สัมภาษณ์วันที่ ..... เวลา..... น.
สถานที่.....

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับ
ผู้เชี่ยวชาญแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) โดยแนวคำถามในการศึกษา
จะมีด้วยกัน ๓ ลักษณะดังนี้

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่าง ดังต่อไปนี้ควรเป็นอย่างไร

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา
คุณภาพชีวิตของประชาชน ตามหลักการวางแผน ควรเป็นอย่างไร

๑.๒ ระบบการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของประชาชน ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ โครงสร้างองค์กรของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของประชาชน ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ทักษะการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของประชาชน ควรเป็นอย่างไร

๑.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา
คุณภาพชีวิตของประชาชนมีรูปแบบการประสานงานอย่างไร

๑.๖ เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
ควรรายงานผลในเรื่องอะไรบ้าง เป็นอย่างไร

๑.๗ เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควรมีระบบการจัดการงบประมาณอย่างไร

๒. ท่านประยุกต์ใช้หลักสี่ปรัศธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนดังต่อไปนี้ควรเป็นอย่างไร

๒.๑ หลักธัมมัญญา คือ การรู้จักเหตุ หมายถึง รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๒ หลักอรรถัญญา คือ การรู้จักผล หมายถึง มีเป้าหมายชัดเจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๓ หลักอรรถัญญา คือ การรู้จักตน หมายถึง รู้ภาวะ สถานะ คุณสมบัติ ความพร้อม ความถนัด สติปัญญาความสามารถการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๔ หลักปุคคลัญญา คือ การรู้จักบุคคล หมายถึง รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่มาร่วมงาน มีความสามัคคีช่วยเหลือกัน และใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๕ หลักกาลัญญา คือ การรู้จักเวลา หมายถึง รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณความเหมาะสมเพื่อจะวางแผนรับกับสถานการณ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๖ หลักปริสัญญญา คือ การรู้จักชุมชน หมายถึง รู้ปัญหาความต้องการของสังคมเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๗ หลักมัตตัญญา คือ การรู้จักประมาณ หมายถึง รู้จักขอบเขตขีดชั้นความเหมาะสมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๓. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคเหนือตอนล่างควร ดังต่อไปนี้ควรเป็นอย่างไร

๓.๑ การวางแผนด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักธัมมัญญา คือ การรู้จักเหตุ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาได้อย่างไร

๓.๒ การจัดองค์การด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอรรถัญญา คือ การรู้จักผล เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาได้อย่างไร

๓.๓ การบริหารงานบุคคลด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักอรรถัญญา คือ การรู้จักตน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาได้อย่างไร

๓.๔ การสั่งการด้วยการประยุกต์ใช้กับปุคคลัญญา คือ การรู้จักบุคคล เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาได้อย่างไร

๓.๕ การประสานงานด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักกาลัญญา คือ การรู้จักเวลา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาได้อย่างไร

๓.๖ การรายงานด้วยการประยุกต์ใช้กับปรัญญา คือ การรู้จักชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาได้อย่างไร

๓.๗ การเงินและงบประมาณด้วยการประยุกต์ใช้กับหลักมัตตัญญา คือ การรู้จักประมาณ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาได้อย่างไร

๔. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง (ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ)

ขอขอบคุณ/เจริญพรขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน

พระครูปลัดเถรานุวัตร (พระมหาสุเทพ สุเทวธี)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

และหนังสือขอความอนุเคราะห์

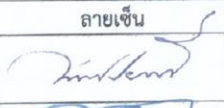

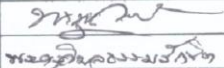
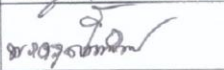

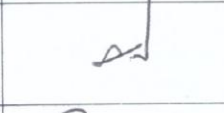
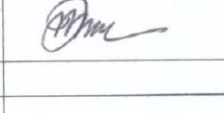
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๑. พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์
๒. พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
๓. พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ, รศ. รองคณะบดีสาขาสังคมศาสตร์
๔. พระครูสังฆรักษ์เกษียรศักดิ์ กิตติปิโย, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ด. สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ วังน้อย
๕. พระครูวิโชติสิกขกิจ, ดร. ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการวัดพุทธชะวันโชติการาม
จังหวัดพิจิตร
๖. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร
๗. พระครูวิมลธรรมรักขิต รองเจ้าคณะอำเภอวังทอง
๘. พระครูสันติพนาทร รองเจ้าอาวาสวัดสันติวัน
๙. รศ.ดร. สุรพล สุขะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผอ.หลักสูตร พธ.ด.,
กจ.พ., รป.ศ.
๑๐. อาจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พิบูลสงคราม
๑๑. นายบุญเรือง แดงก่อ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก

หนังสือขอความอนุเคราะห์

บัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
 พระครูปลัดเถรานุวัตร (พระมหาสุเทพ สุเทวมณี)
 เรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อน
 งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง”
 วันพฤหัสบดี ที่ ๑๙ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐
 ณ ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

*****

ที่	ชื่อ ฉายา นามสกุล	ตำแหน่ง	ลายเซ็น
๑	พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์	
๒	พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	
๓	พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺญ, รศ.	รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์	
๔	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺญ, ดร.	ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ด. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วังน้อย	
๕	พระครูวิโชติสิกขกิจ, ดร.	ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการวัดพุทธชะวัน โชติการาม จังหวัดพิจิตร	
๖	พระครูโกศลวิชิรกิจ, ดร.	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร	
๗	พระครูวิมลธรรมรักขิต	รองเจ้าคณะอำเภอมองทอง	
๘	พระครูสันติพนาร	รองเจ้าอาวาสวัดสันติวัน (สำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดพิษณุโลก แห่งที่ ๑)	
๙	รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป, ผอ.หลักสูตร พธ.ด., กจ.พ., รป.ศ.	
๑๐	อาจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม	
๑๑	นายบุญเรือง แดงก่อ	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิษณุโลก	

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๒

วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นั้สการ พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร

เนื่องด้วย พระครูปลัดเกรานูวัตร ฉายา สุเทวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” ในวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ ชั้น G อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนั้สการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเกรานูวัตร สุเทวเมธี

โทรติดต่อ. ๐๘๕๑-๙๗๑-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๕๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูสันติพิณนารถ เลขานุการเจ้าคณะตำบลสิงห์
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปลัดเกรานูวัตร ฉายา สุทิวเมธี รัทสประจำตวันนิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๓๙
นิตินิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อ
ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง
ประชุมคณะสังคมศาสตร์ ชั้น G อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

๖๖๑/๒๕๖๐
ขอเชิญ (คง) เช
ขอเชิญ (คง) เช
(คง) เช

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเกรานูวัตร สุทิวเมธี
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๙๗๑๐-๒๓๘๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๔ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน นายบุญเรือง แดงก่อ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปลัดเถรานุวัตร ฉายา สุทิวเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๑๐๕๐๔๐๓๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง” ในวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ ชั้น G อาคารเรียนรวม โชนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

- ทน
 - ด.ม.อ.ม.น.ด.ก.บ.

 17 ธ.ค. 60

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดเถรานุวัตร สุทิวเมธี

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๐๘๑๑-๒๑๓๕

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบการสัมภาษณ์และ
ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.
รักษาการผู้อำนวยการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระศรีรัตนมณี, ดร.
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูวิศิษฎ์ปรียัติคุณ
เจ้าคณะตำบลวัดขวาง วัดพร้าว อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร
วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์พระครูสิริสุตโสภณ, ดร.
เจ้าคณะอำเภอตงเจริญ วัดสำนักขุนเณร อำเภอตงเจริญ จังหวัดพิจิตร
วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์พระครูสิริธรรมานุสนธิ์
รองเจ้าคณะอำเภอพรมพิราม วัดมะต๋อง อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิชิโรโสภิต
วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองคลอง จังหวัดกำแพงเพชร
วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์นายประพันธ์ ตันวัฒนา
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร
วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ
อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นายมงคล พุกเปี่ยม
กำนันตำบลสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร
วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๙

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - สกุล : พระมหาสุเทพ ตีเยี่ยม (สุเทพเมธี)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : วันศุกร์ ที่ ๑๔ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
- สถานที่เกิด : ๕๓ หมู่ ๑ ตำบลกระซอน อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๑๐
- ปัจจุบัน : ๑๐๔ หมู่ ๑๔ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๑๙๐
- การศึกษา
- พ.ศ.๒๕๕๖ : ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
- พ.ศ.๒๕๕๗ : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- ประสบการณ์การทำงาน
- พ.ศ.๒๕๕๗ : อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ.๒๕๕๘ : รักษาการประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปีที่เข้าศึกษา
- พ.ศ.๒๕๕๗ : หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รุ่นที่ ๓ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ๙๒/๓ ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
- โทร ๐๘๑-๙๗๑๒๓๘๕
- E-mail: suthepdee55@gmail.com